

UNIVERZITET U BEOGRADU

FILOLOŠKI FAKULTET

Jelena M. Vojinović Kostić

LINGVISTIČKA OBELEŽJA
DISKURSA JAVNIH POLITIČKIH
DEBATA

Doktorska disertacija

Beograd, 2015.

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF PHILOLOGY

Jelena M. Vojinović Kostić

LINGUISTIC`S CHARACTERISTICS
OF PUBLIC POLITICAL DEBATE
DISCOURSE

Doctoral Dissertation

Belgrade, 2015.

Mentor: prof. dr Vesna Polovina, redovni profesor

Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet

Članovi komisije:

Datum odbrane:

Zahvalnica

Sa velikim poštovanjem izražavam svoju zahvalnost mojoj mentorki, prof. dr Vesni Polovini, na sugestijama i podršci koju mi je pružala pri izradi teze, kao i tokom studiranja.

Zahvaljujem se i svim profesorima sa katedre za Opštu lingvistiku Filološkog fakulteta u Beogradu na pruženom znanju, koje je u mnogome uticalo na izgradnju mojih naučnih stavova i odnosa prema nauci o jeziku.

Ogromnu zahvalnost dugujem mojoj porodici na nesebičnoj podršci, razumevanju i strpljenju koje su mi pružali tokom celog mog školovanja i izrade ove teze.

Lingvistička obeležja diskursa javnih političkih debata

Rezime

U ovom radu ćemo predstaviti lingvistička obeležja diskursa javnih političkih debata, u svetlu savremene teorije argumentacionog diskursa, na debatnom korpusu Skupštine Republike Srbije.

Počeci izučavanja debatnog diskursa vode iz vremena Antike i razvoja retorike kao discipline. Savremena analiza debatnog diskursa se bazira na, pre svega, Aristotelovim retoričkim postavkama, ali ne samo na njima. Razvoj lingvistike i analize diskursa doneo je i nove poglede na argumentaciju. Današnja teorija posmatra debatni diskurs, argumente (kao njegove delove), pretpostavke itd. sa pozicija pragma-dijalektike.

U teoretskom delu rada iznosimo kratak osvrt na početke proučavanja debatnog diskursa i predstavljamo osnovne pojmove kojima operiše savremena analiza diskursa kao i osnove pragma- dijalektičkog pristupa.

U radu analiziramo lingvističke karakteristike debatnog diskursa, retorička i sintagmatsko leksička sredstva (sa posebnim osvrtom na metaforu, kolokacije, frazeologizme, ponavljanja, retorska pitanja), relacije među argumentima, strukture argumentacionog diskursa, i sheme na osnovu uočenih lingvističkih indikatora. Identifikovani elementi argumentacionog diskursa, pojavni oblici, struktura, jezički elementi su i empirijski potkrepljeni kroz njihovo postojanje u konkretnom diskursu.

Ključne reči: debatni diskurs, lingvistički indikatori, sheme, struktura debatnog diskursa, kolokacije, metafora, ponavljanje, frazeologizmi, retorsko pitanje.

Naučna oblast: LINGVISTIKA

Uža naučna oblast: ANALIZA DISKURSA

UDK:

Linguistic`s characteristics of public political debate discourse

Summary

In this paper we will present the linguistic characteristics of public political debate discourse, in the light of the recent theory of argumentative discourse, on the debate corpus of the Assembly of the Republic of Serbia..

The beginnings of argumentative discourse research can be tracked back to Antique times and to the development of rhetorics as a discipline. Contemporary argumentative discourse analysis is based primarily on the work of Aristotle and on his rhetorical settings, but not exclusively on them. The development of linguistics and discourse analysis has also brought us new perspectives on argumentation. Today`s theory studies argumentative discourse, arguments (and their parts), assumptions, etc.

In the theoretical part of this paper, we will make a brief overview of the early research of argumentative discourse, as well as present the basic concepts used by contemporary argumentative discourse analysis. We will also present the basics of the pragma-dialectical approach.

In this work, we will analyse the linguistical characteristics of argumentative discourse, the rhetorical and syntax-lexical tools (with special attention to metaphor, collocations, phraseologisms, repetition and rhetorical questions), the relations between arguments, the structure of argumentative discourse, and diagrams based on the linguistic indicators. The identified elements of argumenattive discourse, its` forms, structure and linguistical elements are also supported empirically, through their appearance in the specific discourse.

Keywords: argumentation discourse, the linguistic idendicators, diagrams, argumentative discourse structure, collocations, metaphor, repetition, phraseologisms, rhetorical questions.

Field: LINGUISTICS

Subject: DISCOURSE ANALYSIS

UDK:

Sadržaj

UVOD	10
Aktuelnost i odabir teme	10
Korpus na kojem je obavljeno istraživanje	11
TEORIJSKI OKVIR	14
Jezik u službi politike	14
Jezik i komunikacija	14
Istorija javne komunikacije	17
Politički diskurs	18
Debata i debatni diskurs	21
Osnovni pojmovi debatnog diskursa	27
Jezik debatnog diskursa	30
Pravila debatnog diskursa i njihovo narušavanje	31
Evaluacija debatnog diskursa	47
Pisani debatni diskurs	50
Prethodna istraživanja debatnog diskursa sa osvrtom na pragma- dijalektičku perspektivu	51
Argumentacione strukture debatnog diskursa sa stanovišta lingvističke analize	54
ANALIZA KORPUSA	60
Analiza makrostrukture skupštinske debate	61
Tematsko grupisanje delova makrostrukture u jednom govoru.	64
Specifikacija i uvođenje posebnih podtema u okviru makrostrukture debate	67
Odstupanje od glavne teme i digresija	67
Segmenti koherentne debate	70
Nekoherentni segmenti makrodebate	71

Jezička obeležja debatnog diskursa na sintagmatsko- leksičkom nivou	79
Subjektivizacija	79
Apelativi	80
Modalnost	82
Retorsko pitanje	84
Ironija	86
Antiteza	87
Perifraza, alegorija i poređenje	87
Metafora	88
Kolokacije	92
Frazeologizmi	98
Ponavljanja	100
Upotreba leksičke kohezije u debatnom diskursu	105
Upotreba sinonima u debatnom diskursu	105
Upotreba hiponima	106
Lingvistički konektori	107
Debatne argumentacione substrukture	108
Tipologija debatnog diskursa i shematski prikazi	113
Lingvistički indikatori debatnog diskursa	151
Implicitni i eksplicitni lingvistički indikatori debatnog diskursa	151
Lingvistički indikatori veza među argumentima složenog debatnog diskursa	155
Lingvistički indikatori koordiniranog složenog debatnog diskursa	158
Lingvistički indikatori subordiniranog složenog debatnog diskursa	162
Regresivni i progresivni lingvistički indikatori stajališta u debatnom diskursu	164
Lingvistički indikatori argumentacionih stajališta	168

ZAKLJUČAK	180
LITERATURA	183
Prilog 1	201
Prilog 2	202
Prilog 3	211
Biografija autora	221

UVOD

Aktuelnost i odabir teme

U političkom vremenu u kom živimo, aktuelan je jezik političkih javnih debata kao i njegove lingvističke karakteristike.

Debata podrazumeva iznošenje nekog stava od strane pojedinca tj. učesnika u komunikativnom procesu, njegovu odbranu ili ubeđivanje sagovornika da prihvati njegove, već profilisane, stavove. Jednom rečju, osnova debate je argumentacioni diskurs pa će, s obzirom da nema debate bez argumentacionog diskursa, u ovom radu, ova dva termina biti upotrebljavana kao sinonimi.

Analiza argaumentacionog diskursa predmet je interesovanja istraživača različitih profila i kao takva operiše nekim terminima koje susrećemo u retorici, lingvistici, pravnoj nauci, filozofiji. Ne treba je mešati sa retorikom (bilo da se misli na modernu ili klasičnu) i komunikologijom.

U ovom radu ćemo analizirati jezik javnih političkih debata na korpusu skupštinskog debatnog diskursa i izneti osnovne postavke analize argumentacionog diskursa na osnovu dostupne literature.

Korpus na kojem je obavljeno istraživanje

Korpus

Korpus na kojem je obavljeno istraživanje su otvorene sednice Skupštine Srbije, emitovane na televizijskom programu RTS 2

Sednice su bile snimane kompjuterskom, digitalnom tehnologijom, u periodu od oktobra 2007. do avgusta 2009.

Neke sednice nisu snimljene u celosti zbog njihovih iznenadnih prekida, nenajavljenih početaka, zbog trenutne onemogućenosti istraživača. Transkribovano je 53 sata snimljenog materijala.

Transkripcija

Debate, realizovane u Skupštini, uzete su kao relevantan korpus za istraživanje jer su one većinom javne; jer mogu da se snime; jer su forumi kolevka debatovanja tj. argumentacionog diskursa; jer u našoj lingvističkoj praksi ovaj korpus nije bio u većoj meri eksploatisan.

U svrhu istraživanja korišćeni su samo materijali snimljeni od strane autora. Nisu korišćeni oficijelni skupštinski transkripti, zbog mogućih propusta u zapisnicima sa sednica. Snimljeni materijal je ponovno pregledan radi identifikacije lingvističkih elemenata skupštinskih debata koji potkrepljuju hipoteze od kojih je ovaj rad pošao.

Fragmenti sednica, korišćeni kao korpus, transkribovani su u onoj meri u kojoj to zahteva ovakva vrsta istraživanja. S obzirom na nepostojanje univerzalne transkripcije i njenog prilagođavanja predmetu, cilju istraživanja, kao i sferi naučnog interesovanja autora, u svrhu izrade ovog rada odlučili smo se za vrlo jednostavnu transkripciju jer analiza jezika javnih političkih debata i argumentacionog diskursa, u smislu kojim se bavi ovaj rad, ne zahteva preciznu transkripciju i treba da bude što jasnija, neopterećena redundantnim informacijama.

O ovom radu ćemo, kao oznake pri transkripciji, koristiti:

() kao oznaku za pauzu u govoru.

VELIKA slova- ukoliko govornik govori povišenim tonom.

Izrazito naglašene reči ili sintagme- kurziv.

— — — Prekinut govor.

[] Deo govora koji je bio pokriven govorom drugog govornika{ }.

Uz svaki primer, bilo da se radi o većim ili manjim delovima diskursa, naveden je izvor sa koga je preuzet, datum, broj DVD diska na kojem se nalazi snimak kao i njegova pozicija na tom disku, izražena kroz vremensku poziciju početka govora npr. rts2_22June1055.avi DVD21; 01: 23 tj. izvor snimka je prenos, bilo uživo ili snimak, sa televizijskog kanala RTS2, načinjen 22. Juna, kao avi (audio- vizuelni) snimak i, nalazi se na internom DVD disku broj 21, a početak govora je u 01: 23, na tom disku. Transkripti imaju svoje brojčane oznake npr. 1, 2 itd.

Sednice su birane nasumično, sa ciljem da se izbegne bilo kakav nameran odabir govornika i tema. Svi govori koji su u celosti, izuzev govora br. 48, bili upotrebljeni u ovom radu su transkribovani. (Pod govorima podrazumevamo obrazloženja zakona, amandmana, povrede Poslovnika, ekspozee, završne reči tj. svaki oblik verbalnog parlamentarnog izražavanja.) Govori, koji su korišćeni u ovom radu, pripadaju različitim vremenskim periodima, različitim skupštinskim zasedanjima, njenih različitim delovima, različitim poslanicima, pripadnicima različitih poslaničkih klubova i političkih partija, poziciji i opoziciji. Neki govori su uzeti samostalno tj. bez susednih govora, neki u kombinaciji sa onima koji su ga motivisali i sa kojim čine diskursnu celinu. Najveća takva celina, uzeta sa jedne sednice, prezentovana je kroz transkripte od broja 52 do 62 (iz celog toka ovog segmenta diskusije jedino je izuzet govor A. Vučića koji se nije ticao teme).

Imena govornika i poslaničkih grupa kojima pripadaju ili funkcija sa kojih nastupaju, zbog boljeg uvida u odnose u koje govornici stupaju u argumentacionom diskursu, navedena su pre samog teksta. Imena koja se pominju u govoru predstavljena su kao što je to naveo i sam govornik. Ukoliko su skraćénice upotrebljene u govoru one su, kao takve, navedene u transkriptima. Ako su poslanici upotrebljavali cele nazive, oni su kao takvi navedeni u transkriptima. Isto je i sa ponavljanjima, isprekidanim rečima, rečenicama.

U transkriptima su govori zabeleženi onako kako ih je govornik i verbalizovao. Nije bilo nikakvih intervencija na korekciji gramatičkih ili drugih odstupanja u govoru.

Odstupanja od standardnog jezika, ograđenja o gramatičke norme su za ovaj rad irelevantne.

Pri navođenju primera iz transkripata, sa ciljem dokazivanja osnovnih postavki rada, navodi se redni broj teksta transkripta. Primeri i ključni elementi u tekstu, pisani su kurzivnim pismom. Ukoliko su primeri bili veći delovi govora nisu pisani kurzivnim pismom već su najavljeni kao takvi.

Transkripti korištenih govora za analizu u ovoj tezi nalaze se u Prilogu radu.

U priloge je uvršćen i ekspozicija premijera Cvetkovića preuzet sa zvaničnog sajta Vlade Republike Srbije, koji je on prezentovao na jednom od zasedanja, a o kojem se debatovalo na sednici (prilog br.3). Transkripti sa te sednice su sastavni deo ovog rada.

TEORIJSKI OKVIR

Jezik u službi politike

Jezik i komunikacija

Lingvistika je, kao nauka o jeziku, povezana sa drugim naučnim disciplinama, a veza među njima je rezultirala interdisciplinarnim pristupom proučavanju jezika, kao složenog, znakovnog, sistema kojim ljudi u jednoj socijalnoj zajednici, jedni drugima, prenose ideje, misli, stavove, osećanja.

Jezik je kao takav raslojen funkcionalno, socijalno, teritorijalno, nacionalno, individualno, disciplinarno, situaciono, tematski, polno, starosno, vremenski. Granice među funkcionalnim stilovima, ponekad, nisu jasne zbog visokog nivoa njihove međusobne povezanosti. Govoreći o funkcionalnim stilovima i razlikama među njima Radovanović navodi da se njihove osnovne karakteristike, po kojima se razlikuju, tiču inventara, izbora i upotrebe jezičkih sredstava (naročito leksičkih i sintaksičkih), kojima se ovi prilagođavaju posebnim ulogama, funkcijama i zadacima jezika, odnosno potrebama koje nameću domen, situacija ili tematika saopštavanja. (Radovanović, M. 1979: 63) „Funkcionalni stilovi predstavljaju sistem koji se razvija u skladu sa razvojem društva, tako da klasifikacije uvijek mogu da budu revidirane i unaprijeđene s obzirom na širenje sfera komunikacije.“ (Katnić- Bakaršić, M. 1999: 22) Oni se razvijaju sa razvojem i potrebama društva, odatle i njihove različite podele.

Jedna od novijih klasifikacija funkcionalnih stilova jeste Tošovićeva (1988) koji, pored pet funkcionalnih stilova (književnoumetnički, publicistički, administrativni, naučni, razgovorni), koje možemo smatrati osnovnim, uvodi i šest međustilova: scenaristički, esejistički, reklamni, memoarski, oratorski, epistolarni. (Međustilovima ovaj autor smatra one stilove koji imaju osobine dvaju ili više stilova.)

Jezik političkih govora, koji ne bismo mogli klasifikovati kao oratorski međustil, najbliži je administrativnom stilu, mada uključuje i druge stilove, pa čak i književnoumetnički. (Čini se da jezik politike ima elemente gotovo svih stilova koji bivaju izraženi, više ili manje, u zavisnosti od komunikativnog okruženja, svrhe, cilja itd.) On spada u stilove javne komunikacije.

Govoreći o funkcionalnim stilovima i njihovim odlikama, sa osvrtom na one koji se u našoj literaturi manje pominju, Klikovac (2008) polazi od podela na: razgovorni, naučni, administrativni, publicistički, jezik reklama i književnoumetnički stil. Jezik politike sadrži, u većoj ili manjoj meri, sve ove karakteristike.

„Najpre, razgovorni jezik je u velikoj meri implicitan- rečenice su često nedovršene i eliptične, jer ne samo što su sagovornicima poznate sve okolnosti govornog događaja (ako se već i oni sami međusobno ne poznaju) nego imaju na raspolaganju intonaciju i parajezička sredstva- gestove, mimiku, kretanje u prostoru itd.” (Klikovac, D. 2008: 118) U jeziku javnih političkih debata, posebno ukoliko se radi u skupštinskom debatnom diskursu, možemo uočiti navednu karakteristiku razgovornog stila, kad se poslanici obraćaju direktno nekom drugom poslaniku implicirajući na neki događaj, osobinu, koji je opšte poznat ili se pretpostavlja da jeste. Isto tako možemo uočiti da manjaju intonaciju da bi ukazali na suprotno značenje od izgovorenog itd.

Naučni stil karakterišu tačnost, doslednost izlaganja, sažetost, objektivnost itd. Klikovac, govoreći o naučnom stilu, naglašava da je umesto o doslednosti, kao jednoj od karakteristika ovog stila, bolje govoriti o postupnosti diskursa argumentacije. Jezik javnih debata se bazira na argumentovanom zastupanju stavova i ideja a to podrazumeva i odsustvo subjektivnosti, emocionalnosti u iskazu. (Klikovac, D. 2008: 122) Jezik javnih političkih debata odlikuje argumentovano obrazlaganje stavova, ideja. Skupštinski debatni diskurs je dobar primer upotrebe argumentacije izvan naučnog stila.

Administrativni stil odlikuju ustaljeni, formalni izrazi i konstrukcije. Tošović ističe da se on primarno ostvaruje pismeno, ali može da se javi i usmeno u obliku zvaničnih govora (političkih, diplomatskih, sudskih, poslovnih i dr), zdravica, parlamentarnih rasprava i sl. (Tošović, B. 1988: 140) Jezik javnih debata, posebno skupštinskih, u svojoj osnovi ima administrativni stil, a razlog za to leži u temama (razmatranje zakonskih akata i sl.) koje su oficijelog karaktera i u situaciji, koja je sama po sebi formalna jer se odvija na formalnom mestu, u formalnom socijalnom okruženju.

Govoreći o jezika reklama Klikovac ističe da je svrha reklama suštinski manipulativna, da ona treba da navede primaoca poruke na određeno ponašanje i da to čini na dva načina: racionalnim argumentima (ubeđivanjem) i delovanjem na emocije, podsvest

(nagovaranjem). (Klikovac, D. 2008: 131) Jezik javnih debata ima, ponekad, odlike ovog stila, posebno u periodima predizbornih kampanja, kada i u skupštinskom debatnom diskursu možemo primetiti neke njegove osnovne karakteristike. Govornici tada koriste i skupštinsku debatu kao priliku da se obrate biračima i pošalju političku poruku kroz konstataciju šta su uradili u prethodnom periodu ili planiraju da urade ukoliko budu izabrani.

Književnoumetnički stil karakterišu subjektivnost, ekspresivnost, upotreba stilskih figura itd. Jezik javnih političkih debata, ponekad, ima elemente ovog stila koji se ogledaju u upotrebi ekspresivnosti, da bi se bolje objasnio stav, subjektivnosti, da bi apelovao na osećanja sagovornika ili slušaoca itd. U skupštinskom debatnom diskursu jasno možemo uočiti upotrebu ovog stila kroz upotrebu figura.

Današnji jezik politike zahteva od govornika poznavanje, bar delimično, različitih profesionalnih kodova, jer uključuje prelazak iz jednog profesionalnog koda u drugi, u okviru jedne debate. Na jednom od zasedanja Parlamenta Republike Srbije poslanik Čedomir Jovanović zamerio je ministarki finansija da nije prilagodila izbor reči, te je nemoguće u potpunosti razumeti dijalog između nje i drugog ekonomiste, u okviru skupštinske rasprave: „*Vama to ne smeta jer Vi ste ekonomista, ne bavite se politikom, a mi se bavimo i ekonomijom i politikom*“. (Rečenica je izdvojena iz korpusa.)

Politička komunikacija, kao takva, može biti: jednosmerna tj. kada je govornik samo pošiljalac ili primalac poruke; naizmenična kada se smenjuju u ulogama; direktna, kao u slučaju političke komunikacije u parlamentu, kada govornici razgovaraju oči u oči i indirektna, kada se poruka među njima prenosi nekim tehničkim sredstvom. Politička komunikacija, koja je predmet našeg interesovanja može biti i jednosmerna (obrazlaganje zakona, amandmana i sl.) ali i dvosmerna kada se radi o replikama i, ponekad, povredama Poslovnika. Ona zahteva, od učesnika u komunikativnom procesu, dobro ovladavanje raznolikim sredstvima javne komunikacije kao i komunikacijskim kanalima (novine, televizija i sl.).

Komunikacija, kakva god ona bila, podrazumeva interakciju između dva ili više subjekata koja se odvija na osnovu prethodno usvojenog jezičkog znanja i važećih komunikacijskih normi, bez obzira na medijum u kojem se javlja, a sa svrhom

sporazumevanja. Škiljan govori o lancu komunikacijskog procesa koji se sastoji od: pošiljaoca, primaoca, koda, poruke i referencijalnog konteksta.“ (Škiljan, D. 1998: 83) Pošiljalac i primalac poruke, kao nosioci komunikacijskog procesa, imaju svoju, jasno definisanu, ulogu u njemu. U parlamentu su uloge koje govornici zauzimaju u argumentacionom diskursu jasno definisane.

Poruka koja nosi informacije pošiljaoca primaocu, prenosi se kroz komunikacioni kanal koji može biti pod nekom vrstom kontrole, a često to i jeste. Ponekad je kontrola povezana i sa vlasništvom kanala. U parlamentima se kontrola komunikacije nalazi u rukama predsedavajućeg i ostvaruje se kroz različite mehanizme koji su mu na raspolaganju, u skladu sa Poslovníkom o radu (opomena, kazna i sl.).

Istorija javne komunikacije

Prvi počeci javne komunikacije, u vidu koji danas poznajemo, vezani su za antičku Grčku i vreme demokratskih polisa. Razvoju veštine javne komunikacije u staroj Grčkoj (rhetorike techne) pridavao se veliki značaj. Svako ko je hteo da bude aktivan učesnik političkog života polisa morao je biti i dobar govornik, za šta mu je, pored urođenog dara, bilo neophodno obrazovanje i poznavanje govorničke veštine.

Višić, navodi kao ključni događaj za razvoj tehnike govorništva i formulacije metoda, pad vlasti Trasibula u Sirakuzi i uspostavljanje demokratije, kad su građani počeli da pokreću parnice protiv države kako bi povratili imovinu. Sofisti, kako bi pomogli građanima, počeli su sastavljati priručnike sa uputstvima o organizaciji govora kako bi njihov nastup bio što uspešniji na sudu. Prvi takav priručnik je bio Koraksovo Uputstvo o govorničkoj veštini. (Višić, M. 1989: XIII)

Atinski političari su primenjivali različite tehnike javnog govorenja u političkim forumima u kojima su iznosili svoje ideje i nastojali da ih nametnu drugima. Nesumljiv je doprinos Protagore, Platona, Aristotela, razvoju retorike.

Aristotel (1989) je, proučavajući retoriku, podelio besede na: 1. forenzičke tj. sudske, kojima se neko brani ili optužuje; 2. delibrativne tj. političke, kojima se podstiče auditorijum na nešto (Demostenove Filipike); 3. epideiktiske tj. pohvala, ili kuđenje nekog, ili nečeg. Danas se sreću podele beseda prema različitim kriterijumima od onih prema istorijskom dobu u kojem su nastale, prema sadržaju i sl.

Retorika se u antičkoj Grčkoj razvijala kao nauka o besedništvu, bavila se proučavanjem besedničke veštine, pravila dobrog besedništva i besedom. Priprema govora, koji se sastojao od tri dela (uvod, razrada, zaključak), u staroj Grčkoj je, prema Aristotelu (1989), podrazumevala nekoliko faza: 1. izbora teme od strane govornika, 2. građenje sopstvenog stava prema toj temi tj. problemu, 3. postavljanje cilja i prikupljanje materijala kojim će potkrepiti svoje teze, 4. građenje koncepta, 5. utvrđivanje delova koji se moraju naučiti napamet i njihovo učenje. I danas, za uspešan govor treba proći kroz sve ili većinu ovih faza, osim ako se ne radi o improvizovanom govoru koji može da odstupa od ovog načina pripreme.

Besedništvo možemo posmatrati na: teorijskom, praktičnom i empirijskom nivou. Teorijski pristup podrazumeva sticanje obrazovanja i širenja znanja iz date oblasti, izgradnju sopstvenog stila i sl. Praktični pristup se svodi na proučavanje načina praktičnog usavršavanja vežbanjem, sticanjem glasovne kondicije, vokalne ekspresije, oblikovanje govornog procesa, dinamike konverzacije i sl. Empirijski pristup podrazumeva proučavanje komunikacije, načina njenog funkcionisanja, njene karakteristike, menjanje kodova itd. u različitim govornim grupama.

Politički diskurs

Javni diskurs, koji je u centru interesovanja ovog rada, obuhvata komunikaciju na javnom mestu npr. konferencije, sastanke, parlamentarne debate

U političkom diskursu je obično jedan pošiljalac, koji zastupa stavove, ideje kolektiva koji predstavlja npr. političkih partija ili sopstvene, a jedan ili više primaoca, u okvirima određenog konteksta. Načini saopštavanja političkih ideja, stavova, razlikuju se, ne samo po broju učesnika u komunikacijskom procesu, već i po nizu drugih karakteristika, počev od momenata slušanja, koji je osnova razmene mišljenja, momenat pregovaranja, uz primenu svih tehnika, neku vrstu kontrole sagovornika, za razliku od monološke. Međutim, ono što im je zajedničko jeste da imaju temu, koncept, ubeđivanje, zaključak.

Političkim govorom možemo smatrati onaj, koji se realizuje između dva ili više političara, sa svrhom sporazumevanja o političkim delovanjima a kroz usklađivanje stavova, bilo da se radi o kompromisu, odbijanju ili prihvatanju. On je mešavina

identiteta pojedinca i njegovog socijalnog okruženja, konteksta što se jasno može uočiti u izboru jezičkih sredstava govornika. (Na identitet govornik utiču razni faktori počev od ličnosti pojedinca, obrazovanja, porekla, socijalnog okruženja, političke partije koju zastupa i kojoj pripada, ekonomskog statusa i sl.)

Cilj političkog govora je nametnuti definisane ideje, stavove, sagovorniku ili slušaocu, kroz jasno definisane stavove, ili prevazići razlike koje postoje među učesnicima u komunikativnom procesu. Ako je pošiljaocu stalo da uveri svoje sagovornike u opravdanost svojih tvrdnji, koje nisu nužno istinite, diskurs se mora graditi na bazi jake argumentacije. Zbog važnosti argumentacionog diskursa u okviru političkog diskursa koji, da bio uspešan, mora biti dobro argumentovan, i uloge koja mu se daje u savremenoj teoriji političke komunikacije, posvećuje mu se velika pažnja.

Debate, kao deo političkog diskursa, mogu biti različite dužine na šta utiču objektivne okolnosti, kao što je vreme predviđeno za govor na skupu i sl. U našem parlamentu je definisano vreme koje pripadnici poslaničkih grupa imaju na raspolaganju za govore, koje oni međusobno raspoređuju u skladu sa definisanim ciljevima i zadacima. Raspoloživo vreme utiče na dužinu govora pa govor može biti kraći i da sadrži samo uvod, primere i zaključak, ili duži koji, pored osnovnih delova, uključuje i umetnute segmente. Debate mogu biti i različite strukture na šta utiče auditorijum, medij i sl. Politički govor, da bi ostvario svoju ubeđivačku ulogu, mora pažljivo da gradi argumentacioni diskurs, da ga zasniva na adekvatnim argumentima, da vodi računa o izboru jezičkih sredstava, leksike, figura i sl.

Pupovac (1979) govori o tri opšta uslova koje svaki iskaz, pa i politički, na površinskoj razini treba ispuniti, ukoliko se želi da taj iskaz postigne svoj krajnji cilj. Po njemu, svaki iskaz, da bi ostvario svoju komunikativnu funkciju treba da bude prepoznatljiv, prihvatljiv i razumljiv. Nepoštovanje ovih uslova, na bilo kom nivou komunikacije, dovodi do pojave tzv. buke u kanalu. Govornik tako može, u jednom trenutku da odstupa od osnovne poruke, ili da lažan argument, ili da čini niz gramatičkih odstupanja i tako odvede sagovornika na pogrešan put. Ovakva odstupanja su retka u našem korpusu i obično su praćena namerom da se sagovornik zbuni, diskredituje, a nikako da se razreše razlike u stajalištima.

Politička komunikacija se može odvijati na relaciji govornik- širi auditorijum (skupovi, mitinzi, konvencije), gde govornik od publike dobija povratnu informaciju, kroz aplauze, zvižduke, verbalno negodovanje i sl. kao odgovor na svoju argumentaciju, na osnovu koje može da se utvrdi da li je njegov govor bio uspešan ili ne; govornik- sagovornik, kada kao povratnu informaciju na svoje argumente govornik dobija verbalni odgovor sagovornika kroz njegove argumente. Ovisno o auditorijumu govornik, pored teme, prilagođava sadržaj i jezička sredstva kojima prenosi poruku slušaocu.

Karakteristike političkog govora u nijansama se razlikuju od političke partije do političke partije. Politički govor ih profiliše kao partije centra, leve ili desne orijentacije. Leve partije su uglavnom socijalne orijentacije, desne su nacionalističke, dok su partije centra negde između, pa su teme (izbor jezičkih sredstava i argumenata) kojima se bave u svojim govorima pripadnici određenih partija prilagođene pozicijama njihovih partija na političkoj sceni.

Politički diskurs može imati i elemente jezičke manipulacije kojom se može smatrati svaki postupak kojim se vlastiti interes, interes partije, države ili interes grupe koju predstavlja govornik, prikazuje kao opšti. Koliko manipulacija jezikom može biti opasna videli smo na istorijskom primeru Gebelsa i njegove propagande. Danas je manipulacija jezikom prikrivenija zbog niza ograničenja koja nameću ljudska prava, kao i sankcija koje njihovo narušavanje povlači za sobom.

Manipulacija jezikom i ideologija u jeziku su dve strane iste medalje a negde, balansirajući između njih, smestio se politički jezik za koji se može se reći, uključujući posmatrani politički diskurs, da je, u nekoj meri, manipulativan i ideologizovan. Politički jezik mora da se, u nekoj meri, koristi sredstvima manipulacije i ideologije da bi ostvario svoju ubeđivačku ulogu.

Debata i debatni diskurs

Debata

Debatu, za potrebe ovog rada, možemo definisati kao organizovan način razmene mišljenja, stavova, uobličenih u argumente. U svakoj debati nastupaju, najmanje, dve strane, koje imaju jednake mogućnosti i uslove za predstavljanje svojih argumenta. Ona se može smatrati i formalnom metodom interaktivnog iznošenja argumenata, jer u okviru debatovanja, kao procesa, postoji niz pravila koja se trebaju poštovati od strane učesnika u debati da bi ona bila uspešna. Debate neformalnog karaktera, u kojima učesnici u manjoj meri poštuju pravila debatovanja ili argumentacionog diskursa, teže su za razumevanje i pružanje adekvatnog argumentovanog odgovora od strane sagovornika.

Parlamenti različitih zemalja neguju različite debatne stilove. Na način debatovanja utiču i formalna skuštinska pravila, regulisana kroz poslovnike o radu skupštine ili druge akte. Starim Poslovnikom Narodne skupštine Republike Srbije, usvojenim 26. juna 2005, u Članu 10, govori se o tome ko i kada može da govori. U Članu 101. se govori o tome ko i kada ima pravo na repliku. Sve ovo je regulisano, preciznije nego ranije u novom Poslovniku koji je stupio na snagu 18. februara 2009. godine kada je prestao da važi Poslovnik iz 2005. godine.

Članovima Poslovnika, iz 2005. Godine, 75, 79, 96, 97, 98 i 99 regulišu se vreme predviđeno za govor poslanika, odborničkih grupa, u određenim slučajevima kao i redosled kojim će govornici dobijati reč. Tako, pravo na reč uvek prvo ima predsednik Vlade i njeni članovi, koji dobijaju reč i kada zatraže, za njih ne važi ograničenje vremena izlaganja. Narodni poslanici, koji nisu članovi poslaničkih grupa, međusobnim dogovorom određuju najviše tri učesnika u raspravi, koji imaju pravo da govore pojedinačno u trajanju do 5 minuta. Ukoliko se ne postigne međusobni dogovor, pravo da govore po jednom, do 5 minuta, imaju tri narodna poslanika koji se prvi prijave za reč. Potom pravo na reč ima predlagač akta, odnosno ovlašćeni predstavnik grupe predlagača akta, koji dobija reč kad je zatraži i na njega se ne odnosi ograničenje u pogledu trajanja izlaganja. Posle njega na reč ima pravo i izvestilac nadležnog odbora, koji može da govori jednom u trajanju do 10 minuta, a u toku pretresa ima pravo da dobije još jednom reč, preko reda, u trajanju do 5 minuta, ako to

zahteva pretres, o čemu odlučuje predsednik Narodne skupštine. Potom govore: narodni poslanik, koji je na sednici odbora izdvojio mišljenje, koji ima pravo da govori jednom u trajanju do 5 minuta, predsednik, odnosno predstavnik poslaničke grupe, koji ima pravo da govori do 20 minuta, s tim što ovo vreme može podeliti u dva dela po 10 minuta- za uvodno izlaganje i završnu reč, narodni poslanici, naizmenično, prema tome da li podržavaju ili osporavaju predlog, što navode u prijavi za reč. Prijave za reč, sa redosledom narodnih poslanika, podnose poslaničke grupe i narodni poslanici koji nisu članovi poslaničkih grupa u pisanom obliku do otvaranja pretresa, a ostali učesnici u raspravi usmeno po otvaranju pretresa. Ukupno vreme rasprave u načelu, za poslaničke grupe iznosi pet časova. Vreme se raspoređuje na poslaničke grupe srazmerno broju poslanika, članova poslaničke grupe.

Članom 103 precizirana su prava poslanika u slučaju povreda u postupanju od strane predsednika skupštine, procedura davanja reči i vreme trajanja izlaganja.

Članovima 104, 105, 106, 108 regulišu razloge za izricanje opomena i kazni poslanicima, počev od oduzimanja reči pa do udaljavanja sa sednice. Restriktivne mere se izriču ukoliko se poslanik u svom izlaganju na sednici Narodne skupštine uvredljivo izrazi o poslaniku, navodeći njegovo ime i prezime ili funkciju, odnosno pogrešno protumači njegovo izlaganje. Narodni poslanik na koga se izlaganje odnosi, koji je pomenut u izlaganju, ima pravo na repliku. Ukoliko se uvredljivi izrazi odnose na poslaničku grupu, odnosno političku stranku kojoj narodni poslanici pripadaju, pravo na repliku ima predsednik poslaničke grupe. Opomene poslanicima se izriču i ukoliko govore pre nego što su zatražili i dobili reč, kada, i pored upozorenja predsednika Narodne skupštine, govore o pitanju koje nije na dnevnom redu, kada prekidaju govornika u izlaganju ili dobacuju, odnosno ometaju govornika, ili na drugi način ugrožavaju slobodu govora; kada iznose činjenice i ocene koje se odnose na privatni život drugih lica, kada upotrebljavaju psovke i uvredljive izraze. (Delove Poslovnika koji imaju posrednog, ili neposrednog, uticaja na oblikovanje govora poslanika u skupštini izdvoji smo u Prilogu br.2.)

Sva ograničavajuća pravila, ma kakva ona bila, mogu, sa jedne strane, loše uticati na razvoj debate zbog ograničavanja vremena za iznošenje argumenata ali, sa druge strane, mogu je i poboljšati utičući na bolji izbor argumenata, kojima govornik

treba da potkrepi svoje mišljenje ili mišljenje partije koju predstavlja, kao i na adekvatniji izbor jezičkih sredstava.

Debatni diskurs

Debatni diskurs je baza iz koje se razvija argumentaciona teorije, interdisciplinarna oblast naučnog rada, koja se bavi proučavanjem argumentacije i argumenta. Predmet je interesovanja naučnika različitih profila: filozofa, komunikologa, pravnika, klasičnih i modernih retoričara, formalnih i neformalnih logičara, pragmatičara i, naravno, lingvista.

Razvoj argumentacionog diskursa se javlja iz govornikove potreba za obrazlaganjem njegovih stavova, ideja, mišljenja a zbog neslaganja sa stavovima, idejama ili mišljenjima sagovornika ili iskazane sumnje u njihovu opradanost ili adekvatnost.

Cilj argumentacionog diskursa je, prema tome, ubeđivanje sagovornika u ispravnost prezentovanog stajališta ili iznošenja racionalne kritike njegovog stajališta (pod stajalištem podrazumevano stavove, mišljenja i ideje govornika o određenoj temi). Sporna stajališta, koje je kroz diskurs potrebno obrazložiti, osnažiti, podupreti, postavljaju se na početku argumentacije. Jezički iskazi pomoću kojih se oni obrazlažu nazivaju se argumentima. U argumentacionom diskursu prelazimo put od iznošenja stajališta, preko argumentacije do prihvatanja, odbijanja govornikovih stajališta ili postizanja kompromisa.

Argumente, kao višeslojne jezičke izraze, analiziraju Freeley i Steinberg, oslanjajući se na pristup filozofa Tolumina po kojem se svaki argument sastoji od :“(1) claims, (2) grounds, (3) warrants, (4) backing, (5) modal qualifications, and (6) possible rebuttals.” (Tolumin, S. Rieke, R. D. & Janik, A. 1984: 58) Sadržaj (claim) koji se argumentuje, koji je prvi korak u argumentaciji, definišu kao: “The claim(s) element of the argument is the conclusion we are trying to establish by our argument.” (Freeley, A. J. Steinberg, D. L. 1998: 163) Sledeći korak u građenju argumenta, prema ovim autorima, je opravdanost (ground): “...evidence and reasoning to establish the foundation of our claim. We have to provide good reasons to establish that our claim is solid and reliable. The grounds represent what we have to go on.” (Freeley, A. J. Steinberg, D. L. 1998: 163) U ovoj fazi argument se postavlja na racionalne, realne,

osnove da bi bio prihvatljiv za sagovornika. Potom, da bi smo ojačali iznesene tvrdnje, moramo ponuditi sagovorniku njihovu potvrdu a to činimo, prema ovim autorima, kroz dokazivanje (warrant): "...evidence and reasoning advanced to justify the move from the grounds to the claim. We need to establish that the evidence and reasoning we have offered as grounds apply in this particular instance." (Freeley, A. J. Steinberg, D. L. 1998: 163) Ukoliko dodatna obrazloženja, izneta u ovoj fazi nisu dovoljna potrebno ih je, opet dodatno ojačati kroz pružanje novih dokaza (backing): "...additional evidence and reasoning to support our warrant." (Freeley, A. J. Steinberg, D. L. 1998: 164) Posle iznošenja stajališta i obrazlaganje stavova, na kojima se ono bazira, možemo da govorimo i o stepenu osnovanosti naše tvrdnje (modal qualifications): "When we have considered the grounds, warrant, and backing offered in support of our claim, we are in a position to qualify that claim—that is, to express the degree of cogency that we can attach to our claim." (Freeley, A. J. Steinberg, D. L. 1998: 164) Na kraju dolazimo i do faze koja se, može a i ne mora desiti (ukoliko argumentacija biva prihvaćena, do nje ne dolazi), u kojoj se sagovornikova argumentacija odbacuje zbog identifikovanja njenih slabosti i mana (rebuttals): "...rebuttal involves introducing evidence and reasoning to weaken or destroy another's claim." (Freeley, A. J. Steinberg, D. L. 1998: 163) U našem debatnom diskursu možemo, kroz analizu faza kroz koji prolazi argumentacija, jasno identifikovati sve navedene elemente, na šta ćemo se u nastavku rada delimično ostvrnuti.

Argumentacioni diskurs se razvija planski radi ostvarenja njegovog osnovnog cilja da se jezički iskaz učini prihvatljivim za sagovornika. On može da sadrži jedan ili više argumenata pa ga na osnovu toga možemo podeliti na: skraćeni i razvijeni. Skraćeni argumentacioni diskurs je, kao što samo ime kaže, kraći, koncizniji, od razvijenog koji se sastoji se od manjeg broja argumenata. Debatni diskurs je moguće i shematski prikazati. U teoriji argumentacije su razvijene različite sheme za predstavljanje argumentacionog diskursa, počev od onih koje vode poreklo od klasičnih retoričara pa do Toluminove sheme argumentacije (1958). O shemama argumentacionog diskursa biće reči u odeljku: Analiza diskursa.

Debatni diskurs, prema broju učesnika, može biti i individualni i kolektivni. U individualnom, kao što samo ime kaže, učestvuje jedan govornik. U kolektivnom argumentacionom diskursu učestvuje više govornika. U parlametarnom diskursu, kao

što se vidi na primeru naših skupštinskih debata, individualni, shodno govornoj situaciji, važnosti teme i potrebi, može da pređe u kolektivni. Važnija tema, posebno ukoliko govornik, predstavnik poslaničke grupe, ne raspolaže zavidnim znanjem iz oblasti kojoj tema pripada, može da dovede do, zbog uključivanja u debatu sagovornika koji je veći poznavalac oblasti od njega, uvođenja u debatu drugih poslanika iz poslaničke grupe kojoj govornik pripada. Tada dolazi do prelaska sa individualnog na kolektivni debatni diskurs.

Stepen prihvaćenosti, prevazilaženja razlika u početnim stajalištima, veći je u kolektivnom nego u individualnom diskursu, zbog iznošenja više argumenta ili istih argumenata na više načina, od strane više govornika.

Argumentacioni diskurs se, kao što smo već napomenuli, može sastojati od jednog ili više argumenta. Da bi postigli cilj argumenti trebaju biti opravdani, koherentni, koordinirani, dobro jezički i logički definisani, međusobno lingvistički povezani na različite načine. Među argumentima postoji i određena hijerarhija, koju uspešan govornik gradi od prvog argumenta u kojem iznosi svoj lični, ili stav kolektiva, političke partije, koji predstavlja do završnog, koji je neka vrsta zaključka. Ako se taj proces vodi dobro i u skladu sa pravilima, biće uspešan tj. doći će do razrešenja suprotstavljenih stavova, a ako to nije slučaj argumentacioni diskurs neće postići svoj cilj.

U argumentacionom diskursu govornik počinje izlaganje od tačne ili pogrešne pretpostavke, koja je različita od mišljenja, pretpostavke njegovog sagovornika, a sa ciljem da sagovornik prihvati mišljenje, koje se inicijalno razlikovalo od njegovog. Da bi diskurs bio dobro izgrađen potrebno ga je i dobro pripremiti. Pri pripremi debate osoba, često, ne zna unapred koje će stajalište druga strana zastupati i u kom pravcu će se debata razvijati. Dobra priprema će nam omogućiti fleksibilnost i sigurnost u davanju odgovora, izboru jezičkih sredstava. Da bismo se dobro pripremili potrebno je da se detaljno upoznamo sa temom, da odmerimo za i protiv argumente, da donesemo odluku koje ćemo stajalište kako zastupati i kako ih jezički definisati. Analiza argumentacioni diskurs se zasniva upravo na identifikaciji stavova, utvrđivanju neizrečenih pretpostavki, shemama, analizi strukture argumentacionog diskursa,

evaluaciji diskursa, koje govornik pri pripremi debate, kao što smo videli, i sam definiše.

U svakodnevnom životu nije retka pojava da govornici, iako zastupaju različita mišljenja, ne pokušavaju da ih prevaziđu, da argumentovano prodiskutuju, da dođu do određene vrste slaganja ili određenog nivoa slaganja. Ukoliko se ipak pristupi diskutovanju o određenoj temi, i u takvoj komunikaciji se upotrebljavaju argumenti, onda ta diskusija poprima karakteristike argumentacione diskusije. Ponekad je teško povući jasnu liniju između uobičajene konverzacije i argumentacionog diskursa zato što mnoge konverzacije imaju elemente i jednog i drugog, i lako mogu da pređu iz jednog oblika u drugi. Iz ovih razloga argumentaciju i možemo posmatrati kao jezičku aktivnost koja ima za cilj ubeđivanje, na razuman, kritički način, sagovornika u sopstveno stajalište kroz postavljanje pretpostavki. Do razvoja argumentacionog diskursa dolazi upravo zbog potrebe govornika, koji zastupaju različita stajališta, da te različitosti prevaziđu i razreše.

Već smo napomenuli kako je izgledala priprema govora u antičkoj Grčkoj, a sada ćemo se osvrnuti na to kako izgleda sa stanovišta analize argumentacionog diskursa danas. U argumentacionom diskursu se obično počinje uvodom, kojim govornik pobuđuje pažnju slušalaca. Potom se iznose potrebne informacije i započinje sa argumentacionim diskursom. Na kraju govora govornik ponavlja svoje stajalište i, eventualno, sumira najvažnije argumente. Stajalište se, kao takvo, obično i prezentuje u okviru uvodnog dela. Govornik u uvodu saopštava o čemu će govoriti i koje je njegovo stajalište. Potom iznosi argumente i kontra argumente. Radi obrazlaganja stajalište iznose se najjači argumenti na početku govora ili na samom kraju. Zaključak je obično jezički efektan i jasan. Ponekad govornici prave, pri zaključivanju govora, vezu sa argumentima iznesenim u uvodnom delu.

U svakom argumentacionom diskursu, kao što smo već rekli, cilj je prevazilaženje razlika u mišljenju. Prevazilaženje razlika u mišljenju se postiže kada jedna strana odbaci svoje, ili tuđe mišljenje, prihvati tuđe ili drugu stranu dovede u takvu situaciju, dobrom argumentacijom, da odbaci sopstveno mišljenje. Naravno, rezultat ne mora biti razrešenje, ili bar ne potpuno. Na kraju debate može da dođe do razrešenja i smirivanja situacije kroz odlaganja rešenja. Pravo prevazilaženje razlika u

mišljenjima dešava se tek onda kada obe strane zauzmu iste pozicije i to na osnovu racionalnih argumenata, bilo da obe strane odbace ili prihvate mišljenje, ili dovedu u pitanje svoje stavove i mišljenje.

“U početku nisam tako mislio, ali sada se moram složiti sa vama“.

Razrešenje kroz prihvatanje stajališta sagovornika. U početku je govornikovo stajalište bilo neprihvatljivo za sagovornika, ali sada je prihvatljivo. Razrešenje mišljenja se jasno iskazuje izborom jezičkih sredstava. U ovom primeru vidimo da je govornik jasno istakao da se u početku nije slagao sa mišljenjem sagovornika te da se sada slaže sa njim.

„Nažalost, i posle svega što se rekli, ne mogu da se složim sa vama.“

Razrešenje kroz odbacivanje stajališta sagovornika. Govornik je i posle sagovornikove argumentacije ostao pri svom stajalištu i tako ga u potpunosti odbacio. U ovom primeru vidimo da je govornik istakao da se ne slaže sa mišljenjem sagovornika kao i daje prethodno pažljivo razmotrio njegove argumente. Govornik izborom lekseme *“nažalost“* iskazuje da je imao iskrenu nameru da razreši razlike u stavovima kroz prihvatanje sagovornikovih argumenata kao validnih.

Osnovni pojmovi debatnog diskursa

Osnovni pojmovi argumentacionog diskursa su: stajalište, pretpostavka, argument. Stajališta prozilaze iz pretpostavki a obrazlažu ih argumenti.

Argumentacioni diskurs počinje zbog postojanja razlika u stajalištima govornika. Učesnici u komunikaciji zauzimaju pozicije u debati zavisno od mišljenja koje zastupaju i na kojem grade diskurs. Ponekad su te razlike u jasno uočljive, jezički eksplicitne, dok su ponekad prikrivene, jezički implicitne.

Implicitna:

Petar: Mislim da se u našim školama treba izučavati veronauka!

Milan: Ne znam. Nisam razmišljao o tome.

Milan indirektno, izborom jezičkih sredstava, iskazuje svoje stajalište koje je suprotno sagovornikovom. Milan rečenicom: *„Ne znam.“* implicitno iskazuje

neslaganje, dok rečenicom: „*Nisam razmišljao o tome.*” ublažava neslaganje kroz pažljiv izbor leksema.

EksPLICITNA:

Petar: Mislim da se u našim školama treba izučavati veronauka!

Milan: Ja ne mislim tako! Taj predmet je suvišan!

Milan jasno, direktno, iskazuje da je njegovo stajalište u suprotnosti sa sagovornikovim. Milan rečenicom: „*Ja ne mislim tako!*” jasno iskazuje svoje neslaganje sa mišljenjem sagovornika i to iskazuje kroz adekvatan izbor jezičkih sredstava. Drugom rečenicom samo potvrđuje svoje neslaganje oštrim isticanjem suprotnog stajališta.

Razlike u mišljenjima govornika, kao što smo videli, uzrokuju razlike u njihovim početnim stajalištima. Analizom ovih razlika bavio se van Eemeren (2002a) i njegova teoretske postavke uzete su za okosnicu ovog rada.

Stajališta koja govornik postavlja na početku diskursa nazivaju se početna (inicijalna) stajališta. Ona mogu biti jezički uobličena kao kvalitativno pozitivna, negativna ili neutralna, zavisno od stava koji govornik zauzima prema temi debate. Na zauzimanje pozitivnog ili negativnog stajališta utiču pre svega pretpostavke, koje su i osnov svake tvrdnje i stajališta, a koje crpimo iz našeg opšteg znanja, stavova, predrasuda, preporuka. U odnosu na kvalitativni predznak pretpostavke zauzimamo kvalitativnu poziciju i na nivou stajališta. (Negativna pretpostavka - negativno stajalište, pozitivna pretpostavka - pozitivno stajalište i neutralna pretpostavka - neutralno stajalište.)

Pozitivno:

Petar: Ja mislim da je Vlada Srbije, u prethodnom periodu, radila dobro što se i vidi iz postignutih rezultata.

Govornik jasno iskazuje svoje pozitivno stajalište o radu Vlade : *Ja mislim da je Vlada Srbije radila dobro.*

Negativno:

Petar: Ja ne mislim da je Vlada radila dobro u prethodnom periodu.

Govornik jasno iskazuje svoje negativno stajalište o radu Vlade: *Ja ne mislim da je Vlada radila dobro.*

Neutralno:

Petar: *Ne znam da li je Vlada radila dobro u prethodnom periodu ili ne.*

Govornik iskazuje svojoj neutralno stajalište o radu Vlade: *Ne znam da li je Vlada radila dobro ili ne.*

U našem korpusu skupštinskog debatnog diskursa je mali broj primera stajališta koja možemo smatrati jezički neutralnim, što je i očekivano s obzirom da je za razvoj bilo kakvog argumentacionog diskursa, potrebno da govornici polaze sa, manje ili više, suprotstavljenih pozicija. Ponekad je teško uočiti razliku između negativnog i neutralnog stajališta. Uzrok ovoj zabuni je često ljudska potreba da budu pristojni i da zbog toga svoje neslaganje ne izraze jezički direktno već indirektno, kroz izbor neutralnih leksema i izraza. Van Eemeren, govoreći o kvalitativnom jezičkom predznaku stajališta ističe: “In difference of opinion, there is always at least one person who puts forward a positive or negative standpoints with respect to some preposition, and one person who has doubts or does not commit to any particular standpoint.” (Eemeren van, F. H. Grootendorst, R. & Snoeck Henkemans, A. F. 2002: 6).

Snaga stajališta, ako pod snagom podrazumevano stepen ubeđenosti u mišljenje, može varirati (bez obzira na to što je ono bazirano na istoj pretpostavci). Stajalište se lingvistički formulišu kao potpuna ubeđenost, preporuka, sumnja i sl.

Pavle: *Ubeđen sam da svako zna šta je depresija.*

Tanja: *Sumnjam da svako zna šta je depresija.*

Stajališta, bez obzira da li su upućena jednoj osobi ili grupi, mogu biti bazirana na jednoj ili više pretpostavki povezanih, najčešće, naporednim veznicima *i/ili/ali*. Veznici, prema njihovoj vrsti (sastavni, rastavni, suprotni), upućuju na *i* na odnos koji postoji među pretpostavkama. Veznicima se upućuje na to da li se pretpostavke međusobno podržavaju i dopunjuju (*i*), isključuju (*ali*) ili nam pružaju mogućnost da biram jednu od njih kao adekvatnu (*ili*).

Lekar: Ukoliko želimo da se izborimo protiv gripa trebamo redovno prati ruke *i* svakodnevno unositi vitamine.

(Trebamo redovno prati ruke i svakodnevno unositi vitamine.)

Lekar: Ja mislim da možemo da primimo vakcinu i da tako zaštitimo svoje zdravlje i zdravlje svojih bližnjih *ili* da je ne primimo i ugrozimo i njihovo i naše zdravlje.

(Možemo da primimo vakcinu ali ne moramo.)

Lekar: Ja mislim da nije neophodno uzimati vitamine svakog dana, *ali* ih je potrebno uzimati bar jednom nedeljno.

(Nije neophodno ali je potrebno uzimati lekove.)

Videli smo da su u osnovi svakog stajališta pretpostavke, jedna ili više, i da variraju zavisno od teme. One mogu biti plasirane, ili samo neke od njih, određenim sagovornicima ili celoj grupi (predsednik Vlade može neke pretpostavke plasirati pojedinim ministrima, celoj Vladi, pripadnicima svoje partije u Vladi). Pretpostavke variraju i po snazi i tako utiču na snagu stajališta. Stajalište bazirano na jakim pretpostavkama se jezički manifestuje kroz potpunu ubeđenost. Stajalište bazirano na slabim pretpostavkama se jezički manifestuje kao sugestija.

Jezik debatnog diskursa

Da bi se pridobila pažnja slušalaca i ostvarila ubeđljivost, kao primarni cilj, jezik javnih političkih debata služi se različitim jezičim sredstvima. Upotreba figura u političkom diskursu, daje mogućnost govornicima da brže dopru do sagovornika, ostave bolji utisak i ostvare svoj cilj. Guiraud ističe da se stilistika neretko smatra naslednicom retorike. (Guiraud, P. 1964: 5)

Savremena retorika ističe značaj upotrebe figura u javnom političkom govoru. Tošović govori o značaj retoričkih figura u postizanju snage, uverljivosti, živosti, ekspresivnosti govora. (Tošović, B. 2007:37) Retorika se, od svojih početka, bavila načinima ubeđivanja sagovornika i u tu svrhu uključila i književnost u spektar svojih interesovanja. Solar ističe da se retorika bavila takvom upotrebom reči i rečenica koja nije bila uzrokovana potrebom što tačnijeg i ispravnijeg načina govora, nego potrebom za izuzetnom izražajnošću. (Solar, M. 1984: 65) Katnić- Bakaršić, govoreći o podstilovima retoričkog stila (oratorski i debatni), ističe da oni uključuju i uoptrebu emotivne, ekspresivne leksike i sintakse (citata, poslovice i sl.), shodno situaciji,

upotreba figura, a sa ciljem uspešnijeg ostvarenja namera govornika. (Katnić-Bakaršić, M. 1999: 75) Stilska sredstva, posebno figure, kao deo političkog diskursa učestvuju i u konstrukciji argumenata naglašavajući ih. Tako neki autori govore o argumentacionom potencijalu figura. Tindale ističe argumentacioni potencijal figura koje se baziraju na sličnosti: analogija, metafora i sl. (Tindale, C. 2004: 82) (Teoretičari argumentacije se ne slažu po pitanju značaja i snage analogije, neki ih, čak, smatraju falacijama (Lumer, 1990), dok drugi u njima vide određeni argumentacioni potencijal (Woods, J. 2004))

Pored stilskih sredstava debata, politički diskurs, karakteriše svojevrsna stručna leksika koja se javlja kao njegovo osnovno, distinktivno obeležje. Ovaj diskurs je obeležen frekventnom upotrebom fraza, kolokocija i ponavljanja (koja uslovno možemo svrstati u sintagmatsko- leksička sredstva).

Jezič debate, pored gore navedenih jezičkih sredstava, karakterišu: upotreba potencijala sa svrhom ublažavanja iznetih stavova; apelativa koji su vezivna nit debata i kojima se upućuje na određenog sagovornika sa ciljem njegovog uključivanja u debatu; jasno naglašena subjektivnost; upotreba leksičkih konektora koji vezuju diskursne blokove jedne debate u celinu, navodeći jedan na drugoga; upotreba sinonima koja je često praćena odgovarajućom intonacijom, ponekad ironičnom; epistemička modalnost prideva, imenica, glagola, rečica, fraza koje naglašavaju lekseme sa kojima su semantički povezane itd.

Jezič debate karakteriše raznolika upotreba jezičkih sredstava sa različitim diskursnim ciljevima pa je kao takav zahvalan za analizu, posebno kritičku, diskursa. Da bi se uloga jezičkih sredstava adekvatno protumačila često je neophodno poznavanje šireg političkog i socijalnog konteksta sa kojim je debata u vezi ili na koji upućuje.

Jezička sredstva, koja smo kao karakteristiku debata diskursa identifikovali u našem korpusu skupštinskih debata, prezentovaćemo u poglavlju: Analiza korpusa.

Pravila debata diskursa i njihovo narušavanje

Da bi neka debata diskurs bio uspešan, kao što smo već napomenuli, učesnici u debati moraju poštovati određena pravila komunikacionog ponašanja. Podrazumevana pravila se moraju poštovati u svakoj fazi inače argumentacioni diskurs neće biti

uspešan. Marius govori o pet osnovnih pravila argumentacionog diskursa: “(1) Always state your argument quickly and concisely, as early as possible in the presentation of your project.... (2) When you make an assertion essential to your case, provide some examples as evidence... (3) Always give the fairest possible treatment to those against whom you may be arguing... (4) Always admit weakness in your argument and acknowledge those facts that opponents might raise against your position... (5) Stay on the subject throughout the project so your argument is not submerged meaningless detail.” (Marius, R. 1999: 143- 144)

Pravila argumentacionog diskursa, na koja ćemo se osvrnuti u ovom radu, kao i na njihovo narušavanje, izvedena su na osnovu pravila (prema van Eemeren, Grootendorstu i Snoeck Henkemans (2002)): slobode, koje se odnosi na slobodu iznošenja stajališta i argumenta; pravilo prezentovanja i dokazivanja stajališta, koje se odnosi na pravo govornika da iznese i brani svoje stajalište argumentima; stajališta, koje podrazumeva da se u argumentacionom diskursu osporava samo stajalište, a ne npr. ličnost govornika; pravilo relevantnosti, koje podrazumeva da su izneti argumenti relevantni za izneto stajalište i temu; neizrečene pretpostavke, koje se odnosi na to da ne treba argumentovati ono što je samo na implicitnom nivou; početne tačke, koje se odnosi na pretpostavku da obe strane razvijaju diskurs na istinitim, eksplicitnim, pretpostavkama; sheme, koje podrazumeva da se argumentacija zasniva na odgovarajućoj argumentacionoj diskursnoj shemi tj. mora biti i adekvatno formulisana; pravilo validnosti koje podrazumeva da rasuđivanje mora biti logički ispravno; pravilo zatvaranja koje podrazumeva da se svaki argumentacioni diskurs mora završiti kroz prihvatanje ili odbacivanje; upotrebe, koje podrazumeva da učesnici u komunikaciji ne upotrebljavaju jezičke formulacije koja su nedovoljno jasne.

Narušavanja debatnog diskursa se svodi na narušavanja pravila. Njihovo narušavanje sprečava i ometa razrešenje razlika u mišljenjima. Narušavanje se može javiti na bilo kojem nivou diskusije, od strane bilo kojeg učesnika. Van Eemeren, Grootendorst i Snoeck Henkemans govore o nekoliko vrsta narušavanja argumentacionih diskursnih pravila precizno ih definišući:

1. narušavanje pravila slobode (Violations of Freedom Rule) podrazumeva stavljanje sagovornika pod, neku vrstu, pritisaka. „Rule 1: Parties Must Not

Prevent Each Other From Putting Forward Standpoints or Casting Doubt on Standpoints.“ (Eemeren van, F. H. Grootendorst, R. & Snoeck Henkemans, A. F. 2002: 110) Ova pojava najčešće je u fazi konfrontacije i uzrokuje ograničavanje slobode jezičkog izjašnjavanja. Ovde ćemo navesti nekoliko primera takvih argumenta:

Argumentum ad baculum, sastoji se u tome što, u nemogućnosti da drukčije dokažemo svoju tvrdnju, pretimo silom onome ko se ne slaže s našima stajalištem ili argumentom. U argumentaciji su ove pretnje najčešće dobro prikrivene.

Argumentum ad misericordiam, sastoji se od direktnog jezičkog „napada na osećanja“ sagovornika.

Argumentum ad hominem je najčešći pseudoargument u raspravi, pogotovo u onim „agresivnijim“. Kad neko ne može pobiti argumentima stajalište sa kojim se ne slaže, to pokušava učiniti jezičkim napadom na ličnost sagovornika („poznati lažljivac“, „stari pijanac“ ili „budala“ i sl) Javlja u više varijanti: (1) *abusive variant*, koja se sastoji se u tome da se ne raspravlja o spornom stajalištu, nego se pokušava jezički diskreditovati čovek koji je tu tvrdnju postavio; (2) *circumstantial variant* koja ne ide za tim da diskredituje sagovornika, nego da ga uveri da se on, zbog specifičnih okolnosti u kojima se nalazi, treba složiti sa stajalištem sagovornika. (3) *tu quoque variant*- „i ti takođe“. Ova varijanta se neretko naziva i hipokoristični argument. Sastoji se u tome da neko stajalište biva poljuljano zato što se ponašanje govornika ne podudara sa njegovim stajalištem.

U našim političkim debatama ovi argumenti su česti i njima se pokušava dovesti u pitanje stajalište sagovornika, navođenjem njegovih promena stajališta kroz različite vremenske periode ili između onog što govori i onog što radi.

Zamerate na što smo u koaliciji sa njima? Pa i vi ste sa njima bili prethodnoj Vladi.

Narušavanje pravila slobode ogleda se i kroz prekidanje govornika kada govori, od tehničkog prekidanja, od strane predsedavajućeg, isključivanjem mikrofona, verbalnim negodovanjem, zviždanjem, vređanjem, zadiranjem u privatni život govornika, nipodaštavanjem govornika.

A, Vi ste morali da završite fakultet na kraju, neku ekonomiju vašu. Bojan Kostreš i vaši pajtaši iz partije, kod mog čaćanina Dula Mufte. Znaete ko je Dule Mufta? I pored toga što Vam je mama bila profesor, Vi ste neku flautu završili, a posle ste morali kod Dula Mufte, da završite, da se nešto malo obrazujete. Sramota čovek na tako visokoj poziciji. A zato ste im dali da koriste prostorije Sajma, gde ste Vi vodili Upravni odbor. Da dobije prostor ali da Vama daju nekoliko diploma. I vidite kako je žalosno, kad jedno dete profesora univerziteta, mora kod Dula Mufte moga.

Transkript br. 35

(Narodni poslanik replicira drugom poslaniku na kritiku Predloga zakona.)

2. Narušavanje pravila izbegavanja i prebacivanja dokazivanja (Violations of the Burden- of- Proof Rule) manifestuje se kroz izbegavanje dokazivanja ili prebacivanje tereta dokazivanja. „Rule 2: A Party Who Puts Forward a Standpoints Is Obligated to Defend It if Asked to Do So.“ (, F. H. Grootendorst, R. & Snoeck Henkemans, A. F. 2002a: 113). O narušavanju ovog pravila detaljnu analizu daje Tseronis (2009). Strana, koja istakne svoje stajalište kao inicijalno, na početku debatovanja, u obavezi je i da ga obrazloži, naravno, ako za to postoji potreba ili ako se to od njega zahteva. Do narušavanja ovog pravila dolazi ako govornik, i posle obrazlaganja inicijalnog stajališta, opet krene u njegovo obrazlaganje. Na ovakav način debata se vraća na početak, bez velike verovatnoće razrešenja.

Marko: Ako mi dozvolite, ja bih se opet vratio na ono o čemu smo prethodno diskutovali.

Govornik se vraća na završenu debatu: *ja bih se opet vratio na ono o čemu smo diskutovali.*

Narušavanje ovog pravila može da bude i kroz izbegavanje obaveze branjenja inicijalnog stajališta i to prebacivanjem te obaveze na sagovornika.

Petar: Prvo Vi dokažite da je to što tvrdite istina, pa ćemo onda razgovarati o ovome što ja tvrdim.

Govornik zahteva od sagovornika da prvo on iznese svoje argumente koji dovode u pitanje, ili negiraju, ispravnost njegovog stajališta da bi on potom izneo

argumente koji ga obrazlažu. Na taj način izbegava branjenje svog stajališta koje svodi na odgovaranje na argumente sagovornika koji bi trebali biti kontra argumenti njegovim.

Obe strane iznose svoje stajalište i obe, stoga, imaju obavezu da ga i obrazlože. Jedino što se ovde javlja kao nedoumica je ko će prvi obrazlagati svoje stajalište, jer onaj ko to učini prvi teret dokazivanja prebacuje drugoj strani, koja mora da dokaže, u tom slučaju, da je njena alternativa bolja od one koja je prva prezentovana. Dobar način za prevazilaženje ovakvih problema je prezentovanje stajališta kao tvrdnje koju nije potrebno ni dokazivati.

Činjenica je da.....

Jasno je da.....

Fakat je da...

Očigledno je da....

Govornik na ovakav način predupređuje prebacivanje tereta obrazlaganja stajališta. On može da postigne isti efekat davanjem neke vrste ličnih garancija za ispravnost iznesenog stajališta.

U slučaju da neko sumnja u.....

Ja sam apsolutno uveren....

Odgovorno tvrdim da...

Narušavanje pravila izbegavanja i prebacivanja dokazivanja nije retko u našem parlamentarnom životu, posebno od strane pripadnika vladajuće partije ili koalicije. Nije redak slučaj da se, naročito pri predlaganju novih zakona ili njihovih izmena i dopuna, njihovi predlagači obrate poslanicima samo pri formalnom obrazlaganju zakonskog predloga, ne odgovarajući na primedbe i komentare opozicionih predstavnika.

3. Narušavanje pravila stajališta (Violations of the Standpoint Rule) manifestuje se kroz postavljanje lažnih pretpostavki. „A Party’s Attack on a Standpoint Must Relate to the Standpoint That Has Indeed Been Advanced by the Other Party.“ (Eemeren van, F.H. Grootendorst, R. & Snoeck Henkemans, A. F. 2002: 116). O

narušavanju pravila stajališta detaljno govore Bizer, Kozak i Holterman (2009), Walton (1996), kao posebnoj retoričkoj tehnici, „the straw man rhetorical technique“. Ovo narušavanje se dešava u debati onda kada govornika osporava stajalište koje nije ni izneseno, kao takvo, od strane sagovornika i može da se desi u bilo kojoj fazi argumentacije. Da bi ovakav osporavanje bilo uspešano, auditorijum koji prati debatu ne sme da zna pravo stajalište sagovornika. Ukoliko je auditorijum upoznat sa pravim stajalištem, ovakva zabluda se vraća kao bumerang onom ko ga je postavio, a ako je slučaj obrnut, lažna pretpostavka biva gotovo neoboriva. Postoji nekoliko diskursnih tehnika pripisivanja nepostojećeg stajališta:

- isticanjem suprotnog stajališta (*Ja lično verujem da....*);
- pripisivanjem nepostojećeg stajališta kroz upućivanje na grupe, organizacije, stranke, kojima oponenti pripadaju i dovodeći ih u vezu sa stajalištem;
- kroz upotrebu rečenica kao što je: *Svi tako misle.....*

Narušavanje pravila stajališta nije retkost u našem debatnom diskursu. Narodni poslanici, podrazumevajući šta je stajalište partije sagovornika, opravdano ili ne, razvijaju argumentacioni ciklus. Ponekad se ovom pribegava da bi se sagovornik doveo u nezgodnu situaciju, omalovažio, primorao da brani stajalište koje nije izneseno, niti odgovara realnosti. Ukoliko pogledamo primer iz transkripta br. 35 (narušavanje pravila slobode) videćemo da je narodni poslanik ovim izlaganjem svog kolege doveden u situaciju da se, umesto da dodatno obrazlaže svoje stajalište o Predlogu zakona, brani od optužbi o sumljivo stečenoj diplomi.

4. Narušavanje pravila relevantnosti (Violations of the Relevance Rule) manifestuje se kroz upotrebu irelevantnih argumenata ili retoričkih trikova. „A Rule May Defend His or Her Standpoint Only by Advancing Argumentation Related to That Standpoint.“ (Eemeren van, F.H. Grootendorst, R. & Snoeck Henkemans, A. F. 2002: 119) Ovo narušavanje podrazumeva branjenje stajališta kroz nipodaštavanje stajališta, izborom određenih jezičkih sredstava, svog sagovornika. Da bi bila uspešna potvrda stajališta mora biti bazirana na relevantnom argumentu kao sredstvu njegove odbrane. Ukoliko govornik vodi argumentacioni diskurs na bazi relevantnih argumenata, a sagovornik to ne primeti, onda razlike u mišljenju ostaju nerazrešene, iako može, prividno, lingvistički, izgledati da je do je do toga došlo. Narušavanje ovog pravila

najčešće se dešava u fazi argumentacije. Postoje dve vrste ovog tipa narušavanja: kada argumentacioni diskurs nije u relaciji sa istaknutim stajalištem tzv. irelevantni diskurs; kada je stajalište branjeno sredstvima drugačijim od očekivanih diskursnih jezičkih sredstava tzv. ne- argumentacija. (Ne- argumentacija se svodi na generalizaciju umesto na indikatore: *sve, svi, nekoliko, većina, uglavnom* itd.) Irelevantni argumentacioni diskurs brani stajalište koje nije uzrok razlikama u mišljenjima. U javnom govoru, javnim debatama, on se upotrebljava kada se govori o tome zašto mnogi ljudi gaje određena osećanja, bilo da su ona pozitivna ili negativna, i koja mogu, kao takva, uticati na prihvatanje određenog stajališta. U našim javnim debatama možemo npr. čuti obrazloženja da je *neophodno da se menjamo da bi našoj deci, sutra, bilo bolje.*

Amaterski sport je uništen svim tim alkoholom koji se prodaje u blizini sportskih centara i u centrima. Naučnici su dokazali da se u 75% centara prodaje alkohol.

Stajalište: Amaterski sport je uništen svim tim alkoholom koji se prodaje u blizini sportskih centara i u centrima.

Argument: Naučnici su dokazali da se u 75% centara prodaje alkohol.

Ovaj argument ne obrazlaže stajalište koje je ovde istaknuto već više stajalište ili ne relevantan argument istaknutom stajalištu: *Lako je kupiti alkohol u sportskim centrima.*

Da li će stajalište kao takvo biti prihvaćeno zavisi i od ličnosti govornika, jer u njegov sud se može, ili ne, poverovati. Ako neka osoba za sebe tvrdi da je ekspert i kao takva brani stajalište, iako nije relevantna za tu odbranu, onda dolazi do narušavanja autoritativnosti ili do etičke falacije. Ponekad ne postoji drugi način prihvatanja nekog stajališta osim kao ekspertskog, npr. u slučajevima kada opšte znanje nije dovoljno za razumevanje stajališta ili teme. Ova vrsta narušavanja pravila poznata je i pod nazivom *argumentum ad verecundiam*. (Dobar primer za ovo je kada neko tvrdi za nekog drugog da je ekspert iz neke oblasti, a za to nema konkretne dokaze.)

Narušavanje pravila relevantnosti je deo naše parlamentarne prakse. Narodni poslanici upotrebljavaju irelevantne argumente u okviru diskursa, obično sa ciljem da diskredituju sagovornika kao poznavaoca teme o kojoj se govori ili prekidanja argumentacionog diskursnog ciklusa.

Ja, prosto, imam utisak da Vi, kao vrstan ekonomista, niste uspjeli da se izborite sa onima koji Vladu ne doživljavaju jednim telom...

Transkript br.46

(Narodna polsanica, obraćajući se ministarki kao vrsnom ekonomisti, omalovažava njenu uspešnost u projektovanju budžeta, samim tim i njenu stručnost.)

5. Narušenje pravila neizrečenih pretpostavki (Violations of the Unexpressed Premise Rule) manifestuje se kroz preuveličavanje ili minimalizovanje neizrečenih pretpostavki. „A Party May Not Falsely Present Something as a Premise That Has Been Left Unexpressed by the Other Party or Deny a Premise That He or She Has Left Implicit.“ (Eemeren van, F. H. Grootendorst, R. & Snoeck Henkemans, A. F. 2002: 121) Narušavanje ovog pravila se zasniva na obavezi da govornici ne mogu lažno predstaviti nešto kao neizrečenu pretpostavku svog sagovornika. Učesnici u debati ne bi trebali isticati netačnu pretpostavku, koja im može dati neku vrstu prednosti. Kada se argumentacioni diskurs razvija na rekonstrukciji neizrečenih pretpostavki govornik može biti doveden u situaciju da ne može obrazložiti svoje stajalište. Ovaj tip narušavanja, poznat pod nazivom preuveličavanje neizrečenog, dešava se u fazi iznošenja argumenata i dovodi do nerazrešavanja sukoba.

Bojan: Ne znači da on ne voli pse zato što ima mačku.

Dijana: Hoćeš da kažeš da svi koji imaju mačke ne vole pse?

Bojan: Ja to nisam rekao. Mislim da oni koji imaju mačke većinom ne vole pse.

Narušavanje pravila neizrečenih pretpostavki je često u našem diskursu i ogleda se kroz pretpostavljanje mišljenja i stavova zastupnika neke političke opcije, a u skladu sa opštim principima, profilom stranke, koje ona zastupa. Narušavanje ovog pravila je slično narušavanju pravila stajališta jer se i jedno i drugo zasnivaju na imputiranju neizraženih stavova, mišljenja, ideja sagovorniku sa namerom njegove diskreditacije.

Ja neću upasti u zamku da ponavljam cifre i podatke, koje su moje kolege govorile, jer ne pristajem da govorim na zadatu temu, već hoće da govorim o uzrocima i hoću da govorim o potrebi da, ovo što moje kolege iz, ekonomisti, pre svega, vladajuće, vladajućih stranaka, govore kao o štednji, solidarnosti.

(Narodna poslanica iznosi pretpostavku da je predsedavajući manipulirao govornicima insistirajući da govore o Predlogu budžeta koji je razmatran kao tačka dnevnog reda.)

6. Narušavanje pravila početne tačke (Violations of the strating Point Rule) manifestuje se kroz njeno tumačenjem kao izraza slaganja ili neslaganja. „No Party May Falsely Present a Premise as an Accepted Starting Point, or Deny a Premise Representing an Accepted Starting Point.“ (Eemeren van, F. H. Grootendorst, R. & Snoeck Henkemans, A. F. 2002: 128) Narušavanje debate, u ovom smislu, dešava se ako jedna od strana predstavi pretpostavke kao pripadajuće početnoj tački, stajalištu, iako joj ne pripadaju. Pretpostavka koja se uzme kao početna tačka ne sme biti dovođena u pitanje u debati, mada je možemo preispitati kasnije, u nekoj drugoj, separatnoj debati. Govornici ponekad pribegavaju jednom od jezičkih trikova da bi sprečili odbacivanje neke pretpostavke kroz kontraverznu formulaciju početne tačke ostvarenu na prikriven način, kroz neku drugu izjavu.

Gordana je bolesna.

Umesto te izjave kažemo: Nije mi jasno zašto Gordanina porodica ne konsultuje nekog doktora.

Ili: Znaš li da li se Gordana leči?

Narušavanje pravila početne tačke je uskoj vezi sa ova dva, gore pomenuta, stajališta i dešava se sa istim ciljem i na sličan način.

Kako vi mislite da mi možemo da nastavimo da postojimo ako nećete da razgovarate o tome, da privreda ne može da podnese avansno finansiranje.

(Narodna poslanica u raspravi o budžetu ističe značaj avansnog finansiranja privrede što je posebna tema.)

7. Narušavanje pravila sheme (Violations of the Argument Scheme Rule) manifestuje se kroz upotrebu pogrešne sheme ili njene upotrebe na neadekvatan način. „A Standpoint May Not Be Regarded as Conclusively Defended if the Defense Does

Not Take Place by Means of an Appropriate Argument Scheme That Is Correctly Applied.“ (Eemeren van, F. H. Grootendorst, R. & Snoeck Henkemans, A. F. 2002: 130) Narušavanje ove vrste pravila se dešava samo u argumentacionoj fazi. Potvrda stajališta se može smatrati uspešnom samo ako govornik upotrebi odgovarajuću shemu, na odgovarajući način. Ako upotrebi adekvatnu shemu na neadekvatan način krši ovo pravilo. Ako sagovornik ne prihvati adekvatnu shemu, na adekvatan način realizovanu, takođe dolazi do narušavanja ovog pravila. Dobar primer neadekvatne sheme je u slučaju *argumantum ad verecundiam*, kada se predstavlja neko stajalište kao prihvatljivo samo zato što je izrečeno od strane nekog autoriteta. Ovo je primer loše argumentacije zasnovane na simptomatskim relacijama među njenim delovima. Još jedan dobar primer neadekvatne upotrebe sheme je argumentacioni diskurs koji se, takođe, zasniva na simptomatskim relacijama među njegovim delovima, poznat kao *secundum quid*. Ovde se greška svodi na neopravdanu generalizaciju onoga što je jednom, ili samo nekoliko puta, registrovano.

Petar: Prvi put sam bio na Kopaoniku 1998. a posle sam išao svake zime, što znači da je to odlično mesto za zimovanje.

Do narušavanja ovog pravila može da dođe i kod argumentacionih diskursa baziranih na kauzalnim relacijama među argumentima. Ponekad je relacija tipa „uzrok–efekat“ bazirana na samo jednoj činjenici kao u tzv. *post hoc ergo propter hoc*.

Petar: Ovoj političkoj opciji pripadam od prošle godine zato što mi se sviđaju njihove ideje, stavovi, a i broj članova je od prošle godine drastično porastao, što nešto govori.

Narušavanje pravila sheme je prisutno u svim onim govorima gde dolazi do prekidanja argumentacionog diskursa, usled narušavanja raznih pravila.

8. Narušavanje pravila validnosti (Violations of the Validity Rule) manifestuje se kroz nepravilno rezonovanje. „The Reasoning in the Argumentation Must Be Logically Valid or Must Be Capable of Being Made Valid by Making Explicit or More Unexpressed Premises.“ (Eemeren van, F. H. Grootendorst, R. & Snoeck Henkemans, A. F. 2002: 133) Narušavanje ovog pravila se manifestuje kroz nepravilno rezonovanje a dešava se ako rezonovanje, i posle svih iznesenih argumenta i pretpostavki, ostane netačno. Jedan od načina narušavanja ovog pravila je nekorektno karakterisanje

diskursne celine na osnovu komponenti: narušavanje deobe (tretiranje celine kroz sabiranje delova), narušavanje kompozicije (tretiranje kompozicije odnosi se na svaki njen deo)

Narušavanje deobe:

Mi upotrebljavamo pravi puter, pravi krem, svežu salatu, pa su naši obroci ukusniji.

Obroci su ukusni-celina, zato što su sastojci koji se koriste za njegovo pripremanje pravi, sveži.

Narušavanje kompozicije:

Crkva je za siromašne ljude.

To što je crkva za siromašne ljude ne znači da je crkva siromašna, kao što bi se mogao izvesti zaključak ukoliko do njega dolazimo kroz narušavanje kompozicije. Činjenica je da svi delovi neke celine ne moraju biti i istiniti za nju.

Narušavanje pravila validnosti nije toliko često u našem parlamentarnom diskursu i ako postoji ono je obično namerno i sa određenim ciljem

9. Narušavanje pravila zatvaranja (Violations of the Closure Rule) manifestuje se kroz dodavanje neočekivanih konsekvenci uspešnoj ili neuspešnoj odbrani. „A Failed Defense of a Standpoint Must Result in the Protagonist Retracting the Standpoint, and a Successful Defense of a Standpoint Must Result in the Antagonist Retracting His or Her Doubts.“ (Eemeren van, F. H. Grootendorst, R. & Snoeck Henkemans, A. F. 2002: 135) Narušavanje ovog pravila se dešava dodavanjem neočekivanih konsekvenci obrazloženjima stajališta. Do ovog narušavanja dolazi kada govornik prihvati stajalište sagovornika, ali istakne da ga ono ne zanima, ili da ono nije ni bitno što je to tako i sl.

Narušavanje pravila zatvaranja je retko u našem parlamentarnom diskursu i to, verovatno, iz tehničkih razloga (pravila predviđenih Poslovníkom).

10. Narušavanje pravila upotrebe (Violation of the Usage Rule) manifestuje se kroz upotrebljavanje dvosmislenih, konfuznih i sl. formulacija. „Parties Must Not Use Any Formulations That Are Insufficiently Clear or Confusingly Ambiguous, and They Must Interpret the Formulations of the Other Party as Carefully and Accurately as

Possible.“ (Eemeren van, F. H. Grootendorst, R. & Snoeck Henkemans, A. F. 2002: 136) Ova vrsta narušavanja pravila se dešava kroz upotrebu nejasnih jezičkih formulacija. Nejasno jezički formulisane rečenice mogu imati direktno negativne konsekvence po celi diskurs. Dešava se da mu učesnici u argumentacionom diskursu pribegavaju sa ciljem poboljšavanje svog položaja, kroz nejasnoće i dvosmislenosti. Ovo narušavanje može da se javi samostalno ili u kombinaciji sa nekom drugom vrstom. U argumentacionom diskursu je ova pojava poznata pod nazivima: *argumentum ad baculum* i *ad hominem*. Na nivou rečenice zapažamo jezičke nejasnoće koje su rezultat: implicitnosti, nedefinisanosti, nepoznavanja i neodređenosti.

Gordana je bolesna.

Sagovornik može da traži objašnjenja od govornika jer nije jasno da li ga upozorava na tu činjenicu, samo informiše ili nešto treće.

Da li me upozoravaš ili informišeš o tome?

Gordana? Koja Gordana?

Bolesna? Od čega boluje?

Šta si mislila sa tim?

Kod prvog pitanja, nejasnoća je izazvana jezičkom implicitnošću, kod drugog pitanja, nejasnoća je izazvana jezičkom nedefinisanošću, kod trećeg pitanja, nejasnoća je uzrokovana jezičkim kontekstom i predikacijom a kod četvrtog pitanja, nejasnoća je uzrokovana jezičkom neodređenošću.

To je Anjin portret.

Ova rečenica može biti tumačena na nekoliko načina.

Anja je naslikala portret.

Portret je Anjino vlasništvo.

Anja je model portreta.

Dvosmislenost može biti iskazana i kroz pitanja.

Ko je Anja?

Može biti tumačena na više načina.

Ko je od ovih troje na slici Anja?

Koja glumica glumi Anju?

Dvosmislene mogu biti i reference.

Nina je dala Neni pismo. To je bio njen poslednji dan na poslu.

Ovde se nameću dva pitanja:

Da li to bio Nenin poslednji dan na poslu?

Da li je to bio poslednji Ninin dan na poslu?

(Primeri navedni bez broja transkripta su autorovi. Primeri sa brojem transkripta iz kojeg su izdvojeni su deo korpusa na kojem se bazira rad. Isti pristup je u celom radu.)

Narušavanje pravila upotrebe je često u našem diskursu a ogleda se kroz nejasne, dvosmislene, rečenice. Narušavanje ovog pravila je, obično, namerno a sa ciljem zbunjivanja ili diskreditacije sagovornika.

Jezičke falacije su jezičko-logičke pogreške, pogreške u rezonovanju tj. zaključivanju. One se ne odnose na faktičke greške npr. pravopisne, gramatičke, već na one koje se tiču isključivo jezika i logike. U argumentacionom diskursu falacije možemo posmatrati kao tip argumenata u kojim je izvršeno narušavanje, što je bio osnovni razlog zbog kojeg smo u ovom radu napravili kratak osvrt na njih.

Kodifikacijom falacija u debatnom diskursu bavio se još Aristotel koji je kodifikovao i pravila korektnog rezonovanja i kategorisao tipove nekorektnog rezonovanja. Njegovo učenje se bazira na Platonovoj kolekciji lošeg rezonovanja pa se zato, ponekad, argumenti ovakvog tipa nazivaju i sofizmi. On je sve falacije podelio u dva osnovna tipa: lingvističke tj. one koje se baziraju i zavise od jezika; nelingvističke tj. one koje se ne baziraju na jeziku, niti zavise od jezika. Ovu podelu su dalje doradivali i njome se bavili filozofi, lingvisti i dr. Rezultat svih tih istraživanja je taksonomija- klasifikacija svih falacija po srodnosti, nalik porodičnim stablima.

Klasifikacija kojom smo se u ovom radu vodili, pri analizi falacija koje smo identifikovali u našem političkom diskursu, mogli bismo nazvati logičko-jezičkom.

Ona je a nastala je prema podelama Markovića (Marković, M. 1992: 90-95), Hamblina (1970), van Eemeren, Houtlossera (2003), Snoeck Henkemans (1992) (ne ulazeći na detaljniju podelu):

1. Distrakcija

Za ove falacije zajedničko je neispravno korišćenje logičkih operatora u cilju dokazivanja neispravne ili neproverene tvrdnje. Jezičko-logički operatori koji se upotrebljavaju, a koje susrećemo i u našem korpusu: "isključivo- ili", „ne“, „ako-onda“. Ove falacije se u diskursu manifestuju kroz argumente u kojima se, i pored postojanja mogućnosti, nudi samo jedna (a) ili kroz neispravno udruživanje dve ili više tvrdnji, da bi se prihvatila neproverena tvrdnja ona se vezuje uz proverenu i ovakve se prihvataju ili ne (b) i obično se upotrebljavaju praćene ironijom.

(a) Ako ne izglasamo ovaj Zakon nećemo postati kandidati za članstvo u EU.

(b) Zašto ne smem da prodajem drogu kad demokratsko društvo garantuje slobodu svakom građaninu?

2. Insistiranje na motivu

Ove zablude oslanjaju se na emocije ili na druge psihološke faktore, jezički prikrivajući time činjenicu da tvrdnja nije bazirana na raciju: argument nasilja (a), argument samilosti (b), insistiranje na posledicama (c), govor predrasuda (č), argument popularnosti (ć).

(a) Ukoliko ne usvojimo ovaj Budžet bankrotiraćemo. A to ni vi ne želite, zar ne?

(b) Na ovom Predlogu zakona radna grupa je radila mesecima.

(c) Ukoliko ne podržite ovaj Predlog, vi ćete objašnjavati narodu zašto smo tu gde smo.

(č) Ako ste odgovorni prema državi, podržaćete Predlog.

(ć) Nema sumnje da je Predlog dobar. Po meni, nije ga potrebno ni obrazlagati.

3. Promena predmeta diskusije

Korišćenjem zabluda iz ove grupe preusmerava se napad na osobu umesto na argument, koji ta osoba iznosi: napad na osobu (a), citiranje autoriteta (b), anonimni autoritet (c).

(a) Lako je ministru da nam govori da je neophodno uvesti tržišnu privredu i dozvoliti slobodno formiranje cena, kad je toliko bogat da njega poskupljenje neće pogoditi.

(b) Mi smo bogata država. Poslanik vladajuće stranke je to rekao, zašto da mu ne verujemo.

(c) Priča se da poslanici opozicije neće glasati za Predlog zakona o budžetu.

4. Induktivne zablude

Indukcija je zaključivanje o opštem na osnovu pojedinačnog. Ona nije pouzdan način zaključivanja jer se na osnovu pojedinačnog slučaja izvodi opšti zaključak. Indukovane zablude se baziraju na preteranom uopštavanju i nereprezentativnom uzorku (a), neispravnoj analogiji (b), inertnoj indukciji (c).

(a) Nije istina da je povećanje cene brašna uticalo na naše penzionere. Moj roditelj su penzioneri pa znam.

(b) Opoziciji je cilj da dođe, po svaku cenu, na vlast, ali to ne znači da treba da im dopuštamo ovakvo ponašanje u Parlamentu.

(c) Uprkos porazu na izborima, naša partija je jača nego ikad i spremna da udovolji zahtevima svojih pristalica.

5. Falacije koje se odnose na statističke silogizme

Statistička generalizacija javlja se kad se iznosi tvrdnja, koja obično to jeste, ali nije uvek tačna. Veoma često ova zabluda se podržava izrazima kao što su "većinom", "uglavnom" i slično. Falacije ovog tipa zasnivaju se na: izbegavanje i nametanju izuzetka.

Kad je već njima dozvoljeno takvo ponašanje u Parlamentu, zašto ne bismo svi to primenjivali.

6. Dvosmislice

Svaka tvrdnja mora da bude jezički jednoznačna da bi se izbegla ova vrsta falacija. Zablude iz ove grupe javljaju se kada tvrdnja ima više značenja ili kad nema ni jedno jasno značenje: homonimi (a), dvosmislenosti (b), naglašavanja. Ova vrsta falacija je, često, praćena ironijom i teško je uočljiva van šireg diskursnog bloka.

(a) Čuo sam da ste sposoban čovek ali nisam znao da se to odnosi na laganje.

(b) Veliki vođa je rekao da je to, po njemu, dobar Zakon.

7. Silogističke falacije

Silogizam je posredni zaključak, koji sledi iz više sudova. Ovakav postupak izvođenja zaključaka je ispravan, ali pruža i mogućnosti zloupotrebe. U ovu grupu spadaju: argumentum ad populum (a), argumentum ad verecundiam (b), argumentum ad ignorantiam (c), non sequitur (č), accent (ć), argumentum ad antiquitatem (d), argumentum ad nauseam (dž), generalizacija (đ), kompleksno pitanje (e), pogreška kompozicije (f).

(a) Kada se daje privid uverljivosti frazama: *istina je da... ko bolje od vas shvata kako...*“ Njime se nastoje pridobiti slušaoci uticanjem na njihova osećanja, predrasude, sujetu.

Bar biste Vi, kao ekonomista, trebali razumeti o čemu govorim.

(b) Ovaj argument se bazira na pozivanju na opšte prihvaćeno mišljenje, mišljenje istaknutih pojedinaca, autoriteta, eksperata.

Kada on, kao ministar, tvrdi da je Zakon primenjiv ko ste Vi da u to sumnjate.

(c) Ovaj argument se sastoji u tome što se dovoljnim dokazom za neko stajalište smatra nepostojanje dokaza za stajalište koje mu je protivurečno.

Ponudite vi bolji predlog. Lako je kritikovati.

(č) Ovo je argument koji podrazumeva odbranu stajališta koje nije moguće argumentovati.

To je tako. Vi možete prihvatiti naš Predlog ili ne. Na vama je odluka.

(ć) Ova falacija se zasniva na naglašavanju pojedinih reči u rečenici kojima se, onda, daje drugi smisao.

Da, Rusija nam je prava perspektiva.

(d) Ova falacija se najčešće javlja kada se argumentujemo na temelju toga koliko je nešto staro. Suprotna pogreška je argumentum ad novitatem.

Ovaj Zakon je funkcionisao godinama i sada ste se vi našli da ga menjate.

(dž) Ovaj argumenti nije logička pogreška, nego netačno verovanje da će neki argument, ako se ponovi više puta, postati nekome prihvatljiv.

(đ) Ova falacija se sastoji u tome da se osobine jednog subjekta prenesu na celu grupu.

Vi nas kritikujete? Pa vaš član je u zatvoru zbog pronevere državnog novca.

(e) Argument se sastoji u tome da se neko nadmudri tako što mu se postavi pitanje na koje ne može da odgovori.

Hoćete Vi da mi kažete šta premijer planira? Ne znate, naravno.

(f) Ova pogreška se sastoji u pretpostavci da se svojstva elemenata od kojih se sastoji neki objekt automatski odnose i na objekt.

Vi nemate pravo da kritikujete. Pripadate stranci koja je poznata po aferama.

Evaluacija debatnog diskursa

Evaluacija debatnog diskursa je, prema Govieru (1987), proces procenjivanja njegove vrednosti po nekom, ranije utvrđenom, kriterijumu ili standardu, a kroz vrednost njenih argumenata. To je procena prezentovanih argumenata i njihovih rezultata. Evaluacija nije samo završna procena argumentacionog diskursa, već i njegova procena u svim fazama prezentacije pri kojoj se sagledaju svi njeni logički i pragmatički aspekti. S toga se može reći da je evaluacija hijerahijski organizovan proces koji polazi od celine a završava se na osnovnim elementima. Svaki deo diskursa se procenjuje ponaosob. Argumenti se procenjuju da bi se utvrdilo da li su validani, bazirani na validnom rezonovanju, ili ne. Kako vršimo evaluaciju pojedinačnih argumenata tako možemo izvršiti i evaluaciju celog argumentacionog diskursa. Posle procene argumenta prelazi se na evaluaciju pretpostavki na kojima su bazirani. Pretpostavke je potrebno, u ovom delu, učiniti, ukoliko one to nisu, jezički eksplicitnim. Na početku evaluacije argumentacionog diskursa je poželjno identifikovati njegovu shemu, što nam može olakšati utvrđivanje snage, značaja, svakog argumenta i procenu njegove uspešnosti uopšte. Evaluaciju je neophodno dobro i detaljno uraditi, da ne bi došlo do pogrešnog zaključivanja. Pogrešna analiza jednog

argumenta ili celog diskursa dovodi u zabludu sagovornika i prihvatanja stajalište na bazi pogrešnih argumenata i pretpostavki. U subordiniranom argumentacionom diskursu, na primer, jedan slab argument može uzrokovati umanjenje snage celog diskursa i umanjenje verovatnoće nametanja stajališta. Ne bi trebalo ići na procenu diskursa pre nego što ustanovimo da li su argumenti međusobno konzistentni (logički ili pragmatički). (Logička nekonzistentija se ogleda u kontradiktornosti argumenata koja vodi ka zaključku da nisu istiniti, oba ili jedan od njih, dok se pragmatička nekonzistentnost ogleda u argumentima koji nisu logički nekonzistentni, ali izazivaju određene konsekvence u realnom okruženju sa kojim su u kontradiktornom odnosu.)

Jačina svakog argumenta se procenjuje prema njegovom doprinosu u povećavanju stepena prihvatljivost inicijalnog stajališta, odnosno od njegove važnosti za postizanje krajnjeg cilja argumentacionog diskursa. Da bi argumentacioni diskurs postigao svoj cilj svaki argument mora biti prihvatljiv, validan, potkrepljen validnim pretpostavkama i isto tako shematizovan. Prihvatljivi su oni argumenti koji se mogu dokazati, verifikovati, lako ili bez većih problema. Prema Waltonu (1996) argumentacioni diskurs baziran na rečenicama tipa: Ako.....onda....(If...then...) ne može biti prihvaćen, ili neprihvaćen po ovom principu.

1. Ako ima pravde, onda ću dobiti parnicu.

2: Nema pravde.

...onda 3: neću dobiti parnicu.

Argumentacioni diskurs baziran na logički validnim argumentima ima najveće šanse da dostigne svoj cilj. Bitan je i izbor sheme za njegovu uspešnost kao i vrste jezičkih relacija koje postoje među argumentima. Precizno definisane jezičke veze među njima određuju i vrstu argumentacionog diskursa prema tipu veza među:

- a. Simptomatski argumentacioni diskurs je onaj koji se zasniva na simptomatskim jezičkim vezama među argumentima. O ovim argumentacionim vezama detaljno govori Snoeck Henkemans naglašavajući da „In argumentation that is based on a symptomatic relation, a property, class membership, distinctive characteristic, or essence of a particular thing, person, or situation is mentioned which

implies that this thing, person or situation also has the characteristic property that is ascribed to it in the standpoint”

Navodeći kao primer rečenicu: „Bill is very egocentric.

because Bill is an only child

and Egocentrism is characteristic of people who are an only child.” (Snoeck Henkemans, A. F. 2002: 2)

To što je Bill sin jedinac navodi nas da je on egocentična osoba. Simptomatska veza se može realizovati i u suprotnom smeru, odnosno da nas, to što je Bill sin jedinac navede na zaključak da je egocentična osoba.

Opšta shema sa simptomatskom vezom među argumentima mogla bi da izgleda ovako:

Y je istinito za X,

zato što: Z je istinito za X,

a Z je simptom za Y.

Ovakve simptomatske relacije najčešće susrećemo u argumentima u kojima nekog pokušavamo okarakterisati a neki način (Tanja je loša osoba.- Zato što stalno čini loše stvari drugim ljudima), primerima (Milan je dobar predavač.- Dobri predavači, provode malo vremena u pripremi časova), definicijama (Savremen čovek je onaj koji je u trendu.- Onaj koji prati modu i tehnološka dostignuća.).

b. Analogni argumentacioni diskurs je, prema Merrileu (2012) onaj koji se zasniva na analognim jezičkim vezama među argumentima. *Petar: Nije dobro dati Milanu 100 dinara za džeparac zato što smo dali Marku 70 dinara.*

Deca treba da budu isto tretirana od strane roditelja.

Potvrda stajališta da Milanu ne treba dati 100 dinara za džeparac je učinjena analognom vezom sa visinom džeparca koji je dat Marku.

Opšta shema sa analognim vezama među argumentima:

Y je istinito za X,

zato što: Y je istinito za Z,

i: Z je uporedivo sa X.

Ovakav tip veze među argumentima je najčešći u komparacijama, poređenjima.

c. Uzročno- posledični argumentacioni diskurs je onaj, prema Schellensu (1986), koji se zasniva na kauzalnim, uzročno- posledičnim vezama među argumentima. Česta je u pragmatičkim diskursima u kojima stajalište preporučuje određeni način ponašanja ili delovanja.

Optičar: Tanji je morao da oslabi vid zato što često čita pod slabim svetlom.

Stajalište da je Tanji oslabio vid je odbranjeno kauzalnom vezom sa argumentom tj. posledica čitanja pod slabim svetlom je oslabljen vid.

Opšta shema argumentacionog diskursa sa kauzalnim vezama među argumentima:

Y je istinito za X,

zato što: Z je istinito za X,

a iz Z sledi Y.

U našem parlamentarnom diskursu identifikujem sve tri vrste veza među argumentima. Potrebno je naglasiti da se, radi isticanja, vrste veze među njima, u praksi upotrebljavaju prozodijski elementi od promene intonacije, ritma do akcenta.

Pisani debatni diskurs

U prethodnom delu rada bilo je reči o govornom argumentacionom diskursu. Neki od navedenih tipova, karakteristika, pojava, mogu da se registruju i u govornom, i u pisanom diskursu, na koju ćemo se u ovom delu osvrnuti.

Osnovne razlike između ova dva argumentaciona diskursa potiču od samih karakteristika medijuma u kojim su ostvarene i njihovih specifičnosti. Pisanje argumentacionog teksta zahteva, pre svega, razmatranje mogućnosti prihvatanja drugog stajališta i potencijalnih argumenata koji ga obrazlažu. Pisanje ovakvog teksta podrazumeva analiziranje argumenta (za sumiranje argumenatacije se preporučuje izrada shema kojima se definiše njegova struktura i daje pravi uvid u veze među argumentima), i njihove održivosti i veze među njima. Od argumentacionog diskursa

se očekuje da ubedi čitaoca ili otkloni njegove sumnje. Ako je argumentacioni diskurs dobro strukturiran, ako počiva na dobrim, razumnim, kvalitetnim, jasnim i dobro strukturiranim argumentima, čitalac neće propustiti ni jedan bitan momenat za njegovo razumevanje.

Prethodna istraživanja debatnog diskursa sa osvrtom na pragmatičku perspektivu

Debatni diskurs, kakvim smo se u ovom delu bavili, intrigirao je naučnike od početka postojanja javnog govora.

U različitim periodima ljudske istorije njime su se, na ovaj ili onaj način, bavili filozofi, pravnici, lingvisti. Ocem argumentacione teorije se smatra Aristotel, koji je dao osnove ovoj teoriji. Njome su se bavili, pored antičkih Grka, i stari Rimljani. Kroz istoriju se razvijalo interesovanje za ovu teoriju, sa povećavanjem važnosti javnih, politički nastupa. U savremenom društvu se uočava porast interesovanja za analizu argumentacionog diskursa. Najznačajni centar se, nesumnjivo, nalazi u Amsterdamu (Holandija) gde je i sedište Internacionalnog društva za proučavanje argumentacije i argumentacionog diskursa (International Society for the Study of Argumentation)-ISSA. Ono je osnovano 1986. na Univerzitetu u Amsterdamu, a sa ciljem da, pored podrške istraživačima svih profila (lingvistima, filozofima, retoričarima, pravnicima itd.), organizuje simpozijume i promoviše teoriju kao takvu. Svake godine se dodeljuje i nagrada "The Annual ISSA Distinguished Research Award". U ovom udruženju su i najznačajnija imena danas: Frans H. van Eemeren, R. Grootendorst, Snoeck Henkemans, A.F, Bart Garssen (University of Amsterdam), J. Anthony Blair (University of Windsor, Canada), Gordon R. Mitchell (University of Pittsburgh). Činjenica je da se malo teoretičara bavi lingvističkom stranom argumentacije te je i malo literature dostupno zainteresovanim istraživačima.

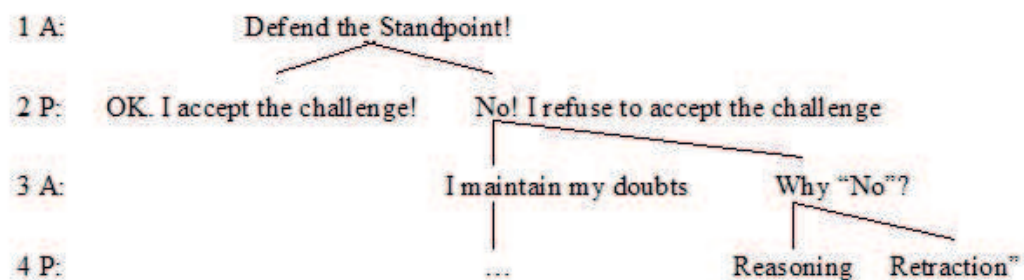
Na našim prostorima ovom teorijom se najviše bavio Milorad Pupovac, kroz analizu političkog govora. Tri rada koji su delom temelj ovog rada su: "Politička komunikacija", Avgust Cesarec, Zagreb, 1990, "Politička komunikacija: Prolegomena teoriji političke komunikacije", Avgust Cesarec, Zagreb, 1990, "Lingvistika i ideologija", Književna zajednica Novog Sada; Novi Sad, 1986. Nabolji predstavnik savremena teorija argumentacije, analize argumentacionog diskursa, je, već pomenuti,

van Eemeren, koji najvećim svojim delom istraživanja argumentacije bazira na pragma- dijalektičkoj perspektivi argumentacionog diskursa, te je neophodno učiniti i kratak osvrt na nju.

Najvažnija karakteristika ovog pristupa je pružavanje argumentacionog diskursa iz komunikativne perspektive. On se posmatra kao tip komunikacije koji ima za cilj razrešavanje razlika u mišljenima učesnika u diskursu kao komunikacijskom procesu i to kroz kritičko testiranje njihove prihvatljivosti. Svrha argumentacionog diskursa nije samo njegova realizacija sama po sebi, već kvalitet argumenta. Prema ovom pristupu kvalitativno se procenjuju stajališta, argumenti i pretpostavke koje su njihovo ishodište.

U fokusu ovog pristupa je, pre svega, empirijska opservacija diskursa i procena njegovog efekata. Pragama- dijalektički pristup kombinuje dijalektički pogled na opravdanost argumenata i pragmatički pogled na jezičke veze među njima. On polazi od nekoliko osnovnih, metateorijskih, principa: funkcionalizacije, socijalizacije, eksternalizacije, dijalektifikacije argumentacije (van Eemeren i Grootendorst (1988), (1992), Doury (2006), Krabbe i Walton (2011)). „Pragma- dialectics starts from four meta- theoretical principles, functionalization, socialization, externalization, and dialectification of argumentation, in which pragmatic and dialectical insights are systematically combined.“ (Eemeren van, A. F. Houtlosser, P. & Snoeck Henkemans, A. F. 2002: 2) Prema ovim autorima, funkcionalizacija podrazumeva manifestaciju argumentacionog diskursa kroz govorne činove kojima iznosimo mišljenja i razrešavamo razlike. Socijalizacija se postiže identifikovanjem uloga, koje govornici zauzimaju, u kontekstu argumentacionog diskursa. Eksternalizacija se, pak, postiže identifikovanjem specifičnih obaveza koje postavljaju govorni činovi u diskursu (ako uzmemo u obzir činjenicu da oni tretiraju slaganje i neslaganje kao deo diskursne aktivnosti). Dijalektifikacija se postiže kroz pravila razmene govornih činova i razrešenja nesuglasica. Van Eemeren, Grootendorst, Jackson i Jacobs razvili su tzv. analitičku komponentu u okviru pragma- dijalektičkog pristupa (1993) koja se pokazala ključnom u rekonstrukciji argumentacionog diskursa i njegovoj verifikaciji.

„In designing this dialectical profile, the first issue we have to deal with is which party isto start the deliberation and what kind of move this party must make. According to the pragma- dialectical procedure for conducting a critical discussion the party (let’s say *P*) that has advanced a standpoint in the confrontation stage of the discussion may in the opening stage be challenged by the other party (let’s say *A*) to defend this standpoint“

(Eemeren van, F. H. Grootendorst, R. 2004: 57).

„In this way, the design of the profile provides the analyst with a systematic sequential representation of the moves that are analytically pertinent to the process of coming to an agreement about whether or not to accept a burden of proof for the standpoint at issue in the opening stage of the discussion.“(Eemeren van, F. H. Houtlosser, P. & Snoeck Henkemans, A. F. 2002: 7) Od strane istih autora je i razrađena klasifikacija upotrebe lingvističkih indikatora prema tipu argumentacionog diskursa, odnosima među argumentima i subargumentima. Neki indikatori su vezani samo za jednu vrstu argumentacionog diskursa, dok se neki javljaju u nekoliko tipova. Oni nam ukazuju na odnos argumenata prema stajalištima, kao i na poziciju stajališta u diskursu.

U argumentacionom diskursu, kao dinamičnoj jezičkoj pojavi, govornici se smenjuju u ulogama, ponekad čak i u istom diskursu. U jednom argumentacionom diskursu mogu da zauzmu i poziciju prihvatanja i poziciju odbijanja prihvatanja mišljenja sagovornika.

Pripadnica mlađe generacije američkih argumentacionih teoretičara Jacky Visser (2013) pragma- dijalektički pristup primenjuje na dijalošku igru, kao pristup proučavanju argumentacionog diskursa koji se zasniva na primeni pravila kritičke analize diskursa na nivou argumentacije. Po ovom modelu, kritička analiza diskursa je srce pragma- dijalektičke, pa i dijaloške igre. Model J. Visser (2013) se bazira, pre svega, na shematskom prikazu argumentacije kao ciklusa promena jezičkih uloga i faza prihvatanja i odbrane i, kao takav, vodi računa o diferencijaciji i identifikaciji argumentacionih faza. Faze kroz koji prolazi argumentacioni diskurs, prema ovoj autorki, su: faza konfrontacija- u kojoj učesnici u argumentaciji definišu svoje pozicije i mišljenja; faza otvaranja- u kojoj se definišu i polazne tačke učesnika u argumentacionom diskursu; argumentaciona faza- u kojoj se iznose argumenti i kontra argumenti, i koja je u centru ovog modela; faza zatvaranja- u kojoj dolazi do konačnog razrešenja, prevazilaženja razlika u mišljenjima, prihvatanja ili odbijanja mišljenja sagovornika. Ona daje shematski prikaz promena koje se dešavaju u pojedinim fazama sa stanovišta gore navednog modela.

Iz gore navedenog sasvim je jasno je da savremena analiza argumentacionog diskursa počiva upravo na pragma- dijalektičkom pristupu diskursu koji je ugrađen u nju, iz kojeg ona crpi osnovne pojmove, gradi nove modele proučavanja itd. Može se sa pravom reći da nema proučavanja savremene teorije argumentacije bez pragma- dijalektičkog pristupa analizi argumentacionog diskursa.

Argumentacione strukture debatnog diskursa sa stanovišta lingvističke analize

Sada, kada smo skicirali osnovne pojmove kojima operiše argumentacioni diskurs možemo govoriti o tipovima argumentacionog diskursa i njihovim strukturama. Ovde prezentovana tipologija nastala je prema podeli van Eemeren, Grootendorsta i Hankemans (Eemeren van, F. H. Grootendorst, R. & Snoeck Henkemans, A. F. 2002: 66- 80) Prema ovim autorima argumentacioni diskurs se javlja u dva osnovna tipa: prosti i složeni. Složeni argumentacioni diskurs možemo dalje podeliti na: nezavisni, subordinirani, koordinirani. (Nazivi tipova argumentacionog diskursa izvedeni su prema broju argumenata od kojih su sastavljeni (prosti-jedan argument; složeni-dva ili više). Nazivi složenih argumentacionih diskursa

izvedni su prema hijerarhijskim odnosima među argumentima koji ih čine, a koji se identifikuju na osnovu jezičkih sredstava. Kod nazavisnog složenog argumentacionog diskursa, argumenti su u ravnopravnom odnosu. Kod subordiniranog i koordiniranog složenog diskursa, argumenti stoje u međusobno subordiniranom, odnosno, koordiniranom odnosu.

Prosti tip argumentacionog diskursa se sastoji od samo jednog argumenta, najčešće u jezički eksplicitnom obliku. (Svi nazivi tipova argumentacionog diskursa, u ovom odeljku, su prema van Eemerenu, Grootendorstu i Snoeck Henkemans (2002).)

Pavle: Gospodin Petrović je zaslužio da ga smene, jer nije radio dobro.

Stajalište: Gospodin Petrović je zaslužio da ga smene.

Argument: Nije radio dobro.

Stajalište da je Petrović zaslužio da ga smene obrazloženo je jednim argumentom: jer nije radio dobro.

Složeni tipovi argumentacionog diskursa se sastoje od dva ili više argumenata. Ovaj tip diskursa se razvija kada je jasan hijerarhijski odnos među argumentima. Nezavisni složeni argumentacioni diskurs sastoji se od dva ili više nezavisnih argumenata koji se prezentuju jedan za drugim. Svaki od ovih argumenata može da stoji samostalno i da tako bude prezentovan.

Pavle: Nikako niste mogli da me vidite u parlamentu tog dana zato što nije ni bilo sednice, a ni ja nisam bio u Beogradu.

Stajalište: Nikako niste mogli da me vidite u parlamentu tog dana.

Prvi argument je: Zato što nije ni bilo sednice.

Drugi argument je: Ni ja nisam bio u Beogradu.

Stajalište je obrazloženo sa dva argumenta koji se međusobno upotpunjuju da bi se ukazalo na njegovu opravdanost.

Subordinirani složeni argumentacioni diskurs je vrsta složenog tipa diskursa koji se sastoji od jezički zavisnih argumenata koji se međusobno nadopunjuju. Ako argument koji prvi obrazlaže stajalište nije dovoljan za njegovu obrazlaganje on se podupire novim. (Svaki naredni argument, koji podupire onaj koji mu prethodi,

nazivamo subargumentom.) Na takav način argument koji biva branjen novim argumentom postaje substajalište, a argument kojim se ono brani postaje subargumentom. (Pojava uključivanja substajališta i subargumente se u teoriji argumentacije naziva subargumentacijom.) Dužina ovakvog argumentacionog diskursa zavisi od jačine, jasnoće, i validnosti svakog argumenta ponaosob.

Petar: Mi ne možemo da glasamo za ovaj zakon zato što:

- *smatramo da on nije dobar;*
- *niste usvojili naše amandmane;*
- *struka se oglasila protiv njega;*
- *već ste obezbedili većinu za njegovo izglasavanje;*
- *ne želimo da budemo prozivani kasnije.*

Stajalište obrazlaže prvi navedeni argument koji postaje substajalište: *zakon nije dobar*. Substajalište obrazlaže sledeći argument, sada subargument. Potom subargument postaje substajalište: *Nećemo da glasamo za zakon jer niste usvojili naše amandmane* itd.

Koordinirani složeni argumentacioni diskurs je vrsta složenog tipa koji se sastoji od argumenata koji su jezički nezavisnom odnosu jedan prema drugom.

Petar: Sednica je odlično organizovana, tačno na vreme i sa obezbeđenom većinom za izglasavanje zakona.

Stajalište: Sednica je odlično organizovana.

Prvi argument: Tačno na vreme.

Drugi argument: Obezbeđena je većina za izglasavanje zakona.

Stajalište obrazlažu argumenti za koje bismo mogli reći da stoje u jezički naporednom odnosu, nezavisno jedan od drugog. Stajalište o dobroj organizaciji obrazlaže i argument da je to zato što je organizovana na vreme, kao i argument da je obezbeđena većina za glasanje pre sednice.

Ponekad je teško identifikovati argumentacioni diskurs kao jedan ili drugi tip složenog argumentacionog diskursa. Kao pomoćna sredstva za identifikaciju tipova

diskursa služe jezički indikatori i shematski prikazi. Jezički indikatori omogućavaju jezičku identifikaciju argumenata i stajališta. Govornik može sam „najaviti“ svoje argumente... „*Moji argumenti su:...*“ „*Ja ću vam argumentovano govoriti o...*“ i sl. Ovakvi eksplicitni indikatori nisu česti u našim političkim debatama stoga moramo obratiti pažnju na implicitne (*zato što, zato, stoga, konsekvantno tome, prema tome* i sl). Dešava se da govornici kraj izlaganja argumenta i jezički naglase „*...i to su bili moji argumenti..*“ ili „*Čuli ste moje argumente..*“ i sl. O jezičkim indikatorim će biti više reči u jednom od narednih poglavlja.

Marko: Svakodnevno moramo da radimo na unapređivanju našeg društva *zato što* samo takvi možemo u Evropu.

Stajalište: Svakodnevno moramo da radimo na unapređivanju našeg društva, branimo argumentom: samo takvi možemo u Evropu.

Ako se radi o progresivnom argumentacionom diskursu, koji ukazuje na to zašto se će se, ili neće, nešto desiti, uočavamo indikatore: *zato, iz tog razloga* i sl.

Pavle: Samo kao razvijeno društvo možemo u Evropu i *iz tog razloga* svakodnevno moramo da radimo na unapređivanju našeg društva.

Stajalište: Svakodnevno moramo da radimo na unapređivanju našeg društva, branimo argumentom: samo kao razvijeno društvo možemo u Evropu.

U svakodnevnoj, a i u političkoj debati, indikatori ne moraju biti lako uočljivi, što otežava identifikaciju diskursa kao progresivnog ili regresivnog.

Aleksandar: Predsednica nikada nije želela da razgovara o našem problemu. Nikada nije htela ni da sazove sednicu Odbora.

Ovaj argumentacioni fragment može biti posmatran i progresivno i regresivno.

Progresivno: Predsednica nikada nije želela da razgovara o našem problemu, *pa zato* nije nikad neće sazvati sednicu Odbora.

Stajalište: Predsednica nikada nije želela da razgovara o našem problemu.

Argument: Zato nije nikad sazvala sednicu Odbora.

Razlog za stajalište da sednica nikad neće biti sazvana je iskazan argumentom: predsjednica nikada nije želela da razgovara o našem problemu. *Pa zato*, ukazuje na to da se nešto hoće ili neće desiti.

Regresivno: Predsjednica nikada nije želela da razgovara o našem problemu *zato što* nije nikad sazvala sednicu Odbora.

Stajalište: Zato što nije nikad sazvala sednicu Odbora.

Argument: Predsjednica nikada nije želela da razgovara o našem problemu.

Razlog za stajalište da sednica nikad nije bila sazvana je iskazan argumentom: predsjednica nikada nije želela da razgovara o našem problemu. *Zato što*, ukazuje na to zašto se nešto nije desilo.

Ako u argumentacionom diskursu ili fragmentu nema nikakvog jezičkog sredstva koje će nam omogućiti identifikaciju elemenata argumentacije oslanjamo se na prozodijska sredstva, intonaciju, akcentat itd. Otežavajuća okolnost pri identifikaciji argumentacionog diskursa je i to što stajališta, kao i pretpostavke, mogu biti prisutna ali neizrečena. Ponekad govornici izostavljaju stajališta i pretpostavke podrazumevajući da je njihov sagovornik već upoznat sa njima.

Bojana: Nikad nisam razmišljala o tome da promenim posao zato što na drugim poslovima ne bih mogla da čitam knjige. (Neizrečena pretpostavka, za koju se pretpostavlja da je govornik ima u svom korpusu je: volim da čitam knjige na poslu.)

Luka: Svet je nepravedan. Da ima pravde, to ne bi bilo tako. (Neizrečeno stajalište za koje se podrazumeva da sagovornik zna je: sada nema pravde.)

Cilj izostavljanja stajališta, ili pretpostavke, može biti namera da se sagovornik dovede u zabludu, ili zato što se ona pretpostavljaju pa nema potrebe za njihovim ponovnim isticanjem.

Luka: Evidentno je da je najbolji način odgajanja dece u porodici sa oba roditelja, zato što se takav način odgoja neguje godinama. (Neizrečena pretpostavka može biti: sve što je dobro traje godinama, a neizrečeno stajalište može biti: deca treba da odrastaju sa oba roditelja.)

Jezički implicitno iskazane pretpostavke i stajališta mogu biti predmet rasprave i kritike sagovornika. U evaluaciji argumentacionog diskursa mogu imati vrlo važnu ulogu, stoga je bitno, i u analizi diskursa, obratiti pažnju na ovakve elemente.

Pitanje koje se nameće samo po sebi je: Kako sagovorniku saopštiti nešto indirektno, a da on to shvati na pravi način i da dobijemo pravi odgovor, reakciju? Obe strane u komunikaciji nastoje biti što jasnije i iskrenije u govoru, da osiguraju da sagovornik na pravi način razume poruku koja mu je upućena; da se vode ciljem koji su postavili na početku razgovora i tako omogućće uspešnost argumentacionog diskursa. Odstupanje od ovakog komunikacionog ponašanja dovodi do nerazumevanja, pogrešnih zaključaka i neuspešnog argumentacionog diskursa. Ovde ćemo navesti dva primera problema koji mogu da se u slučaju neiskrenosti (a) i odstupanja od teme (b).

(a) Milan: On je pošten čovek.

Pavle: Da, da, slažem se sa tobom.

Ova rečenica izgovorena ironično znači upravo suprotno tj. ne slažem se sa tobom.

Bojan: Šta misliš, da li će me zvati?

Tanja: Što je mračno ovde.

Druga rečenica u ovom primeru, odgovor, nema nikakve veze sa postavljenim pitanjem i kao takva ukazuje da sagovornik ne želi da razgovara o temi, niti da odgovara na pitanja vezana za nju.

Da bi argumentacioni diskurs bio uspešan govornik gradi svoju diskurs na bitnim argumentima, veruje sagovorniku (da on nije još u potpunost prihvatio njegovo stajalište, da će prihvatiti argumente, da će gledati na argumentacioni diskurs kao prihvatljivo obrazloženje stajališta), vodi se osnovnim diskursnim pravilima. Problem u komunikaciji nastaje onda kada se neko od učesnika u argumentacionom diskursu ne pridržava ovakog načina komunikacije (bez bilo kakvog nagoveštaja da to čini). Njegov sagovornik tada nepretpostavlja da on kroz jezičku nejasnoću, neiskrenost, besmislenost i sl. narušava argumentacioni diskurs, već je pokušava interpretirati jasno, nedvosmisleno i u skladu sa pravilima.

ANALIZA KORPUSA

Korpus parlamentarnih debata je nepresušan izvor za različita lingvistička istraživanja. Iz njega je moguće dobiti niz podataka o jezičkim elementima, indikatorima, o načinu konstruisanja argumenata i argumentacionog diskursa.

Argumentacioni diskurs je markiran kao osnovni debatni diskurs, pa debatu ili debatovanje možemo da posmatramo kao jedan od načina kroz koji se argumentacija realizuje, pa se ova dva pojma u ovom radu, kao i u brojnoj literaturi posmatraju kao sinonimni pojmovi. Debata se može smatrati načinom reprezentovanja argumentacije. Ona je širok pojam koji uključuje posmatranje argumenta kao lingvističke, filozofske i logičke kategorije

U centru debate je stajalište koje jedna strana želi da odbrani ili da ubedi sagovornika da ga prihvati i odbaci svoje. Cilj je, prema tome, razrešenje razlika upočetnim stajalištima. (Da bi se nečije mišljenje tj. stajalište nametnulo kao prihvatljivo, ono mora biti dobro argumentovano). „To resolve the difference of opinion, they need to discuss the matter and try to reach some kind of agreement. If they make use of argumentation as means to achieve a resolution of difference, the discussion they are having may be called an argumentative discussion.“ (Eemeren van, F. H. Grootendorst, R. & Snoeck Henkemans, A. F. 2002: 4.)

Skupštinske debate su zasnovane na pravilima debatovanja, i podrazumevaju ovladavanje određenim veštinama govorenja i poznavanje pravila argumentacije i argumentacionog diskursa. U parlamentima različitih zemalja ponekad se neguju specifični stilovi debatovanja. U Narodnoj skupštini Srbije ne bismo mogli govoriti o nekom specifičnom stilu, mada, gotovo svaka stranka nastoji negovati sopstveni stil. Čini se da se u poslednje vreme se profiliše sličan stil debatovanja među političkim partijama slične političke orijentacije. Stranke koje pripadaju određenoj političkoj opciji (levica, desnica, centar) ponekad upotrebljavaju drugu leksiku, tako će te kod stranka desne političke orijentacije primetiti upotrebu "grubljih" reči, argumentativa, pejorativa, što nećete primetiti u govorima stranka leve političke orijentacije čiji je

izbor leksema pažljiviji i takav da se sagovornik njihovim izborom ne bi osetio uvređenim, bez augumetativa i pejorativa.

U skupštinskim debatama se pozicioniraju dve suprotstavljene strane, a to su: pozicija i opozicija. Pozicija izlaže svoje stajalište, često ga slabo brani (verovatno jer nema potrebe za tim jer ima većinu glasova u parlamentu). Opozicija je ta koja nastoji oboriti argumente iznete od strane pozicije tj. predlagača zakonskog akta.

Analiza makrostrukture skupštinske debate

Debatni diksurs, posebno ukoliko se radi o skupštinskom, može da uključuje više govornika koji u određenom vremenskom periodu grade makrostrukturu diktursa tako bismo mogli govoriti o nekoliko, uslovno rečeno, vrsta struktura.

Debata tipa: pitanje-odgovor, najčešća je pri usvajanju zakonskih akata. Poslanici postavljaju pitanja mandataru, ministru i sl. na koje oni daju odgovore, objašnjenja. Ne retko poslanici postavljaju pitanja sagovornicima direktno, u obliku upitne rečenice, ili kroz iznošenje mišljenja, konstataciju, očekujući od sagovornika direktan odgovor. Dobar primer debatnog diskursa u kojem govornici postavljaju pitanja sagovornicima očekujući odgovor na njih je razmatranje Predloga zakona o Vladi. Narodni poslanici postavljaju pitanja mandataru na koje on odgovara svrstavajući ih u grupe. Primer odgovora mandatar Mirka Cvetkovića na pitanja postavljena kroz govore (transkripti od br. 10 do br. 18). Stuktura ove skuštinske dabate, koja je trajala oko 8 časova, imala je svoj uvodni deo u kojem je mandatar prezentovao ekspozice, potom su narodni poslanici iznosili argumente koz komentare i pitanja, postavljali pitanja mandataru koji je nakon toga odgovarao na njih (primer koji sledi), potom su narodni poslanici međusobno (i sa budućim ministrima) raspravljali iznoseći argumente za i protiv Predloga i njegovih pojedinih delova. Debata se završila usvajenjem Predloga zakon o Vladi.

...Ja bih pokušao da, na neki način grupišem neke stavove i da dam svoje mišljenje o tome i možda neke odgovore, ali možemo to nazvati i mišljenjem. Prva grupa, kako sam je to mogao da odredim, jeste grupa primedbi vezanih za globalni sadržaj programa. U tu grupu spadaju primedbe tipa: ne treba sarađivati sa Sjedinjenim Američkim Državama, pri tome ne mislim na ovu zadnju diskusiju, bilo je nekoliko takvih; ne treba biti udvorica Evropskoj uniji. A bilo je primedbi: suviše je malo reformski orijentisana; kompromisna; nije dobar

redosled ciljeva; treba li prvo da bude jedan pa onda drugi. I te primedbe, zaista, jesu legitimne. Međutim treba imati u vidu da se ovde radi o programu rada, ne cele Skupštine, nego većinskog dela koja je formirala Vladu. Dakle, sasvim je logično da ostale stranke koje su izvan, imaju drugačije gledanje na rešavanje problema i da one sa tog svog, da kažemo aspekta, kažu: Ne treba saradivati sa Amerikom ili ne treba da vam prvo na redosledu bude Evropska unija, nego nešto drugo. Tako da ove primedbe ne bih komentarisao, jel' ti drugi, koji su dali te primedbe, su imali drugačije mišljenje, oni bi verovatno bili deo Vlade i onda bi se našli u ovim opredeljenjima koja su u ekspozu izložena. Druga grupa primedbi su primedbe, uslovno da kažem lingvističkog tipa. U smislu: ova reč nije dobra bolja je ova, to je ovako, to je onako, te primedbe ne bih, takođe, komentarisao jer, kažem, da, ako neko ima baš neka lepa lingvistička rešenje može da ih pošalje pa ćemo mi da razmotrimo, da to uključimo u finalnu verziju, kada bude okačena na sajt. U ovu grupu primedbi, uslovno, svrstavam i primedbe vezane za stav da je premalo ambicioznosti u ciljevima. Ne znači zato što nije rečeno da se nešto definitivno završilo, pa između ostalog je dat i predlog da se napiše umesto "učvršćivanje i pojačanje borbe protiv korupcije" da se kaže "eliminacija korupcije". Ja bih želeo, u vezi sa tim da objasnim, i da se tu vežem za jedan, jednu rečenicu koja je data, otprilike na kraju ekspozea, koja je u izvesnom smislu bila ovde pomenuta ali čini mi se sa nedovoljno dobrim, a, naglaskom na nju. A ta rečenica glasi da na kraju mandata ove Vlade njeni rezultati moraju da se sagledavaju na osnovu činjenica a ne na osnovu predubeđenja. Zbog toga sve što je napisano ovde je podložno sudu i to je činjenica ali ne sudu predubeđenja. Mi znamo da nije nemoguće iskoreniti korupciju, i mi nećemo iskoreniti korupciju za 4 godine, jer znamo da je nećemo iskoreniti potpuno jer niko u svetu to nije uspeo. Ali znamo isto tako koji su, da kažemo, osnove korupcije i to smo naveli i na tome će se raditi. ...A, treća grupa primedbi jesu primedbe o nedostatku pojedinih delova pa su onda spominjali da nema ništa o energetici, o hrani, o decentralizaciji, nema konkretnih projekata i tako dalje. Ja bih želeo na ovu primedbu da odgovorim, da se ovde radi, ovde radi o jednom, u izvesnom smislu, na standardnom konceptu ekspozea u odnosu na ovo što smo imali ranijih godina. A zapravo uobičajena praksa je bila da se u ekspozu, nakon sagledavanja osnovnih političkih poruka, pređe na objašnjenja šta rade pojedina ministarstva pa u tom pogledu se, onda on prvo bude dugačak a, onda se i pomene sve o čemu će se raditi. Ovde koncept ekspozea je bio da on bude kraći, da bude fokusiran i usmeren na ciljeve koji trebaju da se postignu a da se ministarstva, odnosno izvršioc i ne pominju već da se oni funkcionalno vezuju za ciljeve. Iz tog razloga su pojedine stvari odavde zapravo izostavljene ali ne suštinske jer je pretpostavka da se svako od ministarstava ima sličan takav, da kažem, skup ciljeva koji se uklapaju u opšti cilj rada Vlade. Kada se radi o konkretnim projektima koji nisu pomenuti, to je tačno, ali nije potpuno, zapravo ovde su pomenuti neki projekti koji se uklapaju u ovaj model o kojem sam govorio, model ocene rezultata... Na kraju, a, spomenuo bih odgovore na 3, 4 konkretna pitanja koja su data, za koje smatram da, eto, bi trebalo da budu odgovorena, uz napomenu da ulazim u eksplanaciju raznoraznih detaljnih i specifičnih pitanja koja nisu primerena samoj temi današnje rasprave. Vezano za pitanja koja su ovde bila data, mislim da su značajna tri. Prvo pitanje: zašto se u ekspozu ne nalazi to, takozvano, nacionalno pomirenje. Ja želim pre svega da

kaže da se, prvo, nije mi poznato da je to nacionalno pomirenje, govori se o političkom pomirenju. I drugo, ovde se radi o ekspozu koji je programski dokument jedne Vlade, a to političko, a, a, pomirenje, koliko mi je poznato će biti dokument između dve političke stranke. Prema tome nije to funkcionalno vezano za ovaj ekspoz, ne bar kako ga ja vidim. Druga pitanja su vezana za poreze i opšte fiskalnu politiku za koju je ovde data kritika da ona nije dovoljno uneta. Ja želim da kažem da je to uslovno tačno. Zapravo rečeno je koji je, a, ili ajde ovako da kažem, ako vi posmatrate budžet to je neka vrsta, vrsta sublimata svih fiskalnih aktivnosti u ovoj zemlji. Ovde je rečno da se je politika budžeta postavljena na taj način da će se, ostvarujući ka suficitnom budžetu, dakle ka budžetu koji će generisati plus a ne deficit kao do sada, i to je prirodno, u naredne dve, u narednih dve godine. Taj stav, zalaganja da suficit bude u,tekućem budžetu je stav koji automatski daje zadatke kompletnoj fiskalnoj politici i sada licitirati da li će se neke stope pomerati gore ili dole jesu stvar ministra finansija, koji treba da ispoštuje ovaj opšti, opšti cilj. I konačno, treće pitanje je, na koje mislim da trebam dati odgovor, jeste pitanje vezano za ratifikaciju Gasnog aranžmana, koje, koje je jedan narodni poslanik postavio, pitanje da li je to kukavičije jaje i tako dalje. Odgovor je: ne. Ovde se radi o ratifikaciji dokumenta koji je usvojen, dakle nema novog nekog dokumenta koji je potpisan i usvojen...

Transkript br. 18

Mandatar sumira pitanja, konstatacije i primedbe, u grupe prema temi i sadržaju i to jasno ističe: *Ja bih pokušao da na neki način grupišem neke stavove, i da dam svoje mišljenje o tome i možda neke odgovore, ali možemo to nazvati i mišljenjem.* Prilikom davanja odgovora jasno najavljuje na kakvu vrstu pitanja će odgovoriti u nastavku govora: *(Prva grupa, kako sam je to mogao da odredim, jeste grupa primedbi vezanih za globalni sadržaj programa... Druga grupa primedbi su primedbe, uslovno da kažem lingvističkog tipa...treća grupa primedbi jesu primedbe o nedostatku pojedinih delova... Na kraju...).* Nakon sistematizacije pitanja i primedbi mandatar daje i odgovore koje slede posle definisanja grupe pitanja.

Ukoliko analiziramo svaki od ovih diskursnih blokova najavljenih lingvističkim konektorima, u odnosu na ekspozu i pitanja poslanika videćemo da dobar deo primedbi, kako ih karakteriše mandatar, nisu kao takve bile prezentovane od strane poslanika, pa čak ni kao pitanja. U ovom govoru primećujemo sinonimnu upotrebu lekseme *primedba*, što nije česta pojava u posmatranom debatnom korpusu.

Sinonimna upotreba lekseme *primedba* sa leksemama: pitanje, kritika, zamerka, komentar, karakteristika je ovog dela debatnog diskursa. Ukoliko analiziramo korpus videćemo da se ova leksema nalazi samo u ovom odgovoru mandataru prilikom

usvajanja ekspozice. Narodni poslanici svoja pitanja, neretko, tako i nazivaju (osim što ih postave u formi upitne rečenice): *...jedno pitanje...bilo je pitanje...definicija tog pitanja...drugo pitanje za Vas je...čini mi se da je to pitanje već jednom bilo...isto je bilo postavljeno pitanje definicije budžeta...Moje pitanje glasi...nekoliko pitanja gospodinu Đeliću...Prvo pitanje je...sam hteo da gospodin Đelić, odgovori na pitanje...imate odgovor samo na jedno pitanje...postavlja jedno, elementarno, logičko pitanje...Moje pitanje glasi... Imam jedno pitanje... Prvo pitanje...*

Tematsko grupisanje delova makrostrukture u jednom govoru. Analiza govora mandatar ukazuje nam da je on sastavljen od nekoliko blokova (najvaljenih konektorima). Svaki od njih predstavlja zasebnu celinu jer su pitanja i odgovori grupisani tematski.

Na početku govora mandatar najavljuje kako će biti strukturiran njegov govor, ograđujući se, ukoliko grupisanje pitanja ne bude adekvatno, glagolom *pokušati* u obliku potencijala (*...ja bih pokušao da, na neki način grupišem...*). Isto tako ograđuje se od mogućnosti da neki odgovori ne budu zadovoljavajući ili ne budu obuhvaćeni njegovim odgovorima, modalnim glagolom *možda* (*da dam... možda neke odgovore...*).

U nastavku odgovore na pitanja, da bi se ogradio u slučaju da ne budu u skladu sa mišljenjem vladajuće koalicije ili ako ne budu u skladu sa iznetim ekspozicijom, naziva i *mišljenjem* (*...da dam svoje mišljenje o tome i možda neke odgovore, ali možemo to nazvati i mišljenjem...*). Govornik se dodatno ograđuje ističući da će pokušati *da da svoje mišljenje*, ističe ličnu odgovornost i lični stav tako se ograđujući od mogućih neslaganja sa opštim stavovima iz ekspozice, upotrebom lične zamenice za prvo lice jednine i glagola u istom licu (*Ja bih pokušao da... da dam svoje mišljenje o tome...*).

Prva grupa pitanja (primedbi) je bila vezana za sadržaj ekspozice i koje naziva legitimnim (*... jesu legitime...*) ali posle toga navodi: *... da se ovde radi o programu rada, ne cele Skupštine, nego većinskog dela koja je formirala Vladu*. Ovom rečenicom ističe da program rada Vlade nije program rada skupštine, nego koalicione većine koja formira novu Vladu, na takav način isključuje ulogu poslanika koji ne pripadaju koaliciji na izmene i sam sadržaj programa: *...oni bi verovatno bili deo Vlade i onda bi se našli u ovim opredeljenjima koja su u ekspoziciji izložena...* Po njemu je,

stoga: *...sasvim je logično da ostale stranke koje su izvan, imaju drugačije gledanje na rešavanje problema i da one sa tog svog, da kažemo aspekta, kažu...* Stoga, mandatar smatra da na takav tip primedbi, jer nemaju nikakav uticaj na sadržaj ekspozee ne treba odgovarati, čak ni da ih treba komentarisati (*...Tako da ove primedbe ne bih komentarisao...*). Izborom lekseme *komentarisati*, umesto odgovoriti, obrazložiti, objasniti, dodatno unižava značaj izrečenih primedbi i samih narodnih poslanika koji su ih izneli, naglašavajući, na neki način, njihovu beznačajnu ulogu na formiranju programa rada Vlade.

Druga grupa pitanja su, po definiciji mandatar, lingvistička (*...uslovno da kažem lingvističkog tipa...*) i dalje navodi: *...ako neko ima baš neka lepa lingvistička rešenja može da ih pošalje pa ćemo mi da razmotrimo, da to uključimo u finalnu verziju..* Ističući uslovnost tipologije ograđuje se od moguće pogrešne klasifikacije neke od primedbi. Pridev *lep* uz lingvistička rešenja ima svrhu umanjivanja značaja primedbi, pitanja, narodnih poslanika. Ukoliko se govor preslušava jasno je da je on izgovoren ironičnom intonacijom. Mandatar dodatno omalovažava takva pitanja naglašavajući da će razmotriti da li da ta rešenja uključe u konačnu verziju. Ovde upotrebljava zamenicu za prvo lice množine, kao i glagol u istom licu (*mi... da razmotrimo...uključimo...*), naglašavajući da program nije plod samo njegovog rada i da on sam ne donosi odluke o programu, da primedbe, iako su samo lingvističke, nebitne, moraju biti razmotrene i verovatno odbačene, na šta nam ukazuje ironična intonacija rečenice. U nastavku mandatar izdvaja rečenicu koja je bila predmet primedbe jednog od narodnih poslanika citirajući je, kao i zahtev poslanika za izmenu: *...predlog da se napiše umesto "učvršćivanje i pojačanje borbe protiv korupcije" da se kaže "eliminacija korupcije".* Razlog za odbacivanje ovog predloga je rečenica koju on *"nije dovoljno naglasio"* (sugeriše da narodnim poslanicima treba sve naglasiti da bi razumeli, te je nedovoljno naglašena rečenica bila izvor primedbe a ne njen semantički sadržaj). Rečenicu kojom odbacuje ovaj predlog jasno ističe: *A ta rečenica glasi da na kraju mandata ove Vlade njeni rezultati moraju da se sagledavaju na osnovu činjenica, a ne na osnovu predubedenja.* Na kraju ovog bloka, ipak, objašnjava zašto odbacuje predlog, ukazujući na svoj kabinet kao odgovoran i racionalan: *Mi znamo da nije nemoguće iskoreniti korupciju, i mi nećemo iskoreniti korupciju za 4 godine, jer znamo da je nećemo iskoreniti potpuno jer niko u svetu to nije uspeo.* Mandatar se ograđuje od mogućeg

neuspeha ovog procesa argumentom da to niko u svetu nije uspeo, ali da će oni *na tome raditi*.

Treća grupa *jesu primedbe o nedostatku pojedinih delova* u ekspozeu. Ukoliko pogledamo prethodne debate nigde nećemo naći pitanje u vezi sa nedostatkom delova ekspozea, već zamerke zašto nešto nije uvršteno u njega. Govornik odgovara da delovi ne opstaju, ne negirajući da bi mogli da budu deo ekspozea, jer se ovde radi *o jednom, u izvesnom smislu, na standardnom konceptu ekspozea u odnosu na ovo što smo imali ranijih godina*. Ovom rečenicom mandatar karakteriše stare ekspozee kao ne standardne i implicira da su bili lošije koncipirani, neprecizni, preopterećeni viškom informacija, političkih poruka, za razliku od onoga koji je on prezentovao, koji je samim tim bolji, što on naknadno i objašnjava: *A zapravo uobičajena praksa je bila da se u ekspozeu, nakon sagledavanja osnovnih političkih poruka, pređe na objašnjenja šta rade pojedina ministarstva pa u tom pogledu se, onda on prvo bude dugačak a, onda se i pomene sve o čemu će se raditi*.

Četvrta grupa pitanja je ona koju govornik navodi *posle konektora na kraju*, i ne određuje ih rednim brojem. U ovom bloku mandatar izdvaja nekoliko pitanja za koja on smatra da su jasna i na koja je potrebno dati precizan odgovor (*Na kraju, a, spomenuo bih odgovore na 3, 4 konkretna pitanja koja su data, za koje smatram da, eto, bi trebalo da budu odgovorena*). Konektorima naglašava da sledi izdvojeno pitanje (*prvo pitanje, drugo pitanje, treće pitanje*). Nakon isticanja pitanja mandatar daje odgovor. Pitanje na koje mandatar odgovara kao prvo: *zašto se u ekspozeu ne nalazi to, takozvano, nacionalno pomirenje*. Takvo pitanje nije nigde postavljeno. Narodni poslanik V. B. koji govori o tome: *Poštenije je reći, i semantički, i teološki ispravnije, partijsko pomirenje. Jer ne možete kazati nacionalno pomirenje ako se mire dve stranke.. Znači, nije nacionalno nego stranačko ili partijsko pomirenje*. Mandatar u odgovoru takođe ističe da se ne radi o nacionalnom nego o partijskom pomirenju. On, definišući pitanje, upotrebom lekseme *takozvano* već najavljuje terminološku neispravnost imenovanja pojave. Drugo pitanje tj. *druga pitanja* (množina imenice opet ukazuje na grupisanje pitanja, a ne na konkretno pitanje na koje govornik daje odgovor, kako je najavio u ovom diskursnom bloku) *...su vezana za poreze i opšte fiskalnu politiku za koju je ovde data kritika da ona nije dovoljno uneta*. Takvog pitanja nema u korpusu već je mandatar niz primedbi, komentara, na račun fiskalne

politike sumirao u jedno pitanje, sam ga definišući. Odgovor koje je dao predstavlja uslovno slaganje sa komentarima. Leksema *uslovno* je konektor za objašnjenje koje delomično pobija validnost komentara, ali bez konkretnog objašnjenja zašto komentari nisu validni. Poslednje, *treće pitanje* (opet se govornik vraća na jedninu imenica) govornik daje kratak odgovor u formi da-ne (*Odgovor je: ne.*), što nije česta pojava u debatnom diskursu. U ovom pitanju govornik daje odgovor na pitanje u vezi sa Gasnim aranžmanom i na to da li je to *kukavičije jaje*. Nijedan poslanik nije upotrebio metaforu koju je govornik izneo kao postavljeno pitanje.

Specifikacija i uvođenje posebnih podtema u okviru makrostrukture debate

Odstupanje od glavne teme i digresija. Odstupanja od teme u okviru debate beležimo u onim njenim delovima u kojima narodni poslanici unose, kroz argumentaciju o temi koja je predmet diskusije, novu temu pa se, nakon toga, obično na kraju govora, opet vraćaju na osnovnu temu diskusije. Isticanjem teme, koja malo ili nimalo ne dotiče onu koja je na dnevnom redu, vrši se svojevrsna digresija u diskursu i otvaraju se mogućnosti za razvoj novih debata unutar jedne makrodebate.

Razvoj debate, sa zatvaranjem i vraćanjem na prethodnu tvrdnju, je jedna od takvih debata i nije česta pojava u našem korpusu. Narodni poslanici najčešće postavljaju pitanja jedni drugima i daju odgovore (neretko odgovori uslede u obliku replika) i na takav način utiču na njen dalji razvoj.

U narednom primeru opozicioni poslanik N. P. iznosi primedbu na deo eskpozee mandatar. Na primedbu ne odgovara mandatar, koji bi trebao, jer je primedba bila upućena njemu, nego I. D. kandidat za potpredsednika. Posle njegovog odgovora poslanik N. P. vraća diskusiju na početak, na njegovu prethodnu tvrdnju, i na takav način otvara mogućnost za razvoj nove debate:

Narodni poslanik N. P:

Vaša Vlada, gospodine Cvetkoviću, koju ste predložili ima 27 članova iz 11 a ako gledamo šire, 19 partija. A članovi tih partija zastupaju toliko različite stavove, koliko političke još više ekonomske. Tako da su, po meni, ti ekonomski stavovi apsolutno nepomirljivi. Vlada koju ste predložili, već liči na raštiovani

orkestar. U predizbornoj kampanji Vaša koalicija je najavila manju i efikasnu i jeftinu Vladu. Manje ministarstava i agencija, a evo šta smo dobili. Skoro da nema primjera veće vlade i u najvećim zemljama svijeta. Amerika ima 15, Njemačka 13, Češka 14, Slovenija 15. Koliko će tek biti državnih sekretara, pomoćnika ministara, saradnika, savetnika i tako dalje. Da bi se namirili svi stranački apetiti. Moram da ukažem, i na to da će cijena formiranja ovako glomazne Vlade biti velika, što će ponovo da osjete naši građani i privreda, prije svega.

Transkript br. 12

Narodni poslanik I. D:

Ja želim, gospodine Popoviću, da Vas upoznam: ova Vlada ima 26 članova plus 27. Predsednik Vlade, gospodin Cvetković. U predlogu koji mi je dao Vaš predsednik stranke i predsednik Vlade, Vojislav Koštunica, koji smo razmatrali na sednici, na sastanku na kojem smo bili gospodin Vojislav Koštunica, Tomislav Nikolić i ja, i Aleksandar Nikitović. Ovo je bio predlog Demokratske stranke Srbije: Demokratska stranka Srbije 7 članova Vlade, Srpska radikalna stranka 15 članova Vlade plus 3 u okviru 15 članova Vlade, 3 nestranačke ličnosti, Socijalistička stranka Srbije, PUPS i Jedinstvena Srbija 4 člana Vlade i Bošnjačka lista 1. Znači 7+15 je 22+4 je 26+1 je 27.

Transkript br. 13

Narodni poslanik N.P:

Ova Vlada se formira, verovatno, i ona jeste najveća i ona jeste najskuplja. Ja ostajem pri svakoj reči koju sam rekao.

Transkript br. 14

Narodni poslanik N. P. iznosi argument (*Skoro da nema primjera veće vlade i u najvećim zemljama svijeta.*) kojima potprepljuje svoje stajalište: *Vlada, ovako formirna, je glomazna.* Vidimo da narodni poslanik upotrebljava reč *skoro* da bi ublažio svoj stav jer nije siguran da baš nigde u svetu nema veće vlade od ove koja je predlog mandatar. Izborom ove lekseme govornik pokazuje svoju odgovornost prema izrečenoj primedbi i predstavlja sebe kao ozbiljnog sagovornika koji ne iznosi tvrdnje

pre nego što je sasvim siguran u njihovu istinitost. Govornik je upotrebio i superlativ *najveći* u sintagmi *najveće zemlje svijeta*, da bi ukazao da i oni koji su najbogatiji (najveće- se odnosi na finansijsku, političku, moć koju te zemlje imaju u svetu a ne na površinu koju ona zauzima) ne mogu sebi priuštiti toliku Vladu koja, kao takva, zahteva izdvajanje značajnih finansijskih sredstava (*cijena formiranja ovako glomazne Vlade biti velika, što će ponovo da osjete naši građani i privreda, prije svega*) koje naša zemlja, jer ne spada u najveće, ne može sebi priuštiti, kad već ni najveće ne mogu.

Potpredsjednik vlade I. D. kao kontra argument navodi predlog o broju ministarstava koje je imala politička opcija kojoj pripada poslanik koji je izneo primedbu: *Ovo je bio predlog Demokratske stranke Srbije: Demokratska stranka Srbije 7 članova Vlade, Srpska radikalna stranka 15 članova Vlade plus 3 u okviru 15 članova Vlade, 3 nestranačke ličnosti, Socijalistička stranka Srbije, PUPS i Jedinstvena Srbija 4 člana Vlade i Bošnjačka lista 1. Znači 7+15 je 22+4 je 26+1 je 27.* Narodni poslanik I. D. kao kontra argument iznosi predlog koji je u pregovorima za formiranje nove Vlade, koji nisu uspeli, imala stranka kojoj pripada poslanik N. P. On ne navodi niti jedan kontra argument na primedbu o glomaznosti vlade niti o njenoj ceni. Iznoseći, u obliku matematičke kalkulacije, predlog stranke kojoj pripada N. P. za formiranje nove vlade, poslanik I. D. nastoji pokazati svoju ozbiljnost i informisanost i time poljuljati izneti argument N. P. i predstaviti govornika kao neobaveštenog, nekompetentnog i nekog ko primedbe iznosi iz besa i osvete što njegova stranka nije ušla u novu vladu.

Potom narodni poslanik N. P. koji je izneo primedbu, da bi ojačao svoj prethodi argument, iznosi novi u obliku konstatacije: *Ova Vlada se formira, verovatno, i ona jeste najveća i ona jeste najskuplja. Ja ostajem pri svakoj reči koju sam rekao.* Narodni poslanik N. P. ponavljajući primedbu vrši njeno dodatno ojačavanje izborom superlativnih oblika prideva (*najglomazniji, najskuplji*) i kroz poslednju rečenicu, koju iznosi kao zaključak (*Ja ostajem pri svakoj reči koju sam rekao.*) dodatno ojačava svoju tvrdnju pokazujući da čvrsto stoji pri iznesenom stavu.

Segmenti koherentne debate. Debate u kojima posle pitanja sledi odgovor češće su od debata sa zatvaranjem i vraćanjem na prethodnu tvrdnju. Naredni primer je ilustracija takvih skupštinskih debata:

Narodni poslanik M. A :

Šta je tu ko kome predlagao, to je još posebno pitanje. Jer ono što ste Vi izgovarali i što je u Vaše ime izgovarao Žarko Obradović ovde, kada smo raspravljali o Zakonu o Vladi, odnosno o Zakonu o izmenama i dopunama Zakona o Vladi, Zakon o ministarstvima, to nije odgovaralo istini. Znači, tu su kolege iz Srpske radikalne stranke, oni koji su prisustvovali pregovorima, neka potvrde. Tada je bilo rečeno, navodno, da smo mi tada obećali da ćete Vi, gospodine Dačiću, dobiti mesto zamenika premijera. Možda i jesmo. Ali nikada nismo obećali da ćemo doneti takav nakaradan i neustavan Zakon o izmenama i dopunama Zakona o Vladi, koji je ova većina donela.

Transkript br. 15

Narodni poslanik Ž. O :

I ne mešajte kolege iz Srpske radikalne stranke u priču oko zamenika predsednika jer nisu u tome učestvovali. Bio je predsednik Vlade, šef kabineta predsednika Vlade, gospodin Dačić, gospodin Mrkonjić i ja. I niko više. Prema tome **TO ŠTO SE VAMA KAŽE DA JE REČENO JE VAŠA** interpretacija onoga o čemu se razgovaralo. I stojim iza svake reči koju sam izgovorio pre neki dan. Jeste, bilo je reči o zameniku predsednika a to što Vi ne volite da pričate a insistirate na tome, to je Vaš problem.

Transkript br. 17

U ovom primeru na tvrdnju, kojim govornik ističe da ima svedoke koji su prisustvovali razgovoru, narodnog poslanika M. A : *Kolege iz Srpske radikalne stranke su prisustvovala razgovorima.*

Budući ministar Ž. O. odgovara, kroz repliku, koristeći svoje pravo da dobije reč, na osnovu Poslovnika o radu jer je njegovo ime bile pomenuto od strane prethodnog govornika: *I ne mešajte kolege iz Srpske radikalne stranke u priču oko zamenika predsednika jer nisu u tome učestvovali. Bio je predsednik Vlade, šef kabineta*

predsednika Vlade, gospodin Dačić, gospodin Mrkonjić i ja. I niko više. Narodni poslanik Ž. O. naglašava jasno da navedeni svedoci nisu prisustvovali razgovoru: *jer nisu u tome učestvovali*, imenujući, kao potvrdu i svedoke koje on ima za tu tvrdnju, Kao zaključak iznosi istu tvrdnju iskazanu drugim jezičkim sredstvima: *I niko više.* Zaključak ima za cilj povećavanje nivoa ubeđenosti koji govornikov argument ima kod slušaoca i sagovornika.

Nekoherentni segmenti makrodebate. Debate koje se ne odnose na temu o kojoj se raspravlja, nisu bile retka pojava u našem parlamentu sve dok se novim Poslovníkom nisu predvidele kazne za ovakvo ponašanje. U ovakom diskursu učesnici u debati iznose argumente koji nemaju nikakve veze sa temom ili ne daju kontra argument. Dole navedeni primer je jedan od takvih (Slične primere odstupanja od teme imamo i u transkriptima: 34 i 45.):

Evo, čuli ste. I šta dalje da pričamo? Dobro, neka je meni trebalo mnogo časova matematike ali, gospodine Čanak, ja sam to uspešno završio i bio mnogo dobar i inženjer. A, Vi ste morali da završite fakultet na kraju, neku ekonomiju vašu. Bojan Kostreš i vaši pajtaši iz partije, kod mog Čaćanina Dula Mufta. Znaete ko je Dule Mufta? I pored toga što Vam je mama bila profesor, Vi ste neku flautu završili, a posle ste morali kod Dula Mufta da završite, da se nešto malo obrazujete. Sramota, čovek na tako visokoj poziciji. A zato ste im dali da koriste prostorije Sajma, gde ste Vi vodili Upravni odbor. Da dobije prostor, ali da Vama daju nekoliko diploma. I vidite kako je žalosno, kad jedno dete profesora Univerziteta, mora kod Dula Mufta, moga. A znate šta je Dule Mufta pravio odlične, one pozivnice za svadbe i venčanja i tako dalje. Čovek je dogurao da napravi Univerzitet i da kod njega, gospodin Čanak, koji na žalost je profesorsko dete, i tata gradonačelnik, i što nije vadio ovo iz mercedesa, nego stalno vozikali. Nije mogao ništa ni da završi i to je jad i nesreća. Ali, evo, vidite, ovde, on kaže da bi on pravio Ustav. U parlamentu srpskom Vi najavljujete da pravi. Kao što ste napravili pasoš, gospodine Čanak i delili vašim članovima stranke. Ima te pasoše, na kome, imam kući, doneću na sledeću sednicu i podeliti. Podelili ste pasoše na kojima piše Vojvodina Republika. Gospodine Čanak, sram Vas bilo. RAZBIJATE DRŽAVU I VI NE BI TREBALI DA BUDETE OVDE NEGO U

ZATVORU VAM JE MESTO, U ZATVORU![Ajde! Ajde, molim Vas!] Ali zapamtite, završićete u zatvoru, to Vam ja garantujem!

Transkript br. 35

U ovom transkriptu imamo nekoliko stajališta potkrepljenih argumentima, jasno definisanim: *Ja sam uspešno završio fakultet* jer sam imao mnogo časova matematike.

Vi ste završili ekonomiju, jer ste morali.

Dali ste mu prostor, jer je on Vama dao diplome.

Završićete u zatvoru, jer Vam ja to garantujem.

U ovom govoru poslanik iznosi svoje tvrdnje o drugom narodnom poslaniku, koje se tiču njegovog privatnog života i kao takve nisu tema debate i ističe njegovu superiornost, poštenje, u odnosu na poslanika o kome govori: *ja sam to uspešno završio i bio mnogo dobar i inženjer. A, Vi ste morali da završite fakultet na kraju, neku ekonomiju vašu. Bojan Kostreš i vaši pajtaši iz partije, kod mog Čačanina Dula Mufta*. Radi isticanja superiornosti upotrebljava se pored prideva *dobar* i kvantifikator *mного*. Narodni poslanik ističe da je *uspešno završio* fakultet. Ako neko završi fakultet znači da je uspeo, ali govornik da bi istakao svoju superiornost to dodatno ističe leksemom *uspešno*, ne navodeći šta je merilo tog uspeha. Pri tome ističe da ne misli da je on najbolji i da sebe sagledava u pravom svetlu, da je realan prema sebi a to znači, implicitno, i prema sagovorniku te da su njegove naredne tvrdnje realnost: *Dobro, neka je meni trebalo mnogo časova matematike*. I pri tome dodaje da je on ipak završio uspešno fakultet čime sebe predstavlja kao vrednog i sposobnog čoveka.

Sa druge strane, navodeći da je prozvani poslanik Čanak završio: *neku ekonomiju vašu*, kod *mog Čačanina Dula Mufta*, iznosi tvrdnju da je taj fakultet diskutabilnog kvaliteta: *neka, vaš*, i da zna vlasnika fakulteta: *moga* (što dodatno potvrđuje još jednom u govoru *kod Dula Mufta, moga*), te da su informacije, zbog toga, istinite. Na biliskost poslanika i vlasnika fakulteta dodatno ukazuje što on, govoreći o njemu, upotrebljava nadimak *Dule Mufta*. Poslanik ističe da Dule Mufta, čovek sa takvim nadimkom, ima fakultet i da je on prema tome uspešan, vredan, snalažljiv (*Čovek je dogurao da napravi Univerzitet a pre toga je pravio odlične, one pozivnice za svadbe i venčanja i tako dalje.*) sa namerom, ne da istakne uspešnost svog poznanika nego da

od dodatno omalovaži poslanika Čanka da on (*I vidite kako je žalosno, kad jedno dete profesora Univerziteta... koji na žalost je profesorsko dete, i tata gradonačelnik, i što nije vadio ovo iz mercedesa, nego stalno vozikali, nije mogao ništa ni da završi i to je jad i nesreća.*).

Narodni poslanik, da bi dodatno diskreditovao poslanika Čanka optužuje ga i za korupciju: *Dali ste mu prostor* (prostor na Sajmu, jer je to pozicija poslanika Čanka, kao predsednika UO te ustanove omogućavala), *jer je on Vama dao diplome*. Sve prethodno uništavanje kredibiliteta i omalovažavanje ličnosti narodnog poslanika Čanka je bilo sa ciljem da se istakne da on nije kompetentan da bi učestvovao u izradi Ustava: *on kaže da bi on pravio Ustav*. Sa izborom *on kaže* poslanik ukazuje da poslanika Čanka niko nije ni zvao da učestvuje u izradi Ustava nego da se on sam preporučuje. To da nije kompetentan za takav posao poslanik ojačava optužujući poslanika Čanka da razbija državu i da zbog toga treba da bude u zatvoru, ističući to ponavljanjem konstatacije, a ne da piše novi Ustav (*RAZBIJATE DRŽAVU I VI NE BI TREBALI DA BUDETE OVDE NEGO U ZATVORU VAM JE MESTO, U ZATVORU!*) Kao dokaz da poslanik "razbija državu" kroz nastojanje da napravi Republiku Vojvodinu navodi: *Kao što ste napravili pasoš, gospodine Čanak i delili vašim članovima stranke. Ima te pasoše, na kome, imam kući, doneću na sledeću sednicu i podeliti. Podelili ste pasoše na kojima piše Vojvodina Republika*. I da bi pojačao tvdnju o tome da će poslanik Čanak završiti u zatvoru on ističe: *Ali zapamtite, završićete u zatvoru, to Vam ja garantujem!* Ovu rečenicu možemo tumačiti i kao direktnu pretnju ili kao iskazivanje dobre informisanosti o namerama državnih organa po pitanju slobode narodnog poslanika Čanka. Narodni poslanik Ilić kaže, da bi potpuno uništio kredibilitet poslanika Čanka, kao roditelj detetu koje je nešto pogrešno uradilo: *Gospodine Čanak, sram Vas bilo*, i time završava svoje obraćanje.

Reklamacija Poslovnika se mogućnost koju su narodni poslanici često koristili kao sredstvo za debatnu digresiju (odstupanjem od osnovne teme i isticanjem nove):

Dame i gospodo narodni poslanici.

Smatram da je povređen Člana 15. Stav 2. Po hitnom postupku može da se donese samo zakon kojim se uređuju pitanja i odnosi nastali usled okolnosti nastalih, koje nisu mogle da se predvide, a nedonošenje zakona po hitnom

postupku, moglo bi da prouzrokuje štetne posledice po život i zdravlje ljudi, bezbednost zemlje i rad organa i organizacija. Smatram, gospođo Čomić, da je Vlada Srbije, izbegavanjem svojih obaveza da dostavi Narodnoj skupštini mišljenje o podnetim amandmanima na Zakon o izmenama i dopunama Zakona o javnom informisanju, i na Zakon o kulturi, grubo povredila Član 144, Stav 2. I da zbog toga što Vlada Srbije ne radi svoj posao kako valja, u Republici Srbiji su ugroženi život i zdravlje ljudi, bezbednost zemlje i rad organa i organizacija. Ovo su vrlo teške kvalifikacije. Dakle tražim od Vas, kao predsedavajućeg, da se izjasnite o tome koje mere predlažete Narodnoj skupštini da preduzme u ovim izuzetno teškim okolnostima, kada su u Republici Srbiji ugroženi život i zdravlje ljudi, bezbednost zemlje i rad organa i organizacija. I hoće da Vas pitam, kada je to Narodna skupština donela odluku, koju Vi pominjete, da uputi nekakvu preporuku ili uputstvo Vladi da u rokovima koji su propisani Poslovníkom radi svoj posao? Evo, ja sedim danima u ovoj Skupštini, kao i moje kolege, i nisam bio prisutan u tom momentu kada je Skupština glasala o toj odluci. Dakle, Vaše lično mišljenje i Vaš stav, ja mogu da pozdravim, ali nije tačno da je Skupština, nije tačno da je Skupština izglasala bilo kakvu odluku u tom pravcu. Dakle, tražim od Vas, kao predsedavajuće, da predloži Narodnoj skupštini mere u situaciji kada su ugroženi život i zdravlje ljudi, bezbednost zemlje i rad organa i organizacija.

Transkript br. 5

Narodni poslanik, iznoseći svoje stajalište da nije potrebno raspravljati o određenom Predlogu zakona po hitnom postupku, jer su povređeni određeni Članovi Poslovníka, debatuje o odluci i iznosi niz argumenata. (deo teksta govora pisan kurzivom).

U prvom delu govora narodni poslanik citira deo iz Poslovníka koji koristi da bi dobio reč. Od predsedavajuće *traži*, ne da se izjasni o povredi Poslovníka *nego koje mere predlažete Narodnoj skupštini da preduzme u ovim izuzetno teškim okolnostima, kada su u Republici Srbiji ugroženi život i zdravlje ljudi, bezbednost zemlje i rad organa i organizacija*. Jasno je da je iznošenje povrede Poslovníka bilo sa ciljem da se postavi nova tema, bezbednost, kao relevantna i o kojoj treba raspravljati i da se skrene

pažnja auditorijumu da predsednik nije tako važnu temu postavio na dnevni rad. Da bi istakao da prethodna tvrdnja predsednika nije tačna ističe: *ja sedim danima u ovoj Skupštini, kao i moje kolege, i nisam bio prisutan u tom momentu kada je Skupština glasala o toj odluci*. Poslanik je implicirao da predsednik ne govori istinu, da za to ima svedoke i da to nije samo njegovo mišljenje nego svih kolega poslanika.

Posle uvodnog dela, kojim se obraća sagovornicima i u kojem smo identifikovali upotrebu rodno ravnopravne leksike, govornik se zahvaljuje na iznetim mišljenjima i ističe: *Sa mnogima se ne slažem i da će pokazati ili izraziti zašto se ne slaže (da pokažem ili izrazim, zašto se sa pojedinim mišljenjima ne slažem.)* Izborom lekseme *pokazati* ukazuje da će argumentovano obrazložiti zašto se ne slaže, a leksema *izraziti* ima više ličnu konotaciju i ostavlja utisak kod slušalaca da iskazano neslaganje neće biti potkrepoljeno validnim argumentima. Obrazloženje razloga zašto se usvaja treći budžet je *što je nemoguće prognozirati tačno*, i pruzima delimično krivicu na sebe za to: *Ja nisam, ja jesam optimista po prirodi, ali čini mi se da pravim konzervativne projekcije*. Na početku rečenice tvrdi da je optimista a u nastavku da nije optimista što može slušaoce dovesti u dilemu da li optimisti ili pesimisti prave konzervativne budžete. Pod konzervativnim budžetom se, u odnosu na ovo obrazloženje, misli na budžet projektovan pod trenutnim okolnostima (*Druga stvar jeste uticaj svetske ekonomske krize, svetske finansijske krize, koji je bio daleko veći, nego što se očekivalo.*) Kao obrazloženje navodi *da i mnogo uređenije zemlje donele su i donose najmanje dva budžeta, a neke druge zemlje... donose programe, specijalne programe...koji u svojoj suštini predstavljaju rebalans*. Kao argument za donošenje novog budžeta iznosi to što svi to rade. Ostaje nejasno šta je mandatar podrazumevao pod uređenije zemlje, mnogo uređenije zemlje i druge zemlje. Da li se odnosi na finansijsko, demokratsko ili neko drugo uređenje zemlje?

Naredni deo govora je primer primer argumentacionog diskursa kojim se obrazlaže i ojačava već izneseni stav predstavnika Vlade a iznosi ga potpredsednik Vlade B. Đ. (kao i u transkriptima br. 56, 43, 38, 22). Argumentacioni diskursi koji ojačavaju stavove zvaničnih predstavnika Vlade su ređi u odnosu na kritičke argumentacione diskurse opozicije i u većini slučajeva iznesene od strane šefova odborničkih grupa ili njihovih ovlašćenih predstavnika

Primer:

...Ovaj budžet je i socijalni i razvojni. On je po meri Srbije i, naravno, svaki budžet je u suštini sinteza svih problema i svih pokušaja za rešenjem tih problema, koje pokušava da da određeno društvo. Naravno, naše društvo i dalje pati od mnogobrojnih problema, naravno, dva su najveća a to je stopa zaposlenosti, siromaštvo određenih slojeva našeg stanovništva kao i veliki deficit tekućih plaćanja od 15% bruto domaćeg proizvoda. To nedvosmisleno ukazuje na dalje napore koje je nužno usmeriti sa jedne strane ka povećanju konkurentnosti privrede i, istovremeno, očuvanjem i jačanjem stepena solidarnosti u našem društvu. Jednostavno, nema jednostavnog odgovora na mnogobrojnih problema sa kojima mora da se suoči naše društvo i, samim tim ovaj budžet. ja bih sada hteo da pomenem nekoliko karakteristika ne samo budžeta nego i ovih javnih finansija, koje su predložene za sledeću godinu, jer i kao što vidite, po sada dobroj praksi, u poslednjih nekoliko godina imate mogućnosti da razmatrate ne samo budžet, nego i ono, drugi deo javnih finansija, koje predstavljaju finansijski planovi organizacija obaveznog socijalnog osiguranja, koje u iznosu navoda, vidite, u potpunosti se porede sa onime što je naš budžet i pokazuje dozu solidarnosti koja postoji u našem društvu. Zašto je ovaj budžet dobar za Srbiju? I zašto pozivam sve poslanike i poslaničke grupe da glasaju za njega...

Transkript br. 53

Argumenti, kao takvi, mogu biti vezani za niz pretpostavki koje su poznate celom auditorijumu ili samo uskom krugu ljudi. Oni, kao nosioci debate, mogu biti jednostavni, lako jezički uočljivi ili složeni i jezički teški za identifikaciju. Čini se da, poslanici, svesni njihovog značaja, nastoje da oni budu jasno istaknuti pa se sve češće koriste jezičkim sredstvima da na njih ukažu ili da ih zahtevaju (govore o slabim argumentima, lošoj argumentaciji, dobroj argumentaciji itd): *...ako nemate argumente da branite ovaj sporazum... Dajmo argumente...Mi iznosimo argumente* zašto ovo ne valja... danas ovde razgovaramo, *dajte nam argumentaciju* da glasamo za taj sporazum... jer *drugi argument*, za sve što ne valja u državi, je ekonomska

kriza...gospodin ministar Cvetković i gospodin potpredsednik Vlade, Đelić dali *dovoljno argumenata...*

Argumenti mogu biti izneseni kao potvrdne, upitne, uzvične rečenice ali se iz transkripata (kao što je ovaj) vidi da govornici, neretko, iznose svoje argumente i u obliku retorskih pitanja (o retorskim pitanjima je bilo reči u poglavlju u kojem je razmatran jezik debate): *Jeste li sigurni da će onaj kome istekne 2 minuta... oduzeti mu reč i bude isključen?... Jeste li sigurni da će to smiriti situaciju? ... Ko je donosio nove zakone o radu? ...Ko je donosio nove penzione zakone?*

Znamo da u debati imamo najmanje dva učesnika. U skupštinskim debatama je sa jedne strane opozicija a sa druge strane vladajuća koalicija ili stranka. Vladajuća koalicija je ta koja ima obezbeđenu većinu glasova za sve svoje predloge te, često, Predloge zakona i sl. obrazlaže u manjoj meri jer će oni biti, bez obzira na argumetovanu zasnovanost, usvojeni od strane poslanika. Opozicioni debatni diskurski su, stoga, razvijeniji i argumentovano potkrepljeniji. Opozicioni poslanici koriste skupštinska zasedanja, prenose skupštinskih zasedanja, da bi plasirali i ideje, stavove, svoje stranke upoređujući ih sa predlozima, stavovima, koje iznosi koalicija na vlasti i koje markira kao loše a svoje rešenje kao dobro. Primera opozicionih argumentacionih diskursa ima više (npr. transkripti br. 4, 19, 31, 39, 49 itd) i ovde ćemo navesti samo deo jednog transkripta koji dobro ilustruje njihovu strukturu:

Postavlja se pitanje odakle treba početi priču o ovom rebalansu i, kada bi se rukovodili onim što se danas desilo u ovoj Skupštini i, onako kako to neki drugi rade, priča bi mogla da počne od sredine a ne, od povoda, a ne od uzroka... I ja, i svi ekonomisti znamo, da jednom ustanovljen način trošenja javnih prihoda, jednom uveden porez, teško se odriču od njega svi oni koji od njega imaju koristi. Znači, budžet koji je rastao nesrazmerno rastu društvenog proizvoda, nesrazmerno rastu redovnih prihoda, jednostavno je danas neodrživ.... Moraju da shvate da priča o štednji i solidarnosti ne može da počne bez priče o zakonima, koji će ustanovljenu preveliku budžetsku potrošnju početi da smanjuju.....I da li ja, bilo koji građanin, mogu da poverujem u časnu nameru Vlade da će zaista da štedi, kada se donose sve mere koje se donose toliko sebično definisane da su usmerene samo na to da predstavljaju štednju koje u stvari nema. ...A da li neko

uopšte vodi računa o granici izdržljivosti, granicama izdržljivosti te privrede ili ja mogu da definišem ovaj budžet kao priču o žabi koja prenosi škorpiju preko vode... Ja, zaista ne smatram projektovani budžet u kome se, mimo svake ekonomske logike, odrede granice prihoda, pa onda odredi potrošnja...U novembru smo o tome razgovarali, da ne širite poresku osnovicu i da smanjujete osnov za oporezivanje. I odlično znate da će, kod poreza na plate, imati apsolutno isti priliv. Znao da vam je prevelika siva ekonomija i da im, povećanjem poreskih prihoda, ostavljate prostor da odu u tu sivu ekonomiju, kolege su govorili o tome...

Transkript br.46

U ovom primeru opozicija iznosi stajalište da *budžet u projektovanom iznosu ne treba usvojiti* zato što:

- *budžet nije projektovan u skladu sa rastom društvenog proizvoda;*
- *ne vodi računa o privredi;*
- *netačno projektuje prihode od poreza;*
- *ne uzima u obzir sivu ekonomiju;*
- *neodrživ je.*

Govornik, zastupajući svoj stav o potrebi donošenja trećeg rebalansa, navodi nekoliko argumenata koji obrazlažu njegovo stajalište, sa ciljem ubeđivanja slušalaca u njegovu opravdanost. Narodna poslanica započinje govor retorskim pitanjem koje jasno ističe kao takvo: *Postavlja se pitanje odakle treba početi priču o ovom rebalansu...* Odgovor daje sama u eksplicitnom obliku, ističući da ona neće uraditi kao drugi, koji po njoj nije dobar: *onako kako to neki drugi rade, priča bi mogla da počne od sredine a ne, od povoda, a ne od uzroka...* Poslanica ističe svoju kompetentnost da govori o budžetu upotrebom lične zamenice u prvom licu jednine i daje dodatno objašnjenje o svom zanimanju (*I ja, i svi ekonomisti znamo...*). Ona je ekonomista i kao svi ekonomisti raspolaže određenim znanjima. Isticanjem ove činjenice ona povećava stepen značaja i validnosti argumenata koje će u nastavku govora izneti. Poslanica izborom lične zamnice *ja* u nekoliko navrata ističe da je to njen lični stav i analiza (*...ja mogu da definišem... Ja, zaista ne smatram...*).

Jezička obeležja debatnog diskursa na sintagmatsko- leksičkom nivou

Subjektivizacija koja se ogleda kroz upotrebu zamenice za prvo lice jednine, u svim padežnim oblicima, upotrebljava se sa ciljem isticanja ličnog stava, mišljenja, stručnosti i sl. (*I to ja smatram jako važnim...Ja govorim, spreman sam, zajedno sa poslanicima koji u to veruju, da u narednom periodu služim... ja se zahvaljujem... ja bih pre nego što obrazložim ovaj amandman, koji je podnela Srpska radikalna stranka... ja ću sada, evo, da obrazložim i kažem, naravno, koji je naš...Ja bih, zaista, apelovala da prihvatite ovo, iz prostog razloga što ne mogu svi da budu profesionalci..ja sam informisala Narodnu Skupštinu..., ja se izvinjavam Narodnoj skupštini...ja u ovom trenutku zaista ne mogu da se setim...Ja vas molim, ja vas molim ili zaista opazite, ili zaista opazite povredu Poslovnika ili da svoju opravdanu želju, koju ja podržavam...Ja Vas podsećam da sam Vam izrekla 2 upozorenja i da sada Vas, pre nego što ste dobili reč... Ja vas molim, ja vas molim ili zaista opazite...*) Lična zamenica se najčešće upotrebljava u direktnom obraćanju poslanika predsedavajućem i obrnuto (*Ja vas molim, ja vas molim ili zaista opazite, ili zaista opazite povredu Poslovnika... Ja Vas podsećam da sam Vam izrekla 2 upozorenja i da sada Vas, pre nego što ste dobili reč...*) ili kada se na kraju govora govornik zahvaljuje (*Ja se zahvaljujem*).

Ponekad zamenica može biti izostavljena a subjektivnost izražena kroz upotrebu glagolskog oblika u prvom licu jednine (*Zahvaljujem...smatram...predlažem...*) Upotreba lične zamenice nije česta pojava u debatnom diskursu. Umesto nje poslanici upotrebljavaju ličnu zamenicu *mi* da bi istakli svoju pripadnost određenoj stranci ili grupi, da bi dali važnost iznetom stavu (jer ga podržava više poslanika pa ja samim tim i validniji):*...To je naš stav...Mi, sa našeg stanovišta...naši amndmani...našeg rada...koji mi napadamo....mi diskutujemo....mi smo imali drugačije mišljenje....pa ćemo mi da razmotrimo....mi smo merili...mi ne napadamo ništa...Mi sad od vas tražimo činjenice....neprirodno je da mi iz opozicije....i mi i vladajuća koalicija... mi ne odlazimo u priliku da kažemo... Mi se postavlja naspram vi, opozicija naspram vladajuća koalicija i obrnuto.*

Apelativi, kao vezivni diskursni elementi, prisutni su i u ovoj vrsti diskursa i u, gotovo svim, navednim primerima. O apelativnima, kao jednim od interpersonalnih leksičkih signala koji su u funkciji održavanja kontinuiteta razgovora, govori V. Polovina. Autorka govori o tri tipa apelativa: apelativi u funkciji održavanja kontinuiteta razgovora; apelativi sa formalnim obeležjima referencijalne funkcije; apelativi u funkciji održavanja afektivne komponente razgovora. (Polovina, V. 1987: 49-59) Prvi tip omogućava razvoj razgovora, u našem slučaju debate, i zadobijanje pažnje sagovornika ili slušaoca, direktnim upućivanjem na osobu. Drugi tipa se odnosi na "upotrebe imenica (vlastite i opšte) sa formalnim obeležjima referencijalne funkcije, ali sa semantičkom vrednošću indirektnog apelativa. " (Polovina, V. 1987: 53) Treći tip apelativa su oni koji se javljaju u razgovorima "u kojima jedan sagovornika dominira stalno postavljajući pitanja drugom, i tako usmerava ceo razgovor." (Polovina, V. 1987: 56) (Ovaj tip apelativa ne beležimo u skupštinskom debatnom diskursu iako poslanici postavljaju pitanja a predstavnici Vlade daju odgovore, oni nisu ti koji usmeravaju razvoj debate nego predsedavajući, niti je komunikacija među njima tipa: pitanje-odgovor.)

Prvi tip apelativa nalazimo u našem diskursu kada se poslanici ili predstavnici Vlade direktno obraćaju jedni drugima i na takav način se izdvajaju od prisutnih. Ovde ćemo navesti dva takva primera:

1. *I hoće da Vas pitam, kada je to Narodna skupština donela odluku koju Vi pominjete, da uputi nekakvu preporuku ili uputstvo Vladi da u rokovima koji su propisani Poslovníkom radi svoj posao. Evo, ja sedim danima u ovoj Skupštini, kao i moje kolege, i nisam bio prisutan u tom momentu kada je Skupština glasala o toj odluci. Dakle, Vaše lično mišljenje i Vaš stav ja mogu da pozdravim ali nije tačno da je Skupština...*

2. *Takođe, hteo sam da ga pitam, šta će mu 300, odnosno 20 miliona dinara za putovanja? To je 250.000 evra? Da li da vodi svu tu svitu sa sobom kada bude negde putovao. Gospodine Đeliću, kada budete od svojih para želeli da putujete negde i vodite koga hoćete možete da uzimate toliko budžet iz sopstvenih sredstava i da putujete a ne od državnih para. Gospodin Đelić se hvalio sa sporazumom o stabilizaciji.*

U primeru broj 1 apelativi se javljaju uz zamenicu Vi (*Vas pitam, Vi pominjete, Vaše lično mišljenje i Vaš stav*) i uz zamenicu ja (*ja sedim, moje kolege*).

U primeru broj 2 koji sadrži pitanja upućena ministru finansija govornik direktno upućuje na osobu (*gospodine Đeliću*) čime iskazuje svoju želju, zahtev, da upravo imenovani odgovori na postavljena pitanja.

Drugi tip je, takođe, prisutan u analiziranom korpusu: *Ja sam već počeo da osluškujem kako novi koalicioni partneri pominju da niko od preostala 3 haška optuženika nije u Srbiji, pa ih onda ne možemo ni uhapsiti, ni izručiti.*

Apeletivnu funkciju imaju: *novi koalicioni partneri, preostala 3 haška optuženika*. Iako se direktno ne pominju nazivi stranaka koje su oformile Vladu, koji su *novi koalicioni partner, i* poslanici znaju o kojima se radi. Ovde treba istaći upotrebu prideva *novi* u pejorativnom smislu, kao neku novu, neočekivanu kombinaciju stranaka. *Preostala 3 haška optuženika*-iako se direktno ne pominju imena optuženih sagovornici znaju o kojim licima se radi. Leksema *preostali* upućuje na to da su sva ostala lica koja su bila optužena, izručena, i da su ova tri, slučajno, ostala neizručena.

Možemo zaključiti da su u debatnom korpusu apelativi bitni vezivno-leksički elementi i da su kao takvi česta pojava koja omogućava razvoj diskursa u smeru u kojem sagovornici žele, sa sagovornicima sa kojima žele ili na koje upućuju.

Rodno senzitivni jezik, takođe, je jedna od karakteristika debatnog diskursa u posmatranom korpusu. Narodni poslanici primenjuju, u većoj ili manjoj meri, rodno definisane imenice, posebno kada se radi o tituliranju: *gospođo predsednice, gospođo predsedavajuća, ministarka, poslanica*. Bitno je naglasiti da svi narodni poslanici svoje obraćanje počinju iskazujući poštovanje onima kojima se obraćaju, bilo da se radi o predsedniku Vlade ili Skupštine, predsedavajućima, ministrima ili narodnim poslanicima, kojima se obraćaju i sa *kolege*. Uz imenicu u ženskom rodu (*predsednice, predsedavajuća, ministarka*) uvek ide i imenica *gospođa*, kao da se njome želi dodatno istaći rodna pripadnost. Ove tri imenice se, u našem korpusu, uvek javljaju sa imenicim *gospođa*, dok se ona javlja i samostalno. Narodni poslanici obraćanje, gotovo uvek, počinju kao u gore navedenom primeru: *Dame i gospodo. Poštovani narodni poslanici*. Na početku govora su uvek *dame* (nikad *gospođe*) i *gospoda* a u

nastavku sledi imenica u prvom licu množine muškog roda (*narodni poslanici*) sa pripadajućim pridevom, sa kojim se slaže u rodu, broju i padežu. Ni u jednom primeru nemamo obraćanje: *Poštovane narodne poslanice*. Narodne poslanice više vode računa o rodno adekvatnoj upotrebi leksema nego narodni poslanici, posebno ako se narodna poslanica obraća drugoj poslanici, predsednici, predsedavajućoj, članici Vlade itd.

S. Savić (2009) daje uputstva za standardizaciju rodno osetljivog jezika, koja su kao takva neohodna jer se rodno ravnopravni jezik nalazi u fazi formiranja. U okviru dvanaest precizno formulisanih uputstava, autorka navodi i ono koje se odnosi na tituliranje kojim se preporučuje dosledna upotreba forme ženskog roda za imenovanje zanimanja i titula žena svuda gde je to moguće. Analiza našeg debatnog diskursa pokazala je da narodni poslanici poštuju pravila i preporuke u vezi upotrebe rodno ravnopravnog jezika te su i odstupanja minimalna, kao što smo i videli iz gore navednih primera.

Modalnost u debatnom diskursu je jedna od bitnih karakteristika, ukoliko pod tom pojavom podrazumevamo iskazivanje visokog stepena ubeđenosti govornika u ono što govori. Ona ima ubeđivačku ulogu u diskursu, kao debata sama po sebi. Pojačavanje iskaza kroz prizmu modalnosti odnosilo bi se na načine uz pomoć kojih se izražava veći stepen istinitosti, sigurnosti i vjerovatnoće. Ukoliko se verovatnoća kvantifikuje, može da zauzima vrednosti od 0 do 1, a ako verovatnoća faktivnosti ima vrednost 1, znači radi se o epistemičkoj nužnosti. (Trbojević-Milošević, 2004: 32).

Analizom modalnosti parlametarnog diskursa bavila se i M. Vuković (2014) na korpusu sednice Skupštine Crne Gore na kojoj se razmatrao Predlog zakona o budžetu. Ona govori o naglašivačima (rečce, prilozima, fraze), jakim epistemičkim glagolima, imenicama i pridevima. Od naglašivača u parlamentarnom diskursu izdvaja modalne rečce i priloge: naravno, zaista, svakako, jasno, očigledno, uopšte...Kao jake epistemičke glagole izdvaja: misliti, smatrati, vidjeti, znati, vjerovati... Jaki epistemički pridevi registrovani u posmatranom korpusu su: siguran, jasan. Što se tiče imenica, autorka je izdvojila: mišljenje, činjenica, neistina, znanje, tvrdnja, dokaz, argument.

Kratku analizu modalnosti u našem korpusu uradili smo uz pomoć softverskog programa textSTAT (koji smo koristili i pri analizi kolokacija) i posmatrali smo one

koji su, kao takvi, registrovani u parlamentu Crne Gore, a koje je autorka M. Vuković u svom radu istakla.

Identifikujući naglašivače utvrdili smo stepen njihove zastupljenosti prema broju pojavljivanja u korpusu: naravno se javlja 58 puta, zaista-48, zapravo-20, sigurno-18, nikad-14, jasno-9, naročito-8. Naglašivači očigledno, naročito, nikad, jasno, sigurno, javljaju se dodatno naglašeni (*potpuno očigledno, naročito važno, nikad i nikako, sasvim jasno, sasvim sigurno*).

Jakim modalnim glagolima su se pokazali: misliti (zamisliti, razmisliti) koji se u korpusu pojavljuje 88 puta (15 puta u množini, 73 u jednini), znati-51 (17-množina, 34-jednina), smatrati-33 (11-množina, 22-jednina), videti-25 (17-množina, 14-jednina), verovati-18 (16-množina, 2-jednina: *Vi verujete*), tvrditi-2 (*Vi tvrdite*).

Ukoliko posmatramo prideve na osnovu njihovog modalnog značaja rezultat je: siguran koji se javlja 8 puta, jasan-4 puta, od toga dva puta dodatno pojačan: *veoma jasan*.

Što se tiče imenica rezultat naše kratke analize je pokazao: imenica mišljenje se pojavljuje 16 puta u korpusu (*lično mišljenje, svoje mišljenje, Vaše mišljenje, svom ličnom mišljenju, suprotna mišljenja, pojedina mišljenja*), činjenica se pojavljuje 24 puta, (ne)istina je imenica koja se pojavljuje 9 puta (jednom dodatno ojačana: *osnovna istina*), imenica argument se javlja 10 puta (*ove argumente, nemate argumente, iznosimo argumete, drugi argument...*).

Na osnovu ove analize možemo zaključiti da su modalni oblici prisutni u debatnom diskursu i da ih poslanici, shodno kontekstu i namerama, koriste. Oni se koriste da bi osnažili izrečeno ili, ukoliko su praćeni određenom intonacijom, dodatno umanjili značaj izrečenog od strane sagovornika.

Upotreba potencijala je jedna od karakteristika debatnog diskursa. Potencijal, kao glagolski oblik kojim se izražava želja ili namera da se nešto učini, da se deluje u određenom pravcu, nije retkost u debatnom diskursu: *bih pokušao; bih želeo; spomenuo bih ; bih morao, bih molila; bih htela; bih trebao* itd. Njime se želi ublažiti namera da se nešto učini, predstaviti ono što će se učiniti samo kao mogućnost.

Retorsko pitanje

Upotreba upitnih rečenica, bez namere da se stvarno nešto pita već da se na nešto ukaže ili konstatuje, prisutna je u skupštinskim debatama. Leanne (2010), analizirajući političke govore B. Obame, ističe značaj retorskog pitanja kao sredstva kojim se naglašavaju bitni delovi govora i privlači pažnja publike. U našem korpusu skuštinskih debata identifikovano je niz retorskih pitanja:

Šta to znači, opredeljenje za evropsku budućnost?

Pa da li imamo neku azijsku ili afričku budućnost?

Jeste li ga vi prihvatili ili niste prihvatili?

Jel' predsednik Vlade se nešto pita u vašoj Vladi?

Šta ste uradili?

Jel' problem što je Žarko Obradović podneo amandman?

A ko će ih primiti na posao u pedestoj ili pedest petoj godini života?

Pa, jel' vi znate ovde, u Narodnoj skupštini Republike Srbije, kako je nepravedan raspon i kako su nepravedno određene plate?

Smanjenje javne potrošnje šta znači?

Jel' to garancija veće socijalne odgovornosti Vlade?

Da li to znači da su prethodne Vlade bile neodgovorne?

Da li je ovo vaše opredeljenje ili samo štamparska greška?

Jel tako bilo?

Zato što su postojala velika politička razmimoilaženja?

Gde je tu poenta?

Da li je to vojno-policijski, ratno-policijski budžet?

Kakav je idealan svet?

Da li su mu, možda, ti ljudi potrebni za otvaranje pozivnica, koje dobija od gospodina Miškovića za otvaranje Delta Sitija i ostale Deltine objekte?

Šta je to tranzicija?

Po kom osnovu se sprovodi selektivan pravda, gospodine premijeru?

Iz ovih primera je jasno da govornici ovakvu vrstu pitanja postavljaju ne očekujući odgovor na njih.

Govoreći o retorskim pitanjima ne treba zaobići i činjenicu da u jeziku javnih skupštinskih debata ono može biti jasno istaknuto na način da govornik, posle postavljanja pitanja sagovorniku, sam odgovara. Govornici na ovakav način koriste retorskog pitanja radi isticanja važnosti pitanja, izbegavanja nesporazuma, ili kao sredstvo iskazivanja tvrdnje ili stava. Takve primere beležimo i u transkriptima.

Da li je to čudno za politiku Vojislava Koštunice? Nije! To je oduvek bila politika Vojislava Koštunice!

Na pitanje: *Da li je to čudno za politiku Vojislava Koštunice*, govornik sam daje odgovor: *Nije!*

Da li će nam se to desiti za godinu, dve ili tri? Mi mislimo da hoće.

Na pitanje: *Da li će nam se to desiti za godinu, dve ili tri*, govornik, da bi izbegao nesporazum sa sagovornikom, odgovara u nastavku: *Mi mislimo da hoće.*

Da li postoje nuklearne elektrane oko nas? Da, postoje!

Na pitanje: *Da li postoje nuklearne elektrane oko nas* govornik, da bi izbegao nesporazum sa sagovornikom, sam odgovara: *Mi mislimo da hoće.*

Da li nam je potrebna energija? Da, jeste!

Na pitanje: *Da li nam je potrebna energija* govornik sam odgovara: *Da, jeste.*

Da li je mogao i bolji da se napravi? Pa, jeste. Mogao je i bolji.

Na pitanje: *Da li je mogao i bolji da se napravi*, da bi se bolje razumeo sa sagovornicima govornik sam odgovara: *Pa, jeste. Mogao je i bolji.*

Da li je nešto urađeno ili ćemo ovde vikati bravo ministre, bravo premijeru? Ja bih rekao, pre svega, sramota

Na pitanje, koje je iskazano kroz, svojevrsnu dilemu: *Da li je nešto urađeno ili ćemo ovde vikati bravo ministre, bravo premijeru*, govornik daje odgovor kao

razrešenje iskazane, lažne, nedoumice: *Ja bih rekao, pre svega, sramota*. Govornik u ovom slučaju ne daje jasan odgovor nego, kroz osudu, iskazanu kroz izbor jezičkih elemenata (*sramota*) iznosi svoj negativan stav prema radu ministra.

Ironija

Ironijom se jedan izraz verablizuje, a aludira se na drugi, često suprotanog značenja, teže je uočiti u pisanom obliku jer se, u mnogome, oslanja na intonaciju, mimiku, gestikulaciju. Da bismo ironiju sa sigurnošću identifikovali u pisanoj debati, neophodno je poznavanje političkog konteksta debate, kao i stavova partije čiji predstavnik je dabatoavao. „Ironija prvotno označava izražavanje putem suprotnosti: misli se zapravo obrnuto od onog što se izravno kaže. U svakodnevnom govoru ironija je ne samo izuzetno česta nego čini ponekad i pravu maniru ponašanja.“ (Solar, M. 1984: 80) Primere ironije u našem skupštinskom debatnom korpusu smo identifikovali na osnovu poznatog konteksta:

Idete u savez sa Rusijom i Belorusijom. Tamo je naša srećna budućnost!

Ja Vam se zahvaljujem na razumevanju!

Zahvaljujem, gospodine predsedniče. ja sam. očigledno, jedan veoma povlašćen narodni poslanik.

I to je sve. Ja sam govorio minut i 20 sekundi. Čak ne puna dva.

Vaše priznanje da dobacujete sa mesta, smatraću dobrom komunikacijom.

Penzije će porasti 10%. To je odlično!

Zahvaljujem se gospodinu Aligrudiću na ovim lepim rečima upućenih meni.

Ja razumem da ste Vi bili prepunjeni problemima i da je sve ono što se događalo na Vas ostavilo posledice.

Sad smo mi bezbedni, kada ste vi na vlasti.

Za identifikaciju ironije od presudnog su značaj prozodijski elementi jezika, posebno intonacija.

Idete u savez sa Rusijom i Belorusijom. Tamo je naša srećna budućnost!

Ukoliko ne bismo uzeli u obzir intonaciju kojom je izrečena druga rečenica mogla bismo zaključiti da je govornik ubeđen u ispravnost takvog saveza a ne obrnuto, što je govornik naglasio upotrebom odgovarajuće rečenične intonacije.

Penzije će porasti 10%. To je odlično!

Kada bi smo posmatrali drugu rečenicu bez uzimanja u obzir intonacije koja je prati mogli bismo zaključiti da govornik izražava svoje zadovoljstvo zbog najvaljenog povećanja penzije a ne obrnuto.

Zahvaljujem se gospodinu Aligrudiću na ovim lepim rečima upućenih meni.

Govornik kroz zahvaljivanje iskazuje svoju ogorčenost izborom reči od strane sagovornika. Ova rečenica izgovorena drugom intonacijom predstavljala bi izraz istinske zahvalnosti sagovorniku.

Antiteza

Antiteza je suprotstavljanje, povezivanje dvaju pojmova koji imaju suprotna ili oprečna značenja. „Stari retoričari shvaćali su antitezu kao pjesničku figuru, kao izražajni postupak suprotstavljanja pojedinih riječi unutar rečenice, ili suprotstavljanja čitavih rečenica.“ (Solar, M. 1984: 78). Antiteza se javlja u jeziku naših skupštinskih debata u malom broju.

Nešto je možda prihvatljivo, a nešto nije.

Nisu zviždali, ali nisu ni aplaudirali.

Znači, ili ide cela Srbija, ili ne ide uopšte.

Ljutio se ti ili ne ljutio.

Glasali, ne glasali, Zakon će proći.

Perifraza, alegorija i poređenje

Perifraza opisuje leksemu zamenom njenim sematičkim ekvivalentom, iskazanim kroz sintagmu ili rečenicu. Perifraza nije česta u debatama, pa se ni u našem korpusu ne pojavljuje u velikom broju.

Njegovo visočanstvo (predsednik države); *Čomićkin poslovnik* (Novi Poslovník donesen u periodu kada je gđa Čomić predsedavala parlamentom.); *Dinkićev zakon* (Zakon o medijima predložen od strane ministra koji je bio iz stranke gđin- a Dinkića.); *Njegova Svetost* (predsednik države); *dosovska elita* itd.

Alegoriju, kao stilsku figuru koja podrazumeva zamenu jednog sadržaja drugim, sličnim po strukturi, pojedinostima, možemo posmatrati kao proširenu metaforu koja se odnosi na ceo sadržaj. Solar ističe da se pravi smisao reči, ono na šta se one odnose, kada govorimo o alegoriji, otkiva tek ako cele slike zamenimo pojmovima. (Solar, M. 1984: 74) Primere alegorije nalazimo i u korpusu naših skupštinskih debata:

Ja mogu da definišem ovaj budžet kao priču o žabi koja prenosi škorpiju preko vode. Žaba je privreda. Škorpija je Vlada. I žaba kaže: „Nemoj me ubosti dok te prenosim, utopićemo se obe . Škorpija obeća da to neće uraditi, ali na sredini reke, a to je ova kriza , škorpija nanosi smrtonosan udarac žabi i kaže joj, u samrtnom ropcu, žaba: „ Ali zašto mi to radiš?“ A ona kaže: „ Ali to je moja priroda!“ Pa, da li je priroda vlasti da uništi privredu na čijim plećima postoji daveći i privredu i sebe, ovakvom vrstom poreskih opterećenja.

Poređenjem se pojave i predmeti upoređuju sa sličnim, poznatim predmetima ili pojavama. Obuhvata predmet koji se poredi, predmet sa kojim se poredi i reči kojima se ostvaruje veza među njima (kao, poput, slično). Cilj poređenja je objašnjavanje, stilsko isticanje, sematičko naglašavanje, predmeta ili pojave koja se poredi. U korpus nalazimo primere poređenja kojima se dovode u vezu pojmovi iz sfera koje inače nisu međusobno povezane. Ovde ćemo navesti samo neke od njih:

U Vladi kao da svako ima svoj feud. (Svakoј stranci iz vlasti pripada po jedno ministarstvo.)

Mogu da definišem ovaj budžet kao priču o žabi koja prenosi škorpiju preko vode. (Budžet će na kraju da se pokaže kao nezadovoljavajući.)

Metafora

Metafora kojom se po načelu sličnosti prenose pojmovi i nazivi iz jednog područja života i sveta u druga područja, kojom se povezuje ono što svakodnevni govor retko čini, i kojom se uspostavljaju takve veze i odnosi među pojavama i

stvarima kakve svakodnevni i naučni jezik teško uočavaju (Solar, M. 1984: 70), u političkom jeziku imaju značajnu persuasivnu ulogu. Govoreći o persuasivnoj ulozi metafora Osborn ističe da njihova moć leži u aktiviraju motivacione energije publike, te da ih retoričari upotrebljavaju kada žele da njihov govor ostane upamćen (posebno ako se govori tiču budućnosti). (Osborn, M. 1997: 115)

Dragičević, razmatrajući mehanizme polisemije, ističe da metafora ima tri nivoa: pojmovna, leksička i metafora kao stilska figura. Pojmovna metafora je mehanizam mišljenja koji nam omogućava da apstrakne pojmove razmevamo tako što ih pomoću metafore konkretizujemo. Na pojmovnoj metafori, prema ovoj autorki se zasniva leksička metafora kao jezički mehanizam. (Dragičević, R. 2007: 147-148) Leksička metafora je jasno uočljiva, lako prepoznatljiva za razliku od pojmovne metafore. Ona se zasniva na poređenju pojmova, na utvrđivanju sličnosti među njima, što omogućava i definisanje novog značenja u odnosu na ono koje je na površinskom nivou prezentovano. Dragičević, govoreći o uticaju teorije književnosti na razumevanje leksičke metafore, napominje da ni pojmovna ni leksička metafora nisu stilske figure već jezički mehanizam nastao iz potrebe za nominacijom, a ne iz želje za živopisnim izražavanjem. Ona dalje ističe da metafora nije prenošenje značenja s jednog pojma na drugi, već prenošenje naziva (nominacija). (Dragičević, R. 2007: 149) Leksičke metafore se javljaju u više tipova. Gortan-Premk, govori o metaforičkim asocijacijama po obliku, po boji, po položaju, o onim koje su zasnovane na transformacijama tipa konkretno-apstraktno, koje su zasnovane na semama kolektivne ekspresije i metaforičkim asocijacijama tipa prostor-vreme. (Gortan-Premk, D. 2004: 90-108) Metafore navedenih tipova nalazimo i u jeziku političkih debata: metaforičke asocijacije po boji (*žar govora, siva ekonomija*), po mestu i položaju (*glava stranke, vladajuća vrhuška*), prema transformacijama konkretno-apstraktno (*vlada je živ organizam*), asocijacije tipa prostor i vreme (*bliska budućnost, daleka prošlost*).

Metafora u političkom diskursu zauzima značajno mesto. Eldman navodi da metafore omogućavaju uspostavljanje prisnije komunikacije. Lakše prenošenje stavova kroz pojmove bliske, jasne slušaocu, odatle i njihova široka upotreba u političkom govoru. (Eldman, M. 1964: 114) Metaforom u političkom diskursu, između ostalih (Abelson, R. P. 1977; Eldman, M. 1964; Miller, E. F. 1979; Mio, J. S. 1993. 1994. 1996.) bavio se Howe (1988) analizirajući javni politički jezik u SAD-u u periodu

1980-1985. sa posebnim osvrtom na njenu perusativnu-komunikativnu ulogu kao svojevrsnog političkog žargona. Metafora je moćno jezičko sredstvo političkog diskursa koje daje govornicima mogućnost da svoje poruke uobliče na razumljiv, prihvatljiv, dopadljiv način i tako ostave bolji utisak na auditorijum kojem je poruka upućena. One se biraju prema temi, mestu održavanja govora (kampanja, poslovni razgovor, međunarodni skup i sl.) i auditorijumu kojem je upućen (poslanici, penzioneri i sl).

Mio je, pročitavajući javni politički diskurs, došao do zaključka da u govorima koji su namenjeni širem auditorijumu ima dva puta više metafora od onog koji je namenjen užem krugu slušalaca. Razlog za to nalazi u potrebi da govor koji je namenjen širem auditorijumu bude prihvatljiviji, jasniji, te stoga u sebi sadrži više osnovnih metaforičnih, lako razumljivih sklopova za razliku od govora usmerenog užem auditorijumu. Kao primer za to navodi govor senatorke Barbare Mikulski na lokalnoj televiziji, u vreme izborne kampanje, i govor senatorke na poslovnom forumu, koji se razlikuje u broju i tipovima metafora. (Mio, J. S. 1993: 115-135) Primera metafore ima u našem debatnom diskursu (čini se da određene političke stranke više od drugih upotrebljavaju metaforu kao sredstvo, a u skladu sa debatnim stilom koji ih karakterišu i koji neguju) i ovde ćemo navesti neke od njih ne ulazeći u njihovu tipologiju.

Zato su ovaj zakon i nazvali Mlađinim. Mali čovek kome se novac prosto lepi za prste i koji je u detinjstvu najviše voleo priču o kralju Midi. To je onaj lik koji sve što dodirne pretvara u zlato.

Metaforu o kralju Midi je delimično rastumačio sam govornik objašnjavajući po čemu je on poznat u književnosti a aludirajući na sposobnost osobe o kojoj govori da ostvari finansijsku dobit.

Ovo je gora Prokleta avlija od one koju su njegove oči rediteljske ikad videle.

Prokleta avlija je naziv carigradskog zatvora, iz dela Ive Andrića, iz kojeg je bilo nemoguće pobeći. Metaforom se ukazuje na beznadežnost situacije o kojoj govornik debatuje i njegovu nemogućnosti da utiče na to da se ona promeni.

Neće bolje da funkcioniše ni ako lavu date još mesa.

Metaforom se ukazuje sagovornicima da stvari neće bolje funkcionisati čak ni ako se zadovolje dodatni uslovi koji su pred njih postavljeni.

Ja lično smatram, izvanrednog kandidata lavicu Đukić Dejanović.

Metafora lavica, koja je upotrebljena umesto imena kandidatkinje, ukazuje na njenu ličnu snagu.

Ako su moje reči dovoljno reciklirane za redara u kulturi, a ministra ekologije u pokušaju, postavlja se pitanje o kojim on to valutama govori.

Reciklaža reči upućuje na drugi način izražavanja misli, stavova, govornika koji više odgovaraju sagovorniku, koga metaforično naziva ministrom ekologije u pokušaju.

Da je to tako dokaz je onaj Manter i njegovi tajkuni, koji su... nije više Šilerova, sad je Šekspirova aktuelna... skrojili ovu Vladu.

Kameron Manter, bivši ambasador SAD u Srbiji, i njegovi tajkuni, metafora je koja upućuje na nekad isticane stavove, pojedinih političara, da Vladu sastavljaju ambasadori stranih zemalja u saradnji sa biznismenima. U Šekspirovoj ulici, u Beogradu, smešten je srpski poslovni klub „Privrednik“ čiji su članovi neki od biznismena-u metafori tajkuna. U Šilerovoj ulici je bila kuća jednog od optuženih za kriminalne aktivnosti za čije ime su se vezivala imena nekih političara koji su učestovali u formiranju Vlade.

Jasno je da je za razumevanje nekih metafora koje se upotrebljavaju u političkom diskursu potrebno, bar minimalno, poznavanje političke situacije.

Dvor je oživeo... sad smo dobili pravog kralja.

Dvor je oživeo je metafora za izbor članova kabineta predsednika. Kralj je metafora za samog predsednika i aluzija na njegov način upravljanja.

Iz ovog primera se može zaključiti da je, ponekad, za razumevanje metafore potrebno biti upoznat sa celim govorom ili političkim kontekstom.

Koliko značaja metafora može imati u političkom govoru najbolje govori Lakoffov a analiza sistema metafora kojim je u SAD opravdan rat u Persijskom zalivu. (Lakoff, G. 1992)

Kolokacije

Ukoliko kolokacije posmatramo u skladu sa definicijom Lipke („Kolokacije je uobičajeni termin za sintagmatsku kombinaciju leksičkih jedinica, nezavisno od vrste reči i sintakstičke strukture.“ (Lipka, L. 1992: 166)), odnosno, kao uobičajene leksičke fraze (najčešće čvrsto povezanu kombinaciju prideva i imenica, frazeološku jedinicu), videćemo da su česta pojava u jeziku skupštinskih debata. (Pritchard ih, za razliku od Lipke, smatra posebnom vrstom višečlanih leksičkih jedinica. (Pritchard, B. 1998: 285) Riđanović, pak, kolokacije definiše kao samo jedan vid sintagmatskih odnosa, onaj kojim se regulišu odnosi susednih ili bliskih leksema u gramatički ispravnom nizu reči. (Riđanović, M. 1988: 34))

Kolokacije karakteriše mala paradigmatska zamenjivost njihovih delova, za razliku od slobodnih sintagmi. One su, prema N. Borić, čvršće i selektivno ograničenije od slobodnih kombinacija, ali su slobodnije od idiomatskih, odnosno frazeoloških sklopova. Između njih postoje sličnost koja se ogleda, prema ovoj autorki, u tome što su i jedne i druge, kombinacije od najmanje dve reči koje se učestalo pojavljuju. (Borić, N. 1997: 72)

Kolokacije govornik prepoznaje, bez obzira na broj kolokata koji ih čine, kao pojedinačnu leksemu. One po svojoj strukturi mogu biti sastavljene od dve ili više leksema koje su semantički povezane i tako čine jednu celinu. Po svojoj strukturi one mogu biti kombinacije različitih vrsta reči od kojih je imenica najčešće baza kolokacije. Tako u našem jeziku nalazimo različite kolokativne strukture: glagol + imenica (*doneti odluku*); pridev + imenica (*restriktivan budžet*); glagol + prilog (*ispravno postupiti*); prilog + pridev (*potpuno miran*), imenica + imenica itd. Ista vrsta reči može biti u jednoj kolokaciji baza, a u drugoj ne. Benson deli kolokacijske strukture prema vrsti kolokacijske veze među kolokatima na: imeničke, glagolske, pridevske i priloške. (Benson, M. 1985: 61) Kolokacije su čest leksički sklop u našem korpusu i javljaju se u svim svojim varijantama.

Neke lekseme su zbog svoje leksičke kompatibilnosti sa drugim leksemama češće, za razliku od drugih koje imaju manji semantički kapacitet, te je broj kolokacija u kojima su one deo manji. Riđanović ističe da njihova leksička kompatibilnost zavisi i od frekvencije. (Riđanović, M. 1988: 316) Frekventnije lekseme učestvuju u više

kolokacija (u našem korpusu je dobar primer za to imenica budžet) te se, samim tim češće javljaju u korpusu. R. Dragićević na osnovu ovog kriterijuma kolokacije deli na: čvrste i labave. Čvrstim kolokacijama, pre svega, smatra idiome. (Dragićević, R. 2007: 225).

Kolokacije ne treba mešati sa frazeologizmima (o njihovim distinktivnim karakteristikama biće reči u odeljku o frazeologizmima) i sintagmama koje su sintaksičke strukture koje se obrazuju, i ponašaju, u skladu sa sintaksičkim pravilima. Više užih sintagmi može činiti delove šire sintagme što nije slučaj kod kolokacija. Cruse tvrdi da kolokacije odlikuje semantička kohezija, svojevrsan semantički integritet, te je sadržina kolokacija predvidiva na osnovu sadržaja kolokata. (Cruse, D. A. 1986: 40) Za potpuno razumevanje kolokacija veliku ulogu ima i širi kontekst, diskursna celina ili celi diskurs, čiji je ona deo. Kolokacije su česte u diskursu skupštinskih debata o čemu najbolje svedoče brojni primeri koje možemo identifikovati u priloženim transkriptima.

Neke lekseme su većeg kolokativnog kapaciteta te je i broj kolokacija čiji su one kolokat veći. Kolokativni kapacitet leksema, kao i same lekseme, menja se u odnosu na kontekst, temu, sagovornika, i na takav način utiče na njihovu frekventnost. Za utvrđivanje frekventnosti kolokata i kolokacija u našem korpusu, kao pomoćnu alatku, smo koristili softverski program textSTAT. Pored primera kolokacije, koje ćemo navesti u nastavku, detaljno ćemo se osvrnuti na neke od njih koje su se pokazale najfrekventnijima u posmatranom korpusu.

javna rasprava; vladajuća koalicija; civilni sektor; medijska prašina; evropska budućnost; nacionalno pomirenje; javne službe; akcioni plan; ekonomska kriza; socijalna pravda; svojinska transformacija; kapitalne investicije; devizne rezerve; teorije zavere; vladajuća većina; uvoznički lobi, teške optužbe; političke stranke; javna rasprava; lažna obećanja; logičko pitanje; javna potrošnja; akcizna politika; istorijsko pomirenje; ekonomsko pitanje; ekonomska projekcija; sopstvena sredstva; kreditna linija; nadležni odbor; kapitalni rashodi; socijalno odgovorna politika; restriktivni budžet; budžetski deficit; ključna odrednica; ekonomska stabilnost; predsednički kabinet; fiskalna politika; domaće tržište; lični motivi; nacionalno pomirenje; moralne lekcije;

nepriročno dobacivanje; stranački apetiti; ratni zločinac; linearno smanjenje itd.

Među najfrekventnijim leksemama je leksema *budžet*, što je i razumljivo jer je tema nekoliko transkribovanih skupštinskih zasedanja bilo usvajanje rebalansa budžeta. Ova leksema je pokazala veliki stepen kolokativnosti što je dovelo do konstrukcije kolokacija sa različitim vrstama reči. Leksema *budžet* u transkriptima se javlja 295 puta, od toga 10 puta na inicijalnoj poziciji u rečenici, samostalno ili kao deo kolokacija, bilo da je njena baza ili ne.

Budžet/ ski: -deficit, -suficit, -prihodi, -rashodi, -korisnici, -sistem, -transfer.

Budžet/ ska: -rupa, -kasa, -država, -sredstva, -potrošnja, -politika, -pozajmica.

Budžet/ sko: -finansiranje, -knjigovodstvo.

U navedenim kolokacijama (pridev+imenica) leksema *budžet* je njihov pridevski kolokat i kao takav nije njihova baza, nije nosilac osnovnog semantičkog sadržaja kolokacije. Osnovna kolokacija može biti proširena u složenu konstrukciju. Tako kolokaciju: *budžetski deficit* beležimo i kao deo proširene kolokacijske strukture: *neplanirani budžetski deficit*. Ova kolokacija takođe spada u vrstu kolokacija pridev+imenica, sa tom razlikom što je u ovom slučaju leksema *budžet* nosilac, baza, kolokacijskog značenja: *neoptimalan budžet*, deo je i proširene kolokacijske strukture: *ekonomski neoptimalan budžet*. Leksema *budžet* se javlja, na poziciji drugog kolokata, kao baza u kolokacijama: *suficitni-*, *novi-*, *razvojni-*, *restriktivni-*. I u ovim slučajevima se radi o konstrukciji pridev+ imenica. Govoreći o leksemi *budžet* u posmatranom korpusu ne možemo zaobići i činjenicu da je u njoj inkapsulirano značenje: *rebalans budžeta*, jer se u korpusu ne radi o budžetu već o rebalansu postojećeg. Narodni poslanici u svojim govorima retko upotrebljavaju konstrukciju *rebalans budžeta* već je u većini slučajeva menjaju sa leksemom *budžet* ili nekom od kolokacija čiji je ona deo.

Možemo zaključiti da leksema *budžet*, u posmatranom korpusu, pokazuje visok kolokativni potencijal, jer gradi raznolike i broje konstrukcije. Za razliku od nje neke lekseme, pored visoko frekventnog pojavljivanja u korpusu, pokazuju mali kolokativni potencijal, takav slučaj je sa leksemom *zakon*.

Leksema zakon se javlja u korpusu, u različitim kontekstima 131 put a deo je samo kolokacija: *paket zakona, predlog zakona, prateći zakon, fiskalni zakon, Dinkićeve zakon*.

Leksema *zakon* pored kolokacije tipa pridev+imenica, gradi i kolokaciju imenica+imenica (*paket zakona*) što nije česta pojava u našem diskursu.

Isti slučaj je sa leksemom potrošnja koja se u korpusu javlja 64 puta a deo je samo kolokacija: *javna potrošnja, budžetska potrošnja, lična potrošnja*.

U grupu leksema sa niskim kolokacijskim potencijalom spadaju i lekseme: *amandman, koalicija, penzija*.

Leksema amandman se pojavljuje u korpusu 44 puta a deo je samo dve kolokacije: *važan amandman, fundamentalni amandman*.

Leksema koalicija, i ako bi se na osnovu konteksta ne bi moglo očekivati, gradi samo nekoliko kolokacija (u korpusu se pojavljuje 41 put): *vladajuća koalicija, novostvorena koalicija, čudna koalicija, politička koalicija*.

Leksema penzija koja se u korpusu javlja 31 put gradi samo jednu kolokaciju: *prosečna penzija*.

U poslednja tri primera kolokacije su tipa pridev+imenica, gde je imenica baza i nosilac osnovnog semantičkog sadržaja.

Leksema vlast, iako se u korpusu javlja samo 26 puta, gradi nekoliko kolokacija tipa pridev+imenica, gde je imenica baza kolokacije: *korumpirana vlast, bahata vlast, zakonodavna vlast, laička vlast*.

Posmatrajući kolokativni potencijal leksema u odnosu na njihovu frekvenciju pojavljivanja u diskursu nikako ne možemo zaobići leksemu Evropa koja se javlja ukupno 85 puta. Kolokacije u čijoj konstrukciji učestvuju su tipa pridev+imenica i niti u jednoj od njih ona nije baza:

evropsko okruženje, evropska budućnost, evropske integracije, evropski posao, evropska medicina, evropske institucije, (pro)evropska većina, evropski obrazovni proces.

U poslednjem primeru leksema *evropski* je deo proširene kolokacije pridev+pridev+imenica i opet nije njena baza (*evropski obrazovni proces*). Treba naglasiti da se za ovu leksemu može i reći da u sebi ima prikriven semantički značaj nečeg što je demokratsko, napredno, humano, pa i po meri građana.

Kolokacije ne moraju biti samo binarne konstrukcije, kao što smo videli u prethodnim primerima, izuzev nekoliko izuzetaka, već to mogu biti i sintagme koje pokazuju svojstvo sintakasičke celovitosti kolokacije. “U osnovi, kako smatramo da je kolokacija spoj dveju reči, ona se može dovesti u vezu sa sintagmom koju čine dva konstituenta i u kojoj značenje zavisnog konstituenta određuje ili dopunjuje značenje glavog. Preciznije, vrsta sintagme na osnovu kojih se kolokacije mogu tumačiti sa sintaksičkog stanovišta jeste prosta sintagama” (Stojičić, V. 2012: 265)

Sintagme se međusobno razlikuju prema reči koja je nezavisni član sintagme (imeničke, pridevske, priloške, glagolske), kao što se tipovi kolokacija, u leksikologiji, razlikuju prema leksemi koja je primarni kolokat, odnosno prema leksemi koja je nosilac njenog sematičkog sadržaja. V. Stojičić navodi vrste kolokacija sa sintaksičkog gledišta: imenica (nominativ)+ imenica (nominativ)+ imenica (nominativ)+ imenica (nominativ) i pridev+imenica kao imenička sintagama; glagol+imenica i glagol+prilog kao glagolska sintagma; pridev+pridev i prilog+pridev kao pridevska sintagma; prilog+prilog kao priloška sintagma. Autorka naglašava da se jedino kolokacije tipa imenica+glagol ne mogu uvrstiti u sintagme (pošto se glagol javlja u ličnom glagolskom obliku). (Stojičić, V. 2012: 265-266)

U posmatranom korpusu leksema *gospoda* (*gospodo*) je deo više kolokacija (ako pod kolokacijama podrazumevamo i binarne leksičke konstrukcije i sintagme, na gore definisani način). Leksema *gospodo* se javlja gotovo uvek na početku govora ili obraćanja narodnih poslanika predsedniku, predsedništvu ili narodnim poslanicima. kao *dame i gospodo*, te se s toga javlja i kao: *Dame i gospodo, narodni poslanici*, (poštovano predesedništvo); *Dame i gospodo, narodni poslanici*, (gospodine ministre); (Poštovana predesedavajući/a), *dame i gospodo narodni poslanici*; *Dame i gospodo narodni poslanici*, (gospodine ministre). *Dame i gospodo budući ministri* se javlja smo u transkriptu br. 11, iako se moglo očekivati da bude više puta jer se u jednom delu govora vodila skupštinska rasprava o formiranju nove Vlade i izboru ministara. Pored

pojavljivanja na početku govora leksema *gospodo* se javlja i na drugim mestima u govorima narodnih poslanika i tada je praćana specifičnom intonacijom koja nas upućuje da se radi o ironičnom obraćanju.

E, to je, *dame i gospodo* iz vladajuće koalicije, iz Borisove administracije, vaš ključni problem, ali da je vaš ni po jada, nego je problem građana Srbije. (transkript br. 45)

Na istim, *dame i gospodo* iz Demokratske stranke Srbije i Nove Srbije, na kojima ste prošle godine pravili istu tu koaliciju . (transkript br. 49)

To je, *dame i gospodo* jedan minut. (transkript br. 49)

U prva dva primera posle *dame i gospodo* sledi preciziranje na koje se tačno poslanike misli, dok je u trećem primeru, iz rečenice čiji je kolokacija deo, izostavljeno konkretizovanje jer je jasno iz ostatka govora da se radi o poslanicima Demokratske stranke Srbije i Nove Srbije.

Leksema *gospodo* je uvek u kolokacijama u našem diskursu, njen drugi deo tj. uvek je *dame i gospodo* nikad *gospodo i dame*, što je i očekivano zbog principa pristojnosti koji podrazumeva prvo imenovanje ženske osobe, a potom muške. Na početku govora (transkript br. 32) narodni poslanik se obraća kolegama: *Dame i gospodo, narodni poslanici. Drugarice i drugovi, uvaženo predsedništvo, braćo i sestre. Jesam vas sve oslovio sada?* Ovaj primer oslikava različit način obraćanja koji neguju određene političke opcije. U svaku od ovih kolokacija inkapsuliran je semantički sadržaj koji pruža informaciju o tome kojoj političkoj opciji govornik pripada. Obraćanje *dame i gospodo* je deo političkog bontona danas i kao takvo je uobičajeno i očekivano. Obraćanje *braćo i sestre* se veže za stranke desne političke orijentacije (ili obraćanje vernicima od strane sveštenika), dok se obraćanje *drugarice i drugovi* vezuje za stranke leve političke orijentacije. Primećujemo da se samo u obraćanju *braćo i sestre* imenica koja označava osobe muškog pola nalazi na početku kolokacije.

Na kraju, možemo zaključiti da su kolokacije česta sintaksičko- leksička konstrukcija u diskursu skupštinskih debata. Koje će lekseme biti najfrekventnije ovisi o temi rasprave, ali njihova frekventnost nije u direktnoj vezi sa njihovim kolokacijskim potencijalom (što se delimično razlikuje od ranije istaknutog stava M.

Riđanovića o zavisnosti leksičke kompatibilnosti od frekvencije), što smo videli na osnovu istaknutih primera.

Frazeologizmi

Frazeologizmi, kao ustaljeni leksički izrazi, odnosno idiomi, u manjoj su meri zastupljeni u debatama čiji su transkripti priloženi uz ovaj rad, od kolokacija. Dragičević frazeologizme definiše kao ustaljene jezičke jedinice koje se sastoje od najmanje dve reči i imaju jedinstveno značenje. Autorka dalje ističe da je najbolji kriterijum za razlikovanje frazeologizama od ne-frazeologizama semantička i sintaksička jedinstvenost frazeologizama. Frazeologizmima koji, po strukturi, mogu biti predložko-padežne konstrukcije, sintagme, zavisne i nezavisne rečenice, razvijanje sekundarnih značenja ostvaruju preko aktivnih semantičkih komponenti. (Dragičević, R. 2007: 24-25) Frazeologizmi, kao leksički izrazi, često se dovode u vezu sa kolokacijama što, ponekad, dovodi do njihove pogrešne identifikacije kao jednog, odnosno drugog tipa leksičkih odnosa.

Frazeologizme odlikuje jedinstvo značenja (Mršević-Radović navodi da se u literaturi ono uglavnom označava terminom „opšte“ ili „globalno“ (Mršević-Radović, D. 1987: 13)), ekspresivnost, ista sintaksička i onomasiološka funkcija kao u slučaju jednočlane reči. Matešić ovo svojstvo naziva uklapanjem u kontekst (Matešić, J. 1982: 6)) Oni su idiomatični, stabilni izrazi. Njihova idiomatičnost se ogleda u tome što značenje cele frazeme ne mora biti u skladu sa značenjem njenih pojedinačnih delova. Stabilnost frazema se ogleda u njihovom sastavu tj. odnosima među delovima koji je čine. Za razliku od kolokacija u frazeologizmima je odnos među njenim delovima čvrst i mogućnost njihove zamene drugim je gotovo nemoguća. Klare kao najvažnije obeležje za razlikovanje kolokacija od frazema navodi činjenicu da kolokacije nemaju idomatsko značenje. (Klare, J. 1998: 246) Ovde ćemo navesti neke frazeologizame, koje smo uočili u posmatranim transkriptima sa njihovim objašnjenima:

držati moralnu lekciju; svrbi jezik; upasti u zamku; pao kamen sa srca; pričati po kuloarima; dešavati se iza leđa; čuvati leđa; obećavati kule i gradove itd.

Držati moralnu lekciju je frazeologizam koji se javlja na kraju govora poslanika (transkript br. 8)

Ali ne možete da mi držite moralne lekcije i pridikovanja jer Vaše mesto Vam to ne dopušta. Poslanik se obraća predsedavajućem upozoravajući ga da na takav način krši određeni član Poslovnika o radu.

Frazeologizam *držati (moralnu) lekciju* znači izgrditi nekog, ukoriti kao roditelj dete. Upotrebom frazeme se uvećava značaj, moglo bi se reći i preuveličava, postupak predsedavajućeg i ironično ukazuje na njegov odnos prema poslaniku.

Svrbi jezik je fraza koju je narodni poslanik upotrebio na samom početku govora, kao najavu za temu o kojoj će govoriti u nastavku izlaganja (transkript br 10).

Moram da priznam da me malo svrbi jezik da komentarišem činjenicu da u ekspozeu, koji smo čuli, nema opšte politike. Ne politike u nekom pežorativnom smislu, nego politike u nekom državnom smislu. Ovim frazeologizmom poslanik ističe svoju potrebu da kaže šta misli iako, možda ne bi trebao. Kvantifikator *malo* označava upravo suprotno od njegovog osnovnog značenja.

Frazeologizam *upasti u zamku*, narodna poslanica je (transkript br 46) upotrebila naglašavajući da će govoriti o onome što ona smatra bitnim, a ne o onome što se očekuje od nje. Njegovom upotrebom ona ističe svoj stav da je vladajuća koalicija, na neki način, ograničila izbor tema i problema o kojima se može raspravljati i da je to prozrela, te da odbija da se tome povinuje.

Ja neću upasti u zamku da ponavljam cifre i podatke, koje su moje kolege govorile, jer ne pristajem da govorim na zadatu temu, već hoće da govorim o uzrocima i hoću da govorim o potrebi da, ovo što moje kolege iz, ekonomisti, pre svega, vladajuće, vladajućih stranaka, govore kao o štednji, solidarnosti.

Pao kamen sa srca je frazeologizam koji je narodni poslanik upotrebio govoreći o stranačkom sastavu vladajuće koalicije

Da budem iskren, mnogima od nas je pao kamen sa srca kada ste vi ovo ovako uradili. (transkript br. 50) Njime poslanik ističe olakšanje i svoje i svojih stranačkih kolega, zbog sklapanja koalicionog dogovora čiji deo nije njihova stranka. Upotreba frazeologizma ističe stav govornika da su u koaliciji slični političari, ironično ukazujući na njihovu etičku bliskost, a na osnovu ličnog suda.

Pričati po kuloarima i *dešavati se iza leđa* su dva frazeologizma koja u osnovi imaju isto značenje: raditi ili govoriti nešto skriveno, sklapati tajne dogovore. Prvi frazeologizam se odnosi isključivo na ono što se dešava u Skupštini, dok drugi frazeologizam nije ograničen na takav, lokacijski, način.

Obećavati kule i gradove je čest frazeologizam u našem političkom diskursu, posebno u vreme izbornih kampanja, kojim se želi istaći da suprotna strana daje nerealna obećanja koja neće ispuniti posle dolaska na vlast.

Narodna poslanica u nastavku govora razjašnjava značenje frazeologizma: Prava istina je: da ste vi imali informaciju ali, zarad dobijanja izbora, morali ste da obećate kule i gradove, znajući da, kada laž i nesposobnost postanu vidljivi, imaćete najbolje objašnjenje... Ne bi bilo strašno što ste lagali, izbrukali se... Problem je što, kada se uporede predizborna obećanja i program...postaje jasno da će građani Srbije sami platiti i to skupo, lažnim obećanjima i prevarama.
(transkript br. 40)

Iz ovih primera možemo zaključiti da su frazeologizmi leksička sredstva koja u okviru političkog diskursa, praćena određenim prozodijskim elementima, mogu poprimiti suprotno značenje od osnovnog i da to govornici jasno ističu, sa ciljem izbegavanja pogrešnog tumačenja izrečenog od strane slušalaca ili sagovornika.

Ponavljanja

Ponavljanja su niz uzastopnih navođenja jednakih ili sličnih elemenata: glasova, reči, sintaksičkih obrazaca, stihova, strofa. Govornici, ponekad, upotrebljavaju ponavljanje kao sredstvo naglašavanja, skretanja pažnje, na ono što je rečeno. Ona mogu biti i rezultat pokušaja govornika da pronađu odgovarajuće reči kojima bi izrazili misli. Neka od ponavljanja u diskursu nemaju kao cilj naglašavanja, opominjanje, već predstavljaju samo ponavljanje reči dok govornik ne uobliči nastavak rečenice. Takav tip ponavljanja, izgovorenih istom intonacijom, nema semantički značaj. Takva su ponavljanja zabeležena u transkriptima br 23, 42 i nisu, zbog njihove semantičke redundantnosti, analizirana u ovom odeljku.

Semantički značajna ponavljanja su jedno od obeležja ovog diskursa. Za njihovo identifikovanje i precizno analiziranje potrebno je uzeti u obzir njihov položaj u

govoru tj. da li su na kraju, na početku ili u sredini govora, rečenice koje mu slede i prethode, pauze u govoru između delova, intonaciju kojom je izrečeno celo ponavljanje ili njegovi delovi.

Ja vas molim, ja vas molim.

Da bilo bi lakše, da bilo bi lakše.

Ja bih vas podsetio, ja bih vas podsetio.

Nadam se, i nadam se da će i opozicija, siguran sam da opozicija ima.

To je uvreda za zdrav razum. To je uvreda za građana Srbije. To je uvreda za patrijarha.

Mi smo predložili, vi ste odbili. Predložili smo a vi ste odbili. Mi smo preložili.

U mom kabinetu, u mom kabinetu ne sede lobisti ruskih kompanija.

E, jako je teško, jako je teško verovati, u takvim odnosima, nekom na reč.

Moram da priznam da me malo svrbi jezik da komentarišem činjenicu da, u ekspozeu, koji smo čuli, nema opšte politike. Ne politike u nekom pežorativnom smislu, nego politike u nekom državnom smislu. Neću o tome pričati, samo da konstatujem da odsustvo politike je, takođe, politika, i to odsustvo politike me brine zato što to nije u interesu države Srbije.

Povreda Poslovnika je sledeća, na koju sam hteo da ukažem, na šta mi, opet kažem, možete da kažete da postoji ili ne postoji, da moje objašnjenje nije bilo ispravno.

I nadam se, i nadam se da će i opozicija, siguran sam da opozicija ima, takođe, markantne političke figure i zahvaljujem vam se na tome.

Jeste, bilo je reči o zameniku predsednika a to što Vi ne volite da pričate a insistirate na tome, to je Vaš problem. To je Vaš problem.

Nemam ja firme u Rusiji . Nemam ja firme u Rusiji.

Šta je to tranzicija? Šta je to tranzicija?

Ne smeju da Vam pokažu. Ne smeju da pokažu jer, iza leđa građana ove zemlje, vode pregovore o njihovoj sudbini.

To nije počelo juče. To nije počelo prekjuče. To je počelo onog, nesrećnog dana kada je Koštunica, doktor, Vojislav postao predsednik Vlade.

I da zbog toga što Vlada Srbije ne radi svoj posao kako valja, u Republici Srbiji su ugroženi život i zdravlje ljudi, bezbednost zemlje i rad organa i organizacija. Dakle tražim od Vas, kao predsedavajućeg, da se izjasnite o tome koje mere predlažete Narodnoj skupštini da preduzme u ovim izuzetno teškim okolnostima, kada su u Republici Srbiji ugroženi život i zdravlje ljudi, bezbednost zemlje i rad organa i organizacija. Dakle, tražim od Vas, kao predsedavajućeg, da predloži Narodnoj skupštini mere u situaciji kada su ugroženi život i zdravlje ljudi, bezbednost zemlje i rad organa i organizacija.

Koliko su ponavljanja bitna u debatnom diskursu, koliki je njihov semantički značaj, govori njihova brojnost u našem korpusu, samim tim i značaj koji im govornici pridaju. Ona mogu bitno uticati na razvoj diskursa. Mogu biti uzrok smirivanja rasprave, promene teme diskusije, izbora leksičkih jedinica od strane sagovornika itd. Ponavljanja mogu izazvati kod sagovornika oprečna mišljenja, mogu imati efekat uvrede, opomene, pa i pretnje. Kakav će utisak ponavljanje ostaviti na sagovornika, kao što smo već napomenuli, zavisi, pored izbora leksičkih jedinica, od intonacije kojom je ponavljanje izrečeno i pauza između delova. Drugačiji efekat na sagovornika će ostaviti ironična intonacija i duga pauza, nego intonacija koja je po svom karakteru redundantna i kratka, uobičajena, pauza. Da bismo ilustrovali značaj ponavljanja i njenih efekata na sagovornika analiziraćemo neka od njih, registrovana u posmatranom korpusu skupštinskih debata.

„Nadam se, i nadam se da će i opozicija, siguran sam da opozicija ima...., ponavljanje je deo zaključka govora narodnog poslanika (transkript br 12).

Nadam se, i nadam se da će i opozicija, siguran sam da opozicija ima, takođe, markantne političke figure i zahvaljujem Vam se na tome. Hvala vam!

Samo ponavljanje je izrečeno sa pauzom između delova i na takav način je naglašen drugi deo. Drugi deo izgovoren je intonacijom koja na slušaoca ostavlja utisak sumnje govornika da opozicija u svojim redovima ima takvu političku ličnost. Sumnja je dodatno uvećana ironičnom intonacijom kojom je izgovorena sintagama: *markantna politička figura*. Leksema *siguran sam*, koja sledi posle ponavljanja ima ulogu

kvantifikatora uverenosti govornika u izrečenu tvrdnju, u ovom slučaju suprotnog semantičkog sadržaja od verbalizovanog.

Sa druge strane, neka ponavljanja, praćena odgovarajućom intonacijom, mogu predstavljati opomenu ili naglašavanje istinitosti ili značaja izrečenog. Takav je primer ponavljanje: „*Nemam ja firme u Rusiji. Nemam ja firme u Rusiji.*“ (transkript br 25)

I prekinite sa teorijama ZAVERE: NEMAM JA FIRME U RUSIJI. Nemam ja firme u Rusiji. Gospodin Popović ima firme u Rusiji. Ja živim ovde, u Srbiji. U mom kabinetu, u mom kabinetu ne sede lobisti ruskih kompanija. Sedeli su u Koštuničinom kabinetu. Ja nisam potpisivao ni sporazume u Vašingtonu, ni u Briselu, ni u Kremlju, nego je to radio Vojislav Koštunica.

Narodni poslanik, da bi naglasio svoju tvrdnju, prvi deo ponavljanja čak izgovara povišenim tonom, što je u transkriptima predstavljeno velikim slovima. Čini se da povišenom intonacijom govornik pokušava povećati stepen istinitosti svoje tvrdnje. Nakon ponavljanja slede argumenti kojima on u svoju odbranu ili potkrepljenje tvrdnje prebacuje fokus na drugog poslanika i predsednika Vlade. Ovo ponavljanje se nalazi u sredini govora u raspravi o gasovodu i sporazumu između Rusije i Srbije. Ponavljanju niti prethodi, niti sledi bilo kakava optužba na račun poslanika koja bi ga uzrokovala.

„*Ne smeju da Vam pokažu. Ne smeju da pokažu...*“ (transkript br. 32) je deo govora u kojem poslanik ukazuje na tajnost pregovora koje vodi Vlada.

Ne smeju da Vam pokažu. Ne smeju da pokažu jer, iza leđa građana ove zemlje, vode pregovore o njihovoj sudbini.

Ponavljanjem se sagovornik, na neki način, upozorava da je razotkrivena njegova namera koja stoji iza izbegavanja odgovora. Prvi deo ponavljanja, prvu rečenicu, možemo svrstati i u retorsko pitanje jer govornik, ponavljajući je kao deo naredne rečenice iznosi i odgovor. Prva rečenica je izgovorena upitnom intonacijom, ali je zbog ponavljanja koje je usledilo svrstana u ovaj odeljak. Na osnovu ovog primera možemo zaključiti i da retorska pitanja mogu da budu deo ponavljanja kao samo jedan njen deo ili celo ponavljanje.

„*Šta je to tranzicija? Šta je to tranzicija?*“ (transkript br. 32) je ponavljanje dva retorska pitanja bez odgovora (za razliku od prethodnog primera).

Ovo ponavljanje je deo diskursa u kojem imamo isti tip ponavljanja (retorsko pitanje-ponavljanje pitanja-odgovor). Govornik pita: *šta je to privatizacija*, u nastavku rečenice daje neka objašnjenja: *Privatizacija ne služi tome da bi se rasprodala narodna imovina za džabe, nego zato da bi se od socijalističkog tipa proizvodnje i privrede prešlo na tržišnu.*

Šta je to tranzicija? Šta je to tranzicija? I šta je to privatizacija? Privatizacija ne služi tome da bi se rasprodala narodna imovina za džabe, nego zato da bi se od socijalističkog tipa proizvodnje i privrede prešlo na tržišnu.

Ponavljjanje: „*Ja vas molim, ja vas molim.*“ (transkript br 7) je upućeno predsedavajućem od strane narodnog poslanika kao molba da reaguje u skladu sa svojim obavezama i javlja se na početku izlaganja, posle čega sledi nastavak izlaganja poslanika o temi koja je bila na dnevnom redu skupštinskog zasedanja.

A, narodni poslanik Zoran Nikolić mu u nepristojnom dobacivanju pomaže. Ja vas molim, ja vas molim ili zaista opazite povredu poslanika ili da svoju opravdanu želju, koju ja podržavam, a da iskoristite 2 ili 3 minuta za izricanje svog stava smislite tako da ne kršite Poslovnik, ni vi ni ja.

„To je uvreda za zdrav razum. To je uvreda za građana Srbije. To je uvreda za patrijarha.“ (transkript br. 60)

U ovom tipu ponavljanja ponavlja se samo *to je uvreda* i time se, kao kvantifikatorom, povećava značaj koji je postupak ostavio prvo na *zdrav razum*, potom na *građane Srbije* i, na kraju, *patrijarha*. Na početku ovog dela diskursa, pre ponavljanja, nalazi se leksema *nekorektno*, koja je neka vrsta osnove na koju se nadograđuju lekseme u službi kvantifikatora.

To je, u najmanju ruku, nekorektno. Uvreda za zdrav razum. To je uvreda za građane Srbije. To je uvreda za patrijarha, koga su prozivali i vukli za rukav.

Ponavljjanje: „*To nije počelo juče. To nije počelo prekjuče. To je počelo onog, nesrećnog dana kada je Koštunica, doktor, Vojislav postao predsednik Vlade.*“ (transkript br. 32) slično je prethodnom, samo što se kvantifikacija vrši regresivno ka početku, ne od početka problema, kao u prethodnom primeru (juče-prekjuče-onog dana

kada je postao predsednik Vlade). U trećem ponavljanju gubimo negaciju i dobijamo odgovor kada je počelo.

„Jeste, bilo je reči o zameniku predsednika a to što Vi ne volite da pričate a insistirate na tome, to je Vaš problem. To je Vaš problem.“ (transkript br. 17)

Ponavljanje: „... to je Vaš problem. To je Vaš problem.“ ukazuje na odgovornost predsednice kojoj se poslanik obraća zbog izbora njenog zamenika. Ovo ponavljanje je izgovoreno intonacijom koja ga može okarakterisati kao opomenu, upozorenje, predsedavajućem da će snositi neku vrstu sankcije, posledica, zbog izbora svog zamenika.

I da zbog toga što Vlada Srbije ne radi svoj posao kako valja, u Republici Srbiji su ugroženi život i zdravlje ljudi, bezbednost zemlje i rad organa i organizacija..., kada su u Republici Srbiji ugroženi život i zdravlje ljudi, bezbednost zemlje i rad organa i organizacija. Dakle, tražim od Vas, kao predsedavajućeg, da predloži Narodnoj skupštini mere u situaciji kada su ugroženi život i zdravlje ljudi, bezbednost zemlje i rad organa i organizacija. (transkript br. 5)

Ponavljanjem iste rečenice narodni poslanik, kao u prethodnom primeru, upozorava, opominje, predsednicu na njenu odgovornost i ističe kritičnost situacije u kojoj se, po njegovom sudu, nalazi zemlja.

Na kraju možemo zaključiti da se ponavljanja mogu, delimično, grupisati u vrste, da njihovo pravilno tumačenje zavisi od konteksta i prozodijskih elemenata, da je za njihovo sagledavanje, ponekad, bitna i njihova pozicija u govoru.

Upotreba leksičke kohezije u debatnom diskursu

Upotreba sinonima u debatnom diskursu je od njegovih leksičko kohezivnih karakteristika. Poslanici ih upotrebljavaju sa različitim ciljevima, u različite svrhe: *Vlada-premijerov kabinet-kabinet predsednika Vlade; budžet-Predlog zakona o budžetu; fotelja-funkcija; narodni poslanik-poslanik-kolega; predsedavajući - potpredsednik; Poslanička grupa-Poslanički klub...* Posmatrajući njihovu frekvenciju u našem debatnom korpusu možemo reći da je njihova definicija, kao reči sa istim značenjem, nedovoljna.

O različitim kriterijumima definisanja sinonima detaljno govori V. Polovina (Polovina, V. 1987: 184-216) kao i o njihovim značenjima i ulozi u diskursu. Kao kriterijume za njihovo definisanje navodi: formu sinonima; stilski kriterijum; kriterijum deobe. Svaki od njih identifikaciji i analizi sinonima pristupa na specifičan način, što nam ukazuje na složenost i višeznačnost sinonimije kao pojma. Sinonime možemo posmatrati u kontekstu i van njega.

Za analizu diskursa je značajno posmatranje sinonima u kontekstu jer on ima, ponekad, presudan značaj u određivanju dva ili više pojmova kao sinonima. Govoreći o kontekstualnom i van kontekstualnom posmatranju ovog pojma V. Polovina navodi da se glavna zamerka kontekstualnim sinonimima stavlja na račun nepostojanja zajedničkog opšteg pojmovnog sadržaja. (Polovina, V. 1987: 185). Kontekstualna identifikacija sinonima omogućava povezivanje pojmova koje van tog konteksta ne bismo posmatrali kao sinonime (*budžet-Predlog zakona o budžetu; klub-grupa; poslanik-kolega*). Kontekstualni sinonimi su karakteristika skupštinskog debatnog diskursa te je za njihovu identifikaciju potrebno poznavanje konteksta.

Upotreba hiponima je još jedna od jasno uočljivih karakteristika skupštinskog debatnog diskursa. Hiponimija se zasniva na vezivanju opšteg i posebnog, i kao takva operiše sa dva osnovna pojma: hiponim i hiperonim. Hiperonim je opšti, nadređeni, pojam u čijem se semantičkom sadržaju nalazi i značenje iskazano hiponimom, kao posebnim, užim pojmom. Može se reći da hiperonim ima opšte značenje a hiponim specifično.

Detaljnu analizu kohezivne uloge hiponima, sa stanovišta razgovornog jezika, daje V. Polovina. (Polovina, V. 1987: 256-286) Autorka ističe: "Hiponimija je često odnos na kome se zasniva širi i tekstualni plan, tj. tematski, sadržinski, kao i uži plan, podtema, u okviru dve ili tri replike koje je sadržavaju." (Polovina, V. 1987: 284) Posmatrajući hiponimiju u skladu sa istaknutim možemo zaključiti da se ona u debatnom diskursu javlja najčešće na nivou imenica i da je česta u upotrebi. Narodni poslanici hiponimiju upotrebljavaju da bi skratili nazive iz pravne terminologije (*zakon, budžet*), u obraćanju jednih drugima (*poslanik, kolega*) itd. Tako se leksema *zakon* koristi se kao hiperonim za: *Predlog zakona, Izmene i dopune zakona, Zakon*. Poslanici raspravljajući o *Predlogu zakona* ili *Izmenama i dopunama zakona* u govoru,

najčešće, upotrebljavaju leksemu *zakon*, iako se ne radi o *Zakonu*, kao pravnoj kategoriji, bez ikakve bojazni da ih drugi poslanici neće razumeti ili da će doći do zabune. Leksema *budžet* se u govorima upotrebljava kada se raspravlja o *Predlogu zakona o budžetu*, o *bužetu* kao ekonomskoj kategoriji, o *budžetu* kao finansijskom stanju građana (njihovim platama i primanjima). U obraćanju jedni drugima poslanici upotrebljavaju lekseme *poslanici* i *kolege* kao hiperonim za *poslanike* i *poslanice*, za *kolege* i *koleginice*.

Hiponimi su značajna kohezivna sredstva, vezana za temu i sadržaj makrodebate, te su, kao takvi, bitni za sporazumevanje sagovornika.

Lingvistički konektori kao specifičan tip diskursnih, kohezivnih, veznih sredstava, jedna su od karakteristika ovog govora mandatara. Oni, sami po sebi, vezuju govor ili govore i imaju semantičko značenje. Često su sintaksički nezavisni, bez obzira o kojim jezičkim sredstvima se radilo, čine tekst kohezivno povezanim. Lingvistički konektori u ovom debatnom diskursu su: *prva grupa; druga grupa; treća grupa; na kraju*. Zahvaljući njihovoj diskursnoj funkciji tekst čini jedinstvenu, semantički povezanu, celinu. Da konektori nisu jasno istaknuti, delovi teksta koji najvaljuju grupisana pitanja i odgovore mogli bi se posmatrati kao nezavisani diskursni blokovi. Konektori upućuju jedan na drugi, da posle jednog sledi drugi. Ukoliko se naglasi da je nešto prva grupa, očekuje se da usledi i druga grupa. Ukoliko je neka grupa odgovora na kraju ona implicira na postojanje nekih drugih pitanja ili odgovora.

Lingvistički konektori se ponekad mešaju sa ponavljanjem. Osnovna razlika među njima je što ponavljanje, obično, ima svrhu isticanja, naglašavanja, za razliku od konektora čija je svrha, i osnovni cilj, povezivanje delova teksta u jednu diskursnu, kohezivnu, celinu.

Debatne argumentacione substrukture

Sada, kada smo skicirali osnovne pojmove kojima operiše argumentacioni diskurs možemo govoriti o tipovima argumentacionog diskursa i njihovim strukturama. Ovde prezentovana tipologija nastala je prema podeli van Eemerena, Grootendorsta i Hankemans (Eemeren van, F. H. Grootendorst, R. & Snoeck Henkemans, A. F. 2002: 66- 80) Prema ovim autorima argumentacioni diskurs se javlja u dva osnovna tipa: prosti i složeni. Složeni argumentacioni diskurs možemo dalje podeliti na: nezavisni, subordinirani, koordinirani. (Nazivi tipova argumentacionog diskursa izvedeni su prema broju argumenata od kojih su sastavljeni (prosti-jedan argument; složeni-dva ili više). Nazivi složenih argumentacionih diskursa izvedni su prema hijerarhijskim odnosima među argumentima koji ih čine, a koji se identifikuju na osnovu jezičkih sredstava. Kod nezavisnog složenog argumentacionog diskursa, argumenti su u ravnopravnom odnosu. Kod subordiniranog i koordiniranog složenog diskursa, argumenti stoje u međusobno subordiniranom, odnosno, koordiniranom odnosu.

Prosti tip argumentacionog diskursa se sastoji od samo jednog argumenta, najčešće u jezički eksplicitnom obliku. (Svi nazivi tipova argumentacionog diskursa, u ovom odeljku, su prema van Eemerenu, Grootendorstu i Snoeck Henkemans (2002).)

Pavle: Gospodin Petrović je zaslužio da ga smene, jer nije radio dobro.

Stajalište: Gospodin Petrović je zaslužio da ga smene.

Argument: Nije radio dobro.

Stajalište da je Petrović zaslužio da ga smene obrazloženo je jednim argumentom: jer nije radio dobro.

Složeni tipovi argumentacionog diskursa se sastoje od dva ili više argumenata. Ovaj tip diskursa se razvija kada je jasan hijerarhijski odnos među argumentima. Nezavisni složeni argumentacioni diskurs sastoji se od dva ili više nezavisnih argumenata koji se prezentuju jedan za drugim. Svaki od ovih argumenata može da stoji samostalno i da tako bude prezentovan.

Pavle: Nikako niste mogli da me vidite u parlamentu tog dana zato što nije ni bilo sednice, a ni ja nisam bio u Beogradu.

Stajalište: Nikako niste mogli da me vidite u parlamentu tog dana.

Prvi argument je: Zato što nije ni bilo sednice.

Drugi argument je: Ni ja nisam bio u Beogradu.

Stajalište je obrazloženo sa dva argumenta koji se međusobno upotpunjuju da bi se ukazalo na njegovu opravdanost.

Subordinirani složeni argumentacioni diskurs je vrsta složenog tipa diskursa koji se sastoji od jezički zavisnih argumenata koji se međusobno nadopunjuju. Ako argument koji prvi obrazlaže stajalište nije dovoljan za njegovo obrazlaganje on se podupire novim. (Svaki naredni argument, koji podupire onaj koji mu prethodi, nazivamo subargumentom.) Na takav način argument koji biva branjen novim argumentom postaje substajalište, a argument kojim se ono brani postaje subargumentom. (Pojava uključivanja substajališta i subargumente se u teoriji argumentacije naziva subargumentacijom.) Dužina ovakvog argumentacionog diskursa zavisi od jačine, jasnoće, i validnosti svakog argumenta ponaosob.

Petar: Mi ne možemo da glasamo za ovaj zakon zato što:

- smatramo da on nije dobar;*
- niste usvojili naše amandmane;*
- struka se oglasila protiv njega;*
- već ste obezbedili većinu za njegovo izglasavanje;*
- ne želimo da budemo prozivani kasnije.*

Stajalište obrazlaže prvi navedeni argument koji postaje substajalište: *zakon nije dobar*. Substajalište obrazlaže sledeći argument, sada subargument. Potom subargument postaje substajalište: *Nećemo da glasamo za zakon jer niste usvojili naše amandmane* itd.

Koordinirani složeni argumentacioni diskurs je vrsta složenog tipa koji se sastoji od argumenata koji su jezički nezavisnom odnosu jedan prema drugom.

Petar: Sednica je odlično organizovana, tačno na vreme i sa obezbeđenom većinom za izglasavanje zakona.

Stajalište: Sednica je odlično organizovana.

Prvi argument: Tačno na vreme.

Drugi argument: Obezbeđena je većina za izglasavanje zakona.

Stajalište obrazlažu argumenti za koje bismo mogli reći da stoje u jezički naporednom odnosu, nezavisno jedan od drugog. Stajalište o dobroj organizaciji obrazlaže i argument da je to zato što je organizovana na vreme, kao i argument da je obezbeđena većina za glasanje pre sednice.

Ponekad je teško identifikovati argumentacioni diskurs kao jedan ili drugi tip složenog argumentacionog diskursa. Kao pomoćna sredstva za identifikaciju tipova diskursa služe jezički indikatori i shematski prikazi. Jezički indikatori omogućavaju jezičku identifikaciju argumenata i stajališta. Govornik može sam „najaviti“ svoje argumente... „*Moji argumenti su:...*“ „*Ja ću vam argumentovano govoriti o...*“ i sl. Ovakvi eksplicitni indikatori nisu česti u našim političkim debatama stoga moramo obratiti pažnju na implicitne (*zato što, zato, stoga, konsekventno tome, prema tome* i sl). Dešava se da govornici kraj izlaganja argumenta i jezički naglase „*...i to su bili moji argumenti..*“ ili „*Čuli ste moje argumente..*“ i sl. O jezičkim indikatorim će biti više reči u jednom od narednih poglavlja.

Marko: Svakodnevno moramo da radimo na unapređivanju našeg društva *zato što* samo takvi možemo u Evropu.

Stajalište: Svakodnevno moramo da radimo na unapređivanju našeg društva, branimo argumentom: samo takvi možemo u Evropu.

Ako se radi o progresivnom argumentacionom diskursu, koji ukazuje na to zašto se će se, ili neće, nešto desiti, uočavamo indikatore: *zato, iz tog razloga* i sl.

Pavle: Samo kao razvijeno društvo možemo u Evropu i *iz tog razloga* svakodnevno moramo da radimo na unapređivanju našeg društva.

Stajalište: Svakodnevno moramo da radimo na unapređivanju našeg društva, branimo argumentom: samo kao razvijeno društvo možemo u Evropu.

U svakodnevnoj, a i u političkoj debati, indikatori ne moraju biti lako uočljivi, što otežava identifikaciju diskursa kao progresivnog ili regresivnog.

Aleksandar: Predsednica nikada nije želela da razgovara o našem problemu. Nikada nije htela ni da sazove sednicu Odbora.

Ovaj argumentacioni fragment može biti posmatran i progresivno i regresivno.

Progresivno: Predsednica nikada nije želela da razgovara o našem problemu, *pa zato* nije nikad neće sazvati sednicu Odbora.

Stajalište: Predsednica nikada nije želela da razgovara o našem problemu.

Argument: Zato nije nikad sazvala sednicu Odbora.

Razlog za stajalište da sednica nikad neće biti sazvana je iskazan argumentom: predsednica nikada nije želela da razgovara o našem problemu. *Pa zato*, ukazuje na to da se nešto hoće ili neće desiti.

Regresivno: Predsednica nikada nije želela da razgovara o našem problemu *zato što* nije nikad sazvala sednicu Odbora.

Stajalište: Zato što nije nikad sazvala sednicu Odbora.

Argument: Predsednica nikada nije želela da razgovara o našem problemu.

Razlog za stajalište da sednica nikad nije bila sazvana je iskazan argumentom: predsednica nikada nije želela da razgovara o našem problemu. *Zato što*, ukazuje na to zašto se nešto nije desilo.

Ako u argumentacionom diskursu ili fragmentu nema nikakvog jezičkog sredstva koje će nam omogućiti identifikaciju elemenata argumentacije oslanjamo se na prozodijska sredstva, intonaciju, akcentat itd. Otežavajuća okolnost pri identifikaciji argumentacionog diskursa je i to što stajališta, kao i pretpostavke, mogu biti prisutna ali neizrečena. Ponekad govornici izostavljaju stajališta i pretpostavke podrazumevajući da je njihov sagovornik već upoznat sa njima.

Bojana: Nikad nisam razmišljala o tome da promenim posao zato što na drugim poslovima ne bih mogla da čitam knjige. (Neizrečena pretpostavka, za koju se pretpostavlja da je govornik ima u svom korpusu je: volim da čitam knjige na poslu.)

Luka: Svet je nepravedan. Da ima pravde, to ne bi bilo tako. (Neizrečeno stajalište za koje se podrazumeva da sagovornik zna je: sada nema pravde.)

Cilj izostavljanja stajališta, ili pretpostavke, može biti namera da se sagovornik dovede u zabludu, ili zato što se ona pretpostavljaju pa nema potrebe za njihovim ponovnim isticanjem.

Luka: Evidentno je da je najbolji način odgajanja dece u porodici sa oba roditelja, zato što se takav način odgoja neguje godinama. (Neizrečena pretpostavka može biti: sve što je dobro traje godinama, a neizrečeno stajalište može biti: deca treba da odrastaju sa oba roditelja.)

Jezički implicitno iskazane pretpostavke i stajališta mogu biti predmet rasprave i kritike sagovornika. U evaluaciji argumentacionog diskursa mogu imati vrlo važnu ulogu, stoga je bitno, i u analizi diskursa, obratiti pažnju na ovakve elemente. Pitanje koje se nameće samo po sebi je: Kako sagovorniku saopštiti nešto indirektno, a da on to shvati na pravi način i da dobijemo pravi odgovor, reakciju? Obe strane u komunikaciji nastoje biti što jasnije i iskrenije u govoru, da osiguraju da sagovornik na pravi način razume poruku koja mu je upućena; da se vode ciljem koji su postavili na početku razgovora i tako omogućće uspešnost argumentacionog diskursa. Odstupanje od ovakog komunikacionog ponašanja dovodi do nerazumevanja, pogrešnih zaključaka i neuspešnog argumentacionog diskursa. Ovde ćemo navesti dva primera problema koji mogu da se u slučaju neiskrenosti (a) i odstupanja od teme (b).

(b) Milan: On je pošten čovek.

Pavle: Da, da, slažem se sa tobom.

Ova rečenica izgovorena ironično znači upravo suprotno tj. ne slažem se sa tobom.

Bojan: Šta misliš, da li će me zvati?

Tanja: Što je mračno ovde.

Druga rečenica u ovom primeru, odgovor, nema nikakve veze sa postavljenim pitanjem i kao takva ukazuje da sagovornik ne želi da razgovara o temi, niti da odgovara na pitanja vezana za nju.

Da bi argumentacioni diskurs bio uspješan govornik gradi svoju diskurs na bitnim argumentima, veruje sagovorniku (da on nije još u potpunost prihvatio njegovo stajalište, da će prihvatiti argumente, da će gledati na argumentacioni diskurs kao prihvatljivo obrazloženje stajališta), vodi se osnovnim diskursnim pravilima. Problem u komunikaciji nastaje onda kada se neko od učesnika u argumentacionom diskursu ne pridržava ovakog načina komunikacije (bez bilo kakvog nagoveštaja da to čini). Njegov sagovornik tada nepretpostavlja da on kroz jezičku nejasnoću, neiskrenost, besmislenost i sl. narušava argumentacioni diskurs, već je pokušava interpretirati jasno, nedvosmisleno i u skladu sa pravilima.

Tipologija debatnog diskursa i shematski prikazi

Debatni diskurs je strukturalno definisana pojava i kao takav se javlja u više tipova podtipova (istakli smo ih u poglavlju u kojem smo predstavili osnove teorije argumentacije), koje ćemo u nastavku rada analizirati na primerima iz kopusa skupštinskih debata. (Svaki od navedenih tipova ima i svoj shematski prikaz, o kojem je bilo reči na prethodnim stranama). Podela se zasniva podeli argumentacionih diskursa po strukturi van Eemeren, Grootendorst, Snoeck Henkemans (2002).

Prosti tip debatnog diskursa

Prosti tip debatnog diskursa sastoji se od samo jednog argumenta. „The defence of standpoint often consist of more than a single argument. Several single arguments can combined and arranged in a number of different ways to form the defense of standpoint.“ (Eemeren van, F. H. Grootendorst, R. & Snoeck Henkemans, A. F. 2002: 64.) Argumentacioni diskurs se, u najjednostavnijim slučajevima potvrde ili osporavanja, sastoji od samo jednog argumenta u eksplicitnom obliku (jasno definisanog i istaknutog). Prostim argumentacionim diskursima se smatraju i oni koje imaju više istih takvih, nezavisnih, eksplicitnih argumenata, koji međusobno nisu jezički povezani i slede jedan iza drugog, ali su one veoma retki. Prosti tip argumentacionog diskursa je najčešći u parlamentarnim debatama i može se naći u gotovo svakom debatnom diskursu. Ovde ćemo navesti neke od njih, koje su identifikovane u priloženim transkriptima skupštinskih debata, a neke od njih smo u shematski prikazali.

Shematski prikaz argumentaciog diskursa je sredstvo koje naučnicima omogućava identifikovanje tipova argumentacije i njihovo adekvatno analiziranje.

Prikaz argumentacionog diskursa ovom radu se oslanja na, nešto jednostavnije, sheme kooridniranog i subordiniranog diskursa van Eemerena. "The soundness of the argumentation also dependson how it employs one of the possible argument schemes. By menas of *argument scheme*, the arguments and standpoints being defended are linked together in spacific way, which may not be done correctly." (van Eemerer, Grootendorst & Snoeck Henkemans, 2002: 97) Ovaj shematski prikaz se donekle razlikuje od od onog koji nam je prezentovao Walton (1996) ali ne i suštinski.

U shemama će biti upotrebljavane sledeće oznake (radi njihovog boljeg razmevanja i adekvatnijeg predstavljanja odnosa među argumentima a prema stajalištu):

S- stajalište;

A- argument;

P- pretpostavka;

1,2...- redni broj argumenta ili pretpostavke;

1',2''...- neizrečena pretpostavka sa rednim brojem.

Primer:

Ogadili ste Skupštinu narodu. Šta i sada, i sada građani, kad im kažete Skupština, uostalom na svetosavskoj proslavi, kojoj nisam prisustvovao, jer ste samo vi i bili pa je neprirodno da idemo i mi iz opozicije, pozdravljali su i predsednika države, predstavnike Vlade, predstavnike crkve, i svi su dobili po neki aplauz, niko zvižduk, samo kada su rekli pozdravljamo i sve narodne poslanike, nije se čuo ni jedan aplauz.

Transkript br. 31

Ogadili ste Skupštinu narodu zato

- niste dobili niti jedan aplauz.

(Stajalište da su ogadili Skuštinu građanima potkrepljeno je argumentom da nisu dobili niti jedan aplauz)

Primer:

Besmisleno je da govorim poslanicima o našim amandmanima ako ih oni nemaju pred sobom.

Transkript br. 61

Besmisleno je da govorim poslanicima o našim amandmanima zato što

- nemaju ih pred sobom.

(Stajalište o besmislenosti obrazlaganja amandmana potkrepljuje argument: jer ih oni nemaju pred sobom.)

Primer:

Imate moj glas iznuđen činjenicom da bolje Vlade ovog trenutka nema.

Transkript br. 2

Glasaću za vaš predlog zato što

- bolje Vlade ovog trenutka nema.

(Argument da trenutno nema bolje Vlade obrazlaže stajalište govornika da će glasati za njen predlog.)

Primer:

Zaduživanje države je potpuno nominalna stvar. Nema država koja to ne rade.

Transkript br. 47

Zaduživanje države je nominalna stvar jer:

- nema država koja to ne rade.

Stajalište da je zaduživanje države nominalna stvar obrazlaže jedan argument: nema država koja to ne rade.

Primer:

Takođe, mislim da, mislim da nije ni mnogo politički, bilo uputno da skinete sa dnevnog reda Predlog budžeta, jer, ja mislim da ste vi jedina Vlada na svetu koja je Predlog budžeta skinula sa dnevnog reda, da bi usvojila neke malo manje važne zakone, rizikujući time da država ostane bez finansiranja u ovako teškom periodu.

Transkript br. 54

Nije uputno skinuti Predlog budžeta sa dnevnog reda jer:

-ste vi jedina Vlada na svetu koja je Predlog budžeta skinula sa dnevnog reda, da bi usvojila neke malo manje važne zakone.

Stajalište da nije uputno skinuti Predlog budžeta sa dnevnog reda obrazlaže jedan argument: to niko ne radi da bi usvojio manje važne zakone.

Primer :

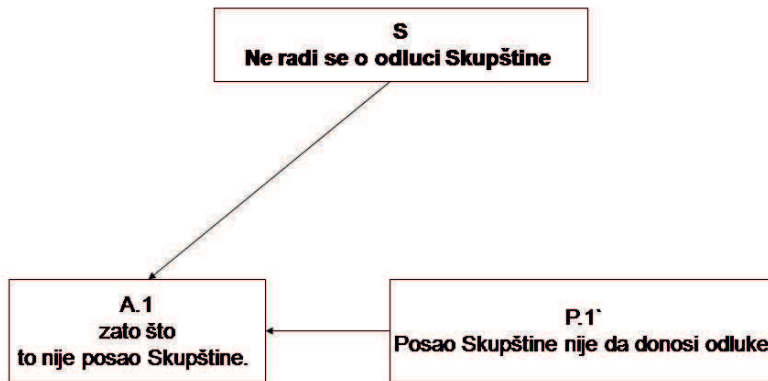
Dakle, ne radi se ni o kakvoj odluci Skupštine, niti je to posao Skupštine.

Transkript br. 6

Ne radi se o odluci Skupštine zato što

- to nije posao Skupštine.

Stajalište da se ne radi o odluci Skupštine obrazlaže samo jedan argument: to nije posao Skupštine.

Primer 1.1.

U ovom primeru izneto stajalište *da se ne radi o odluci Skupštine* branjeno je argumentom *zato što to nije posao Skupštine*, koji je podrazumevao i neizrečenu pretpostavku *da donošenje odluka i nije posao Skupštine*. U ovoj shemi imamo jedno stajalište, jedan argument i jednu pretpostavku.

Primer :

Ali ne možete da mi držite moralne lekcije i pridikovanja jer Vaše mesto Vam to ne dopušta.

Transkript br. 8

Ne možete da mi držite moralne lekcije i pridikovanja jer

- Vaše mesto Vam to ne dopušta.

Stajalište da govornik ne može držati moralne lekcije i pridikovanja obrazlaže samo argument da mu to mesto ne dopušta.

Primer 1.2.

Za ovaj argumentacioni diskurs imamo gotovo identičnu shemu kao za prethodni. Argumentacioni diskurs se i ovde sastoji od jednog stajališta: *Ne možete da mi držite moralne lekcije i pridikovanja*, jednog argumenta *zato što Vam Vaše mesto to ne dopušta* i jedne neizrečne pretpostavke *Mesto predsedavajućeg Skupštine ne dozvoljava moralisanje i pridikovanje*.

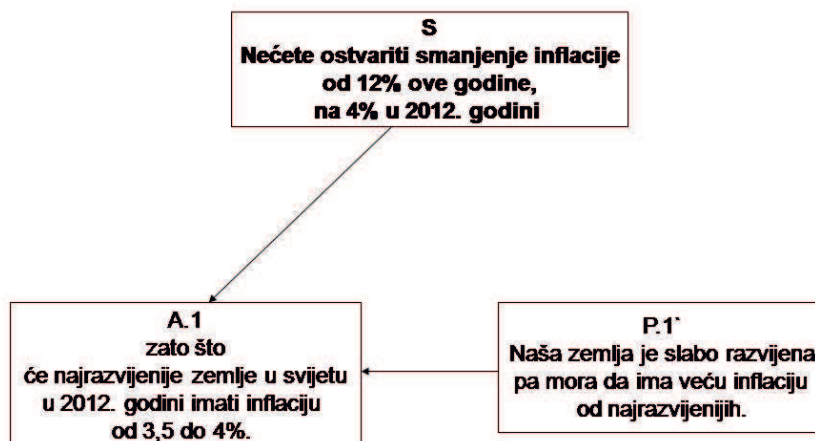
Primer:

U ekspozeu ste rekli da ćete ostvariti smanjenje inflacije od 12% ove godine, na 4% u 2012. godini. Odgovorno tvrdim, a takođe moram da naglasim da je to nemoguće pri ovim cijenama nafte na svjetskom tržištu, jer prognoza je da će, najrazvijenije zemlje u svijetu, u 2012. godini imati inflaciju od 3,5 do 4% .

Transkript br. 12

Nećete ostvariti smanjenje inflacije od 12 % ove godine, na 4% u 2102. godini
jer

- je prognoza da će najrazvijenije zemlje u svijetu u 2102. Godini imati inflaciju od 3,5 do 4%.

Primer 1.3.

Stajalište u ovom primeru predstavlja osporavanje već iznesenog stajališta govornika. Sagovornik izražava sumnju u realnost izrečenog i, oslanjajući se na argument (A.1) i neizrečenu pretpostavku (P.1'), narušava obrazloženje iznetog stajališta (S).

Primer:

I ne mešajte kolege iz Srpske radikalne stranke u priču oko zamenika predsednika jer nisu u tome učestvovali .

Transkript br. 17

Poslanici Srpske Radikalne stranke ne trebaju da se mešaju u razgovor o jer

- u njemu nisu učestvovali ni učestvovali.

Primer 1.4.

Ovaj primer se razlikuje od prethodna tri, po broju neizrečenih pretpostavki. Ovde uočavamo dve pretpostavke (*pošto nisu učestvovali ne trebaju da se mešaju u razgovor* i *onaj ko nije učestvovao u razgovoru ne može o tome da razgovara*) koje pojačavaju snagu iznesenog argumenta, „*zato što nisu u tome učestvovali*“. Argument baziran na više pretpostavki osigurava veću verovatnoću uspešnosti argumentacionog diskursa za stajalište *Poslanici iz Srpske radikalne stranke ne treba da se mešaju u razgovor*.

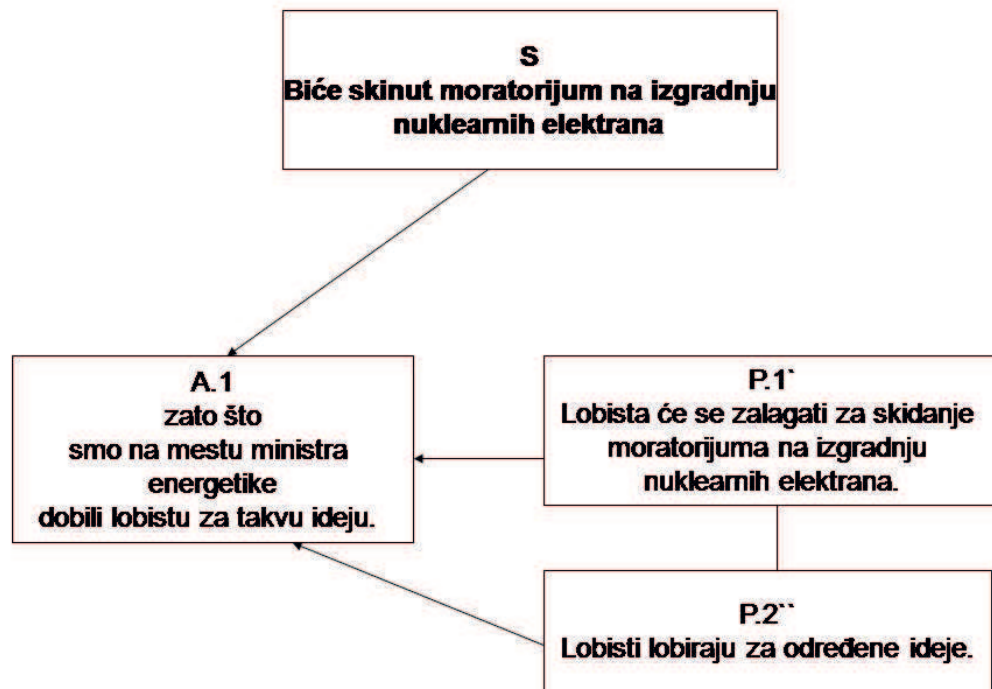
Primer :

Neka ova zemlja kaže de se iza ovog sporazuma, koji sada treba parlament da ratifikuje, da se iza ovog sporazuma valja afirmacija onih inicijativa, koje idu u prilog SKIDANJA MORATORIJUMA za izgradnju nuklearnih elektrana u Srbiji. Da li će nam se to desiti za godinu, dve ili tri? Mi mislimo da hoće. Dobili smo na mestu ministra energetike lobistu za jednu takvu ideju, lobistu za takvu ideju, e onda to, onda to treba staviti, staviti kao kartu, ovde na naš sto.

Biće skinut moratorijum na izgradnju nuklearnih elektrana jer

- na mestu ministra energetike smo dobili lobistu za takvu ideju.

Stajalište o tome da će biti skinut moratorijum na izgradnju nuklearnih elektrana obrazlaže jedan argument: jer se na mestu ministra energetike nalazi lobista za tu ideju.

Primer 1.5.

U ovom primeru imamo dve neizrečene pretpostavke (P.1'' i P.2''), jedan argument koji se bazira na njima (A.1) i koji obrazlaže stajalište (S). Kao što možemo primetiti pretpostavke se mogu javiti i u većem broju i čini se kao da, prilikom analize argumentacionog diskursa, postoji uvek mesto za još neku. Njihov broj zavisi od korpusa informacija kojima raspolažu sagovornici, a koje nama mogu, i ne moraju, biti očigledne.

Ovaj tip argumentacionog diskursa ima najjednostavniju moguću strukturu te je nemoguće njegovo razlaganje na komponente.

Složeni tip debatnog diskursa

Složeni tip debatnog diskursa, kao što iz samog imena možemo zaključiti, sastoji se od dva ili više argumenata koji su međusobno povezani na različite načine i koji tako obrazlažu jedno stajalište, bilo da se radi o odbrani ili o opovrgavanju. Koliko će argumenata činiti ovakav diskurs zavisi od nivoa razlika u stajalištima govornika koje učestvuju u debati, od mogućnosti njihovog prevazilaženja. Postoje tri podtipa ove vrste argumentacionog diskursa, sa kojima smo se upoznali na prethodnim stranama rada i čije prisustvo je potvrđeno u našim skupštinskim debatama. Ovde ćemo navesti primere identifikovane u transkriptima i u nastavku rada shematski ih prikazati (svaki podtip zasebno).

Nezavisni složeni tip debatnog diskursa

Ovo je prvi podtip složenog debatnog diskursa kojim ćemo se ovde baviti. On se sastoji od dva ili više, nezavisnih, argumenata koji se prezentuje jedan za drugim. Njihovim zajedničkim prezentovanjem se povećava verovatnoća njegove uspešnosti.

Primer:

Dakle tražim od Vas, kao predsedavajućeg, da se izjasnite o tome koje mere predlažete Narodnoj skupštini da preduzme u ovim izuzetno teškim okolnostima, kada su u Republici Srbiji ugroženi život i zdravlje ljudi, bezbednost zemlje i rad organa i organizacija.

Transkript br. 5

Narodna skupština treba preduzeti određene mere jer su:

- *izuzetno teške okolnosti;*
- *ugroženi su život i zdravlje ljudi;*
- *ugrožena je bezbednost zemlje;*
- *ugrožen je rad organa i organizacija.*

Da bi se obrazložilo stajalište (Narodna skupština treba preduzeti određene mere) bio je dovoljan samo jedan argument npr. *izuzetno teške okolnosti* ili *ugroženi su život i zdravlje ljudi* ili *bezbednost zemlje* ili „*ugrožen rad organa i organizacija*, ali ovde je iznet niz argumenta koji se međusobno nadopunjuju. (Bilo koji od ovih argumenata je

bio dovoljan ubedljiv da sagovornik prihvati da se trebaju preduzeti mere u cilju zaštite ljudi i zemlje.)

Primer 2.1.1.

Jedno, inicijalno, stajalište *Narodna skupština treba preduzeti određene mere*, je obrazloženo sa četiri argumenta (jer *izuzetno su teške okolnosti*, *ugroženi su životi i zdravlje ljudi*, *ugrožena je bezbednost zemlje*, *ugrožen je rad organa i organizacija*) i njihove četiri neizrečene pretpostavke (*Teške okolnosti zahtevaju određene mere*. *Ugroženost života i zdravlja ljudi zahteva određene mere*. *Ugroženost bezbednosti zahteva određene mere*. *Ugroženost rada organa i organizacija zahteva određene mere*.). Iz ovog primera je jasno da su argumenti nezavisni jedan od drugog tj. svaki od njih je zasebna potvrda stajališta.

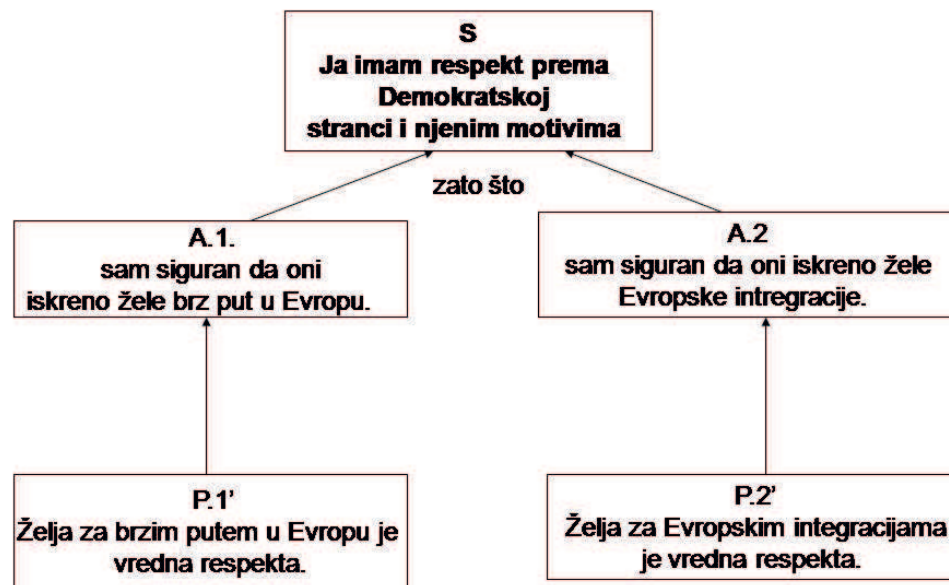
Primer:

Ja imam respekt prema Demokratskoj stranci i njenim motivima jer sam siguran da oni iskreno žele brz put u Evropu i njenu integraciju.

Ja imam respekt prema Demokratskoj stranci i njenim motivima jer sam:

- *siguran da oni iskreno žele brz put u Evropu;*
- *siguran da žele integraciju zemlje u Evropu.*

Očigledno je da stajalište govornika o respektu koji ima prema stranci potiče iz razumevanja njenih motiva, a o tome mogu da svedoče oba argumenta nezavisno jedan od drugog.

Primer 2.1.2.

Ovaj primer prikazuje prostiji argumentacioni diskurs od prethodnog, pa je i shema jednostavnija. Stajalište: *ja imam respekta prema Demokratskoj stranci i njenim motivima*, obrazloženo je sa dva nezavisna, samostalna, argumenta (zato što *siguran sam da oni iskreno žele brz put u Evropu* i *siguran sam da oni iskreno žele Evropske integracije*) za koje smo vezali po jednu neizrečenu pretpostavku (*Želja za brzim putem u Evropu je vredna respekta. Želja za Evropskim integracijama je vredna respekta.*). Argument A.1 se bazira na pretpostavci P.1'. Argument A.2 se bazira na pretpostavci P.2'.

Primer:

I naravno, to nije bio nikakav tajni sastanak. Na tim sastancima smo učestvovali i gospodin Milutin Mrkonjić, Žarko Obradović i ja.

Transkript br. 13

Sastanak nije bio tajnan zato što:

- *u njemu je učestvovao Milutin Mrkonjić;*
- *u njemu je učestvovao Žarko Obradović;*
- *učestvovao sam ja.*

Da bi se obrazložilo stajalište o javnosti sastanka navedeni su kao argumenti učestvovanje tri osobe iz političkog života. Sasvim je svejedno da li će biti navedene sve tri ili jedna osoba da bi stajalište bilo adekvatno obrazloženo.

Primer 2.1.3.

U ovom primeru imamo tri argumenta (zato što, *učestvovao je u njemu Milutin Mrkonjić, učestvovao je Žarko Obradović, učestvovao sam ja*), sa neizrečenim pretpostavkama (*Sastanak nije tajnan ako u njemu učestvuje Milutin Mrkonjić. Sastanak nije tajnan ako u njemu učestvuje Žarko Obradović. Sastanak nije tajnan ako u*

njemu učestvujem ja.), od kojih, svaki ponaosob, obrazlaže promovisano stajalište: Sastanak nije bio tajan.

Primer:

Nije dobro počela ova današnja sednica ali, hajde da učinimo sve da se ovakva završi na, što je moguće, normalniji način. I ovo je apel, pre svega na Vas gospodo predsednice. Omogućite nam da nesmetano razgovaramo. Sad nema ni elementarnih preduslova za tako nešto. Tačno da je jedinstven pretres, pretres koji dopušta objedinjavanje rasprave u načelu i pojedinostima, ali kakvog smisla ima jedinstven pretres ako poslanici nisu dobili naše amandmane, a pre toga nadležni odbor se nije izjasnio o tim amandmanima.

Transkript br. 61

U ovom primeru se jasno vidi da je ponekad, kada je u pitanju neki od složenijih tipova argumentacionog diskursa, neophodno uzeti veći deo diskursa za analizu da bi se argumentacija sagledala na pravi način (uključujući izdvajanje argumenata).

Nije dobro počela sednica zato što:

- poslanici nisu dobili naše amandmane;

- pre toga se nadležni odbor nije izjasnio o tim amandmanima.

Očigledno je da oba argumenta mogu stajati jezički nezavisno tj. sednica nije dobro počela jer poslanicima nisu dostavljeni amandmani, a ako nisu dostavljeni nisu ni prošli nadležni odbor, ali oni su ipak tu zajedno, nezavisan jedan od drugog, da bi obrazloženje bilo jasnije i uspešnije.

Primer 2.1.4.

Ovaj primer je, po svom shematskom prikazu, identičan drugom. Jedno stajalište, (S), obrazlažu dva argumenta (A.1. i A.2.), dve neizrečene pretpostavke (P.1' i P.2') na kojima se oni baziraju. Argument A.1 se bazira na pretpostavci P.1. Argument A.2 se bazira na pretpostavci P.2'.

Primer:

Ne pada mi na pamet da kritikujemo stranke sa kojima smo sarađivali. Ne pada mi na pamet, zbog toga što je u svojoj istoriji Socijalistička partija Srbije bila 4 godine na vlasti sa Novom demokratijom i otcepljenim delom Demokratske stranke 90- tih godina, 3 godine smo vladali sami, 3+ jednu sa Srpskom radikalnom strankom i 3 godine sa Demokratskom strankom Srbije, G17+ i Srpskim pokretom obnove.

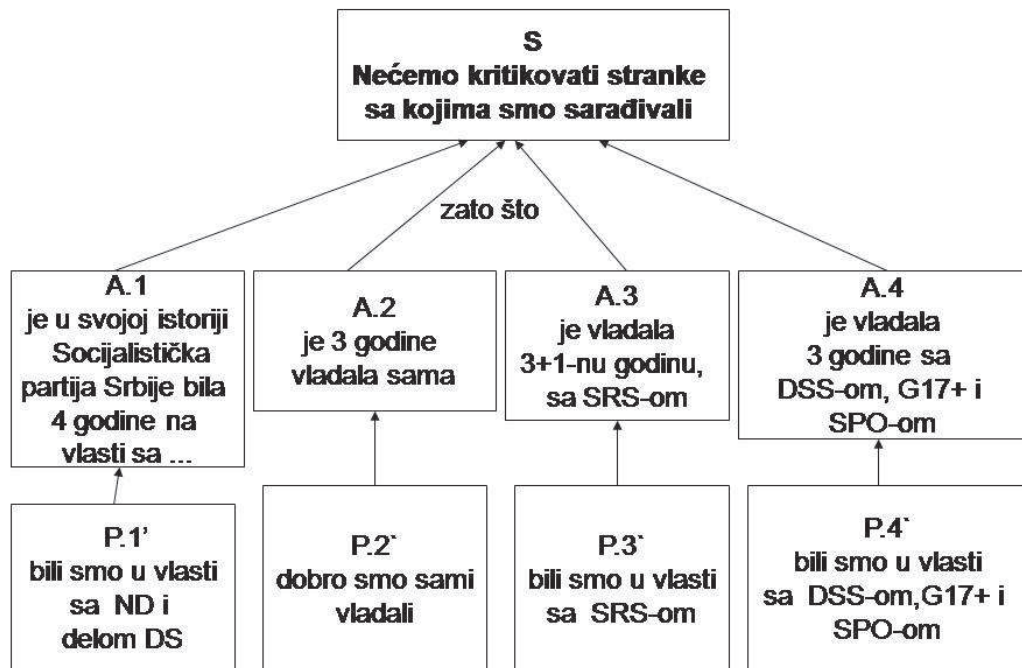
Transkript br 49

Nećemo kritikovati stranke sa kojima smo sarađivali zato što:

- u svojoj istoriji Socijalistička partija Srbije je bila 4 godine na vlasti sa Novom demokratijom i otcepljenim delom Demokratske stranke 90- tih godina;

- 3 godine je vladala sama;
- 3+ jednu godinu, sa Srpskom radikalnom strankom;
- 3 godine sa Demokratskom strankom Srbije, G17+ i Srpskim pokretom obnove.

Stajalište: *nećemo kritikovati stranke sa kojima smo sarađivali* obrazlaže niz nezavisnih argumenata. Čini se da je jedan od njih bio dovoljan za adekvatno obrazloženje.

Primer 2.1.5.

Poslednji primer shematskog prikaza složenog argumentacionog diskursa spada u one koje možemo smatrati komplikovanijim za prikazivanje, ali ne i za analizu. Jedno stajalište (*Nećemo kritikovati stranke sa kojima smo sarađivali.*), četiri argumenta (*zato što u svojoj istoriji Socijalistička partija Srbije je bila 4 godine na vlasti sa ND i DS, tri godine vladala je sama, vladala je 3+1-nu godinu sa SRS-om, vladala je 3 godine sa DSS-om, G17+ i SPO-om*), četiri neizrečene pretpostavke (*Bili smo u vlasti sa ND i delom DS. Dobro smo sami vladali. Bili smo u vlasti sa SRS-om. Bili smo u vlasti sa DSS-om, G17+ i SPO-om.*).

Subordinirani složeni tip debatnog diskursa

Ovo je još jedan od tipova složenog argumentacionog diskursa koji se sastoji od argumenata koji se međusobno nadopunjuju. U ovom tipu diskursa daje se, vezano, jedan argument za drugim međusobno se nadograđujući jedan na drugog. Ako argument koji prvi obrazlaže stajalište nije dovoljan za odbranu ili njegovo opovrgavanja on se podupire novim itd. „The defense of the initial standpoint is made layer after layer, as it were. If the supporting argument for the initial standpoint cannot stand on its own, then it is supported by another argument, and if that argument needs support, then a further argument is added, and so on, until the defense seems conclusive.“ (Eemeren van, F. H. Grootendorst, R. & Snoeck Henkemans, A .F. 2002: 65). U ovom tipu argumentacionog diskursa svaki argument se brani sledećim argumentom. Onaj argument koji je branjen postaje substajalište, argument kojim se on brani postaje njegov subargumentom. Dužina ovakvog diskursa zavisi od jačine svakog novog argumenta. Ona može biti i protkana kroz veći argumentacioni blok, postepenim ubacivanjem argumenata, a sa ciljem pojačavanja argumentacije za izneseno stajalište. Dobar primer za navedenu pojavu je govor, transkrip br. 22, u kojem se argumenti nizaju jedan za drugim kroz celo izlaganje. Ovde izdvajamo deo argumenata iz njega:

Poslanici Demokratske stranke, Sandžačke demokratske partije i Srpskog pokreta obnove glasaće za ratifikaciju Sporazuma o naftno- gasnom aranžmanu Srbije sa Ruskom Federacijom zato što:

- jeste dobar aranžman;*
- sklapa se sa zemljom koja je Srbiji strateški važna;*
- ima posebnu važnost u političkom smislu;*
- sklapa se sa jednom od najmoćnijih kompanija na svetu;*
- to nisu igrači trećeg, četvrtog ili petog reda;*
- to je aranžman sa jednim od najvažnijih igrača u geo- političkom smislu;*
- to je aranžman sa najvažnijim igračem u geo- političkom smislu;*
- on se ne tiče samo Rusije i Srbije;*

- *to je važan evropski projekat;*
- *pruža nam mogućnost da se uključimo u evropski projekat;*
- *za njega su zainteresovane zemlje sa kojima sklapamo ugovorni odnos kroz pristupanje Evropskoj uniji;*
- *ekonomija svake zemlje zavisi od energije;*
- *donosi nam ekonomsku stabilnost;*
- *omogućava nam ekonomski rast;*
- *omogućava Srbiji da pokaže da je otvorena za saradnju;*
- *to je dobro za Srbiju.*

Očigledno je da se inicijalno stajalište (*Poslanici Demokratske stranke, Sandžačke demokratske partije i Srpskog pokreta obnove glasaće za ratifikaciju Sporazuma o naftno- gasnom aranžmanu Srbije sa Ruskom Federacijom*) obrazlaže nizom argumenata koji, razvojem diskursa, postaju substajališta i koje obrazlažu novi argumenti npr. *sklapa se sa jednom od najmoćnijih kompanija na svetu-* postaje substajalište koje govori o stavu govornika o značaju Ruske Federacije, i koje obrazlažu argumenti koji slede u kojima se opet javljaju nova substajališta:

- *to nisu igrači trećeg, četvrtog ili petog reda (argument kojim se ono obrazlaže),- to se on ne tiče samo Rusije i Srbije (substajalište);*

- *to je važan evropski projekat (argument substajališta, koji postaje substajalište)- što nam pruža mogućnost da se uključimo u evropski projekat (argument prethodnog substajališta, koji postaje substajalište)- za njega su zainteresovane zemlje sa kojima sklapamo ugovorni odnos kroz pristupanje Evropskoj uniji (argument prethodnog substajališta) itd.*

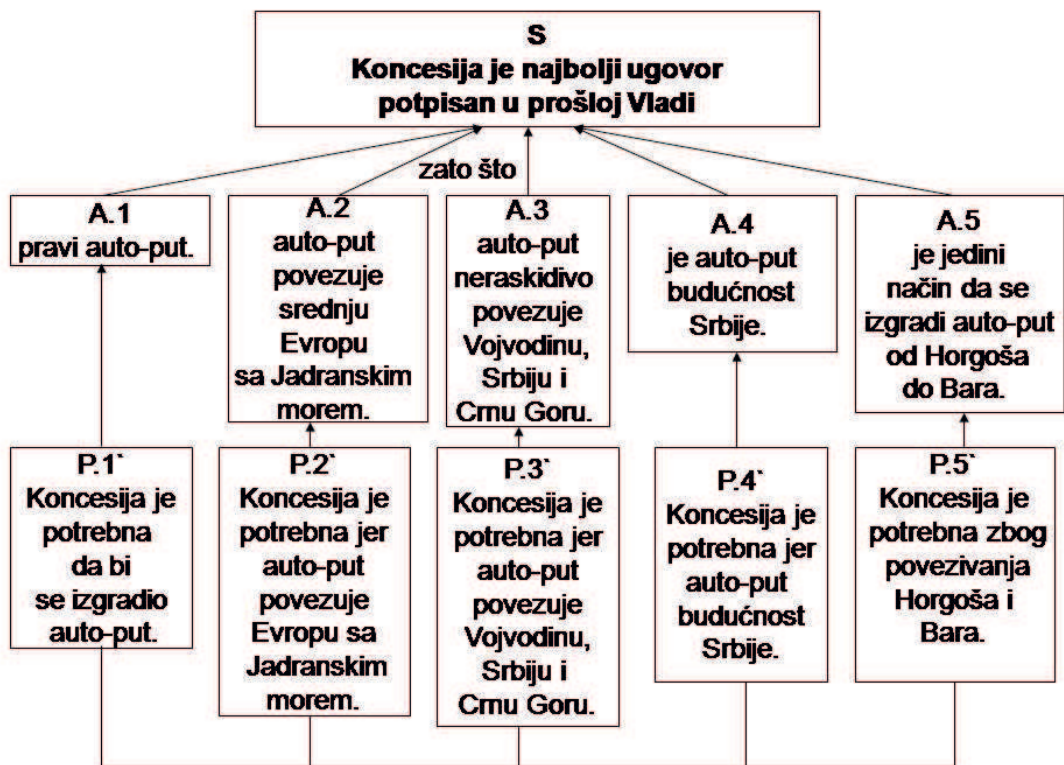
Primer:

Koncesija je najbolji ugovor, potpisan u prošloj Vladi. Koncesija pravi auto- put, koji povezuje srednju Evropu sa Jadranskom morem. Koncesija neraskidivo povezuje Vojvodinu, Srbiju i Crnu Goru. Koncesija je budućnost Srbije i jedini način da se izgradi auto- put od Horgoša do Bara.

Koncesija je najbolji ugovor, potpisan u prošloj Vladi zato što:

- *pravi auto- put;*
- *auto- put povezuje srednju Evropu sa Jadranskim morem;*
- *neraskidivo povezuje Vojvodinu, Srbiju i Crnu Goru;*
- *to je budućnost Srbije;*
- *to je jedini način da se izgradi auto- put od Horgoša do Bara.*

Stajalište da je koncesija, za izgradnju auto- puta, najbolji ugovor potpisan u prošloj Vladi brani se argumentom *da je to zato što pravi auto- put*. Ovaj argument je substajalište branjeno argumentom *da auto- put povezuje srednju Evropu sa Jadranskom morem*. Ovaj argument postaje substajalište koje brani argument *da neraskidivo povezuje Vojvodinu, Srbiju i Crnu Goru*.

Primer 2.2.1.

U ovom primeru imamo jedno stajalište (*Koncesija je najbolji ugovor potpisan u prošloj Vladi.*) obrazloženo sa pet argumenata (zato što *pravi auto-put, auto-put povezuje srednju Evropu sa Jadranskim morem, auto-put neraskidivo povezuje Vojvodinu, Srbiju i Crnu Goru, je auto-put budućnost Srbije, jedini je način da se izgradi auto-put od Horgoša do Bara*) baziranih na pet neizrečenih pretpostavki (*Koncesija je potrebna da bi se izgradio auto-put. Koncesija je potrebna jer auto-put povezuje Evropu sa Jadranskim morem. Koncesija je potrebna jer auto-put povezuje Vojvodinu, Srbiju i Crnu Goru. Koncesija je potrebna jer je auto-put budućnost Srbije. Koncesija je potrebna zbog povezivanja Horgoša i Bara.*). Pretpostavke povezuju argumente na osnovu njihove povezanosti, što je ilustrovano linijom koja ih povezuje, na dnu shematskog prikaza.

Primer:

Sve o čemu govori poslanik Ilić, zapravo, zapravo, ukazuje na tu Vladu, opisuje tu Vladu kao jedan feud u kome neko ima policiju, neko ima pravdu, neko ima zdravstvo, neko ima finansije, neko ima puteve, pa u zavisnosti od međusobne bliskosti države funkcioniše ili ne funkcioniše.

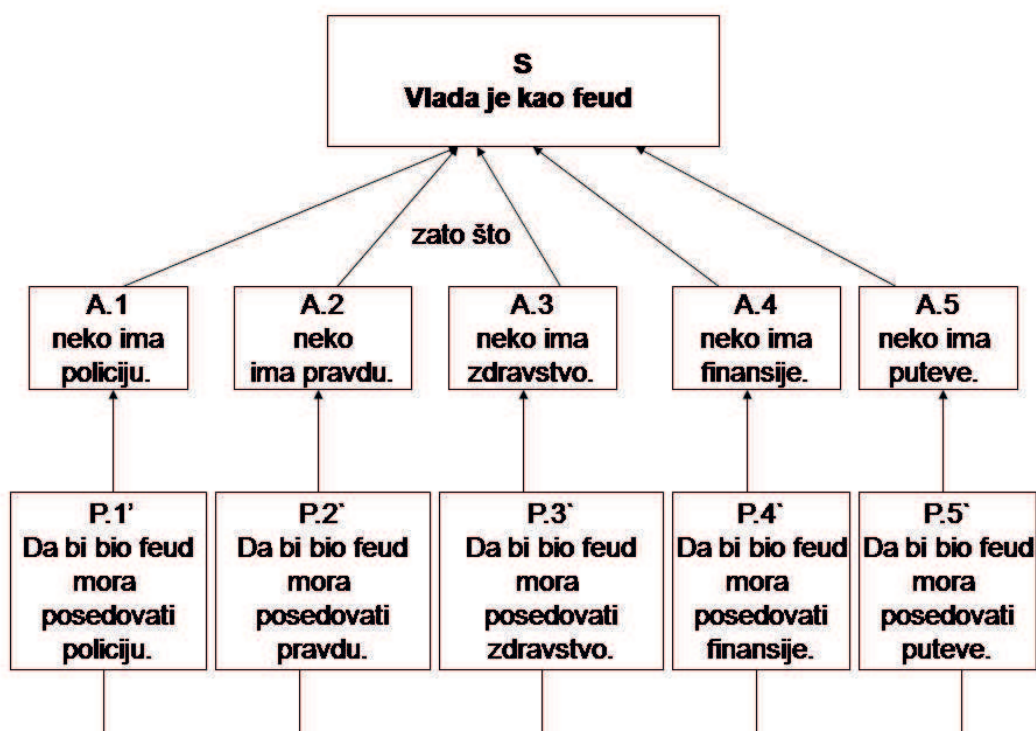
Transkript br. 41

Vlada je kao feud zato što:

- *neko ima policiju;*
- *neko ima pravdu;*
- *neko ima zdravstvo;*
- *neko ima finansije;*
- *neko ima puteve.*

Poslanik citira stajalište i argumente drugog kolege.

Stajalište da je Vlada kao feud obrazlaže niz stajališta koji stoje u ravnopravnom, nezavisnom, odnosu potkrepljujući jedan drugi. Poslanik svoje stajalište gradi pozivajući se na argumente drugog poslanika.

Primer 2.2.2.

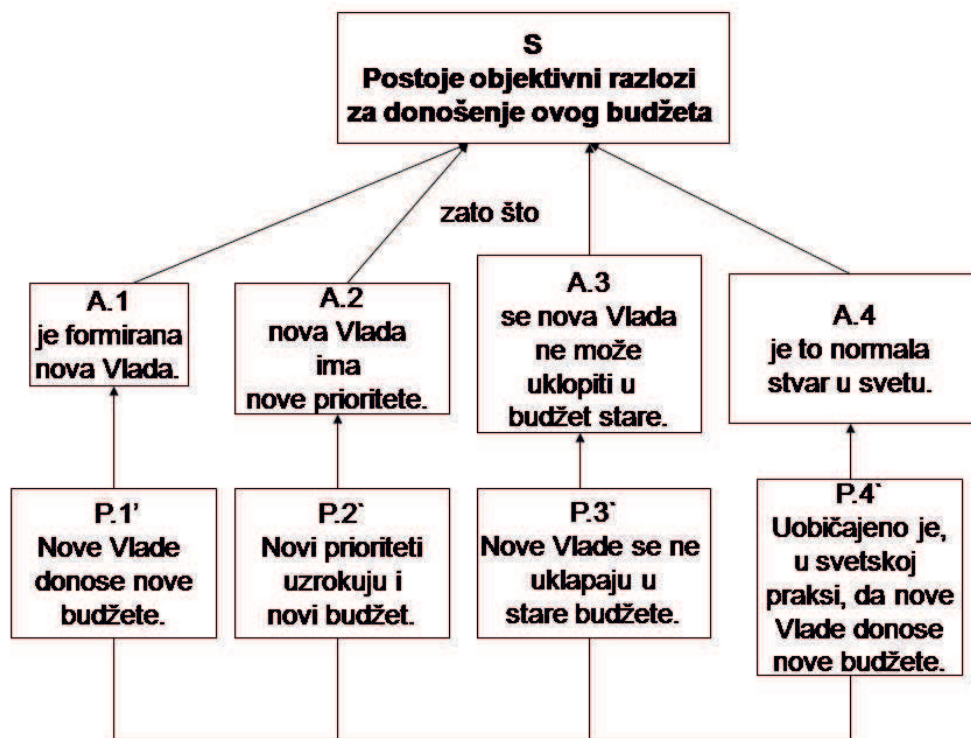
I ovaj primer ima shematski prikaz kao prethodni. Jedno stajalište (S) obrazloženo je sa pet argumenata (A.1, A.2, A.3, A.4, A.5) baziranih na pet, međusobno povezanih, neizrečenih pretpostavki (P.1', P.2', P.3', P.4', P.5'). Veza među argumentima i pretpostavkama se ostvaruje na relacijima A.1-P.1', A.2- P.2', A.3- P.3', A.4- P.4' i A.5- P.5'.

Primer:

Ovo jeste treći budžet u proteklih 8- 9 meseci, mislim, i onome ko me na to podseća jasno je da je zbog, da je za treći budžet, za 10 meseci bilo objektivnih, više nego stvarno subjektivnih, razloga. Znači, objektivni razlog jeste, da je formirana nova Vlada sa potpuno drugačijim prioritetima i ona se nije mogla uklopiti u budžet stare Vlade i to je normalna praksa u svetu. Nove vlade, obično, donose nove budžete. Druga stvar jeste uticaj svetske ekonomske krize, svetske finansijske krize, koji je bio daleko veći, nego što se očekivalo.

Postoje objektivni razlozi za donošenje ovog Predloga budžeta jer:

- *formirana je nova Vlada;*
- *nova Vlada ima nove prioritete;*
- *nova Vlada se ne može uklopiti u budžet stare Vlade;*
- *to je normala stvar u svetu.*

Primer 2.2.3.

U ovom primeru imamo jedno stajalište (*Postoje objektivni razlozi za donošenje ovog budžeta.*), koje obrazlažu četiri argumenta (*zato što formirana je nova vlada, nova Vlada ima nove prioritete, nova Vlada se ne može uklopiti u budžet stare, normalna je stvar u svetu*) bazirana na četiri neizrečene pretpostavke (*Nove Vlade donose nove budžete. Novi prioritete uzrokuju i novi budžet. Nove Vlade se ne uklapaju u stare budžete: Uobičajeno je u svetskoj praksi, da nove Vlade donose nove budžete.*) Argumenti su, preko pretpostavki, povezani sa ciljem boljeg obrazlaganja stajališta. Veza među njima je na relacijama A.1-P.1', A.2- P.2', A.3- P.3'i A.4- P.4', kao i u prethodnom primeru.

Primer:

Zaduživanje države je potpuno nominalna stvar. Nema država koja to ne rade. Zaista nema. Možete se zaduživati, kao država, na domaćem tržištu. Možete se zaduživati na inostranom tržištu. Kratkoročno. Dugoročno. Samo sve je pitanje mere. Koliko se zadužujete? I tu postoje standardi. Pa se kaže, ne više od 60%. Pa postoje standardi šta je to oprezno ponašanje države, pa se kaže to je 40% društvenog proizvoda. A onda, u našem slučaju, naša država se zadužila, odnosno, ima javni dug ispod 30% društvenog proizvoda. Dakle mi, naša država, nije zadužena. Ona ima prostora za zaduživanje i taj prostor treba da iskoristi za različite vrste podsticaja. Krupni projekti se ne mogu drukčije finansirati, nego zaduživanjem. Znači, kada se zadužujete radite to za krupne projekte.

Transkript br. 47

Zaduživanje države je potpuno nominalna stvar zato što:

- *nema država koja to ne rade;*
- *zaista nema država koja to ne rade;*
- *naša država nije zadužena;*
- *naša država ima prostora za zaduživanje.*

Primer 2.2.4.

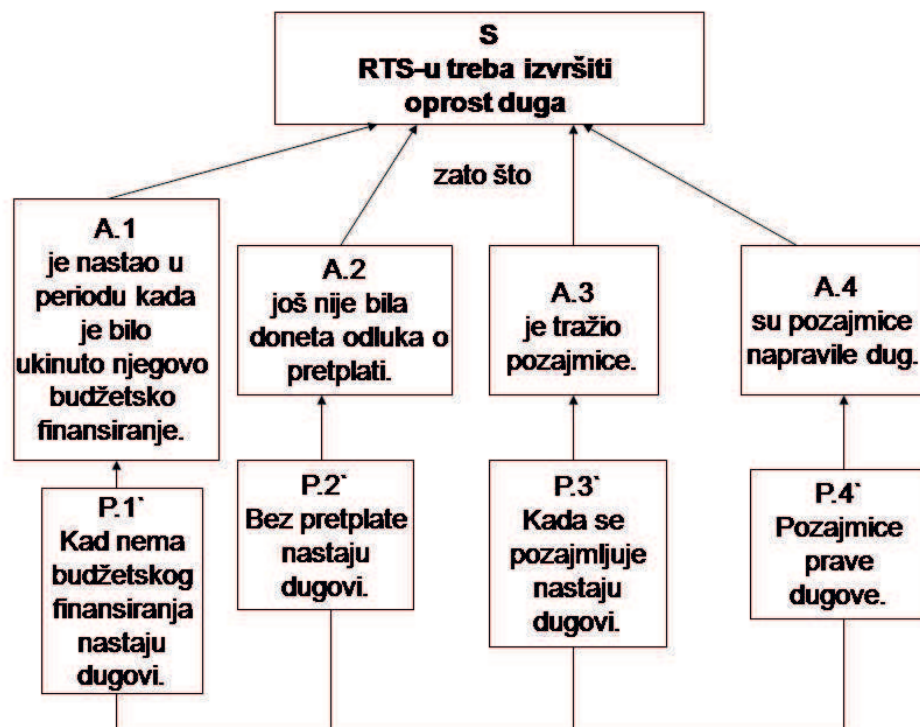
U ovom primeru koordiniranog argumentacionog diskursa, imamo isti shematski prikaz kao i u prethodnom. Jedno stajalište (S) obrazloženo je sa četiri argumenta (A.1, A.2, A.3, A.4.) bazirana na četiri neizrečene pretpostavke (P.1',P.2', P.3',P.4'). Argumenti su, preko pretpostavki, međusobno povezani da bi pojačali obrazloženje stajališta. Isto je i u sledećem primeru, što nas navodi na zaključke da je ovaj tip argumentacije čest u diskursu i da ima jasnu strukturu, baziranu na jasnim vezama među njenim delovima.

Primer:

Što se tiče RTS- a, predlog da se RTS- u izvrši oprost toga duga jeste predlog, koji je nastao kao posledica činjenice da je duga, u suštini, nastao u onom periodu kada je ukinuta, ukinuto budžetsko finansiranje, a pretplata još nije bila doneta i onda je, praktično, RTS ostao bez sredstava i tražio je budžetske pozajmice, koje su mu u stvari napravile taj dug i to je predlog da se, znači, taj dug, eto odatle sledi.

RTS- u treba izvršiti oprost duga jer:

- *nastao je u periodu kada je bilo ukinuto njegovo budžetsko finansiranje;*
- *još nije bila doneta pretplata;*
- *tražio je pozajmice;*
- *pozajmice su napravile dug.*

Primer 2.2.5.

Stajalište (S), u ovom primeru se obrazlaže sa četiri argumenta (A.1, A.2, A.3, A.4.) bazirana na njihovim pretpostavkama (P.1', P.2', P.3', P.4'). Da bi se obrazloženja osnažila birani se argumentima koji su međusobno povezani i tako osnaženi (A.1-P.1', A.2- P.2', A.3- P.3' i A.4- P.4').

Kao i u prethodnim primerima i u ova tri poslednja vidimo jedno stajalište, inicijalno, branjeno je nizom argumenata koji menjaju ulogu od argumenta u substajalište, od argumenta u subargument i tako gotovo ceo govor.

Koordinirani složeni tip debatnog diskursa

Ovaj tip debatnog diskursa se sastoji od argumenata koji jezički ravnopravno stoje jedan uz drugi ali ne formiraju seriju alternativnih obrazloženja, kao u slučaju složenog tipa argumentacionog diskursa. On se sastoji od kombinacija argumenata koji moraju biti uzeti zajedno, kao jedna celina, da bi bili uspešni. Argumenti su međusobno povezani na različite načine, često zbog činjenice da su samostalno nedovoljno jaki da bi bili uspešni u obrazlaganju stajališta govornika. Ovde ćemo navesti nekoliko primera ovog tipa diskursa uz napomenu da je ponekad vrlo teško izvršiti njenu identifikaciju u korpusu, a posebno ako izostanu lingvistički indikatori, što je u slučaju naših parlamentarnih debata često pojava.

Primer:

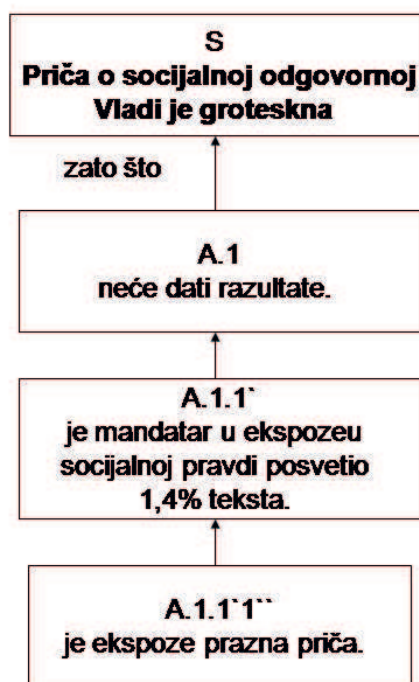
Pa tako se i meni čini da ta, groteskna priča o socijalno odgovornoj Vladi, bojim se da neće dati, Bog zna, nekakve rezultate. Uostalom, i sam mandatar je u svom ekspozeu a, socijalnoj politici, nije me mrzelo da izračunam, posvetio tačno 1,4% teksta. A, i, i, i taj tekst je jedna potpuno prazna priča o lepim i dobrim namerama.

Transkript br. 10

Priča o socijalnoj odgovornoj Vladi je groteskna zato što:

- neće dati rezultate;*
- mandatar je u ekspozeu socijalnoj pravdi posvetio 1,4% teksta;*
- ekspoze je prazna priča.*

U ovom primeru stajalište *da je priča o socijalnoj odgovornoj Vladi groteskna*, je branjeno argumentima *da to neće dati rezultate, da joj je posvećeno malo teksta u, i u onako praznom ekspozeu*. Jedan argument ojačava drugi jer ni jedan od njih, samostalno, ne bi bio dovoljno adekvatno obrazloženje stajališta. Da je navedeno samo *da je priča o socijalnoj odgovornoj Vladi groteskna, zbog toga što neće dati rezultate* ili *jer joj mandatar nije posvetio odgovarajući udeo u tekstu*, ili *zato što je ekspoze prazna priča*, teško da bi govornik ubedio sagovornika u ispravnost stajališta.

Primer 2.3.1.

U ovom primeru stajalište (*Priča o socijalno odgovornoj Vladi je groteskna.*) je osporeno sa tri, međusobno nepovezana, argumenta podjednake važnosti (*zato što neće dati rezultate, mandatar je u ekspozeu socijalnoj pravdi posvetio 1,4% teksta, ekspoze je prazna priča*). Neizrečene pretpostavke nisu navođene zato što iz jednog argumenta proizilazi drugi koji ga nadopunjuje (kao da se radi o pretpostavci). Odnos među argumentima se bazira na hijerarhijskoj relaciji A.1.1'1''-A.1.1'-A.1. Argument A1 je baziran na prethodna dva, dok je argument A.1.1' baziran na prethodnom A.1.1'1'' argumentu.

Primer:

Svaka Vlada bi trebalo da bude tim, da deluje i odlučuje usklađeno, da ima jake ministre. Treba da ima zajednički program koji svi podržavaju.

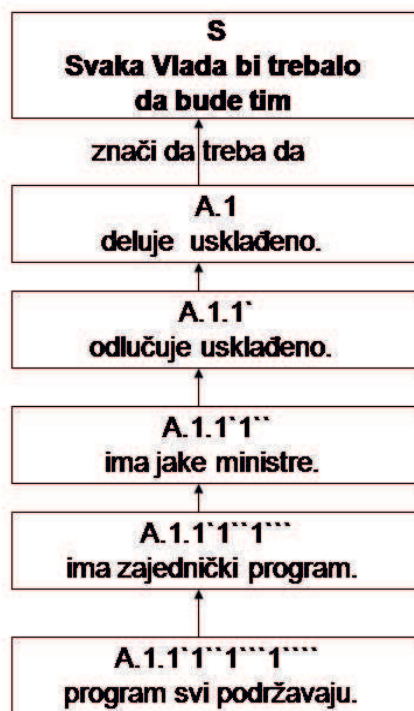
Transkript br. 12

Svaka Vlada bi trebalo da bude tim znači da treba da:

- *deluje usklađeno;*
- *odlučuje usklađeno;*

- da ima jake ministre;
- ima zajednički program;
- da program svi podržavaju.

Ni jedan od navedenih argumenta, sam po sebi, nije dovoljan da obrazloži stajalište o Vladi kao timu. Njihova snaga obrazlaganja dolazi upravo iz njihovog, međusobno koordiniranog, odnosa.

Primer 2.3.2.

U ovom primeru stajalište: *Svaka Vlada bi trebalo da bude tim*, obrazloženo je sa pet argumenata (znači da treba da *deluje usklađeno*, *odlučuje usklađeno*, *ima jake ministre*, *ima zajednički program*, *program svi podržavaju*) koji se međusobno hijerarhijski nadopunjuju, koji se baziraju jedan na drugom.

Primer:

Da bi se obezbedile ove dve važne stvari, odnosno poboljšao efikasnost i kvalitet rada Narodne skupštine Republike Srbije, potrebno je neke članove u postojećem Poslovniku promeniti, urediti i pojasniti, jednostavno da bi se zloupotreba koja

je, moram primetiti, zadnjih dana bila, u najmanju ruku, svedena na najmanji obim, da bi i predsedavajućim i svima nama bilo lakše.

Transkript br. 30

Postoje zloupotrebe Poslovnika zato što:

- neki članovi su loši (pa ih treba promeniti);
- neki članove nisu uredni (pa ih treba urediti);
- neki članovi su nejasni (pa ih treba pojasniti).

U ovom primeru smo prikazali argumente, koji su iznesni u obliku preporuke, kao obrazloženje istaknuto stajališta o potrebi poboljšanje stanja u Skupštini.

Primer 2.3.3.

Ovaj primer predstavlja prostiju varijantu subordiniranog argumentacionog diskursa i sastoji se samo od tri hijerarhijski povezana argumenta (A.1.1'1'', A.1.1', A.1.) i jednog stajališta (S) koje obrazlažu.

Primer:

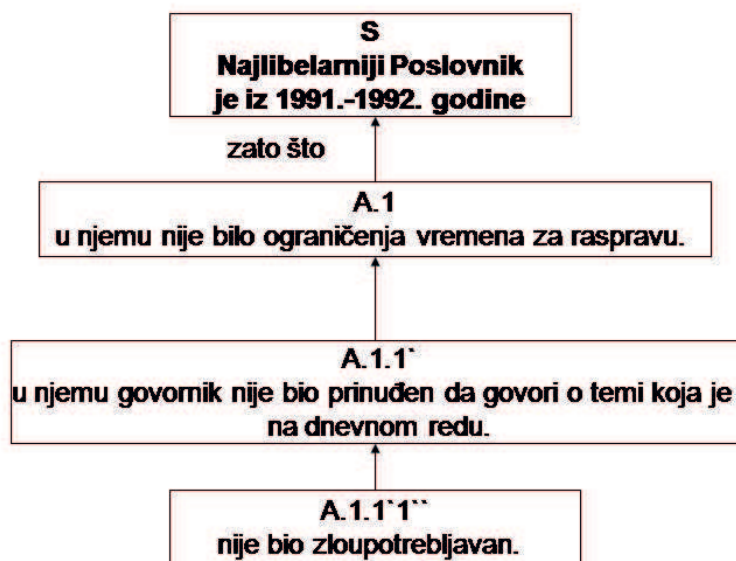
Najliberalniji Poslovník, i onaj po kojem se najbolje radilo, bio je onaj, takozvanog diktatora Slobodana Miloševića, Poslovník iz '91, '92, u kome nije bilo uopšte ograničenja vremena za raspravu i opšte govornik nije bio prinuđen da govori o temi koja je na dnevnom redu, i nije zloupotrebljavan, izuzev u slučaju podržavljenja Novinsko- izdavačkog preduzeća Politika, kada je rasprava trajala tri dana i na kraju se, ipak okončala, završena i ta tačka dnevnog reda.

Transkript br. 31

Najliberalniji Poslovník je iz 91, 92. godine zato što:

- u njemu nije bilo ograničenja vremena za raspravu;
- u njemu govornik nije bio prinuđen da govori o temi koja je na dnevnom redu;
- nije bio zloupotrebljavan (osim jedanput).

U ovom primeru stajalište da je najliberalniji Poslovník je iz 91, 92. godine, obrazloženo je argumentima koji su međusobno koordinirani sa svrhom adekvatnije podrške.

Primer 2.3.4.

Ovaj primer je, po svom shematskom prikazu, identičan sa prethodim primerom. Jedno stajalište (S) obrazlažu tri argumenta (A.1.1'1'', A.1.1', A.1.) koji su dovoljni za njegovo uspešno obrazloženje.

Primer:

Najveća krivica je na šefici poslaničke grupe ZES. Sada ću Vam reći zašto. Zato što niste obezbedili kvorum od 126, danas, da se objedini rasprava. Zato što ste neodgovorni. Zato što ste krenuli, gospođo predsednice, ne zbrajajući koliko imate poslanika, da glasate o nečemu.

Transkript br. 37

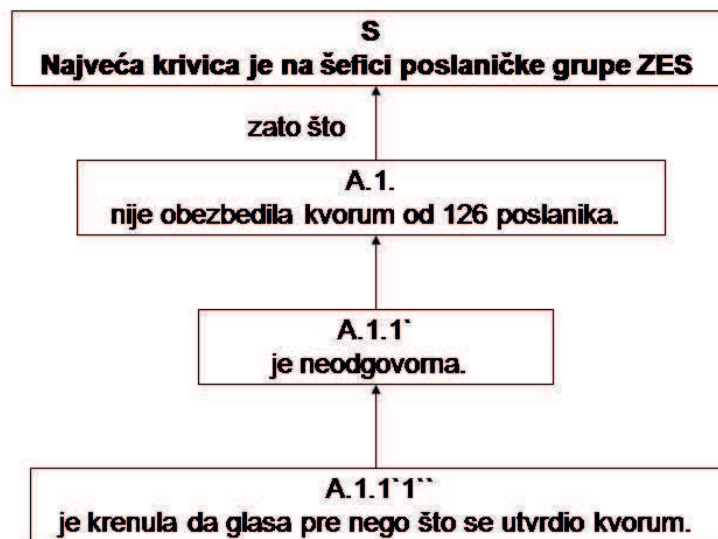
Najveća krivica je na šefici poslaničke grupe ZES zato što:

- *nije obezbedila kvorum od 126 poslanika;*
- *što je neodgovorna;*
- *zato što je krenula da glasa pre nego što je utvrdila kvorum.*

Ovo je primer argumentacionog diskursa u kojem poslanik nabraja redom argumente koji su međusobno u vezi, a sa ciljem obrazlaganja svog inicijalnog stajališta: najveća krivica je na šefici poslaničke grupe ZES.

Tri argumenta brane jedno stajalište, kao i u prethodnim primerima.

Subordinirani argumentacioni diskurs može da se sastoji od niza argumenata ali, za shematski prikaz smo odabrali ove koji imaju manji broj argumenata da bismo što jasnije prikazali strukturu i veze među argumentima.

Primer 2.3.5.

Primer:

Liberalno demokratske partije ovoj Vladi zameramo mnogo toga i ja ću u ovom vremenu, koje mi je ostalo, probati da kažem šta ili ne zameramo ono što predlagači stavljaju u svoje obrazloženje, jer na kraju krajeva EULEKS donosi pravo i pravdu na Kosovo. Pravo i pravda je potrebna Srbima na Kosovu, iznad svega i pre svega. Potrebna je svim građanima, ali najviše Srbima. Od početka se za tu misiju zalažemo jer zaista, iskreno, želimo Srbiju u Evropskoj uniji. Srbiju uspešnu u evropskim integracijama.

Treba prihvatiti misiju EULEKS- a zato što:

- *ona donosi pravo na Kosovo;*
- *ona donosi pravdu na Kosovo;*
- *pravo je potrebno svima;*
- *pravda je potrebno svima;*
- *pravo je potrebno Srbima na Kosovu, pre svega;*
- *pravda je potrebna Srbima na Kosovu, pre svega;*
- *pravda je potrebna svim građanima;*
- *pravda je najviše potrebna Srbima;*
- *ona uvodi Srbiju u Evropsku uniju.*

Ovim nizom sličnih, koordiniranih, argumenta, osim poslednjeg, koji ni sa jednim drugim nije u vezi, poslanik pokušava objasniti razloge pozitivnog stajališta o prihvatanju misije.

Primer:

Posebno je bitan Zakon o zamrzavanju zarada u državnoj administraciji i javnom sektoru, koji takođe podržavamo, ali smatramo da ga je trebalo doneti možda ranije, jer, pre svega iz sledećih razloga: država bi od početka godine i krize da iskaže jednu nameru smanjenja rashoda i time, unapred, dala pozitivan primer drugima; zatim, plate u javnom sektoru bi bile u skladu sa tim zakonom i Vladom i kao takve bi bile kontrolisane kroz davanje saglasnosti na programe tih preduzeća, agencija i privrednih društava, privredna društva, naravno.

Mi podržavamo Zakon o zamrzavanju zarada u državnoj administraciji i javnom sektoru jer:

- *bitan je;*
- *država bi smanjenjem rashoda dala pozitivan primer;*

- *plate u javnom sektoru bi bile u skladu sa tim Zakonom;*
- *plate u javnom sektoru bi bile u skladu sa Vladom;*
- *plate u javnom sektoru bi bile kontrolisane kroz davanje saglasnosti na programe rada.*

Primer:

U Beogradu je situacija još nešto bolja, ali naravno, svi mi moramo u ovim okolnostima da ne sputavamo napredak onih koji bi nešto brže, ali istovremeno da iskažemo veću dozu solidarnosti prema onim regionima naše zemlje, a mnogobrojni su, gde to još nije slučaj. I zbog toga u ovome budžetu imate u smislu sredstava Nacionalnog investicionog plana, rekordne sume.

Transkript br. 53

Rekordne sume u okviru Nacionalnog investicionog plana su opravdane jer:

- *ne smemo da sputavamo napredak onih koji bi brže;*
- *treba da se solidarišemo sa onima koji zaostaju.*

U dva poslednja primera vidimo, kao i u prethodim, da stajalište obrazlažu međusobno koordinirani argumenti koji na takav način obezbeđuju bolju osnovu za njegovo prihvatanje od strane sagovornika.

Subordinirani argumentacioni diskurs, jasno je, može da se sastoji od niza argumenata ali, za shematski prikaz smo odabrali ove koji imaju manji broj argumenata da bismo što jasnije prikazali strukturu i veze među argumentima.

Na osnovu ovog jasno je da argumentacioni diskurs možemo posmatrati sa stanovišta norme i sa stanovišta deskripcije. Deskriptivnost se svodi na grafičku prezentaciju, prikaz argumentacionog diskursa. Postoji niz različitih kodova softverskih alatki za transkripciju. Različiti kodovi i različiti obimi kodova su uslovljeni svrhom i ciljem transkribovanja. Transkripcija govornog diskursa podrazumeva precizno definisanu notaciju što zahteva dobar audio zapis, jer bez njega, ma koliko bili dobro osposobljeni, tehnološki obučeni i opremljeni za transkribovanje, ono neće biti uspešno. Softver za transkripciju se bazira na prepoznavanju govora, ima

ih dostupnih na internetu, ali su u većini slučajeva predviđeni za prepoznavanja govora na engleskom jeziku. Danas su nam dostupni i softveri čija se uspešnost u prepoznavanju glasova kreće oko 96%. Jedna od takvih alatki za transkripciju je Vioce Walker. On se upotrebljava i za audio i za video snimanja. Postoje dve verzije i obe su za Windows operativni sistem. Druga alatka je Sound Writer dizajniran za istraživače koji se bave govornim diskursom. On pruža mnogo više mogućnosti od prethodnog jer daje mogućnost beleženja intonacije, preklapanja, promene intenziteta govora itd. Prilagođen je Windows operativnom sistemu. Za ovakav tip istraživanja ne koriste se ovakva sredstva i izbor simbola, način notiranja, već se prepušta autoru koji ih prilagođava potrebama istraživanja.

Norme u strukturiranju argumentacionog diskursa su neophodne da bi sprečile narušavanja osnovnih pravila i time omogućile valjanu argumentaciju. (Prema van Eemeren, Grootendorst, Snoeck Henkemans (2000).) Pravila argumentacionog diskursa su: pravilo slobode; pravilo izbegavanja i prebacivanja dokazivanja; pravilo stajališta; pravilo relevantnosti; pravilo neiskazane pretpostavke; pravilo početne tačke; pravilo argumentacione sheme; pravilo validnosti; pravilo zatvaranja; pravilo upotrebe. Narušavanja pravila, dovodi u pitanje svrsishodnost argumentacionog diskursa. Mogu javiti na bilo kojem nivou razvoja diskursa i od strane bilo kojeg od učesnika u procesu. Neka od njih su češća u odnosu na druge a njihov efekat na argumentacioni diskurs je različitog intenziteta i značaja. O vrstama narušavanja pravila detaljno je bilo reči u prethodnim odeljcima. Ovde ćemo navesti neke primere narušavanja normi argumentacionog diskursa koji su identifikovani u našem korpusu.

Primer:

Što se tiče Ministarstva finansija, podržavamo svaku promenu u radu pa i činjenicu da se sada uvrste dodatne, dodatne kontrole, mislim da je to bilo neophodno učiniti i ranije i sigurno bi i ovi dugovi bili manji. *Sve o čemu govori poslanik Ilić, zapravo, zapravo, ukazuje na tu Vladu, opisuje tu Vladu kao jedan feud u kome neko ima policiju, neko ima pravdu, neko ima zdravstvo, neko ima finansije, neko ima puteve, pa u zavisnosti od međusobne bliskosti države funkcioniše ili ne funkcioniše.* Ali, gospođo, gospođo Dragutinović nas iz, pomenula me je i ministarka, gospođa Dragutinović i poslanik Velimir Ilić,

Liberalno demokratske partije interesuje samo, s jedne strane: zašto nema kamate, kamate koju, koju Vi pominjete ako ta kamata, sama po sebi, nije važna?

Transkript br. 41

U ovom primeru se narušava *pravilo relevantnosti* navođenjem argumenata koji su potpuno irelevantni u odnosu na temu diskusije. Naime, raspravljalo se o novom budžetu a poslanika kao argument iznosi: *Sve o čemu govori poslanik Ilić, zapravo, zapravo, ukazuje na tu Vladu, opisuje tu Vladu kao jedan feud u kome neko ima policiju, neko ima pravdu, neko ima zdravstvo, neko ima finansije, neko ima puteve, pa u zavisnosti od međusobne bliskosti države funkcioniše ili ne funkcioniše.* Sasvim je jasno da ovaj argument nije validan za temu o kojoj se debatuje.

Primer:

Jadna je Srbija koja ima Vladu koju podržava Nenad Čanak. Jadna Srbija. Jadan ovaj narod koji čeka od njega da podrži Vladu, da joj da glas. Ja znam da je on u krizi, ali svi njegovi prijatelji, kumovi, rođaci, su, zna se gde su, i on je sada u velikoj krizi. *Ja znam da je on nekad bio malo i normalan čovek* [Gospodine Iliću! Gospodine Iliću, nemojte tako. Nemojte, molim Vas.] *Ja se izvinjavam. Ja znam isto porodicu Čanak, kada sam nekad, kao student stanovao kod porodice Čanak, kada sam nekad, kao student, stanovao kod porodice Čanak, i kada sam znao i upoznao jednog malog dečaka. Zna se kako su ono svirali, tata gradonačelnik, a njega vozi mercedes, pa kaže čiji sin, ono da ne ponavljam, da me opet ne opomene predsednica. Jedan dečko koji je imao veću glavu i neke delove tela, nego čitavo telo. I ja sam mislio da se on urazumio. Taj isti Čanak, taj isti čovek je, nekad u DOS- u mene predlagao za predsednika Srbije (Ali pade čovek sa motora i sve je pomešao. Dok nije pao sa motora, i dok nije počeo da vozi, [Gospodine Iliću! Gospodine Iliću!] bilo je sve u redu. Međutim, jadni mi šta sve moramo da trpimo i da slušamo.* Oni kažu da je koncesija. Koncesija je najbolji ugovor, potpisan u prošloj vladi. Koncesija pravi auto- put, koji povezuje srednju Evropu sa Jadranskom morem. Koncesija neraskidivo povezuje Vojvodinu, Srbiju i Crnu Goru. Koncesija je budućnost Srbije i jedini način da se izgradi auto- put od Horgoša do Bara. Crna Gora već radi svoj deo ali ne može, ne može zbog ovakvih. Oni kažu da dole nema naroda. Oni kažu da dole ne živi

niko. Oni kažu da samo njima treba, a nama ništa ne treba i, Borise Tadiću, dok god podržavaš ovakve ljude, koji prave statute, zastave, himne, koji prave državu u državi, mi gubimo silno vreme. nema od tebe, Borise, ništa. Ovo je tvoj kadar. Boris Tadić je odgovoran za ovog čoveka, koji je bio ovde na govornici. Da je sreće on bi, zbog ovoga svega što radi, i ako počne da primenjuje Statut bez ovog parlamenta, od nove godine, odmah u zatvor. ODMAH U ZATVOR, ako ima pravde [Vreme! Vreme!]. Prema tome, nema ništa ovde i ja vas zato molim, nema ništa ovde dok ste Vi ovde, gospodine Čanak. Nema ništa. Jadni ste Vi. Jadna je Srbija, koja od Vas zavisi i jadna je Vlada koja od Vas, i Poslovnik, zavisi. Bolje da ste svirali flautu, zabavljali narod, inače na dvoru, kod kralja biste bili najveća rasonoda. Dvor je oživeo, dobio je, konačno, znate šta svaki dvor mora da ima Molim Vas! Vreme!Nemate {e kada sam ga video tamo rekao sam}} sad smo dobili pravog kralja....

Transkript br. 33

U ovom primeru, govornik se drži teme samo u jednom delu svog diskursa, (deo koji nije označen kurzivom), dok u ostatku narušava *pravilo relevantnosti*, *pravilo izbegavanja i prebacivanja* i, u najgrubljem vidu, *pravilo slobode*.

Ovaj argumentacioni diskurs, ako ga posmatramo u širem smislu, izazvao je dve nove argumentacije kao odgovor. Narušavanje pravila slobode je pokretač sledeće debate sa istim narušavanjem kao i nizom drugih.

U nastavku teksta su prikazana i ta dva diskursa, kao primer rezultata koje narušavanje nekog pravila može da učini da se diskusija udalji od teme i usmeri u sasvim drugom pravcu. U prvom govoru, poslanik Ilić, iznosi informacije iz privatnog života poslanika Čanka, optužuje, vređa. Drugi govor je odgovor poslanika Čanka poslaniku Iliću koji oslikava kako diskusija sa teme budžeta prelazi na druge teme poput sumljive diplome i sl. (U novom Poslovniku o radu Skupštine Srbije se sankcioniše odstupanje od teme i izriču se opomene za ovakvu vrstu razmene argumenata.)

Primer:

Evo, čuli ste i šta dalje da pričamo. Dobro, neka je meni trebalo mnogo časova matematike ali, gospodine Čanak, ja sam to uspešno završio i bio mnogo dobar i

inženjer. A, Vi ste morali da završite fakultet na kraju, neku ekonomiju vašu. Bojan Kostreš i vaši pajtaši iz partije, kod mog Čačanina Dula Mufta. Znaete ko je Dule Mufta? I pored toga što Vam je mama bila profesor... A zato ste im dali da koriste prostorije Sajma, gde ste Vi vodili Upravni odbor. Da dobije prostor, ali da Vama daju nekoliko diploma. I vidite kako je žalosno, kad jedno dete profesora univerziteta, mora kod Dula Mufta moga...Nije mogao ništa ni da završi i to je jad i nesreća. Ali, evo, vidite, ovde, on kaže da bi on pravio Ustav.... Ali zapamtite, završićete u zatvoru, to Vam ja garantujem!

Transkript br. 35

Primer:

Ja sam predlagao Ilić, magistra, Velimira pre nego što je magistrirao, da bude predsednik Srbije, zbog toga, u DOS- u, zato da bismo napravili kakvo- takvo nacionalno jedinstvo, primali smo ama baš svakoga. Pa sam zato i mislio da Velimir Ilić, kao čovek velikih organizatorskih sposobnosti, da svoj konstruktivni doprinos, međutim, na žalost, pokazalo se da se njegov konstruktivni doprinos ne svodi na to da bude bolje državi, nego da bude bolje njemu. Ove priče o tome da je kod moje majke učio matematiku, to verujem. Ona je radila časove, za ljude kojima je trebalo mnogo pomoći, i ja to dobro znam [Gospodine Čanak, ja bih molila, ipak.] Ja samo govorim o mojoj majci. [Verujem da govorite o Vašoj majci, ali zaista nije u redu da vređate gospodina Ilića]. Tako da ja verujem da ovaj bi trebalo nešto preduzeti. Sve u svemu, situacija o ovome, ja znam da je gospodin Ilić nervozan, koncesija je pukla. Svi putevi idu ka njemu, sasvim je jasno da ta priča o tome da li ti što prave statute i zastave, Vi ste, razumem da teže shvatate, ja ću ponoviti.

Transkript br. 34

U ova dva primera je izraženo narušavanje *pravila slobode* i sagovorniku se direktno, ili indirektno, preti i na takav način narušava njegova sloboda argumentovanja.

Lingvistički indikatori debatnog diskursa

Lingvistički indikatori debatnog diskursa su različita sredstva koja upućuju na delove argumentacione strukture (stajališta, pretpostavke, argumente), na smer razvoja argumentacije. Ona nam ukazuju da li stajalište prethodi ili sledi argumentima, da li je argumentacija ličnog ili kolektivnog karaktera (da li govornik iznosi argumente na osnovu svog, ličnog, znanja, mišljenja, iskustva ili su oni rezultat definisanog, zajedničkog stava grupe čiji je on reprezent). Diskursna analiza argumentacije u debatnom diskursu ne može biti valjana, posebno ako se radi o kritičkoj analizi diskursa, ukoliko, bar delimično, ne uzme u obzir postojanje ovih jezičkih sredstava. Indikatori su ti koji slušaocu daju naznaku da se sagovornici ne slažu u mišljenjima, da argumenti slede, da su argumenti izneti itd. Indikatori mogu direktno uputiti sagovornika da može od govornika očekivati iznošenje argumenata ili da je govornik završio sa svojom argumentacijom. Oni, isto tako to mogu samo implicirati da će argumenti tek uslediti ili da je govornik završio sa njihovim iznošenjem. Mogli bi smo reći da su lingvistički indikatori argumentacioni signali koji su bitni za tumačenje i razumevanje diskursa.

Različite lekseme, fraze, mogu biti u određenom diskursu indikatori debate a u drugom slučaju ne moraju. Nemoguće je utvrditi i izdvojiti sve lingvističke indikatore debatnog diskursa u srpskom jeziku, makar se radilo i o užem, ograničenom, jezičkom korpusu kao što je ovaj koji je bio okosnica naše analize, stoga smo ih razvrstali na nekoliko osnovnih tipova i podtipova prema semantičkim diskursnim informacijama čiji su oni nosioci.

Implicitni i eksplicitni lingvistički indikatori debatnog diskursa

Argumentacija u diskursu može da bude implicitna i teško uočljiva, ali isto tako može biti jasno istaknuta, eksplicitna, od strane govornika. Da bi se istakla argumentacija koja će uslediti koriste se različita jezička sredstva (najčešće rečenice ili njeni delovi) npr. *Argument za ovo što govorim je....Navešću vam argumente....Dozvolite mi da argumentujem ovo što sam izneo... Izneću vam argumente za moje tvrdnje* i sl. Da bi se istakla činjenica da je govornik završio sa argumentovanjem koriste se rečenice kao što su: *Završio sam svoju odbranu...Izneo*

sam svoje argumente.. i sl. Ovakav način „najavljivanja argumentacionog diskursa“, kao što nije čest u svakodnevnoj komunikaciji, nije čest ni u parlamentarnim diskusijama. Javlja se samo u onim slučajevima kada se žele izbeći potencijali nesporazumi u komunikaciji ili u slučajevima kada to zahtevaju pravni ili formalni razlozi. Ovakvo eksplicitno markiranje argumentacije je više izuzetak nego pravilo, a ovoj tvrdnji ide u prilog i to što primera ove vrste nema u našem korpusu. Analizu lingvističkih indikatora argumentacionog diskursa, na materijalu iz engleskog jezičkog korpusa, možemo naći u radovima van Eemeren (2002a), Houtlossera (2002), i Snoeck Henkemans (2007). Ovde ćemo se samo delimično osloniti na njihove rezultate istraživanja.

Implicitni lingvistički indikatori

Učesnici u debati, bez obzira na medijum u kojem se odvija, često koriste implicitne načine najavljivanja argumenata kroz lingvističke indikatore argumentacije npr. *obećavam, preporučujem, savetujem, zato što* i sl. (Van Eemeren ova jezička sredstva u svojim radovima naziva „indicators“ i deli ih prema elementima argumentacionog diskursa koji ih identifikuju (2002a).) Jedan od takvih primera je:

A i dalje *misl*im da ste uradili lošu stvar i ušli u veliki politički rizik zato što, do datuma kada treba da usvojite budžet će proći još nekoliko dana, koji za nas mogu biti veoma bitni, kao Vladu.

Transkript br. 54

Lingvistički indikator koji možemo identifikovati u ovoj rečenici (*misl*im) implicitno ukazuje na stajalište govornika da *budžet nije na vreme stavljen na usvajanje u Narodnoj skupštini*. Stajalište je lično što je jasno iz upotrebe glagola u prvom licu jednine. Argument na kojem se bazira stajalište je *Vlada ne vodi računa o vremenu potrebnom za usvajanje budžeta*.

Primer:

To je, takođe, važno *zato što smo* i na taj način *uvažili* jednu važnu dimenziju zbog koje i mi, kao Ministarstvo kulture stojimo iza predloga a to je, da naši mediji treba da budu slika naše kulture, i u toliko određene stvari koju mi vidimo u našim medijima da svakodnevno plasiraju, sigurno nisu to *što bismo mi želeli*

da bude slika naše kulture, odnos prema javnosti, odnos prema nečemu što je društvo i odgovornost s tim u vezi.

Transkript br. 1

Lingvistički indikatori koje smo identifikovali u ovoj rečenici (*što smo uvažili, što bismo mi želeli da bude*) implicitno ukazuju na prihvatanje sagovornikovog stajališta (*što smo uvažili*), u ovom slučaju Ministarstva kulture, da *mediji trebaju biti slika naše kulture*, kao i na stajalište (*što bismo mi želeli da bude*) da *mediji nisu slika naše kulture*. Implicitnost se ogleda u izboru glagola kojim govornik iskazuje slaganje ali ne jasno, direktno (da bi sačuvao privid dominacije i neprihvatanja). Potencijalni oblici glagola dodatno uvećavaju stepen implicitnosti, ublažavaju iskazivanje prihvatanja stava sagovornika. Govornik zastupa stav cele grupe kojoj pripada, što vidimo iz upotrebe glagola u prvom licu množine.

Primer:

Tačno je da su to stranke sa kojima smo se najviše sukobljavali, ne vi nego mi. Govorim *zato što* smo mi 10 godina bili na vlasti, a mi smo, znači bez želje za bilo čijim replikama i bez želje da umanjim bilo čiji doprinos, ili da se sukobimo i tako dalje. Ali, *hoću da vam kažem* sledeću stvar, 2004. godine za mene je možda bio jedan od najtežih dana u mojoj političkoj karijeri, kada sam, prozivkom, glasao za izbor Dragana Maršićanina za predsednika Skupštine Republike Srbije.

Transkript br. 48

U ovom primeru lingvistički indikatori (*zato što, hoću da vam kažem*) implicitno ukazuju na dva stajališta govornika. Indikator *zato što* ukazuje na stajalište da *smo bili deset godina na vlasti i u tom periodu se, zbog toga, sukobljavali sa drugim stankama*. Stajalište je bazirano na argumentu: *Ko je na vlasti on se sukobljava sa drugim stankama*. Drugi indikator *hoću da vam kažem* implicitno ukazuje, najavljuje, stajalište da je *za govornika jedan od najtežih dana u političkoj karijeri bio izbor Dragana Maršićanina za predsednika Skupštine Republike Srbije*. Ovo stajalište je bazirano na argumentu: *Glasanje za Dragana Maršićanina povlači za sobom preuzimanje velike odgovornosti*.

Primer:

Nema veće snage od ekonomskog interesa, prema tome, *predlažem vam da se borite za Kosovo i Metohiju snagom ekonomskih principa i projekata koje Vlada mora da pokrene hitno, jer Kosovo se najbolje brani ekonomijom.*

Transkript br. 12

Lingvistički indikatori u ovom primeru (*predlažem Vam da, mora da*) implicitno ukazuju na stajališta govornika. Identifikator *predlažem vam da* u vidu preporuke, koja je obojena upozoravajućom intonacijom te je više upozorenje nego preporuka, ističe stajalište govornika da *se za Kosovo i Metohiju treba boriti snagom ekonomskih principa i projekata* koje bazira na argumentu da je *ekonomija efikasan način borbe za teritoriju*. Indikator *mora da* u vidu preporuke, kao i u slučaju prethodnog indikatora, ukazuje na govornikovo stajalište da *se ekonomska borba za Kosovo i Metohiju mora hitno pokrenuti*. Ovo stajalište bazirano je na argumentu *potrebna je brza ekonomska reakcija Vlade na Kosovu i Metohiji*.

Primer:

Međutim, na putu učlanjena Srbije u EU *neophodno je* sprovesti brojne dodatne reforme kojima će se pravni poredak i privredni sistem Srbije u narednih nekoliko godina u najvećoj meri približiti standardima EU.

Prilog br. 3

U ovom primeru implicitni lingvistički indikator *neophodno je* ukazuje na govornikovo stajalište *o potrebi za dodatnim reformama u okviru pravnog poretka i privrednog sistema na putu učlanjenja Srbije u EU*. Izbore lekseme *neophodno* umesto *mora* ili *treba*, naizgleda, ublažava obavezu Srbije koju ima prema EU. Upotreba glagola sa sličnim značenjem ali koji na sagovornika ne ostavljaju utisak "moranja" je česta pojava u debatnom diskursu. Ukoliko se upotrebi glagol *morati* on je, obično, praćen intonacijom koja ga posebno naglašava i dodatno ističe njegov semantički sadržaj. Stajalište, u ovom primeru, je bazirano na argumentu *pravni poredak i privredni sistem Srbije nisu u skladu sa EU standardima*.

EksPLICITNI lingvistički indikatori

Učesnici u debati, pored implicitnih lingvističkih indikatora, koriste i eksplicitne kojima jasno, direktno, najavljuju stajališta ili argumente (*Argument za ovo što govorim je...Navešću vam argumente....Dozvolite mi da argumentujem ovo što sam izneo... Izneću vam argumente za moje tvrdnje*). Oni su lako uočljivi jer, obično, sadrže lekseme (*argument, tvrdnja, obrazloženje...*) koje jasno ukazuju da argumenti slede, ili su prethodili, onome što govornik iznosi kao trenutno stajalište. Eksplicitni lingvistički indikatori su manje frekventni od implicitnih na šta ukazuje i njihov mali broj u korpusu. Primer koji sledi oslikava upotrebu ovog tipa indikatora:

Ja bih pokušao da, na neki način grupišem neke stavove i da dam *svoje mišljenje o tome* i možda neke odgovore, ali možemo to nazvati i mišljenjem.

Transkript br 18

U ovom primeru govornik jasno, direktno najavljuje da će u nastavku debate izneti svoje lično stajalište o temama koje su na dnevnom radu (*...da dam svoje mišljenje o tome...*), a u formi odgovora na pitanja poslanika (*...možda neke odgovore, ali možemo to nazvati i mišljenjem.*).

Eksplicitni lingvistički indikatori u političkom govoru nisu česta pojava jer, čini se, govornici češće pribegavaju indirektnom iznošenju stajališta što im onda ostavlja otvorene mogućnosti za njihovu modifikaciju u odnosu na sagovornikovo stajalište i prevazilaženje razlika među njima makar to bilo i kroz prikriveno nametanje sopstvenog stajališta kao validinog. Njihova upotreba je najčešća u debatama u kojima govornici nastoje biti jasni i nedvosmisleni kao što su skupštinska zasedanja na kojima se razmatraju amandmani na predloge, ili izmene i dopune, zakona, uredbi i slično.

Lingvistički indikatori veza među argumentima složenog debatnog diskursa

U prethodnim poglavljima smo, kada smo analizirali tipove strukture argumentacionog diskursa, utvrdili da, pored prostog argumentacionog diskursa, koji je retka pojava, postoji nekoliko tipova složenog argumentacionog diskursa, koji su češći u posmatranom argumentacionom diskursu. Svaki od navedenih tipova ima i svoje lingvističke indikatore koji ukazuju na veze koje vladaju među argumentima, njihov odnos prema početnom stajalištu i strukturu argumentacionog diskursa.

Lingvistički indikatori nezavisne debate

Složeni debatni diskurs možemo prepoznati na osnovu lingvističkih indikatora kao što su: *jedan od argumenata...drugi razlog je...za razliku od toga... nezavisno od toga...na stranu rečeno...da ne spominjemo...pre svega...osim toga...i sl.*

Primer:

Ja bih rekao, pre svega, sramota. Još samo jedna rečenica, molim Vas. Znači, evropske institucije, koje mere indeks uspešnosti u tranziciji u Srbiji, ocene na poslednjem mestu, sa indeksom uspešnosti od 2,7- što je skandalozno.

Transkript br. 57

U ovom primeru lingvistički indikatori (*ja bih rekao, pre svega, još samo jedna rečenica*) ukazuju na niz argumenta. Indikator *ja bih rekao, pre svega* ukazuje da argumenti tek slede, dok indikator *još samo jedna rečenica* ukazuje da je već iznesena argumentacija i da će uslediti još neki argument koji će je dodatno obrazložiti. Ovaj tip indikatora imamo i u primeru:

Kako bismo se ispravno nosili sa izazovima i preprekama koje nose međunarodne integracije, *pre svega* obaveze Srbije prema Svetskoj trgovinskoj organizaciji i Evropskoj uniji, od izuzetnog je značaja sve potencijale usmeriti ka jačanju konkurentnosti poljoprivredne proizvodnje uz istovremeno očuvanje prirodnih resursa. Briga za ukupni održivi razvoj ruralnog prostora mora biti imperativ današnjice i budućnosti.

Prilog br. 3

Lingvistički indikator složenog argumentacionog diskursa u ovom primeru je, kao i u prethodnom, *pre svega* koji ukazuje da slede argumenti. Argumenti koji su usledili posle indikatora, u ovom delu govora, su: *to je obaveza Srbije prema Svetskoj trgovinskoj organizaciji i Evropskoj uniji, to je od izuzetnog značaja; značajano je sve potencijale usmeriti na jačanje konkurentnosti poljoprivredne proizvodnje; uz jačanje poljoprivredne proizvodnje treba raditi na očuvanju prirodnih resursa; briga o održivosti razvoja ruralnog prostora treba da bude prioritet današnjice; briga o održivosti razvoja ruralnog prostora treba da bude prioritet u budućnosti.*

Primer:

Osim toga, u narednom periodu se planira ubrzanje započetih i pokretanje novih, krupnih infrastrukturnih projekata, među kojima su najvažniji završetak izgradnje auto- puta i modernizacija železnice na koridoru 10, početak gradnje auto- puta prema južnom Jadranu, proširenje i modernizacija mreže regionalnih puteva, modernizacija koridora 7, početak izgradnje gasovoda „Južni tok“ u saradnji sa „Gaspromom“ itd

Prilog br. 3

U ovom primeru lingvistički indikator *osim toga* ukazuje na to da je jedan deo argumenata već iznesen i da sledi još jedan broj njih. Cilj iznošenja novih argumenata je, naravno, dodatno obrazloženje stajališta. U ovom delu govora, koji je deo ekspozee mandataru za sastav Vlade Republike Srbije, argumenti koji su usledili posle lingvističkog indikatora su: *u narednom periodu se planira ubrzanje započetih infrastrukturnih projekata; u narednom periodu se planira pokretanje novih infrastrukturnih projekata; u narednom periodu se planira pokretanje krupnih infrastrukturnih projekata; završetak izgradnje auto- puta, modernizacija železnice na koridoru 10 je najvažniji projekat; početak gradnje auto- puta prema južnom Jadranu, proširenje i modernizacija mreže regionalnih puteva je najvažniji projekat; modernizacija koridora 7 je najvažniji projekat; početak izgradnje gasovoda „Južni tok“ je najvažniji projekat* itd.

Primer:

Jedan od prioriteta Vlade Republike Srbije biće jačanje socijalne odgovornosti prema građanima Republike Srbije u cilju poboljšanja uslova života i rada svih građana Srbije, a posebno najugroženijih kategorija stanovništva. Cilj Vlade je da u narednim godinama najširi slojevi stanovništva participiraju u rezultatima ekonomskog napretka. Želimo da izgradimo društvo u kome će svi građani imati šanse za napredak na društvenoj lestvici. U takvom društvu će besplatno visoko obrazovanje biti dostupno svim marljivim učenicima i studentima, besplatna zdravstvena zaštita garantovana svim siromašnim građanima, a svi građani Srbije biće zaštićeni od ekstremnog siromaštva

Prilog br 3.

U ovom primeru koji je deo ekspozicije mandataru za sastav Vlade, kao i prethodni, lingvistički indikator *jedan od prioriteta* ukazuje da je argument deo šireg argumentacionog diskursa jer je on *jedan od* njih. Argumenti koji slede posle lingvističkog indikatora su: *Vlade Republike Srbije će kao prioritet imati jačanje socijalne odgovornosti prema građanima Republike Srbije; Vlade Republike Srbije će, kroz jačanje socijalne odgovornosti prema građanima, poboljšati uslove života i rada svih građana Srbije; Vlade Republike Srbije će, kroz jačanje socijalne odgovornosti prema građanima poboljšati uslove života i rada najugroženijih kategorija građana Srbije* itd.

Lingvistički indikatori koordiniranog složenog debatnog diskursa

Koordinirani složeni argumentacioni diskurs se može prepoznati po lingvističkim indikatorima kao što su: *kao što smo već rekli...i pre svega... i na kraju...na zaboravimo da... a posebno zbog toga što...i ne samo što...i takođe...i najvažnije... što smo vam mi predlagali...* i sl. Primer koji sledi ilustruje ovaj tip indikatora:

Ni jedna jedina mera do danas nije doneta, a ono *što smo vam mi predlagali*, iz političke sujete je ignorisano, ali ne samo iz političke sujete. Ignorisano je do sada ovo što je sa naše strane predloženo i zbog toga što je Vlada, odnosno prikupljena administracija Borisa Tadića, sa raznih strana, nije sposobna da sačini celovit program, onda Mirko Cvetković, Vama svaka čast, bio ovde i, ne samo branio rebalans budžeta i prateće zakone, nego bi branio mere koje je Vlada Republike Srbije predložila protiv recesije u Srbiji, a ne može da brani jer nema mera.

Transkript br. 46

U ovom primeru lingvistički indikator *što smo vam mi predlagali* ukazuje na to da su argumenti već izneseni. Govornik nastavlja argumentaciju tako što ju je vratio na početak ističući novim argumentima razloge koji su, prema njemu, razlog neprihvatanja prethodne argumentacije. Da bi se sagledali odnosi među argumentima potrebno je uzeti u razmatranje celu debatu. Ovde ćemo izdvojiti, radi ilustracije, samo neke od argumenata koji slede posle indikatora: *argumenti su se ignorisali iz političke*

sujete; argumenti su se ignorisali iz nekih skrivenih razloga; argumenti su se ignorisali jer administracija Borisa Tadića nije u stanju da sačini celovit program itd.

Primer:

Svaki budžet koji, kao svoj konačan rezultat, ima deficit, po čemu taj deficit nije mali, on je 3% društvenog proizvoda i ne samo to. Javna potrošnja nije mala. Vi svi kritikujete da ja javna potrošnja visoka i slažem se sa vama što kritikujete da je javna potrošnja visoka, jeste visoka. Ali imamo visoku javnu potrošnju, imamo deficit od 3% i neko kaže da je to recesioni budžet. Dakle, ne može budžet sa deficitom biti recesioni. *Takođe*, znamo da 31. maja sledi otplata devizne štednje. To nije klasična otplata. To je, znači, otplata nekih starih dugova. U tom trenutku to je veliki, kako da kažem, veliko povećanje likvidnosti. Od te otplate, koja iznosi u proseku između 220 i 250 miliona evra, 50% završi u potrošnji, 50% se zadrži u bankama i kod investitora. Dakle, to će biti dodatni podsticaj rastu tražnje. Prethodnih godina, nisam volela taj dan kada se isplaćuje devizna štednja, jer sam znala koliko likvidnosti i eventualnog pritiska na inflaciju ima, samom činjenicom da odjednom ubacujete u potrošnju 220 miliona evra. Ovog puta se radujem. To će, definitivno, povećati likvidnost našeg sistema. Takođe, rešenje dugova javnog preduzeća

Transkript br. 47

Lingvistički indikator koordiniranog argumentacionog diskursa u ovom delu govora *takođe* ukazuje da je pre njega bilo izneto niz argumenata i da će posle njega uslediti još neki. Ovaj deo govora, pored niza argumenata ima iskazano slaganje sa stajalištem sagovornika: *slažem se sa vama što kritikujete da je javna potrošnja visoka, jeste visoka*. Lingvističkom indikatoru prethodi argumenti: *deficit nije mali; javna potrošnja je visoka*. Navedeni argumenti su obrazloženje stajališta: *ne može budžet sa deficitom biti recesioni*. Stajalište je bazirano na neizrečenoj pretpostavci: *budžet koji ima deficit od 3% i visoku javnu potrošnju ne može biti recesioni*. Posle lingvističkog indikatora slede argumenti poput: *sledi otplata dugova koji će povećati likvidnost; otplata dugova će uticati na likvidnost* itd.

Primer:

Na kraju želim da istaknem da je projekat nove Vlade, koji sam izložio, zapravo projekat boljeg života uz očuvanje posebnosti i dostojanstva svih građana koji žive u Srbiji. Njegovom realizacijom obezbediće se veće zarade, veće penzije, veća socijalna odgovornost, veća mogućnost za zaposlenje, manje korupcije, biće izgrađena osnovna infrastruktura i ostvarena snažnija pozicija zemlje za odbranu svog suvereniteta.

Prilog br. 3

Na kraju želim da istaknem da lingvistički je indikator koji, kao i u prethodnim primerima, ukazuje da je pre njega bilo izneto niz argumenata i da posle njega slede neki od njih, najmanje jedan. Posle indikatora su usledili argumenti: projekat nove Vlade je projekat za bolji život; projekat nove Vlade uključuje očuvanje posebnosti i dostojanstva svih građana; realizacijom projekta će se obezbediti veće zarade, penzije i socijalna sigurnost; realizacijom projekta će se obezbediti veće mogućnosti zaposlenja; realizacijom projekta će se obezbediti manja korupcija; realizacijom projekta će se obezbediti izgradnja osnovne infrastrukture; realizacijom projekta će se obezbediti ostvarenje snažnije pozicije zemlje za odbranu njenog suvereniteta.

Primer:

Bilo je, dabome, razmatranja koja su se ticala slike medija, slike kulture. To je, *takođe*, važno zato što smo i na taj način uvažili jednu važnu dimenziju zbog kojih i mi, kao Ministarstvo kulture stojimo iza predloga a to je, da naši mediji treba da budu slika naše kulture i u toliko određene stvari koju mi vidimo u našim medijima svakodnevno plasiraju, sigurno nisu to što bi smo mi želeli da bude slika naše kulture, odnos prema javnosti, odnos prema nečemu što je društvo i odgovornost s tim u vezi.

Transkript br. 1

U ovom primeru lingvistički indikator *takođe ukazuje* na to da je jedan broj argumenata iznet pre njega i da sledi novi argumenti. Da je deo argumenta iznet pre indikatora govori i rečenica koja prethodi rečenici sa indikatorom: *Bilo je, dabome, razmatranja koja su se ticala slike medija, slike kulture.* Argumenti koji su usledili

oddatno su obrazložili stajalište govornika (*Mediji trebaju biti slika naše kulture*), u ovom slučaju ministra kulture: *određene stvari koje se plasiraju u medijima nisu ogledalo kulture; određene stvari koje se plasiraju u medijima nisu ogledalo društva; određene stvari koje se plasiraju u medijima nisu ogledalo naše odgovornosti*. Vidimo da argumenti, koji su usledili posle indikatora kroz svojevrsno opravdanje ministra poslanicima, obrazlažu njegovo sadašnje stajalište i traže podršku kroz njegovo prihvatanje.

Primer:

Takođe, iznijeli ste da će glavni cilj vaše, socijalno odgovorne Vlade, biti ulazak u Evropsku uniju, i da će se to desiti do kraja mandata vaše Vlade ili najkasnije do kraja 2014. godine. Ali nije rečeno kako to da se ostvari. Lično smatram, da ulazak u Evropsku uniju, pri najboljim uslovima, nije moguć prije 2018. godine...Za sve investicije, za koje postoji zainteresovani privatni investitori, treba stvoriti uslove da se tako i finansiraju, a da država ne bude oštećena niti zadužena više nego što mora, *takođe*, ni jednom jedinom riječju nije pomenuto javno i privatno partnerstvo kao mogućí izvor finansiranja za projekte, iako je to praksa, glavna praksa u Evropskoj uniji. Što se tiče Kosova i Metohije, veliku socijalnu, pravnu, bezbednosnu nesigurnost podnose naši stanovnici na Kosovu i Metohiji. Što se tiče ovog obraćanja, nisam čuo ništa o tome kako ćemo da zaposlimo više od 80.000 Srba na Kosovu, *i takođe*, neprestano se zalažemo da Srbija mora da investira, da razvija proizvodnju. Gotovo da ništa o tome nije rečeno.

Transkript 12

Lingvistički indikator koordiniranog argumentacionog diskursa u ovom primeru je *takođe* koji se, u izdvojenom delu govora, javlja tri puta. U sva tri slučaja on ukazuje da su pre njega bili izneti argumenti i da će posle njega uslediti novi. U slučaju prvog indikatora, na početku primera, posle njega slede argumenti koji postaju, u slučaju drugog indikatora, argumenti koji mu prethode praveći svojevrsan argumentacioni lanac. Na takav način identifikatori čine svojevrsnu vezu među iznetim argumentima i omogućavaju stabilniju koordiniranu argumentaciju.

Lingvistički indikatori subordiniranog složenog debatnog diskursa

Subordinirani složeni argumentacioni diskurs je, kao što smo već napomenuli, onaj u kojem se argumenti međusobno nadopunjuju, nižu jedan za drugim. Lingvistički indikatori ove argumentacione diskursne strukture su: *iz tog razloga...zato i...zato što...pre svega...na kraju...u odnosu na... prema tome...itd.* Primer koji sledi je jedan od onih u kojima je ovaj tip indikatora jasno istaknut:

Što se tiče poljoprivrede ona je i dalje prepuštena sama sebi. Agrarni budžet je i dalje gotovo simboličan u odnosu na veličinu obradivih površina i broj grla stoke, koji se, upravo *iz tih razloga*, iz godine u godinu smanjuje. Naš budžet za subvencije poljoprivredi je nešto veći od 200 evra, dok je u Hrvatskoj 350, iako je njihovo obradiva površina za 3 puta manja od naše.

Transkript br. 12

Lingvistički indikator subordiniranog složenog argumentacionog diskursa (o kojoj je bilo reči u prethodnim odeljcima) je *iz tih razloga* koji jasno ukazuje da su argumenti već izneti i da će stajalište govornika biti izneseno kao, svojevrsan, zaključak argumentacije. Stajalištu (*Naš budžet za poljoprivredu je mali i nedovoljan.*) prethode argumenti: *o poljoprivredi se ne vodi računa i ona je prepuštena sebi; Agrarni budžet je simboličan u odnosu na obradivu površinu i broj grla stoke.*

Primer:

A, treća grupa primedbi jesu primedbe o nedostatku pojedinih delova pa su onda spominjali da nema ništa o energetici, o, o hrani, o decentralizaciji, nema konkretnih projekata i tako dalje. Ja bih želeo na ovu primedbu da odgovorim, da se ovde radi, ovde radi o jednom, u izvesnom smislu, standardnom konceptu ekspozea u odnosu na ovo što smo imali ranijih godina. A zapravo uobičajena praksa je bila da se ekspoze nakon, a, sagledavanja osnovnih političkih poruka, pređe na objašnjenja šta rade pojedina ministarstva pa u tom pogledu se, onda on prvo bude dugačak a, onda se i pomene sve o čemu će se raditi. Ovde koncept ekspozea je bio da on bude kraći, da bude fokusiran i usmeren na ciljeve koji trebaju da se postignu, a da se ministarstva, odnosno izvršiocci ne pominju već da se oni funkcionalno vezuju za ciljeve. *Iz tog razloga* su pojedine stvari odavde

zapravo izostavljene, ali ne suštinske jer je pretpostavka da svako od ministarstava ima sličan takav, da kažem, skup ciljeva koji se uklapaju u opšti cilj rada Vlade.

Prilog br 3

U ovom primeru lingvistički indikator *iz tog razloga* ukazuje na činjenicu da su argumenti već izneseni i najavljuje iznošenje stajališta govornika. Stajalište (*Pojedinosti su izostavljene jer svako ministarstvo ima slobodu da definiše svoje.*) je izvedeno kao zaključak na bazi argumenata: *koncept ekspozee je standardan; standardani koncept ekspozee ne zahteva iznošenje pojedinosti; u standardnim ekspozeeima se prvo iznose osnovne političke poruke, koncept ekspozee treba biti kratak; koncept ekspozee treba biti fokusiran na osnovne ciljeve* itd.

Primer:

...Ukoliko ne učinite, gospodine Cvetkoviću, sve da se Srbiji i njenom stanovništvu povrate državnu i društvenu imovinu koju su Albanci, privremena uprava, okupirali, možemo smatrati ne da je oduzeta nego poklonjena. Molim Vas da preduzmete sve da se to ne dogodi. Nema veće snage od ekonomskog interesa, *prema tome*, predlažem Vam da se borite za Kosovo i Metohiju snagom ekonomskih principa i projekata koje Vlada mora da pokrene hitno, jer Kosovo se najbolje brani ekonomijom.

Transkript br. 12

Lingvistički indikator *prema tome*, kao i u prethodnim primerima, ukazuje da su argumenti već izneseni i da sledi stajalište kao zaključak argumentacionog diskursa. Stajalište (*Kosovo i Metohiju se najbolje brane ekonomijom.*) je izvedeno na bazi argumenata koji su mu prethodili.

Iz navedenih primera jasno je da subordinirani i koordinirani argumentacioni diskurs poseduju jedan značajan deo istih lingvističkih indikatora te je stoga, po njihovom markiranju, neophodno odrediti argumente, uočiti da li se oni međusobno nadopunjuju ili ne, kako bi smo utvrdili o kojoj vrsti diskursa se radi. Lingvistički indikatori argumentacionog diskursa su ujedno i indikatori stajališta.

Regresivni i progresivni lingvistički indikatori stajališta u debatnom diskursu

Regresivni lingvistički indikatori stajališta

Govoreći o regresivnim lingvističkim indikatorima van Eemeren ističe: „Sometimes indicators refer to standpoint that was started earlier: for example, *because* and *since*. This order of presentation is *retrogressive*, that is, the standpoint is given before the argument.“ (Eemeren van, F. H. Grootendorst, R. & Snoeck Henkemans, A. F. 2002: 39) Regresivni lingvistički idetifikatori upućuju na stajalište koje je jasno prezentovano na samom početku argumentacionog diskursa, pre iznošenja prvog argumenta. Regresivne identifikatore najčešće susrećemo u argumentacionim diskursima kojima se obrazlažu predlozi amandmana kao u pimeru koji sledi:

U tački 2. amaterska delatnost u kulturi, shodno tome *predlažemo* da se i u Članu 8, posle tačke 8, dodamo tačku 9 koja glasi: amaterska delatnost u kulturi. Postojeće tačke 9 i 10 postaju tačke 10 i 11. *Smatram* da amaterizam u kulturi zaslužuje adekvatnu zastupljenost u ovom zakonu, imajući u vidu da se amaterizam, javlja i, a, na neki način, amaterizam se pretache u profesionalizam, a svedoci smo, svi koji se bavimo kulturom, da je to tačno. *Dakle*, imajući u vidu da se, da je amaterizam veoma bitan on u kulturi treba, pošto je da, u sadašnjoj strategiji, treba, predlažem već kao takav, kao takav i ostane. Jer zbog specifičnosti u ovoj delatnosti, a u praksi i primeni određenih odredaba drugih zakona reguliše se pitanje amaterske delatnosti u kulturi to jest, donose se odgovarajuće mere. *Dakle*, u oblasti finansiranja i svih ostalih, i sve ostale mere koje su bitne. na ovaj način, dakle, ako bi amaterizam dobio svoje, posebno mestou ovom zakonu vrednovalo bi se kulturno- umetničko stvaralaštvo, i ovo bi se priznalo kao kulturna delatnost jer je specifična u odnosu na druge delatnosti u kulturi pa tako, samim tim, naravno, treba da ima i tretman u ovom zakonu. Ja bih, zaista, *apelovala da prihvatite ovo*, iz prostog razloga što ne mogu svi da budu profesionalci. Ne mogu svi da imaju status profesionalnih izvođača niti profesionalnih pozorišta, a, s obzirom da sam, kroz svoj vek glumački, radni vek, bila mnogo puta predsednik komisija amaterskih pozorišta, a, nagledala sam se,

možda, mnogo boljih predstava amatera nego, čak, i profesionalaca, tako da amateri, stvarno, u ovom zakonu treba da imaju pravo mesto.

Transkript br. 3

U ovome primeru se jasno izdvaja stajalište: *predlažemo da se i u Članu 8, posle tačke 8, dodamo tačku 9 koja glasi: amaterska delatnost u kulturi*, koje prati niz argumenta: *da amaterizam u kulturi zaslužuje adekvatnu zastupljenost; amaterizam se pretače u profesionalizam; amaterizam je veoma bitan; amaterizam u kulturi treba; ako bi amaterizam dobio svoje, posebno mesto u ovom zakonu vrednovalo bi se kulturno- umetničko stvaralaštvo; ne mogu svi da budu profesionalci...*

Indikatori stajališta u ovom primeru (*dakle, apelovala bih da prihvatite ovo*) jasno upućuju na činjenicu da je stajalište izneseno pre argumenta. Govornik poziva sagovornika da prihvati njegovo stajalište kao validno na osnovu argumenata koji slede nakon jezičkog indikatora. I iz ovog primera je jasno, kao i iz nekoliko prethodnih, da je za potpuno razumevanje odnosa među argumentima, argumenata i stajališta, bitno poznavanje konteksta ili cele debate. Bilo kakvo izdvajanje delova debate, bez njenog sagledavanja u celosti, i van konteksta može navesti istraživača na pogrešan zaključak u vezi tipa indikatora i diskursa.

U ovu grupu indikatora spadaju i oni poput: *kao što smo naglasili, u prethodno iznetom stavu, s obzirom na stav naše stranke, kao što smo već napomenuli, prema tome* i sl. Svi oni imaju jednu zajedničku karakteristiku- najvaljivanje iznošenja argumenata koji trebaju obrazložiti prethodno jasno izneseno stajalište.

Progressivni lingvistički indikatori stajališta

Progressivne indikatore van Eemeren karakteriše kao: „Other indicators of arguments signal that a standpoint will follow, for example in the conclusion. Such indicators include *thus, for that reason, and therefore*. This is *progressive* presentation.“ (Eemeren van, F. H. Grootendorst, R. & Snoeck Henkemans, A. F. 2002: 40) Progressivni lingvistički indikatori ukazuju da stajališta sledi posle argumenata (prvo se u argumentaciji iznose argumenti a potom stajalište koje se njima brani). Karakteristika ovog tipa lingvističkih indikatora je jasno najavljivanje stajališta kao logičnog rezultata izvedenog na osnovu argumenata koji mu prethode. Analiza našeg korpusa je pokazala da u njemu ima mali broj indikatora ovog tipa, te se može

pretpostaviti da ih nema mnogo ni u srpskom jeziku, osim onih poput: *zato treba, predložićemo, ukazaćemo* i sl. Jedan od takvih primera u posmatranom diskursu skupštinskih debata, je:

REPUBLIKA SRBIJA JE DRŽAVA SOCIJALNE PRAVDE, ZAPISALI SMO U USTAVU, ZAŠTA JE GLASALO 50% GRAĐANA SRBIJE upisanih u Birački spisak. NEMA DRŽAVE SOCIJALNE PRAVDE, kakva treba da bude Srbija, u kojoj će pravo na rad, pravo na lečenje, pravo na obrazovanje, biti privilegija. Svako u ovoj državi mora da ima jednaku šansu da uspe u životu, JER I VI STE, GOSPODINE MINISTRE, VEROVATNO, OD NEKUD DOŠLI I KORISTILI PRAVO NA BESPLATNO ŠKOLOVANJE, NA BESPLATNO LEČENJE. Da svega toga nije bilo, pitanje je da li biste uopšte završili škole, fakultete i da li biste uopšte došli do svega ovoga, i to je princip za koji se bori Socijalistička partija Srbije, i pozivam vas da te odrednice zadržite i to, ne samo u Programu vaše stranke, nego da zadržite i u Predlogu, da postavite u Predlogu budžeta, koji predlažete Narodnoj skupštini Republike Srbije. Možete biti samo levičari ili, ukoliko želite državu socijalne pravde, ukoliko to pokažete predlozima zakona, ukoliko ste to samo u inostranstvu, a onda u zemlji to ne pokazujete, zato što za vas ne glasaju oni što tako misle u Srbiji, onda igrate na pogrešnu političku kartu. Izgubićete deo svog biračkog tela, zato vas pozivam, važnije od svega je odbrana države, naroda. Ali država socijalne pravde je ustavna kategorija. Morate omogućiti ljudima pravo na rad, na garantovano radno mesto, da tajkuni ne budu, da 10 TAJKUNA NE BUDU JAČI OD 5 MILIONA SRBA i drugih građana Srbije. Da ljudi imaju pravo na, na besplatno školovanje, besplatno lečenje

Transkrip br. 54

U ovom primeru, subordiniranog argumentacionog diskursa, vidimo da se prvo iznose argumenti poput: *Republika Srbija je država socijalne pravde;svako u ovoj državi mora da ima jednaku šansu da uspe u životu;i vi ste koristili pravo na besplatno školovanje i lečenje pa ste ministar danas...* Posle iznošenja argumenata govornik definiše stajalište, kao logičan argumentacioni sled: *građani trebaju imati pravo na besplatno školovanje i lečenje.*

U ovom delu debatnog diskursa govornik koristi najavu da bi skrenuo pažnju slušaoca na svoje argumente, kroz kontra argumentaciju, koji više služe za promovisanje stavova političke stranke, kojoj govornik pripada, kao boljih za građane od onih koje su sagovornici prethodno promovisali. Čini se da je govor više upućen građanima, biračima, nego što ima za cilj iznošenje kontra argumenata zarad promene stajališta sagovornika. Na početku ovog debatnog diskursnog bloka govornik koristi povišen ton (u tekstu istaknuto velikim slovima) kao vrstu opomene, podsećanja, pozivanja na ozbiljnost i odgovornost prema građanima (*REPUBLIKA SRBIJA JE DRŽAVA SOCIJALNE PRAVDE, ZAPISALI SMO U USTAVU, ZAŠTA JE GLASALO 50% GRAĐANA SRBIJE upisanih u Birački spisak.*). Da bi povećeo stepen značaja njegovih argumenta koristi se, u jednom trenutku, apelativom i direktno se obraća ministru odgovornom za socijalnu politiku Vlade (*...JER I VI STE, GOSPODINE MINISTRE, VEROVATNO, OD NEKUD DOŠLI I KORISTILI PRAVO NA BESPLATNO ŠKOLOVANJE, NA BESPLATNO LEČENJE*). Poslanik optužuje sagovornike da obmanjuju javnost tako što drugačije stavove prezentuju stranim političarima od onih koje prezentuju javnosti zemlje čija su Vlada (*Možete biti samo levičari ili, ukoliko želite državu socijalne pravde, ukoliko to pokažete predlozima zakona, ukoliko ste to samo u inostranstvu, a onda u zemlji to ne pokazujete, zato što za vas ne glasaju oni što tako misle u Srbiji.*). Pred kraju ovog bloka govornik kroz, ironičnom intonacijom, iznetu opomenu ili preporuku (*...igrate na pogrešnu političku kartu. Izgubićete deo svog biračkog tela.*) apeluje na sagovornike da razmisle o usvanju zakonskog predloga, koji je tema skupštinskog zasedanja, i o mogućim posledicama po njih i vladajuću koaliciju koja je predlagač zakona. Na kraju bloka se opet vraća na temu socijalne pravde čime i zaključuje svoje obraćanje (*Da ljudi imaju pravo na, na besplatno školovanje, besplatno lečenje*).

Lingvistički indikatori argumentacionih stajališta

Argumentacioni diskurs predstavlja prezentaciju nekog mišljenja kroz prezentaciju osnovnog stajališta i njegovu potvrdu kroz adekvatne argumente, ili osporavanje. Pod stajalištima, kao što smo već pomenuli, podrazumevamo ideje, misli, stave, koje govornik zastupa kroz argumentaciju, a koji proizilaze iz inicijalnih pretpostavki koje mogu biti bazirane na činjenicama, događajima, stavovima, procenama ili savetima. Stajališta je mišljenje koje čini okosnicu argumentacije i koje je branjeno argumentima i na koje utiču pretpostavke koje govornik crpi iz različitih izvora, od iskustvenih, socijalnih, političkih, naučnih itd. (One mogu biti jasno vidljive ili dobro kamuflirane argumentima.) Proučavanjem stajališta su se bavili Tseronis (2009), Willard (1989), Van Eemeren (2002a) itd. Naša analiza stajališta se oslanja na njihove postavke potkrepljene primerima iz našeg debatnog korpusa. S obzirom da se stajališta grade na raznolikim pretpostavkama, proizišlim iz različitih izvora, možemo ih podeliti na osnovu porekla na: lična, kolektivna, kombinovana.

Lična stajališta

Lična stajališta su proizašla iz pretpostavki baziranih na ličnom iskustvu ili ličnom doživljaju. U debatama su jasno istaknuta, kroz sintagme, rečenice, kao što su: *Moje lično mišljenje...; Po mom mišljenju...; Ovdje iznosim moj lični stav...* itd.

Ovakve primere često možemo uočiti u medijskim nastupima partijskih funkcionera, dok su u skupštinskim debatama retka pojava

Primer:

Ja mislim da smo mi u ovom slučaju, praveći jedan širi aranžman koji se ne tiče samo NIS- a, nego je mnogo značajniji strateški, zapravo napravili dobar izbor za Srbiju...

Transkript br. 22

U ovom primeru stajalište *Aranžman je dobar za Srbiju*, lični je stav govornika, na šta ukazuje deo rečenice koji se javlja kao lingvistički indikator vrste stajališta : *Ja mislim da...*

Primer:

To je predlog, ali primedba da je ovo najveća Vlada, bila bi najveća Vlada ona druga Vlada koja je bio predlog, od 28 članova, al i *ja ne mislim da bi to bila loša Vlada....*

Transkript br. 13

U ovom primeru lingvistički indikator ličnog stajališta (*Bivša Vlada nije bila loša*) je: *Ja ne mislim da..* Govornik jasno ističe da je to njegov stajalište a ne grupe kojoj pripada.

Primer:

Tako da su, *po meni*, ti ekonomski stavovi apsolutno nepomirljivi...

Transkript br. 12

U ovom primeru indentifikator stajališta (*Ekonomski stavovi su nepomirljivi*), koji nedvosmisleno ističe da se radi o ličnom stajalištu, je: *po meni..*

Ja, zaista, ne smatram da je projektovani budžet u kome se, mimo svake ekonomske logike, odrede granice prihoda, pa onda odredi potrošnja. Vi radite obrnuto...

Transkript br. 46

U ovom primeru lingvistički indikator ličnog stajališta (*Budžet nije dobro projektovan.*) je : *Ja ne smatram...*

Primer:

Ja, kao poslanik, mogu da kažem, kažu, jer dokaza koliko nemate ni Vi ni ja, ni Narodna banka, koja bi morala da ima za one devizne prilive....

Transkript br. 46

U ovom primeru lingvistički indikator ličnog stajališta (*Narodna banka mora da ima dokaze za devizne prilive*) je : *Ja...mogu da kažem..*

Primer:

Jer, *ja mislim da* ste vi jedina Vlada na svetu koja je Predlog budžeta skinula sa dnevnog reda, da bi usvojili neke malo manje važne zakone, rizikujući time da država ostane bez finansiranja u ovako teškom periodu...

Transkript br. 54

U ovom primeru lingvistički indikator ličnog stajališta (*Nije trebalo skinuti Predlog budžeta sa dnevnog reda*) je : *Ja mislim...*

Primer:

Prvo, *ja se u potpunosti slažem sa* konstatacijom da je budžet u stvari, samo finansijski instrument za realizaciju prethodno definisane politike, pre svega ekonomske politike Vlade Republike Srbije...

Transkript br. 56

U ovom primeru indikator ličnog stajališta (*Budžet je realizacija politike Vlade*) je: *Ja se... slažem...*

Iz ovih primera možemo zaključiti da su jezički indikatori jasan, nedvosmislen, pokazatelj ličnog karaktera argumentacionog stajališta i da su najčešće obeleženi ličnom zamanicom u prvom licu jednine, u različitim padežnim oblicima (*ja, mene, meni i sl*).

Kolektivna stajališta

Kolektivna stajališta se baziraju na kolektivnim pretpostavkama, stavovima. Ona se ređe ističu, kao da se podrazumevaju zbog svog kolektivnog karaktera. Kada se istaknu to je onda sa ciljem ojačavanja stajališta, kroz ukazivanje na snagu podrške koju to stajalište ima u kolektivnom mišljenju. Ukoliko je stajalište istaknuto biće izraženo kroz lingvističke indikatore kao što su: *Stav moje stranke...; Stav moje partije...; Stav rukovodstva moje stranke...; Stav Vlade Republike Srbije...; Stav cele Vlade Republike Srbije...* (reč- *cele* je upotrebljena radi ojačavanja snage iznesenog stajališta); *Stav Ministarstva...* Ovako potkrepljena stajališta se često mogu identifikovati u skupštinskim debatama.

Primer:

Da li će nam se to desiti za godinu, dve ili tri? *Mi mislimo da hoće*. Dobili smo na mestu ministra energetike lobistu za jednu takvu ideju...

Transkript br. 25

U ovom primeru lingvistički indikator kolektivnog stajališta (*Gradićemo nuklearne elektrane*-koje je jasno iskazano u argumentaciji čiji je primer deo) je: *Mi mislimo...*

Primer:

Poslanici Demokratske stranke, Sandžačke demokratske partije i Srpskog pokreta obnove, glasaće za ratifikaciju sporazuma o naftno- gasnom aranžmanu Srbije sa Rusijom...

Transkript br. 22

U ovom primeru lingvistički indikator kolektivnog stajališta (*Naftno-gasni aranžman sa Rusijom je dobar za Srbiju*) je: *Poslanici....glasaće*. Imenica poslanici ukazuje na kolektivitet stajališta kao i oblik glagola kojim se ukazuje da govornik zna stav svih drugih poslanika poslaničke grupe kojoj pripada.

Primer:

Vi i ja, gospođo Dragutinović, sigurno znamo da budžetska država, ovakva kakva je, nije naš izum, da je to moderan izum, kojim se od Amerike do naše države, svaka vlast ponaša vlasnikom svega što se u jednoj državi proizvede...

Transkript br 46

U ovom primeru lingvistički indikator kolektivnog stajališta su dve zamenice: *Vi i ja*...Ovaj primer upućuje na to da je moguće da jedan pripadnik grupe gradi kolektivno stajalište samo sa jednim pripadnikom druge grupe. U svim ostalim primerima imamo kolektivna stajališta definisana od strane pripadnika jedne grupe.

Primer:

Ovo je samo deo razloga, koje sam iznela, zbog kojih *Srpska napredna stranka i poslanički klub „Napred Srbijo“*, ne da ne može da glasa, nego se čudi uopšte Vama zašto ste izašli sa ovakvim predlogom...

U ovom primeru lingvistički indikator kolektivnog stajališta (*SNS neće glasati za predlog*) je : *SNS i poslanički klub...se čudi...*

Kolektivno stajalište u ovom primeru, pored celog poslaničkog kluba stranke, uključuje i celu stanku.

Primer:

Prvo, a, *predstavnicima i poslanici, a, a poslaničkog kluba vojvođanskih poslanika neće glasati za ovaj budžet* iz jednostavnog razloga, što taj budžet ima jednu sistematsku grešku, a, nju bih mogao da definišem time što je opet deficitaran budžet...

U ovom primeru lingvistički indikator kolektivnog stajališta (*Poslanički klub vojvođanskih poslanika neće glasati za budžet*) je: *predstavnicima i poslanici...neće glasati...*

Možemo zaključiti, na osnovu brojnih primera, da su jezički indikatori nepogrešivo sredstvo identifikacije kolektivnog stajališta i da su najčešće obeleženi ličnom zamenicom u prvom licu množine, u različitim padežnim oblicima. Radi isticanja kolektivnog stajališta sagovornika govornik upotrebljava izraze koji, obično, sadrže neki od padežnih oblika zamenice u drugom licu množine.

Kombinovana stajališta

Kombinovana stajališta su ona u kojima je moguće identifikovati i lično i kolektivno stajalište. Ona nisu česta u priloženim transkriptima te je malo primera koji ih ilustruju. Mogu se identifikovati u rečenicama u kojima imamo indikatore kao što su: *Ja i moja stranka; U moje lično ime i u ime Vlade* i sl.

Primer:

Lično, ja sam, a i moja stranka, potpuno protiv privatizacije Elektroprivrede Srbije.

U ovom primeru kombinovano stajalište (*Stranka kojoj pripadam se protivi privatizaciji Elektroprivrede Srbije.*) je identifikovano pomoću: *ja sam, a i moja stranka*. Izneseno stajalište je i lično stajalište govornika, ali i stranke koju predstavlja u Skupštini.

Kolektivna, lična, i kombinovana stajališta su lako uočljiva i ima ih u debatama svih poslanika. Ovde smo, radi ilustracije njihovog postojanja u našoj skupštinskoj praksi, naveli samo neke i njih smo grafički istakli, što nam je omogućilo separaciju stajališta u jedan, drugi ili treći tip.

Pored ove podele stajališta po kvalitativnom odnosu baznih pretpostavki možemo ih podeliti i na osnovu polariteta pretpostavki na kojima su građena na pozitivna, negativna, neutralna.

Pozitivna stajališta

Pozitivna stajališta imaju pozitivan kvalitativni predznak i mogu se identifikovati u afirmativnim argumentima.

Ovakva stajališta možemo identifikovati u rečenicama, delovima rečenica, kao što su: *Ja mislim da je to dobro; Naša odbornička grupa će podržati ovaj zakon* i sl.

Primer:

Smatram *da amaterizam u kulturi zaslužuje adekvatnu zastupljenost u ovom zakonu*, imajući u vidu da se amaterizam javlja i, a, na neki način, amaterizam se pretače u profesionalizam, a svedoci smo, svi koji se bavimo kulturom, da je to tačno...

Transkript br. 3

U ovom primeru ja lako identifikovati pozitivno stajalište koje govornik ima o amaterizmu, jer je ono jasno izraženo jezičkim sredstvima: *zaslužuje adekvatnu zastupljenost; se pretače u profesionalizam*.

Primer:

Neprihvatanje nezavisnosti Kosova je potpuno u redu, *s tim se slažem...*

U ovom primeru je očigledno pozitivno stajalište govornika i njegovo slaganje: *slažem se sa tim*, sa već iznetim stajalištima nekih govornika koji su učestvovali u skupštinskim debatama.

Primer:

Ja mislim da smo mi u ovom slučaju, praveći jedan širi aranžman, koji se ne tiče samo NIS- a, nego je mnogo značajniji strateški, zapravo *napravili dobar izbor za Srbiju...*

I u ovom primeru je lako identifikovati pozitivno stajalište (*Aranžman između Srbije i Rusije je dobar za NIS-* stajalište izvedeno na osnovu cele argumentacije čiji je primer deo) na osnovu: *napravili dobar izbor*.

Primer:

Koncesija je *najbolji ugovor*, potpisan u prošloj Vladi....

I u ovom primeru, kao i u prethodnim, lako je identifikovati pozitivno stajalište (*Koncesija je odličan ugovor.*) zahvaljujući: *najbolji ugovor* (ako nešto smatram najboljim ugovorom ja imam pozitivan stav prema njemu).

Negativna stajališta

Negativna stajališta su ona koja imaju negativan kvalitativni predznak i mogu se identifikovati u rečenicama u kojima se iznosi negativno mišljenje. Ovakva stajališta možemo identifikovati u rečenicama kao što je: *Ja mislim da to nije dobro....*

Primer:

Ne verujem da će Mladić pristati na ulogu Tolimira i na ovaj *nevešti scenario* da se Tolimir preko mosta na Drini prebaci u Bratunac, pa tobože nije uhapšen u Srbiji nego na nekom drugom mestu...

Transkript br 11

U ovom primeru negativno stajalište (*Ne verujem da će Mladić dozvoliti da se sa njim postupa kao sa Tolimirom*) identifikujemo kroz *ne verujem* (jasno iskazan negativan stav prema onome što je prethodno rečeno) i sintagmu: *nevešti scenario* (indirektno ukazuje, kroz negativno karakterisanje iznetog izveštaja, na negativno stajalište govornika).

Primer:

To pitanje vam postavljamo zbog toga što sumnjamo u sposobnost, sumnjamo u sposobnost Vlade Vojislava Koštunice da u ovom poslu zaštiti, adekvatno, interese građana Republike Srbije...

Transkript br. 25

U ovom primeru, kroz samo jednu komunikativnu celinu- jasno izraženu sumnju, izražen je negativan stav: *što sumnjamo u sposobnost, sumnjamo u sposobnost Vlade Vojislava Koštunice da u ovom poslu zaštiti, adekvatno, interese građana Republike Srbije.*

Primer:

Prema tome, mislim da su *besmislena osporavanja*, vezana na ovaj način, kako se to pokušava...

Transkript br. 26

U ovom primeru lako je uočiti negativno stajalište govornika prema onom što je prethodno izrečeno kroz, za njega besmisleni, argumentaciju: *besmislena osporavanja.*

Primer:

Neće, gospodine Konstatinoviću, bolje da funkcioniše ako porežete Poslovník...

Transkript br. 31

I u ovom, i u prethodnim primerima, laka je identifikacija negativnog stajališta zahvaljujući izboru jezičkih sredstava: *Neće, gospodine Konstatinoviću, bolje da funkcioniše ako...*

Neutralna stajališta

Neutralna stajališta, kao što im samo ime kaže, nemaju ni pozitivan ni negativan predznak i mogu se identifikovati u rečenicama u kojima se iznosi jasna sumnja. Ovakvo stajalište se najteže identifikuje, i ukoliko ne bude identifikovano, a postoji, može da dovede sagovornike u zabludu i izazove nepotrebnu argumentaciju i razvoj argumentacionog diskursa. Oprezno formulisano negativno mišljenje može izgledati i kao neutralno i kao pozitivno. Ovakva stajališta možemo identifikovati u rečenicama kao što su: *Ja ne znam da li je to dobro... Sumnjam da je to baš tako...* i sl.

Primer:

Želeći i da dam prilog ekonomičnosti u radu Skupštine u raspravi o Zakonu o kulturi. Biće onda bolje da sednem. Problem je u udaljenosti mikrofona. Kažem, prilog ekonomičnosti u raspravi u pojedinostima, u ime poslaničke grupe G17+, želim da dam jedinstvena objašnjenja, ne samo mog, nego i ostalih mojih amandmana kao i amandmana koje su podnele koleginice i kolege iz ove poslaničke grupe. Naime, svi do jednog su rezultat diskusije sa predstavnicima civilnog sektora i ustanovama kulture, koja je organizovana u okviru javnog slušanja Zakona o kulturi i rezultat su namere da se javna rasprava pokaže kao značajan izvor informacija relevantnih za zakonodavnu volju u procesu donošenja Zakona u Narodnoj skupštini Republike Srbije, a, najveći broj ovih amandmana je doslovno, prenošenje, predloga, ideja, preporuka, razmišljanja koji su se tamo mogli čuti ili uz elementarnu tehničko- pravnu i leksičku redakciju. A, ja se ovom prilikom zahvaljujem još jednom, u ime narodnih poslanika Narodne skupštine Republike Srbije, svim delatnicima u kulturi i predstavnicima, a, civilnog sektora koji su učestvovali u javnoj raspravi, a posebno se zahvaljujem i predstavnicima predlagača, koji su uvažili sve ove predloge i ispoljili potpuno, a, očekivanu saradnju na realizaciji zajedničkih ciljeva koji, između ostalog, ovaj zakon proklamuje i štiti.

Transkript br. 2

Kao što se vidi iz ovog primera, identifikacija neutralnog stajališta ponekad nije moguća samo preko lingvističkih indikatora već zahteva razmatranje dela ili cele debate, kao što je to u ovom slučaju. Narodni poslanik, kroz želju da doprinese

ekonomičnosti rada, iznosi i to da je skupština *neekonomično radila*, da su *morali da se usvoje amandmani*, i da je *bila odlična saradnja*, i da je *sada predlog dobar jer su usvojeni amandmani*. Možda bismo mogli ovo stajalište protumačiti i kao pozitivno, ali i kao negativno, što svedoči o poteškoćama identifikacije nekog stajališta kao neutralnog.

Primer:

Mi želimo da završimo ovu sednicu tako da, u narednom radnom danu, ovde među nama bude normalnija atmosfera, ali ne zbog toga da bi nam bili lagodnije, nego da bi rezultat našeg rada bio konkretniji i efikasniji. U obrazloženju ove inicijative efikasnosti je pomenuta kao ključna motivacija, ako želimo efikasnost onda moramo dati maksimum od sebe da bi tako nešto bilo, bilo moguće...

Transkript br. 61

U ovom primeru gotovo i da nema dileme o neutralnosti stajališta. Za utvrđivanje njegove neutralnosti bio nam je potreban manji deo debate, za razliku od prethodnog primera: *Mi želimo da završimo ovu sednicu tako da, u narednom radnom danu, ovde među nama bude normalnija atmosfera, ali ne zbog toga da bi nam bili lagodnije, nego da bi rezultat našeg rada bio konkretniji i efikasniji.*

Primer:

Očigledno da za takvo nešto, sad nema uslova. a oko drugih, mislim da ćemo se lako složiti...

Transkript br. 61

Za identifikaciju neutralnog stajališta, u ovom primeru, bila je dovoljna samo jedna rečenica.

Stajališta, kao i sama argumentacija ili diskusija čiji je ona deo, mogu biti lakši ili teži, za identifikaciju. Prema jasnoći identifikovanja ona mogu da budu: implicitna i eksplicitna.

Implicitna stajališta

Implicitna stajališta su skrivena, upakovana u prividnom slaganju. U ovom tipu stajališta, govornik osporava stajalište izneseno od strane sagovornika kroz iskazivanje sumnje ili nesigurnosti u ispravnost njegovog stajališta i sl.

Primer:

Što se tiče zapošljavanja, *nisam čuo da postoji jasan scenario u vezi nastavka napora za zapošljavanje* a danas imamo više od 800.000 nezaposlenih. Obećali ste da ćete taj broj smanjiti za 200.000 do kraja mandata ove Vlade, *a pri tome nije naveden ni jedan realan podatak ili oslonac te projekcije...*

Transkript br 12

U ovom primeru govornik, kroz tvrdnju da nije čuo niti reč o zapošljavanju: *nisam čuo da postoji jasan scenario u vezi nastavka napora za zapošljavanje*; implicitno iznosi stajalište da je plan, za rešavanje ovog problema neadekvatan: *a pri tome nije naveden ni jedan realan podatak ili oslonac te projekcije...*

Primer:

To pitanje vam postavljamo zbog toga što sumnjamo u sposobnost, sumnjamo u sposobnost Vlade Vojislava Koštunice da u ovom poslu zaštititi, adekvatno, interese građana Republike Srbije...

Transkript br. 25

U ovom primeru govornik kroz sumnju u nečiju sposobnost, implicitno iznosi svoje stajalište da je *Vlada nesposobna da zaštiti interese građana.*

Eksplicitna stajališta

Eksplicitna stajališta su jasno istaknuta, uočljiva, laka za identifikovanje. Kod njih govornik jasno iznosi svoje neslaganje sa stajalištem sagovornika.

Primer:

Mi treba da brinemo o budućnosti Kosova, o poziciji Kosova u odnosu na Evropu i okruženje...

Transkript br. 11

U ovom primeru govornik eksplicitno, *mi treba*, iznosi svoje mišljenje, kao podršku prethodno iznesenom stajalištu od strane učesnika u skupštinskoj debati. Za identifikaciju ovakvog mišljenja je potrebno, kao u ovom slučaju, sagledati ceo govor.

Primer:

I da zbog toga što Vlada Srbije ne radi svoj posao kako valja, *u Republici Srbiji su ugroženi život i zdravlje ljudi, bezbednost zemlje i rad organa i organizacija...*

Transkript br. 5

U ovom primeru govornik, isticanjem problema: *u Republici Srbiji su ugroženi život izdravlje ljudi, bezbednost zemlje i rad organa i organizacija...*, identifikuje uzročnika problema: *Vlada Srbije*“, a sa stajalištem da *Vladu treba rekonstruisati, menjati*.

Primer:

Koncesija je *najbolji ugovor* potpisan u prošloj Vladi...

Transkript br. 33

Primer:

Što se tiče Ministarstva finansija, *podržavamo svaku promenu* u radu pa i činjenicu da se sada uvrste dodatne, dodatne kontrole, mislim da je to bilo neophodno učiniti i ranije i sigurno bi i ovi dugovi bili manji...

Transkript br. 41

I u ova dva poslednja primera, eksplicitno stajalište je lako uočljivo zahvaljujući odgovarajućem izboru lingvističkih sredstava.

ZAKLJUČAK

Rezultati istraživanja, na korpusu srpskog jezika, kao i rezultati istraživanja drugih istraživača baziranih na korpusima drugih jezika, ukazuju na činjenicu da je i danas, kao i u doba antike, osnovni skupštinski debatni diskurs argumentacioni. U skupštinskim debatama uspostavljaju se dve suprotne pozicije. Svaki od njih u argumentacionom diskursu polazi od svog stajališta koje obrazlaže kroz argumente, i tako nastoji nametnuti svoje stajalište ili diskreditovati sagovornikovo. Argumentacioni diskurs kao takav ne može biti dobar ili loš, jer se njegov kvalitet može meriti samo kroz uspešnosti ubeđivanja sagovornika ili auditorijuma.

Argumentacioni diskurs se gradi od stajališta i argumenata koji su precizno raspoređeni, u skladu sa određenim pravilima. Analizom referentnog korpusa uočili smo lingvističke indikatore argumentacionog diskursa, koji imaju značajnu ulogu u identifikaciji diskursa, argumenata i odnosa među njima, kao i jezička obeležja debatnog diskursa.

Jezička obeležja jezika javnih političkih debata su jasno uočljiva. Kolokacije, frazeologizmi i ponavljanja su bitne karakteristike skupštinskog diskursa, pored retoričkih sredstava, od kojih su retorsko pitanje i metafora najčešće upotrebljavana sredstva u govorima narodnih poslanika.

Ograničenja istraživanja

Svako istraživanje ima ograničenja objektivne ili subjektivne prirode, koje sam istraživač nameće sebi ili su mu nametnuta. Ograničenja su neophodna naročito kada je posmatrani korpus obiman. Ograničenja ovog istraživanja se odnose, pre svega, na veličinu korpusa kao i teškoće prilikom izdvajanja argumentacionog ciklusa, na transkribovanje i na snimanje materijala. Naime, ne postoji niti jedan softver za srpski jezik, te se transkripcija mora uraditi na tradicionalan način, preslušavanjem snimljenog materijala i zapisivanjem. Kod ovakvog načina transkribovanja uvek postoji mogućnost da se nešto previdi ili ne čuje i samim tim ostane netranskribovano.

Bilo kako bilo, o ograničenjima je neophodno voditi računa pri analizi diskursa i to uzeti u obzir pri selekciji materijala za analizu.

Ključni doprinosi istraživanja

Istraživanja jezika javnih političkih debata na skupštinskom debatnom korpusu srpskog jezika su retkost te je iz tog razloga doprinos ovog rada veći. U tezi je dat osvrt na dosadašnja istraživanja na polju analize debatnog diskursa sa pozicije lingvistike. Na korpusu parlamentarnih debata utvrđeno je postojanje argumentacionog diskursa kao osnovnog.

Definisane su i izdvojene različite strukture argumentacionog diskursa i potvrđeno postojanje različitih tipova jezičkih veza koji postoje među argumentima i stajalištima. Stajališta su identifikovana kao baza argumentacionog diskursa i utvrđeno je da je njihov izvor u raznovrsnim pretpostavkama. Analiziran je jezik debata, značaj jezičkih indikatora u argumentacionom diskursu, identifikovani su jezički indikatori za svaki tip argumentacionog diskursa.

Poseban akcenat je stavljen na analizu jezika debatnog diskursa i identifikovanje njegovih osnovnih karakteristika. U tu svrhu analizirana je upotreba retoričkih sredstava sa posebnim osvrtom na metaforu i kolokacije a kroz primere njihove primene u korpusu. One su analizirane na osnovu debatnog konteksta i šire, na osnovu trenutnog socijalno-političkog konteksta.

Analizirana je upotreba sintaksičko leksičkih sredstava: kolokacija, frazeologizama i ponavljanja. Iz materijala skupštinskog debatnog diskursa izdvojene su lekseme koje su se pokazale kao najfrekventniji kolokati i analizirane kolokacije čiji su one delovi. Frazeologizmi su identifikovani i opisani na osnovu diskursnog konteksta. Ponavljanja su identifikovana, semantički analizirana na osnovu konteksta i prozodijskih elemenata.

Analizom jezika debate došli smo i do podataka o frekventnoj upotrebi potencijala, leksičkih konektora, apelativa, sinonima i jake epistemičke modalnosti pojedinih vrsta reči. Analiza nam je ukazala da je za adekvatno tumačenje semantičkog sadržaja pojedinih elemenata jezika debate neophodno poznavanje šireg socijalnog konteksta u vremenu u kojem se ona i realizuje.

Na kraju je neophodno dodati, kao preporuku budućim istraživačima, da je potrebno proširiti istraživanje debatnog diskursa i van parlamentarnog kao i na pisanu argumentaciju. Precizne analize debatnog diskursa i njegovih jezičkih karakteristika nema bez širokog obuhvata njihovih realizacija, različitih korpusa, različitih medija i medijuma.

LITERATURA

Abelson, R. P. (1977). *Metaphorical political behavior*. New Haven: Yale University Press.

Aristotel (1983). *Poetika*. Zagreb: Matica Hrvatska.

Aristotel (1989). *Retorika 1- 3*. Zagreb: Naprijed.

Aristotle (1928). *Sophistical refutations*. (W. D. Ross, Ed.). Oxford: Clarendon Press.

Austin, J. L. (1962). *How to do things with words*. London: Oxford University Press.

Avram, M. (1987). *Umjetnost govora*. Sarajevo: Poslovna zajednica profesionalnih pozorišta Bosne i Hercegovine.

Barth, E. M. & Krabbe, E. C. W. (1982). From axiom to dialogue. A philosophical study of *logics and argumentation*. Berlin/New York: Walter de Gruyter.

Bitzer, L. F. (1968). The rhetorical situation. *Philosophy and Rhetoric*, 1(1), (pp. 1- 14).

Bizer, G. Y., Kozak, S. M.& Holterman, L. A. (2009). The persuasiveness of the straw man rhetorical technique. *Social Influence*, 4 (3), (pp. 216- 230).

Biro, J. & H. Siegel, H. (1992). Normativity, Argumentation and an Epistemic Theory of Fallacies. In Eemeren van, F.H., Grootendorst, R., Blair, J. A. & C.A. Willard, C. A. (Eds.), *Argumentation Illuminated*. Amsterdam: SicSat (pp. 85- 103).

Biro, J. & Siegel, H. (2006). Pragma- Dialectic Versus Epistemic Theories of Arguing and Arguments Rivals or Partners? In Houtlosser P. & Rees van, A. (Eds.). *Considering Pragma- Dialectics. A Festschrift for Frans H. van Eemeren on the Occasion of his 60t Birthday*. Erlbaum, Mahwah/London: Erlbaum (pp. 1- 10).

Blair, J. A. (1992). Premissary relevance. *Argumentation*, 6, (pp. 203- 217).

Blair, J. A. & Johanson, R. H. (1997). Argumentation as dialectical. *Argumentation 1* (pp. 41- 56).

- Blair, J. A. (2000). *A Theory of Normative Reasoning Schemes*. Retrived from: <http://en.softonic.com/s/theory-of-normative-reasoning-schemes> [12.09.2009.]
- Blommaert, J. (2005). *Discourse*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Beard, A. (2004). *The language of politics*. London: Routladge.
- Benson, M. (1995). Collocations and Idioms. u: Ison, R. (ed.) *Dictionaries, Lexicography and Language Learning*, Pergamon, Oxford. (pp. 61–68).
- Bernstein, B. (1958). Some sociolinguistical determinants of perception. *British Journal of Sociology* vol. 9, 85- 105.
- Bernstajn, B. (1979). *Jezik i društvene klase*. Beograd: BIGZ.
- Borić, N. (2008). Semantički aspekt kolokacijskih odnosa s kontrastivnog stajališta. *Strani jezici*, 27. (str. 72–79).
- Brozović, D. (1970). *Standardni jezik*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Brummett, B. (2008). *A Rhetoric of Style*. Carbondale: Southern Illinois University Press.
- Brown, G. & George, Y. (1983). *Discourse Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bugarski, R. (1983). *Lingvistika o čoveku*. Beograd: Prosveta.
- Bugarski, R. (1986). *Jezik u društvu*. Beograd: Prosveta.
- Bugarski, R. (1995). *Jezici*. Beograd: Matica Srpska.
- Bugarski, R. (2002). *Nova lica jezika*. Beograd: Čigoja štampa.
- Bugarski, R. (2005). *Jezik i kultura*. Beograd: Čigoja štampa
- Cameron, D. (2005). *Verbal hygiene*. London: Routledge.
- Canary, D. J., Brossmann, B. G. & Seibold, D. R. (1987). Argument structures in decision- making groups. *Southern Speech Communication Journal*, 53, (pp. 18-37).

Chaput, M. & Campos, M. (2007). A pragma- dialectical analysis of online political argumentation. In: Eemeren van, F. H., Blair, J. A., Willard C. A. & Garssen, B. (Eds.), *Proceedings of the sixth conference of the International Society for the Study of Argumentation* (pp. 235- 240). Amsterdam: Sic Sat.

Conley, J. M. & O'Barr W. M. (1998). *Just Words: law, language, power*. Chicago- London: The University of Chicago press.

Conover, P. J. & Searing, D. D. (2005). Studying 'everyday political talk' in the deliberative system. *Acta Politica*, 40, (pp. 269- 283).

Cooper, R. L. (1979). Language Planning, Language Spread and Language Change. *Georgetown University Round Table on Languages and Linguistics, Language in Public Life*.

Coupland, N. (2007). *Style: Language Variation and Identity*. Cambridge: Cambridge University Press.

Crawshay- Williams, R. (1957). *Methods and criteria of reasoning. An inquiry into the structure of controversy*. London: Routledge & Kegan Paul.

Crismore, A. (1990). Metadiscourse and discourse processes: Interactions and issues. *Discourse Processes*. 13/2 (pp. 191- 205).

Cruse, D. A. (1986). *Lexical Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Čomski, N. (1972). *Gramatika i um*. Beograd: BIGZ.

Doury, M. (2006). Evaluating analogy: Toward a descriptive approach to argumentative norms. In: Houtlosser, P. & Rees van, M. A. (Eds.) *Considering pragma- dialectics*. (pp. 35- 49). Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.

Dijk van, T. A. (1988). *News as a discourse*, Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates.

Dijk van, T. A. (1995). *Power and the news media: Political Communication and Action*. Cresskill: Paletz D.(Ed.), Hampton Press.

Dijk van, T. A. (1995). *The mass media today :Discourses of domination or diversity*. Ljubljana Javnost: Ljubljana.

Dijk van, T. A. (2003). Knowledge in parliamentary debates. *Journal of Language and Politics, Special issue on identity politics*. Ed. by Paul Chilton.

Dijk van, T. A. (2004). *Text and context of parliamentary debates Cross-Cultural Perspectives on Parliamentary Discourse*. Amsterdam: Paul Bayley (Ed.) Benjamins.

Dijk van, T. A. (2006). Discourse and manipulation. *Discourse & Society*, 17(2).

Dijk van, T. A. (2007). *Ideological discourse analysis: Jurnal of political ideologies*. Amsterdam: Taylor and Francies.

Dikro, O. i Todorov, C. (1987). *Enciklopedijski rečnik nauka o jeziku 1- II*. Beograd: Prosveta.

Dragićević, R. (2007). *Leksikologija srpskog jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike.

Dorđević, T. (1988). *Komunikacija i vlast*. Beograd: Mladost.

Edlman, M. (1964). *The symbolic uses of politics*. Urbana: University of Illinois.

Eemeren van, F. H. & Grootendorst, R. (1984). *Speech acts in argumentative discussions*. Dordrecht: Foris.

Eemeren van, F. H. & Grootendorst, R. (1988). Rationale for a pragma-dialectical perspective. *Argumentation*, 2 (pp. 271- 291).

Eemeren van, F. H. & R. Grootendorst, R. (1989) A transition stage in the theory of fallacies. *Journal of Pragmatics* 13, no. 1 (pp. 99- 109).

Eemeren van, F. H. (1990). The study of argumentation as normative pragmatics. *An Interdisciplinary Journal for the Study of Discourse*, 10(1/2) (pp. 37- 44).

Eemeren van, F. H. & Grootendorst, R. (1992): *Argumentation, communication, and fallacies. A pragma- dialectical perspective*. Hillsdale: Erlbaum.

Eemeren van, F. H. & Grootendorst R. (1992). *Argumentation, Communication and Fallacies*. Hillsdale: Erlbaum

Eemeren van, F. H. & Grootendorst, R.(1992). *Argumentation, communication, and fallacies. A pragma- dialectical perspective*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates.

Eemeren van, F. H., Grootendorst, R., Jackson, S. at al.(1993). *Reconstruction argumentative discourse*. Tuscaloosa- London: The University of Alabama Press.

Eemeren van, F. H., Grootendorst, R. & Jackson S. (1993). *Reconstructing Argumentative Discourse*.Tuscaloosa: University of Alabama.

Eemeren van, F. H., Grootendorst, R., Jackson S. at al. (1996). *Fundamentals of argumentation: Theory*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.

Eemeren van, F. H., Grootendorst, R., Jackson, S. & S. Jacobs (1997). Argumentation. In: Dijk van, T. A. (Ed.) *Discourse as Structure and Process. Discourse Studies: A multidisciplinary introduction*. London etc.: Sage (pp. 208- 229).

Eemeren van, F. H. & Houtlosser, P. (2000). Rhetorical analysis within a pragma- dialectical framework. The case of R. J. Reynolds. *Argumentation, 14* (pp. 293–305).

Eemeren van, F. H., Grootendorst R. & Snoecken Henkemans, F. (2002a). *Argumentation: Analysis, Evaluation, Presentation*. London: Lawrence Erlbaum associates.

Eemeren van, F. H. & Grootendorst. R. (2002b). *Critical discussion*. University Park: Penn State Press.

Eemeren van, F. H. (2002c). Argumentation: an overview of theoretical approaches and research themes. *Argumentation, Interpretation, Rhetoric. Online Jurnal*, 2. Retrived from: [www.unibuc.ro/.../10_18_58_02Eemeren_text.d..\[03.11.2011\]](http://www.unibuc.ro/.../10_18_58_02Eemeren_text.d..[03.11.2011])

Eemeren van, F. H. (2002d). Democracy and argumentation. *Controversia, (1)* (pp.69- 84).

Eemeren van, F. H. & Houtlosser, P. (2003). Fallacies as derailments of strategic maneuvering: The *argumentum ad verecundiam*, a case in point. In: Eemeren van, F.H., Blair, J. A., Willard, C. A. & Snoeck Henkemans, A.F. (Eds.), Proceedings of the fifth conference of the International Society for the Study of *Argumentation* (pp. 289-292). Amsterdam: SicSat.

Eemeren van, F. H. & Grootendorst, R. (2004). *A systematic theory of argumentation: The pragma- dialectical approach*. Cambridge: Cambridge University Press.

Eemeren F. H, Houtlosser P. & Snoeck Henkemans , A. F. (2007). Dialectical Profiles and Indicators of Argumentative Moves. In Hansen, H.V. et al. (Eds.), *Dissensus and the Search for Common Ground*, CD- ROM (pp. 1- 17).

Eemeren, F. H. van & Houtlosser, P. (2007). The contextuality of fallacies. *Informal Logic*, 27 (1) (pp. 59- 67).

Eemeren van, F. H., Houtlosser, P. & Snoeck Henkemans, A. F. (2007). *Argumentative indicators in discourse: A pragma- dialectical study*. Dordrecht: Springer.

Eemeren van, F. H., Garssen, B. & Meuffels, H. L. M. (2009). *Fallacies and judgments of reasonableness: Empirical research concerning the pragma- dialectical discussion rules*. Dordrecht: Springer.

Eemeren van, F. H. & Garssen, B. (2010). Constraints on political deliberation: European parliamentary debate as an argumentative activity type. *Controversia*, 7 (1) (pp. 13- 32).

Fairclough, N. (1989). *Language and power*. London: Longman.

Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis: the veritical study of language*. New York: Longman.

Fahnestock, J. (2011). *Rhetorical Style: The Uses of Language in Persuasion*. Oxford: Oxford University Press.

Feldman, R. (1999). *Reason and Argument*. Upper Saddle River: Prentice- Hall.

Ferguson, C. A. (1971). *Language Structure and Language Use*. California: Stanford.

Feteris, E. T. (1994). Recent developments in legal argumentation theory: dialectical approaches to legal argumentation. *International Journal for the Semiotics of Law*, VII (20) (pp. 134–153).

Feteris, E. T. (1999). *Fundamentals of legal argumentation*. Dordrecht: Kluwer.

Fetris, E. T. (2000). A dialogical theory of legal discussions: Pragma- dialectical analysis and evaluation of legal argumentation. *Artificial Intelligence and Law* 8. Amsterdam: Kluwer Academic Publishers (pp. 115- 135). Retrived from: <http://www.egov.ufsc.br/portal/sites/default/files/anexos/6661-6660-1-PB.pdf> [13.07.2005.]

Fetris, E.T. (2001). *The role of Arguments from Consequences in Practical Argumentation*. Retrived from: <http://scholar.uwindsor.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=1613&context=ossaarchive> [24.12.2010.]

Feteris, E. T. (2003). The rationality of legal discourse in Habermas's Discourse Theory. *Informal Logic*, 23(2) (pp. 139- 159).

Filopović, M. (1987). *Filozofija jezika I*. Sarajevo: Svjetlost.

Fisher, A. (1989). Suppositions in argumentation. *Argumentation* 3, no. 4 (pp.401- 413).

Fishman, J. A. (1978). *Sociologija jezika*. Sarajevo: Svijetlost.

Fogelin, R. J. (1985). The logic of deep disagreements. *Informal Logic*, 7(1) (pp.1- 8).

Freeley, A. J. Steinberg, D. L. (1998). *Argumentation and Debate :Critical Thinking for Reasoned Decison Making*. New York: Wadsworth.

Garssen, B. J. (2001). Argument Schemes. *Crucial concepts in argumentation theory*. F. H. van Eemeren (Ed.). Amsterdam: Amsterdam University Press.

Garssen, B. J. (2002). Understanding argument schemes. In Eemeren, F. H. (Ed.), *Advances in pragm- adialectics*. Virginia: Sic Sat and Vale Press. (pp. 93- 104).

Garssen, B. J. (2010). Introduction to the Special Issue: Twenty- five years of Speech Acts in Argumentative Discussions. *Cogency* 2, 1 (pp. 13- 21). Retrieved from: http://www.cogency.udp.cl/ediciones/3/Cogency_v2_n1_02.pdf [12.10.2011]

Gibbons, J. (2003). *Forensic linguistics: an introduction to language in the justice system*. Oxford: Blackwell.

Giro, P. (1975). *Semiologija*. Beograd: BIGZ.

Gee, J. P. (2005). *An Introduction to Discourse Analysis: Theory and Method*. London: Routledge.

Gortan-Premk, D. (2004). *Polisemija i organizacija leksičkog sistema u srpskom jeziku*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Govier, T. (1985). *A practical study of argument*. Belmont: Wadsworth.

Govier, T. (1987). *Problems in argument analysis and evaluation*. Dordrecht: Foris.

Gross, A. G. (1990). *The Rhetoric of Science*. Chicago: University of Chicago.

Grice, P. (1989). *Studies in the way of words*. Cambridge: Harvard University Press.

Guiraud, P. (1964). *Stilistika*. Sarajevo: Veselin Masleša.

Gumperz, J. (1971). *Language In Social Groups*. Stanford, Stanford University.

Habermas, J. (1989). *Javno mnjenje*. Beograd: Kultura.

Hajmz, D. (1980). *Etnografija komunikacije*. Beograd: BIGZ.

Hamblin, Ch. L. (1970). *Fallacies*. London: Methuen.

Houtlosser, P. (1998). Points of view. *Argumentation* 12, no. 3 (pp.387- 405).

Howe, N (1988). Metaphor in contemporary American political discourse. *Metaphor and Symbolic Activity*, 3. (87-104).

Ivas, I. (1988). *Ideologija u govoru*. Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo.

Ivanji, I. (1953). *Razgovori o veštini govorništva*. Novi Sad: Bratsvo jedinstvo.

Ivić, M. (1990). *Pravci u lingvistici I- II*. Beograd: BIGZ.

Ivić, M. (2005). *O rečima: kognitivni, gramatički i kulturološki aspekti srpske leksike*. Beograd: Čigoja štampa.

Jakobson, R. (1966). *Lingvistika i poetika*. Beograd: Nolit.

Jespersen, O. (1970). *Čovječanstvo, narod i pojedinac sa lingvističkog stanovišta*. Sarajevo: Svjetlost.

Jacobs, S. & Jackson, S. (1982). Conversational argument: A discourse analytic approach. In: Cox, J. R. & Willard, C. A. (Eds.), *Advances in argumentation theory and research* (pp. 205- 237). Carbondale and Edwardsville: Southern Illinois University Press.

Jacobs, S. & Jackson, S. (1983). Speech act structure in conversation. Rational aspects of pragmatic coherence. In: Craig, R. T. & Tracy, K. (Eds.), *Conversational coherence: form, structure and strategy* (pp. 47- 66). Beverly Hills: Sage

Jacobs, S. (1989). Speech acts and arguments. *Argumentation*, 3 (pp. 345- 365).

Jacobs, S. & Aakhus, M. (2002). How to resolve a conflict: Two models of dispute resolution. In: Eemeren van, F. H. (Ed.), *Advances in pragma- dialectics* (pp. 29- 44). Amsterdam: SicSat.

Jacobs, S. (2003). Two conceptions of openness in argumentation theory. In: Eemeren van, F. H. Blair, J. A. Willard, Ch. A. & Snoeck Henkemans, A. F. (Eds.), *Proceedings of the Fifth Conference of the International Society for the Study of Argumentation* (pp. 553- 556). Amsterdam: SicSat.

Jacobs, S. (2009). Nonfallacious rhetorical design in argumentation. In: Eemeren van, F.H. & Garssen, B. (Eds.) *Pondering on problems of argumentation: Twenty essays on theoretical issues* (pp. 55- 78). Dordrecht: Springer

Jacobs, S. (1999). Argumentation as normative pragmatics. In: Eemeren van, F. H. Grootendorst, R. Blair, J. A. & Willard, C. A. (Eds.). *Proceedings of the fourth ISSA conference on argumentation* (pp. 397–403). Amsterdam: SicSat

Johnson, R. H. & Blair, J.A. (1994). *Logical self- defense* (US Ed.). New York: McGraw- Hill.

Johnson, R. H. (2000). *Manifest Rationality. A Pragmatic Theory of Argument*. Mahwah/London: Erlbaum

Kahane, H. (1987). *Logic and philosophy: A modern introduction*. Belmont: Wadsworth.

Kalogjera, D. (1988). Oko prihvaćanja strukture standardnog jezika. *Jezici i politike* (ur. M. Pupovac). Zagreb: Centar V. Badarić.

Kalve, L. Ž. (1995). *Rat među jezicima jezičke politike*. Beograd: Biblioteka Prosveta.

Katičić, R. (1986). *Novi jezikoslovni ogledi*. Zagreb: Školska knjiga.

Katnić- Bakaršić, M. (1999). *Lingvistička stilstika*. Prag: Open Society Institute.

Klajn, I. (1974). *Jezik oko nas*. Beograd: Nolit.

Klaus, G. (1971). *Die Sprache der Politik*. Berlin: Academia Verlag.

Klare, J. (1998). Kollokationen im Französischen im Spannungsfeld zwischen Grammatik, Lexikon und Text. Grammatische Strukturen und grammatischer Wandel im Französischen", u: Figge (ur.) *Festschrift für Klaus Hunnius zum 65. Geburtstag*, Romanistischer Verlag, Bonn. (235–263).

Kilkovac, D. (2004). *Metafore u mišljenju i jeziku*. Beograd: Čigoja štampa.

Kilkovac, D. (2008). *Jezik i moć*. Beograd: Biblioteka XX vek.

Krabbe, E. C. W., & Walton, D. N. (2011). Formal dialectical systems and their uses in the study of argumentation. In Feteris, E. Garssen, B. & Snoeck Henkemans, F. (Eds.) *Keeping in touch with Pragma- Dialectics*. Amsterdam: John Benjamins. (pp. 245- 263).

Krabbe, E. C. W. (2013). Topical roots of formal dialectic. *Argumentation*, 27 (1) (pp.71–87).

Kristal, D. (1985). *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike*. Beograd: Nolit.

Kristal, D. (1995). *Kembrička enciklopedija jezika*. Beograd: Nolit.

Kvintilijan, M. F. (1967). *Obrazovanje govornika*. Sarajevo: Oslobođenje.

- Labov, W. (1972). *Sociolinguistic Patterns*. Philadelphia: Philadelphia Press.
- Lakoff, G. (1992). Metaphor and war: The metaphor system to justify war in the gulf. In: *Thirty Years of Linguistic Evolution* (M. Putz, ed). Amsterdam: John Benjamins. (pp. 463-481)
- Lambert, K. & Ulrich, W. (1980). *The nature of argument*. New York: Macmillan.
- Lipka, L. (1992). *An Outline of English Lexicology*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Leanne, S. (2010), *The power of Speaking with purpose and vision (Say it like Obama and Win)*. New York: McGraw Hill Publishing.
- Leech, G. N. (1985). *Principles of pragmatics*. London: Longman.
- Leff, M. (2000). Rhetoric and Dialectic in the Twenty- First Century. *Argumentation 14* (pp. 241- 254).
- Levinson, S. C. (1984). *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lumer, C. (1988). The Disputation. A Special Type of Cooperative Argumentative Dialogue. *Argumentation 2* (pp.441- 464).
- Lumer, C. (1990). *Praktische Argumentationstheorie*. Braunschweig: Vieweg.
- Lumer, Ch. (2010). Pragma- Dialectics and the Funcion of Argumentation. *Argumentation 24* (pp. 41- 69). Retrived from:
http://www.lumer.info/wp-content/uploads/2012/04/A071.1_Lumer_PragmaDialectics.pdf [25.10.2011].
- Lyons, J. (1977). *Semantics*. London: Cambridge University Press.
- Marković, M. (1992). *Logika*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Marius, R. (1999). *A Short Guide to Writing about History*. New York: Longman.
- Matešić, J.(1982): *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.

- Mauranen, A. (2010). *Cultural Differences in Academic Rhetoric: A Text-Linguistic Study*. Frankfurt a M.: Peter Lang.
- Mellinkoff, D. (1963). *The Language of the Law*. Boston: Little, Brown.
- Merrile, S. (2012). *Introduction to Logical Thinking*. Boston: Wadsworth.
- Miller, E.F. (1979). Metaphor and political knowledge. *The American Political Science Review*, 73 (155-170).
- Mio, J. S. (1993). Responding to metaphors in the context of a political debate. In J. S. Mio (Ed.) *Metaphor: Cognition and appreciation*. Toronto: APA
- Miščević, N. i Portč, M. (1987). *Kontekst značenja*. Rijeka: Izdavački kulturni centar Rijeka.
- Mršević-Radović, D. (1987): *Glagolsko-imeničke frazeološke sintagme*. Beograd: Filološki fakultet.
- Munen, Ž. (1981). *Lingvistika i filozofija*. Beograd: BIGZ.
- O'Keefe, D. (1977). Two concepts of argument. *Journal of the American Forensic Association* 13 (pp. 121- 128).
- O'Keefe, Daniel J. (1982.) The Concepts of Argument and Arguing. In: J. Cox, J. R. & Willard, Ch. A. (Eds.), *Advances in Argumentation Theory and Research*. Carbondale: Southern Illinois University Press (pp. 3- 23).
- Osborn, M.(1997). Archetypal metaphor in rhetoric: The light-dark family. *Quarterly Journal of Speech*. 53/1: 115-126.
- Perelman, & Olbrechts- Tyteca, Ch. L. (1969). *The New rhetoric. A treatise on argumentation*. Notre Dame/ London: University of Notre Dame Press, 1969
- Petrović, S. (1975). *Retorika*. Niš: Gradina.
- Pinto, R. C. (2001). *Argument, Inference and Dialectic*. Dordrecht: Kluwer
- Plug, H. J. (1994). Reconstructing complex argumentation in judicial decisions. In: Eemeren van, F. H. & Grootendorst, R. (Eds.). *Studies in pragma- dialectics*. (pp. 246- 253). Amsterdam: International Centre for the Study of Argumentation (Sic Sat).

Polovina, V. (1987). *Leksičko- semantička kohezija u razgovornom jeziku*. Beograd: Filološki fakultet u Beogradu.

Polovina, V. (1992). *Ogledi iz opšte lingvistike*. Beograd: Naučna knjiga.

Polovina, V. (1996). *Prilozi za kognitivnu lingvistiku*. Beograd: Filološki fakultet

Polovina, V. (1999). *Semantika i tekstlingvistika*. Beograd: Čigoja štampa.

Popper, K. R. (1972). *Objective Knowledge. An Evolutionary Approach*. Oxford: Clarendon Press.

Prakken, H. (1995). From logic to dialectics in legal argument. *Proceedings of the Fifth International Conference on Artificial Intelligence and Law*. ACM, New York (pp. 165–174).

Pridham, F. (2001). *The language of conversation*. London: Routledge.

Pritchard, B. (1998), O kolokacijskom potencijalu rječničkog korpusa. *Filologija*, 30 – 31. (str. 285–304).

Pupovac, M. (1986). *Lingvistika i ideologija*. Novi Sad: Književna zajednica Novog Sada.

Pupovac, M. (1990). *Politička komunikacija*. Zagreb: Avgust Cesarec.

Pupovac, M. (1990). *Politička komunikacija: Prolegomena teoriji političke komunikacije*. Zagreb: Avgust Cesarec.

Radovanović, M. (1979). *Sociolingvistika*. Beograd: BIGZ.

Renkema, J. (2004). *Introduction to discourse studies*. Amsterdam: Benjamins

Reed, C. (2010). Walton's theory of argument and its impact on computational models. In C. Reed & Tindale, C.W. (Eds.), *Dialectics, dialogue and argumentation. An examination of Douglas Walton's theories of reasoning and argument* (pp. 73- 83). London: College Publications.

Riđanović, M. (1988). *Jezik i njegova struktura*. Sarajevo: Izdanje autora.

Roganović, B. (1995). *Retorika*. Beograd: Vojska.

Sankoff, D. & Labov, W. (1979). On the uses of variable rules. *Language in Society* 8.

Sartor, G. (1994). A formal model of legal argumentation. *Ratio Juris* 7 (pp. 177–211).

Savić, S. (2009). Uputstvo za standardizaciju rodno osetljivog jezika. Novi Sad: Futura publikacija. (301-320).

Schellens, P. J. (1986). Typs of Argument and Critical Reader. *Argumentation-analysis and practice: proceedings of the Conference on Argumentation*. Dordrecht: Foris (pp. 34- 44).

Searle, J. R. (1969). *Speech Acts. An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.

Searle, J. R. (1979). *Expression and Meaning: Studies in the Theory of Speech Acts*. Cambridge: Cambridge University Press.

Serl, Dž. (1991). *Govorni činovi: ogled iz filozofije jezika*. Beograd: Nolit.

Siegel, H. & J. Biro, J. (1997). Epistemic normativity, argumentation, and fallacies. *Argumentation* 11 (pp. 277- 292).

Slot, P. (1993). „How Can You Say That?“ *Rhetorical Questions in Argumentation Texts*. Amsterdam: IFOTT.

Snoeck Henkemans, A. F. (1992). *Analysing complex Argumentation. The Reconstruction of Multiple and Coordinatively Compound Argumentation in a Critical Discussion*. Amsterdam: Sic Sat.

Snoeck Henkemans, A. F. (1995). `Anyway' and `even' as indicators of argumentative structure. In: Eemeren van, F. H., Grootendorst, R., Blair, R. J., Charles A. & Willard, Ch. A. (Eds.) *Reconstruction and Application*. Proceedings of the Third ISSA Conference on Argumentation Vol. III. (pp. 183- 192). Amsterdam: International Centre for the Study of Argumentation

Snoeck Henkemans, A. F. (2001). Argumentation, explanation, and causality: An exploration of current linguistic approaches to textual relations. In Sanders, T., Spooren, W. & Schilperoord (Eds.) *Text Representation, Linguistic and Psycholinguistic Approaches*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins (pp. 321-246).

Snoeck Henkemans, A. F. (2002). *Cues for Reconstructing Symptomatic Argumentation*. Retrieved from: <http://cmna.csc.liv.ac.uk/CMNA2/SnoeckHenkemans.pdf> [22.08. 2013.]

Henkemans, A. F. (2003). Indicators of analogy argumentation. In: Eemeren van, F. H. Blair, J. A., Willard, C. A. & Snoeck Henkemans, A. F. (Eds.) *Proceedings of the Fifth Conference of the International Society for Study of Argumentation*. Amsterdam: Sic Sat (pp. 969- 973).

Snoeck Henkemans, A. F. (2003). *Indicators of Complex Argumentation*. Retrieved from: <http://scholar.uwindsor.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=1566&context=ossaarchive> [12.09.2005.]

Snoeck Henkemans, A. F. (2003). Indicators of argumentation structure. In: Blair, J. A., Farr, D., Hansen, R. H at al. (Eds.) *Informal Logic, 25: Proceedings of the Windsor Conference*. Windsor: OSSA.

Stevanović, M. (1991). *Savremeni srpskohrvatski jezik I- II*. Naučna knjiga, Beograd, 1991.

Solar, M. (1984). *Teorija književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.

Sosir, F. (1998). *Opšta lingvistika*. Beograd: Nolit.

Stojičić, V. (2012). Sintagma i strukturna svojstva kolokacija. *Filolog, V*. Banja Luka: Filološki fakultet. (str.260-268)

Šipka, M. (2005). *Kultura govora*. Sarajevo: Institut za srpski jezik.

Šipka, M. (2006). *Jezik i politika: sociolingvističke analize*. Beograd: Beogradska knjiga.

Škiljan, D. (1976). *Dinamika jezičnih struktura*. Zagreb: Školska knjiga.

Škiljan, D. (1980). *Od horizontalne ka vertikalnoj stratifikaciji jezika*. Zagreb: Naše teme XXIV.

Škiljan, D. (1980). *Pogled u lingvistiku*. Zagreb: Školska knjiga, Zagreb

Škiljan, D. (1998). *Javni jezik: pristup lingvistici javne komunikacije*. Beograd: Čigoja štampa.

- Tiersma, P. (1993). *Legal language*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Tindale, Ch. W. (1999). *Acts of Arguing: A Rhetorical Model of Argument*. Albany: State University of New York Press
- Tindale, C. (2004). *Rhetorical argumentation. Principles of theory and practice*. London: SAGE Publications.
- Tolumin, S. Rieke, R. D. & Janik, A. (1984). *An Introduction to Reasoning*. New York: Macmillan.
- Toulmin, S. (1958). *The Uses of Argument*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tošović, B. (1988). *Funkcionalni stilovi*. Sarajevo: Svjetlost.
- Tošović, B. (2007). Figura kao korelacija. (Ur. Ivan Ivas i Ivo Škarić) *Razgovori o retorici*. Zagreb: FF Pres. (str. 35-48)
- Trbojević-Milošević, I. (2004). Modalnost, sud, iskaz: epistemička modalnost u engleskom i srpskom jeziku. Beograd: Filološki fakultet.
- Trudgill, P. (1974). *Sociolinguistics*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Trudgill, P. (1983). *Polylectal grammars and cross- dialects communications*. Oxford: Blackwell.
- Trudgill, P. (1986). *Dialects in contact*. Oxford: Basil Blackwell.
- Tseronis, A. (2009). Qualifying Standpoints. Stance Adverbs as a Presentational Device for Managing the Burden of Proof. Utrecht: LOT.
- Tsui, A. B. M. (1991). The pragmatic functions of „I don't know“. *Text 11, 4* (pp.607- 622).
- Turner, G. W. (1979). *Stylistics*. London: Penguin Books.
- Vasić, S. (1990). *Kultura govorne komunikacije*. Beograd: Prosveta.
- Vinogradov, V. V. (1971). *Stilistika i poetika*. Sarajevo: Oslobođenje.
- Vitgenštajn, L. (1969). *Filozofska istraživanja*. Beograd: Nolit.
- Vitgenštajn, L. (1987). *Tractatus logico- philosophicus*. Sarajevo: Veselin Masleša.

- Visković, N. (2004). *Argumentacija i pravo*. Beograd: Dosije.
- Visser, J. (2013). *A formal account of complex argumentation in a critical discussion*. Retrived from: <http://scholar.uwindsor.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=2135&context=ossaarchive> [01.03.2013.]
- Vorf, B. L. (1979). *Jezik, misao i stvarnost*. Beograd: BIGZ.
- Vuković, M. (2014). Jaka epistemička modalnost u parlamentarnom diskursu. U: *Primenjena lingvistika u fokusu*. (Lakić. I. ur.) Podgorica: Društvo za primijenjenu lingvistiku Crne Gore i Institut za strane jezike Crne Gore. (str. 117-132)
- Wales, K. (2001). *A Dictionary of Stylistics*. London: Pearson Education.
- Walton, D. N. (1987). *Informal fallacies. Toward a theory of argument criticisms*. Amsterdam: John Benjamins.
- Walton, D. N. (1989). *Qustion- Reply Argumentation*. New York: Greewood Press.
- Walton, D. N. (1992). Types of dialogue, dialectical shifts and fallacies. In: Eemeren van, F. H. et al. (Eds.). *Argumentation illuminated* (pp. 133- 147). Amsterdam: SicSat.
- Walton, D. N. & Krabbe, E. C. W. (1995). *Commitment in Dialogue. Basic Concepts of Interpersonal Reasoning*. Albany: State University of New York.
- Walton, D. N. (1995). *A pragmatic theory of fallacy*. Tuscaloosa: The University of Alabama Press.
- Walton, D. N. (1996). The straw man fallacy. In: Benthem van, J. van Eemeren van, F. H., Grootendorst, R. & Veltman, F. (Eds.), *Logic and argumentation* (pp. 115-128). Amsterdam: Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences.
- Walton, D. N. (1996). *Argumentative schemes for presumptive reasoning*. Mahwah: Lawrence Erlbaum.
- Walton, D. N. (1998). *The new dialectic: Conversational contexts of argument*. Toronto: University of Toronto Press

Walton, D. N. (1999). Profiles of dialogue for evaluating arguments from ignorance. *Argumentation 13* (pp. 53- 71).

Willard, C. A. (1983). *Argumentation and the social grounds of knowledge*. Alabama: The University of Alabama Press

Willard, C. A. (1989). *A Theory of Argumentation*. Tuscaloosa etc.: The University of Alabama Press.

Widdowson, H. G. (1975). *Stylistics and the teaching of literature*. Longman: London.

Wenzel, J. W. (1980). Perspectives on Argument. In: Rhodes, J. & Newell, S. E. (Eds.) *Dimensions of Argument. Proceedings of the Summer Conference on Argumentation*. Annandale: Speech Communication Association (pp.112–133).

Wodak, R. & Mayers, M. (Eds.) (2009). *Methods of Critical Discourse Analysis*. Los Angeles/London: SAGE Publications.

Woods, J. & Walton, D. (1982). *Argument: The logic of the fallacies*. Toronto: McGraw Hill Ryerson.

Woods, J. (2004). *The death of argument*. Dordrecht: Kluwer.

Yack, B. (2006). Rhetoric and public reasoning: An Aristotelian understanding of political deliberation. *Political Theory*, 34 (4) (pp.417- 438).

Prilog 1

Transkripti sa zasedanja Narodne skupštine Republike Srbije

Transkripti sa zasedanja Narodne skupštine Srbije, korišćeni kao korpus ovog rada, izdvojeni su na zaseban CD koji je priložen uz štampanu verziju teze.

Na CD- u se nalaze 62 transkripta govora narodnih poslanika sa njihovim imenima i prezimenima, strankom kojoj su pripadali i dužinom trajanja govora.

Transkripti su izdvojeni iz celine teze zbog njihove veličine kao i zbog mogućnosti lakšeg pretraživanja, koje nam omogućava kompjuterska tehnologija.

Prilog 2

Izvod iz prečišćenog teksta Poslovnika Narodne skupštine Republike Srbije

Član 75.

Član odbora ima pravo da u okviru načelnog pretresa govori ukupno do deset minuta.

Predlagač zakona i drugog opšteg akta, odnosno ovlašćeni predstavnik predlagača, ima pravo da govori ukupno do 20 minuta.

Predsednik odbora, kao učesnik u pretresu, ima pravo da govori kao i član odbora.

Narodni poslanik iz poslaničke grupe koja ima člana odbora, ima pravo da govori u okviru vremena predviđenog za člana odbora iz iste poslaničke grupe, u dogovoru sa članom odbora.

Narodni poslanici iz poslaničke grupe koja nema člana odbora, imaju pravo da govore ukupno do 10 minuta.

Samostalni narodni poslanik, koji nije član odbora, ima pravo da govori ukupno do pet minuta.

Član odbora može da ustupi vreme iz stava 1. ovog člana drugom članu odbora, odnosno narodnom poslaniku.

Vreme iz st. 1. do 6. ovog člana ne mora se u potpunosti iskoristiti.

Član 78.

Odbor može da odluči, na predlog člana odbora, da se vreme iz čl. 75. i 77. ovog poslovnika skрати, produži ili da se ne ograničava.

Član 79.

Po otvaranju pretresa tačke dnevnog reda sednice odbora, predsednik odbora daje reč učesnicima na sednici odbora, po sledećem redosledu:

- predlagač akta, odnosno ovlašćeni predstavnik predlagača, koji dobija reč kad je zatraži;

- naučnici, stručnjaci i druga lica pozvana na sednicu odbora, prema redosledu prijavljivanja za reč;

- članovi odbora, prema redosledu prijavljivanja za reč;

- narodni poslanici koji nisu članovi odbora.

Član 84.

Predlog za organizovanje javnog slušanja može da podnese svaki član odbora.

Predlog iz stava 1. ovog člana sadrži temu javnog slušanja i spisak lica koja bi bila pozvana.

Odluku o organizovanju javnog slušanja donosi odbor.

O odluci iz stava 3. ovog člana, predsednik odbora obaveštava predsednika Narodne skupštine.

Predsednik odbora na javno slušanje poziva članove odbora, narodne poslanike i druga lica čije je prisustvo od značaja za temu javnog slušanja.

Poziv iz stava 5. ovog člana sadrži temu, vreme i mesto održavanja javnog slušanja, kao i obaveštenje o pozvanim učesnicima.

Javno slušanje se održava bez obzira na broj prisutnih članova odbora.

Nakon javnog slušanja, predsednik odbora dostavlja informaciju o javnom slušanju predsedniku Narodne skupštine, članovima odbora i učesnicima javnog slušanja. Informacija sadrži imena učesnika na javnom slušanju, kratak pregled izlaganja, stavova i predloga iznetih na javnom slušanju.

Članovi odbora i učesnici javnog slušanja mogu da podnesu pisane primedbe na informaciju o javnom slušanju predsedniku odbora, koji ih dostavlja licima iz stava 8. ovog člana.

Član 96.

U osnovnom postupku, po otvaranju načelnog pretresa svake tačke dnevnog reda sednice Narodne skupštine, pravo da govore, po sledećem redosledu i vremenskom trajanju, imaju:

- predlagač akta, odnosno ovlašćeni predstavnik grupe predlagača akta, koji dobija reč kad je zatraži i na njega se ne odnosi ograničenje u pogledu trajanja izlaganja;

- izvestilac nadležnog odbora, koji ima pravo da govori jednom, u trajanju do pet minuta;

- predsjednik, odnosno predstavnik poslaničke grupe, koji ima pravo da govori do 20 minuta, s tim što ovo vreme može podeliti u dva dela;

- narodni poslanici, naizmenično, prema tome da li podržavaju ili osporavaju predlog, što navode u prijavi za reč. Ako u prijavi za reč nije navedeno da li narodni poslanici podržavaju ili osporavaju predlog, ti narodni poslanici govore na kraju redosleda prijava za reč.

Predsednik Vlade i članovi Vlade dobijaju reč kad je zatraže i na njih se ne odnosi ograničenje u pogledu trajanja izlaganja. Direktor Republičkog sekretarijata za zakonodavstvo ima ista prava kao članovi Vlade, ali samo kad Narodna skupština pretresa predlog zakona koji je za Vladu pripremio Republički sekretarijat za zakonodavstvo, o čemu Vlada posebno obaveštava Narodnu skupštinu.

Narodni poslanici koji nisu članovi poslaničkih grupa, međusobnim dogovorom određuju najviše tri učesnika u raspravi, koji imaju pravo da govore svako po jednom, do pet minuta. Ako se ne postigne međusobni dogovor, pravo da govore po jednom, do pet minuta, imaju tri narodna poslanika koji se prvi prijave za reč.

Prijave za reč, s redosledom narodnih poslanika, podnose poslaničke grupe i narodni poslanici koji nisu članovi poslaničkih grupa u pisanom obliku do otvaranja pretresa, a ostali učesnici u raspravi, usmeno, po otvaranju pretresa.

Član 97.

U osnovnom postupku ukupno vreme rasprave u načelu za poslaničke grupe iznosi pet časova.

Vreme iz stava 1. ovog člana raspoređuje se na poslaničke grupe srazmerno broju narodnih poslanika članova te poslaničke grupe.

Predsednik, odnosno predstavnik poslaničke grupe, pre otvaranja pretresa, ima pravo da predloži duže vreme pretresa za poslaničke grupe od vremena utvrđenog u stavu 1. ovog člana. O tom predlogu Narodna skupština odlučuje većinom glasova narodnih poslanika, na sednici na kojoj je prisutna većina narodnih poslanika, bez pretresa.

Član 98.

Predsednik Narodne skupštine daje reč narodnim poslanicima prema redosledu koji je dostavila njihova poslanička grupa i do isteka ukupnog vremena rasprave utvrđenog za poslaničku grupu.

Ako su za raspravu prijavljeni narodni poslanici iz više poslaničkih grupa, predsednik Narodne skupštine daje im reč naizmenično, tako da prvo govori narodni

poslanik koji je član brojčano najmanje poslaničke grupe, pa do brojčano najveće sve dok ima prijavljenih govornika.

Poslanička grupa ne mora da koristi vreme koje ima na raspolaganju, odnosno ne mora da ga u potpunosti iskoristi.

Kada utvrdi da nema više prijavljenih za učešće u pretresu, odnosno po isteku vremena utvrđenog za pretres, predsednik Narodne skupštine zaključuje pretres.

Član 99.

U skraćenom postupku ukupno vreme rasprave u načelnom pretresu iznosi 50% vremena utvrđenog za govornike u čl. 96. i 97. ovog poslovnika.

Član 103.

Narodni poslanik ima pravo da usmeno ukaže na povredu u postupanju predsednika Narodne skupštine, ako smatra da nije u skladu s odredbama novog poslovnika, a učinjeno je na sednici Narodne skupštine koja je u toku, i to neposredno po učinjenoj povredi.

Narodni poslanik ne može da ukaže na povredu u postupanju predsednika Narodne skupštine na koju je već ukazano.

Predsednik Narodne skupštine daje reč narodnom poslaniku koji ukazuje na povredu iz stava 1. ovog člana odmah po završenom izlaganju predhodnog govornika, s tim što predsednici poslaničkih grupa imaju prednost.

Narodni poslanik je dužan da navede koji je član ovog poslovnika povređen postupanjem predsednika Narodne skupštine i da obrazloži u čemu se sastoji ta povreda, s tim što može govoriti najduže do dva minuta.

Ako smatra da povreda nije učinjena, predsednik Narodne skupštine je dužan da da objašnjenje, a ukoliko smatra da je povreda učinjena, predsednik Narodne skupštine je dužan da učinjenu povredu otkloni.

Ako i posle objašnjenja predsednika Narodne skupštine narodni poslanik smatra da je povreda učinjena, može zahtevati, bez prava na obrazlaganje, da se Narodna skupština, bez pretresa, o tome izjasni u Danu za glasanje.

Predsednik Narodne skupštine je dužan da narodnom poslaniku koji se ne pridržava odredaba iz st. 1, 2, 4. i 6. ovog člana, ili na drugi očigledan način zloupotrebljava prava predviđena ovim članom, izrekne mere predviđene čl. 108. do 111. ovog poslovnika.

U slučaju iz stava 7. ovog člana, predsednik Narodne skupštine je dužan da vreme koje je narodni poslanik koristio zloupotrebljavajući pravo iz stava 1. ovog

člana oduzme od ukupnog vremena koje pripada njegovoj poslaničkoj grupi u pretresu o tekućoj tački dnevnog reda, ako je njegovoj poslaničkoj grupi preostalo vremena za pretres.

Ako narodni poslanik smatra da predsednik Narodne skupštine do početka sednice Narodne skupštine nije postupio u skladu s odredbama ovog poslovnika, ima pravo da na to ukaže predsedniku Narodne skupštine u pisanom obliku, o čemu predsednik Narodne skupštine, na sednici Narodne skupštine, obaveštava narodne poslanike i daje objašnjenje.

Ako i posle objašnjenja predsednika Narodne skupštine iz stava 9. ovog člana narodni poslanik smatra da je povreda učinjena, može zahtevati, bez prava na obrazlaganje, da se Narodna skupština, bez pretresa, o tome izjasni u Danu za glasanje.

Član 104.

Ako se narodni poslanik u svom izlaganju na sednici Narodne skupštine uvredljivo izrazi o narodnom poslaniku koji nije član iste poslaničke grupe, navodeći njegovo ime i prezime ili funkciju, odnosno pogrešno protumači njegovo izlaganje, narodni poslanik na koga se izlaganje odnosi ima pravo na repliku.

Ako se uvredljivi izrazi odnose na poslaničku grupu, odnosno političku stranku čiji narodni poslanici pripadaju toj poslaničkoj grupi, u ime poslaničke grupe, pravo na repliku ima predsednik poslaničke grupe.

O korišćenju prava iz st. 1. i 2. ovog člana odlučuje predsednik Narodne skupštine.

Replika ne može da traje duže od dva minuta.

Član 105.

Niko ne može da govori na sednici Narodne skupštine pre nego što zatraži i dobije reč od predsednika Narodne skupštine.

Narodni poslanik govori s poslaničkog mesta u sali za sednice Narodne skupštine po dobijanju reči od predsednika Narodne skupštine, osim u slučajevima određenim ovim poslovníkom.

Sa govornice u sali za sednice Narodne skupštine može da govori: predsednik Republike, predsednik Vlade i druga lica, po odobrenju predsednika Narodne skupštine.

Niko ne sme da priđe govornici dok mu predsednik Narodne skupštine to ne odobri.

Član 106.

Govornik može da govori samo o tački dnevnog reda o kojoj se vodi pretres.

Niko ne može da prekida govornika niti da ga opominje, osim predsednika Narodne skupštine, u slučajevima predviđenim ovim poslovníkom.

Za vreme govora narodnih poslanika ili drugih učesnika u pretresu, nije dozvoljeno dobacivanje, odnosno ometanje govornika na drugi način, kao i svaki drugi postupak koji ugrožava slobodu govora.

Član 107.

Govornik na sednici Narodne skupštine je dužan da poštuje dostojanstvo Narodne skupštine.

Na sednici Narodne skupštine nije dozvoljeno neposredno obraćanje narodnog poslanika drugom narodnom poslaniku, korišćenje uvredljivih izraza, kao ni iznošenje činjenica i ocena koje se odnose na privatni život drugih lica.

Član 108.

O redu na sednici Narodne skupštine stara se predsednik Narodne skupštine.

Zbog povrede reda na sednici, predsednik Narodne skupštine može da izrekne mere: opomenu, oduzimanje reči ili udaljenje sa sednice.

Na osnovu mere iz stava 2. ovog člana, Odbor za administrativno-budžetska i mandatno-imunitetska pitanja izriče novčanu kaznu, u skladu s odredbama člana 114. ovog poslovníka.

Evidenciju o izrečenim merama iz stava 2. ovog člana vodi generalni sekretar Narodne skupštine.

Član 109.

Opomena se izriče narodnom poslaniku:

- koji je prišao govornici bez dozvole predsednika Narodne skupštine;
- koji govori pre nego što je zatražio i dobio reč;
- koji, i pored upozorenja predsednika Narodne skupštine, govori o pitanju koje nije na dnevnom redu;
- ako prekida govornika u izlaganju ili dobacuje, odnosno ometa govornika, ili na drugi način ugrožava slobodu govora;
- koji se neposredno obraća drugom narodnom poslaniku;

- ako upotrebljava psovke i uvredljive izraze;
- ako iznosi činjenice i ocene koje se odnose na privatni život drugih lica;
- ako drugim postupcima narušava red na sednici ili postupka protivno odredbama ovog poslovnika.

Član 110.

Mera oduzimanja reči izriče se narodnom poslaniku kome su prethodno izrečene dve mere opomene, a koji i posle toga narušava red na sednici ili postupka protivno odredbama ovog poslovnika.

Narodni poslanik kome je izrečena mera oduzimanja reči, dužan je da prekine svoje izlaganje. U suprotnom, predsednik Narodne skupštine isključuje ozvučenje i, po potrebi, određuje pauzu.

Član 113.

Mere opomene i oduzimanja reči primenjuju se za dan kada su na sednici Narodne skupštine izrečene.

Mera udaljenja sa sednice primenjuje se za narednih 20 dana zasedanja (rada) Narodne skupštine od dana udaljenja, odnosno za sednicu na kojoj je izrečena ova mera, ako sednica traje duže od 20 dana zasedanja (rada) Narodne skupštine.

Izuzetno od stava 2. ovog člana, narodni poslanik koji je udaljen sa sednice Narodne skupštine ima pravo da prisustvuje sednici Narodne skupštine u Danu za glasanje.

Član 114.

Narodni poslanik kome je izrečena opomena, kažnjava se novčanom kaznom u visini od 10% osnovne plate narodnog poslanika.

Narodni poslanik kome su u toku iste sednice izrečene dve opomene, kažnjava se novčanom kaznom u visini od 20% osnovne plate narodnog poslanika.

Narodni poslanik kome je oduzeta reč, kažnjava se novčanom kaznom u visini od 40% osnovne plate narodnog poslanika.

Narodni poslanik kome je izrečena mera udaljenja sa sednice, kažnjava se novčanom kaznom u visini od 50% osnovne plate narodnog poslanika.

Ako je narodnom poslaniku izrečeno više mera za povredu reda na sednici Narodne skupštine, novčane kazne se ne sabiraju, već se primenjuje samo najviša novčana kazna.

Član 115.

Odluku o novčanoj kazni za narodnog poslanika donosi Odbor za administrativno-budžetska i mandatno-imunitetska pitanja.

Narodnom poslaniku na stalnom radu iznos novčane kazne se oduzima od njegovih primanja za tekući mesec, odnosno za tekući i naredni mesec, ako je udaljen sa sednice Narodne skupštine.

Narodnom poslaniku koji nije na stalnom radu u Narodnoj skupštini iznos novčane kazne se oduzima od njegovih primanja u Narodnoj skupštini (razlika između plate narodnog poslanika na stalnom radu u Narodnoj skupštini i zarade koju ostvaruje u radnom odnosu ili penzije, odnosno poslanički dodatak), za tekući mesec, odnosno i za naredne mesece, ako su mesečna primanja narodnog poslanika koja ostvaruje u Narodnoj skupštini manja od iznosa novčane kazne, dok se ne dostigne ukupna suma novčane kazne.

Narodni poslanik koji je novčano kažnjen zbog opomene ili oduzimanja reči, ima pravo na naknadu troškova za korišćenje automobila, za ishranu i hotelski smeštaj, a narodni poslanik koji je novčano kažnjen zbog udaljavanja sa sednice, ima pravo na naknadu troškova za korišćenje automobila, u skladu s aktom Odbora za administrativno-budžetska i mandatno-imunitetska pitanja.

Član 118.

O radu na sednici Narodne skupštine vodi se zapisnik.

Zapisnik obuhvata glavne podatke o radu na sednici, naročito o predlozima o kojima se raspravljalo, s imenima učesnika u raspravi i imenima narodnih poslanika koji su izlaganja dostavili u pisanom obliku, o zaključcima koji su na sednici prihvaćeni i o rezultatu glasanja o pojedinim pitanjima i o izrečenim merama.

Na sednici Narodne skupštine vode se stenografske beleške, u kojima se, u tekstu, svakih deset minuta obeležava kosim zagradama, a tok sednice snima se tonski. U stenografske beleške unosi se tekst u izrečenom obliku, bez ikakvog izostavljanja reči i izraza.

Pravo je svakog narodnog poslanika da ostvari uvid u stenografske beleške, odnosno tonski snimak, na svoj zahtev. Ako narodni poslanik želi da autorizuje tekst svog izlaganja, dužan je da to učini u roku od tri dana od dana održavanja sednice.

Stenografske beleške dostavljaju se poslaničkim grupama najkasnije narednog dana.

Sastavni deo stenografskih beležaka čini izlaganje narodnog poslanika dostavljeno u pisanom obliku.

Usvojeni zapisnik potpisuju predsednik i generalni sekretar Narodne skupštine.

Usvojenom zapisniku prilaže se materijal razmatran na sednici i stenografske beleške s te sednice.

O izradi i čuvanju zapisnika stara se generalni sekretar Narodne skupštine.

Ceo Poslovnik (prečišćen tekst) dostupan na:
[http://www.parlament.gov.rs/narodna-skupstina-/vazna-dokumenta/poslovnik-\(precisceni-tekst\)/ceo-poslovnik-\(precisceni-tekst\).1423.html](http://www.parlament.gov.rs/narodna-skupstina-/vazna-dokumenta/poslovnik-(precisceni-tekst)/ceo-poslovnik-(precisceni-tekst).1423.html)

Prilog 3

Ekspoze mandataru za sastav Vlade Republike Srbije Mirka Cvetkovića

Beograd, 7. jul 2008. godine

Poštovani narodni poslanici,

Čast mi je da predstavim program Vlade koju čine Koalicija za evropsku Srbiju, koalicija SPS–PUPS–JS i grupa manjinskih stranaka za naredni četvorogodišnji period i da zatražim vašu podršku za realizaciju predloženog programa.

Ključni elementi programa o kojima postoji puna saglasnost svih članova Koalicije su:

- opredeljenje za evropsku budućnost Srbije,
- neprihvatanje nezavisnosti AP Kosova i Metohije,
- neophodnost jačanja ekonomije,
- jačanje socijalne odgovornosti Vlade,
- pooštavanje borbe protiv kriminala i korupcije,
- poštovanje međunarodnog prava.

Punopravno članstvom EU je u najdubljem interesu države Srbije i svih njenih građana. Ulaskom u EU Srbija će postati punopravni član evropske porodice naroda iz koje je, sticajem nesretnih istorijskih okolnosti, dugo vremena bila isključena. U proteklih sedam i po godina Srbija je realizovala brojne reforme kojima je svoj politički i ekonomski sistem približila standardima zemala EU. Međutim, na putu učlanjenja Srbije u EU neophodno je sprovesti brojne dodatne reforme kojima će se pravni poredak i privredni sistem Srbije u narednih nekoliko godina u najvećoj meri približiti standardima EU. Stoga će jedan od prvih poteza nove Vlade biti upućivanje Narodnoj skupštini Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju Srbije EU na ratifikaciju.

Cilj Vlade je da ubrzanjem ekonomskih i drugih reformi, koje su predviđene u Sporazumu, već krajem ove i ili početkom naredne godine Srbija dobije status

kandidata za ulazak u EU. Nova Vlada Republike Srbije će usvojiti akcioni plan, čija će realizacija obezbediti da Republika Srbija na kraju mandata ove Vlade bude u potpunosti spremna za ulazak u EU.

Opređenje za ulazak Srbije u Evropsku uniju nije u suprotnosti sa našom namerom da dalje razvijamo dobre političke, ekonomske i druge odnose sa drugim zemljama sveta. Da je takva politika moguća, najbolje svedoči praksa sadašnjih članica EU, od kojih neke imaju vrlo bliske odnose sa zemljama koje nisu članice EU. Jedan od prioriteta nove Vlade je dalje produbljivanje i proširivanje ekonomskih i političkih odnosa Srbije sa Ruskom Federacijom. U tom pravcu, ratifikacija gasnog aranžmana sa „Gaspromom“ u Skupštini Srbije biće jedna od prvih zakonodavnih inicijativa nove Vlade. Osim toga, nameravamo da našim ruskim partnerima predložimo proširenje bescarinske trgovine, kao i uključivanje ruskih investitora u realizaciju infrastrukturnih i drugih projekata u Srbiji.

Vlada Srbije će nastojati da unapredi odnose sa SAD, sa ciljem da najveća svetska sila pri rešavanju sporova na području Balkana u većoj meri uvažava interese Srbije i srpskog naroda. Vlada Srbije će takođe posvetiti pažnju razvijanju ekonomskih i političkih odnosa sa ostalim zemljama sveta, a naročito sa Kinom, Indijom, kao i sa zemljama mediteranskog basena i nesvrstanim zemljama sa kojima smo uspešno saradivali u prošlosti.

Sve članice Koalicije su potpuno saglasne u tome da nova Vlada Republike Srbije nikada neće priznati nezavisnost Kosova i Metohije, kao i da će Vlada u saradnji sa drugim državnim organima preduzeti sve pravne i diplomatske mere za očuvanje Kosova i Metohije u sastavu Republike Srbije. U tom smislu, nova Vlada će nastaviti sa diplomatskim aktivnostima koje imaju za cilj da što manji broj država prizna nezavisnost Kosova i Metohije. Takođe, Vlada će inicirati ponovno pokretanje pregovora s predstavnicima kosovskih Albanaca sa ciljem da se pronađe obostrano prihvatljivo rešenje. Pri realizaciji diplomatskih inicijativa za očuvanje Kosova i Metohije u sastavu Srbije, Vlada će kao i do sada tesno saradivati sa Ruskom Federacijom i svim državama koje se protive ili nisu priznale nezavisnost Kosova i Metohije.

Uporedo sa diplomatskom borbom za očuvanje Kosova i Metohije u sastavu Srbije, nova Vlada će pokrenuti aktivnosti za opstanak srpskog naroda na Kosovu i Metohiji i za poboljšanje njegovog ekonomskog i socijalnog položaja. Pri rebalansu budžeta za 2008. godinu obezbediće se potrebna sredstva za teritoriju Kosova i Metohije. Vlada će istovremeno preispitati postojeće mehanizme distribucije sredstava na Kosovu i Metohiji kako bi se obezbedila pravednija raspodela sredstava i sprečilo da se pod maskom lažnog patriotizma sprovede zloupotrebe i pronevere.

Neophodnost jačanja ekonomije uz povećanje zaposlenosti i značajan rast investicija, uključujući i investicije u infrastrukturu, uz održanje makro ekonomske stabilnosti

predstavljaju jezgro ekonomskog programa Vlade. Osnovni ekonomski ciljevi Vlade u naredne četiri godine su:

- dinamičan rast privredne aktivnosti,
- rast zaposlenosti,
- povećanje standarda građana Srbije,
- ravnomerniji regionalni razvoj.

Preduslovi za ostvarenje ovih ciljeva su učvršćenje makro ekonomske stabilnosti, ubrzanje ekonomskih reformi, nastavak evropskih integracija, kao i značajno povećanje investicija.

Cilj Vlade Republike Srbije je da bruto domaći proizvod u naredne četiri godine raste po stopi od oko 7 odsto godišnje. Planirana stopa rasta BDP je nešto iznad prosečne stope u proteklom trogodišnjem periodu. Povećanjem realnog nivoa BDP za oko 30 odsto u naredne četiri godine smanjiće ekonomske i socijalne probleme Srbije i doprineti smanjenju ekonomskog zaostajanja zemlje u odnosu na regionalno i evropsko okruženje.

Drugi ekonomski cilj Vlade je da se u naredne četiri godine značajno poveća zaposlenost. Rast zaposlenosti ostvariće se unapređenjem privrednog ambijenta, rastom privatnih i javnih investicija, kao i realizacijom niza neposrednih podsticaja za zapošljavanje. Realizacijom planiranih aktivnosti pojačaću se i produbiti pozitivne tendencije na tržištu rada, započete u prethodnoj godini. Očekivani rezultat je otvaranje najmanje 200 hiljada novih radnih mesta u naredne četiri godine i smanjenje stope nezaposlenosti sa 18,1 odsto na 11,9 odsto.

Treći cilj Vlade Republike Srbije je povećanje standarda stanovništva i smanjenje regionalnih i socijalnih razlika u nivou standarda. Povećanje standarda ključno će zavisiti od uspešnog ostvarenja prethodna dva cilja ekonomske politike.

Četvrti cilj Vlade u oblasti ekonomije je smanjenje regionalnih razlika na nivou razvijenosti. U cilju pokretanja privrednog rasta u nerazvijenim regionima, Vlada Republike Srbije će primeniti širok spektar podsticajnih mera kao što su modernizacija i izgradnja saobraćajne, energetske i komunalne infrastrukture, izgradnja i modernizacija obrazovnih, kulturnih i sportskih objekata, odobravanje poreskih olakšica za investicije u nerazvijena područja i dr. Novim Zakonom o regionalnom razvoju predviđeno je formiranje fonda za ravnomernan regionalni razvoj, koji će se finansirati iz evropskih pretpripravnih fondova i iz budžeta Srbije. Takođe, razmotriće se mogućnost dislociranja određenih državnih institucija u nerazvijena područja.

Osnovni preduslov za ostvarenje prethodno navedenih ekonomskih ciljeva je dodatno učvršćenje makro ekonomske stabilnosti. To prvenstveno podrazumeva smanjivanje

inflacije sa sadašnjeg nivoa od oko 12 odsto godišnje na nivo od oko 4 odsto u 2012. godini, kao i smanjenje deficita tekućih plaćanja sa sadašnjih 13 odsto na 8 odsto u 2012. godini. Ostvarenje ovih ciljeva zahteva usporavanje domaće tražnje u pravcu njenog usklađivanja sa privrednim mogućnostima zemlje. Konkretno, to znači postepen prelaz sa fiskalnog deficita na fiskalni suficit u naredne dve godine.

Drugi preduslov za ostvarenje ekonomskih ciljeva je ubrzanje reformi koje su u toku prethodne dve godine značajno usporene usled dugotrajnih pauza u radu Skupštine i izostajanja usvajanja reformskih zakona. U tom smislu, u relativno kratkom periodu Vlada će predložiti Skupštini brojne reformske zakone čija primena treba da otkloni prepreke i pojača podsticaje za preduzetničke aktivnosti. Osnovni pravci privrednih reformi u narednim godinama su:

dovršetak privatizacije društvenih preduzeća, državnih banaka i osiguravajućih društava,

uvođenje konkurencije na tržištima infrastrukturnih i komunalnih delatnosti i pokretanje privatizacije (delimične ili potpune) javnih preduzeća koja posluju u njima,

ukidanje nepotrebnih propisa kojima se otežava privredni život i pojednostavljenje važećih propisa,

povećanje efikasnosti sudskih organa pri rešavanju privrednih sporova i efikasnije sprovođenje stečajnih procedura,

privatizacija državnog poljoprivrednog i građevinskog zemljišta, delimično u okviru procesa restitucije.

Posebna pažnja će se posvetiti stvaranju uslova za slobodnu tržišnu utakmicu u kojoj su svi učesnici ravnopravni, transakcioni troškovi minimalni, a monopoli adekvatno regulisani.

Reforme u ekonomskim oblastima biće praćene reformama i u ostalim segmentima države.

Izgradnja prosperitetne i konkurentne privrede, koja će se ravnopravno takmičiti na svetskom tržištu, a u nekim sektorima biti i lider, zahteva kvalifikovanu radnu snagu, stručne inženjere i menadžere, i naučnike i istraživače koji susposobni da usvajaju i unapređuju najnovija naučno-tehnološka dostignuća. Podizanje nivoa obrazovanosti, kao i kvaliteta i primenjivosti naučno istraživačkog rada, predstavlja prioritet Vlade u narednom periodu. Unapređenje obrazovanja i naučno istraživačkog rada zahteva poboljšanje postojećih i donošenje novih propisa, rast državnih izdvajanja, fiskalne podsticaje za privatne aktivnosti u ovoj oblasti, kao i intenzivnije povezivanje obrazovnih i istraživačkih ustanova iz Srbije sa svetom, a naročito sa EU.

U okviru reformi državne uprave i lokalne samouprave, u narednim godinama planira se intenziviranje edukacije zaposlenih i postepeno uvođenjem odela elektronske uprave uz primenu principa jednog šaltera, gde god je to moguće. Konačno, pristupiće se funkcionalnoj analizi radnih mesta u državnoj i lokalnoj upravi sa ciljem da se izvrši njihova optimizacija. S timu vezi, usvojiće se odgovarajuća akta kako bi se zaustavila praksa kontinuiranog rasta broja zaposlenih. Eliminisanjem nepotrebnih radnih mesta u državnoj upravi i lokalnoj samoupravi zaustaviće se proces rasta neproaktivne klase državnih službenika. Radiće se na smanjenju raspona plata državnih službenika i nameštenika, koji sada iznosi 1: 9. Čini se da smo iz jedne krajnosti – uravnilovke, prešli u drugu krajnost – u ekonomski i socijalno neopravdane razlike u visini plata zaposlenih u državnoj upravi i lokalnoj samoupravi.

Reforma i jačanje sistema odbrane, kao jednako značajan zadatak u procesu demokratske tranzicije Republike Srbije, za strateški cilj imaće nastavak izgradnje efikasnog i ekonomski održivog sistema odbrane i izgradnju moderne, profesionalne i efikasne vojske. Takođe, prioriteta su puno učešće Republike Srbije u programima Partnerstva za mir i demokratska kontrola vojske i ostalih snaga odbrane.

Nova Vlada će ubrzati proces usvajanja Strategije nacionalne bezbednosti, Strategije odbrane, Dugoročnog plana razvoja sistema odbrane, Strategijskog pregleda odbrane i Plana odbrane Republike Srbije, kao i usvajanje zakona kojima bi se kompletirao institucionalni okvir za intenziviranje reforme sistema odbrane. Posebno je značajno intenzivirati proces harmonizacije zakonodavstva sa standardima EU.

Stabilno finansiranje sistema odbrane je ključno za ubrzani proces modernizacije i opremanja Vojske Srbije i jačanje njenih kapaciteta za podršku međunarodnom miru i stabilnosti.

Radi jačanja ukupne stabilnosti i bezbednosti, važno je u okviru Rezolucije 1244 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija nastaviti saradnju sa međunarodnim snagama i institucijama UN na Kosovu i Metohiji.

Bezbednost Republike Srbije je neodvojiva od bezbednosti evropskog prostora. Otuda razvoj dobrih odnosa sa ključnim činiocima globalne, evropske i regionalne bezbednosti, a posebno sa susedima, predstavlja prioritet politike odbrane Republike Srbije.

Ubrzani nastavak evropskih integracija imaće višestruko pozitivan uticaj na privredu Srbije. Preduzeća i privredni subjekti će dobiti mogućnost bescarinskog izvoza proizvoda na tržištu od preko 450 miliona stanovnika. Mogućnost korišćenja pretpripravnih fondova EU će doprineti rešavanju socijalnih, regionalnih i sektorskih (poljoprivreda, životna sredina) problema, što će podsticajno delovati na privredu Srbije. Ulazak Srbije u proces pridruživanja EU doprineće povećanju stranih direktnih investicija, i to ne samo iz zemalja članica EU, nego i iz ostalih zemalja. Definitivnim

opredeljenjem za ulazak u EU smanjiće se rizik zemlje, što će uticati na poboljšanje kreditnog rejtinga Srbije, a time i na smanjenje kamatnih stopa za srpska preduzeća i državu Srbiju na svetskom finansijskom tržištu.

Ostvarenje visoke stope rasta BDP u narednim godinama zasnivaće se dominantno na izgradnji novih i suštinskoj modernizaciji postojećih privrednih kapaciteta. Usled toga, neophodno je da se učešće investicija u BDP poveća sa sadašnjih 22 odsto na nivo od 26–28 odsto u 2012. godini. Vlada Republike Srbije će u saradnji sa lokalnim samoupravama razraditi poseban program podsticaja za velike investicije industrijskim sektorima, kao što su automobilska industrija, elektronika, informacione tehnologije i telekomunikacije. Privlačenjene krupnih investicija u navedenim delatnostima uticalo bi na povećanje privredne aktivnosti (razvoj mreže kooperanata), rast zaposlenosti, izvoza, ali i na privlačenje novih stranih direktnih investicija.

Pored industrije, poljoprivreda takođe predstavlja značajnu privrednu granu za Srbiju. Zbog toga je važno definisati adekvatnu agrarnu politiku, koja treba da odgovori na potrebu unapređenja stanja u ovoj oblasti. Kako bi smo se ispravno nosili sa izazovima i preprekama koje nose međunarodne integracije, pre svega obaveze Srbije prema Svetskoj trgovinskoj organizaciji i Evropskoj uniji, od izuzetnog je značaja sve potencijale usmeriti ka jačanju konkurentnosti poljoprivredne proizvodnje uz istovremeno očuvanje prirodnih resursa. Briga za ukupni održivi razvoj ruralnog prostora mora biti imperativ današnjice i budućnosti.

Osim toga, u narednom periodu se planira ubrzanje započetih i pokretanje novih krupnih infrastrukturnih projekata, među kojima su najvažniji završetak i zgradnje auto-puta i modernizacija železnice na Koridoru 10, početak gradnje auto-puta prema južnom Jadranu, proširenje i modernizacija mreže regionalnih puteva, modernizacija Koridora 7, početak izgradnje gasovoda „Južni tok“ u saradnji sa „Gaspromom“ itd. U narednom periodu planira se rekonstrukcija postojećih i izgradnja novih sistema za navodnjavanje. Realizacija javnih investicija u oblasti infrastrukture neposredno će doprineti povećanju privredne aktivnosti u narednim godinama, a izgrađena moderna infrastruktura će u dugom roku podsticajno delovati na privatne investicije, a time i na privredni rast. Krupni infrastrukturni projekti i će se finansirati iz redovnih budžetskih prihoda, povoljnih kredita međunarodnih finansijskih institucija, fondova EU, stranih direktnih investicija i sl.

Jedan od prioriteta Vlade Republike Srbije biće jačanje socijalne odgovornosti prema građanima Republike Srbije u cilju poboljšanja uslova života i rada svih građana Srbije, a posebno najugroženijih kategorija stanovništva. Cilj Vlade je da u narednim godinama najširi slojevi stanovništva participiraju u rezultatima ekonomskog napretka. Želimo da izgradimo društvo u kome će svi građani imati šanse za napredak na društvenoj lestvici. U takvom društvu će besplatno visoko obrazovanje biti dostupno svim marljivim učenicima i studentima, besplatna zdravstvena zaštita garantovana

svim siromašnim građanima, a svi građani Srbije biće zaštićeni od ekstremnog siromaštva.

Brz ekonomski napredak Srbije povećaće mogućnosti za zapošljavanje i rešavanje stambenih pitanja mladih i predstavljace najbolju branu njihovom odlasku u inostranstvo. Sistematska briga o mladima je uslove ekonomskog, kulturnog i ukupnog društvenog razvoja Srbije. U okviru promovisanja zdravih stilova života, Vlada ce raditi na popularizaciji sporta, kao i na opremanju, adaptaciji, rekonstrukciji i izgradnji sportskih objekata na celoj teritoriji Srbije.

Uspostavljanje rodne ravnopravnosti predstavlja važan korak u civilizacijskom napredovanju našeg društva. Vlada ce obezbediti i institucionalnu ravnopravnost žena u ekonomskom i političkom životu zemlje i sankcionisati svaki oblik njihove diskriminacije.

Da bi realizovala navedene socijalne ciljeve, Vlada je pripremila paket mera koje treba da doprinesu poboljšanju socijalnog položaja svih ugroženih slojeva stanovništva – nezaposlenih, penzionera, porodica sa decom, seoskih staračkih domaćinstava i dr. – vodeći računa o tome da se interesi svih socijalnih grupa uvažavaju na izbalansiran način, a da se pri tome ne ugrozi makro ekonomska stabilnost i brz privredni rast. Vlada Republike Srbije planira da najkasnije do septembra 2008. Godine poveća penzije za 10 odsto, a da se do kraja 2008. Godine usvoje izmene Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju kojima bi se uvela indeksacija penzija prema kretanju zarada tokom 2009. Godine i definisala dinamika povećanja odnosa prosečnih penzija i prosečnih zarada do nivoa od maksimalno 70 odsto u skladu sa ekonomskim i fiskalnim mogućnostima zemlje. U cilju zaustavljanja nepovoljnih demografskih tendencija Vlada će zdvojiti dodatna sredstva zapomoć porodicama sa malom decom, doneti propise kojima će se zaštititi položaj zaposlenih trudnica i porodilja i obezbediti subvencije bračnim parovima sa decom pri rešavanju stambenog pitanja. Takođe, usvojiće se mere za obezbeđenje socijalne sigurnosti seoskih staračkih domaćinstava.

Nastavak, proširenje i pooštavanje borbe protiv svih oblika kriminala i korupcije predstavljaju neophodne uslove za učvršćenje pravne države i funkcionisanje tržišne privrede. U okviru izgradnje pravne države, odgovarajuće mesto imaće i obezbeđen odgovarajućih mehanizama saradnje države i civilnog društva.

Efikasna borba protiv korupcije i kriminala zahteva donošenje novih zakona, kao što je zakon o zamrzavanju i oduzimanju imovine stečene korupcijom i kriminalom, koji će biti predložen Skupštini u najkraćem roku. Osim toga, neophodno je da se u brojne druge zakone i podzakonske akte ugrade odredbe kojima će se otkloniti izvori korupcije. To prvenstveno podrazumeva redukciju i regulaciju diskrecionih ovlašćenja državnih organa pri odobravanju raznih dozvola, saglasnosti, u davanju mišljenja i dr. U tom smislu, neophodno je za sve navedene aktivnosti striktno definisati procedure i odrediti kratke rokove u kojima moraju biti okončane. U okviru borbe protiv korupcije

uvešće se zakonska obaveza da svi državni funkcioneri na republičkom i lokalnom nivou, rukovodioci državnih ustanova javnih preduzeća javno saopšte podatke o imovini koju poseduju. Predložiće se usvajanje novih zakonskih odredbi prema kojima bi se u slučaju otkrivanja korupcije, osim predviđene krivične odgovornosti, državnim funkcionerima trajno zabranilo bavljenje politikom, dok bi se zaposlenima u državnom sektoru koji su učestvovali u korupciji trajno zabranio radu državnom sektoru.

Za efikasnu borbu protiv korupcije i kriminala neophodno je osposobiti državne organe koji imaju ključnu ulogu u borbi protiv navedenih devijantnih pojava. U tom smislu, potrebno je adekvatno opremanje i osposobljavanje policije, tužilaštava i sudova za borbu protiv korupcije i kriminala.

Cilj reforme policije je povećanje lične i imovinske sigurnosti građana, očuvanje stabilnosti javnog reda i mira i održanje povoljnog stanja bezbednosti u zemlji. Prioritetni zadaci policije u narednom periodu su borba protiv organizovanog kriminala, uključujući i privredni kriminal, efikasno rasvetljavanje krivičnih dela, sprečavanja pokušaja destabilizacije društva i suzbijanje huliganstva. Od posebne važnosti za unapređenje rada policije je jačanje mehanizama unutrašnje kontrole, suzbijanje korupcije i presecanje veza sa organizovnim kriminalom. Nad svim službama bezbednosti uspostaviće se civilna kontrola.

Reforma policije obuhvatiće i efikasnije obavljanje upravnih poslova koji se nalaze u njenoj nadležnosti kao što su poslovi vezani za lična identifikaciona dokumenta, registraciju vozila i dr. Nova identifikaciona dokumenta izrađivaće se u skladu sa najnovijim tehnološkim rešenjima, čim će se ispuniti jedan od najvažnijih uslova za ulazak naše zemlje na belu šengensku listu.

Reforme pravosuđa će se ubrzati sa ciljem da se izgradi efikasno i nezavisno sudstvo i tužilaštvo i učvrsti vladavina prava i pravna sigurnost. Ostvarenje ovog cilja podrazumeva usvajanje niza zakona kojima će se pravosudni sistem urediti u skladu sa evropskim standardima i interesima građana Srbije. Pomenuću samo neke od njih. To su: Zakon o sudijama, Zakon o uređenju sudova, Zakon o visokom savetu sudstva, Zakon o javnom tužilaštvu, Zakon o advokaturi, Zakon o javnom beležništvu, Zakon o oduzimanju imovinske koristi, kao i niz drugih zakona kojima se uređuje pravosudni sistem i sankcionišu krivična dela iz oblasti visokotehnološkog kriminala, terorizma, pranja novca, trgovine ljudima, seksualnog zlostavljanja i dr.

U okviru reforme pravosuđa utvrdiće se nova mreža sudova i tužilaštava koja će uključivati prekršajne i apelacione sudove, kao i upravni sud za celu teritoriju Srbije.

Od suštinske važnosti je postojanje čvrstog političkog opredeljenja za beskompromisnu i neselektivnu borbu protiv korupcije i kriminala. Samo u tom slučaju zaposleni u državnim organima u čijoj je nadležnosti otkrivanje i

sankcionisanje navedenih krivičnih dela biće spremni da pruže maksimalne napore u borbi protiv korupcije i kriminala.

Nova Vlada Republike Srbije će nastaviti politiku striktnog poštovanja međunarodnog prava i neodložnog izmirenja svih međunarodnih obaveza. Samo na takav način naša država može postati punopravni i uvaženi član međunarodne zajednice.

Kao što će sama poštovati međunarodno pravo, Vlada Srbije će to isto tražiti i od drugih. Insistiranje na poštovanju međunarodnog prava od strane drugih država je ključni oslonac u našoj borbi za očuvanje AP Kosova i Metohije u sastavu Srbije. Takođe, u slučaju međunarodnog suda za ratne zločine u Hagu Vlada Republike Srbije će uporno insistirati da se svi zločini jednako tretiraju, tj. da nema manje vrednih žrtava i povlašćenih zločinaca.

Visoki domet i u oblasti kulture, čak i u najtežim vremenima, predstavljaju jednu od prepoznatljivih karakteristika Srbije u svetu. Vlada Republike Srbije će u narednim godinama nastojati da finansijski i na druge načine doprinese afirmaciji stvaralaštva i kreativnosti u oblasti kulture. Posebna pažnja će se posvetiti modernizaciji ustanova kulture, očuvanju kulturnog nasleđa, uključivanju u svetske kulturne tokove, podizanju kvaliteta medijske produkcije i usklađivanju regulative sa evropskim standardima.

Na kraju želim da istaknem da je projekat nove Vlade, koji sam izložio, zapravo projekat boljeg života uz očuvanje posebnosti i dostojanstva svih građana koji žive u Srbiji. Njegovom realizacijom obezbediće se veće zarade, veće penzije, veća socijalna odgovornost, veća mogućnost za zaposlenje, manje korupcije, biće izgrađena osnovna infrastruktura i ostvarena snažnija pozicija zemlje za odbranu svog suvereniteta.

Pozivam sve građane, kao i državne organe i organizacije, da punom snagom učestvuju u realizaciji ovih velikih ciljeva. Na kraju mandata svako će imati mogućnost da donese sud o uspešnosti rada Vlade. Taj sud treba dati na osnovu činjenica, a ne na osnovu predubedenja.

Dame i gospodo poslanici, na kraju želim da vam predložim sledeći sastav Vlade:

1. Prvi potpredsednik Vlade- zamenik predsednika Vlade i ministar unutrašnjih poslova – Ivica Dačić (SPS)
2. Potpredsednik Vlade i ministar za nauku i tehnološki razvoj – Božidar Đelić (DS)
3. Potpredsednik Vlade i ministar ekonomije i regionalnog razvoja – Mlađan Dinkić (G17 plus)
4. Potpredsednik Vlade – Jovan Krkobabić (PUPS)

5. Ministarstvo spoljnih poslova – Vuk Jeremić (DS)
6. Ministarstvo odbrane – Dragan Šutanovac (DS)
7. Ministarstvo finansija – Diana Dragutinović (DS)
8. Ministarstvo pravde – Snežana Malović (DS)
9. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede – Saša Dragin (DS)
10. Ministarstvo rudarstva i energetike – Petar Škundrić (SPS)
11. Ministarstvo za infrastrukturu – Milutin Mrkonjić (SPS)
12. Ministarstvo za državnu upravu i lokalnu samoupravu – Milan Marković (DS)
13. Ministarstvo trgovine i usluga – Slobodan Milosavljević (DS)
14. Ministarstvo prosvete – Žarko Obradović (SPS)
15. Ministarstvo omladine i sporta – Snežana Samardžić- Marković (G17 plus)
16. Ministarstvo zdravlja – Tomica Milosavljević (G17 plus)
17. Ministarstvo za telekomunikacije i informaciono društvo – Jasna Matić (G17 plus)
18. Ministarstvo rada i socijalne politike – Rasim Ljajić (SDP)
19. Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja – Oliver Dulić (DS)
20. Ministarstvo kulture – Nebojša Bradić (G17 plus)
21. Ministarstvo za Nacionalni investicioni plan – Verica Kalanović (G17 plus)
22. Ministarstvo za Kosovo i Metohiju – Goran Bogdanović (DS)
23. Ministarstvo vera – Bogoljub Šijaković (DS)
24. Ministarstvo za dijasporu – Srđan Srećković (SPO)
25. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava – Svetozar Čiplić (DS)
26. Ministar bez portfelja – Sulejman Ugljanin (SDA Sandžaka).

Ekspoze mandataru za sastav Vlade Republike Srbije Mirka Cvetkovića (07.07.2008.)
dostupan na: <http://www.srbija.gov.rs/pages/article.php?id=90297>

Biografija autora

Jelena Vojinović- Kostić rođena je u Bosanskom Petrovcu, BiH, 04.09.1970. godine. Diplomirala je na grupi za Opštu lingvistiku Filološkog fakulteta u Beogradu. Magistarsku tezu, pod mentorstvom prof. dr Ranka Bugarskog, pod naslovom: *Prihvatanje strukture standardnog srpskog jezika u jugoistočnoj Srbiji*, odbranila je 1999. godine na Filološkom fakultetu u Beogradu (smer: Nauka o jeziku).

Radila je u svojstvu asistenta na Defektološkom i Filološkom fakultetu u Beogradu.

Učesnica je mnogih naučnih skupova i samostalni autor naučnih radova iz oblasti lingvistike.

Прилог 1.

Изјава о ауторству

Потписани-а ЈЕЛЕНА ВОЈИНОВИЋ-КОСТИЋ

број индекса _____

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

ЛИНГВИСТИЧКА ОБЕЛЕЖЈА ДИСКУРСА ЈАВНИХ
ПОЛИТИЧКИХ ДЕБАТА

- резултат сопственог истраживачког рада,
- да предложена дисертација у целини ни у деловима није била предложена за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

Потпис докторанда

У Београду, 01.06.2015.

Jelena Vojinovic-Kostic

Прилог 2.

**Изјава о истоветности штампане и електронске
верзије докторског рада**

Име и презиме аутора Јелена Војновић-Костић

Број индекса _____

Студијски програм _____

Наслов рада ЛИКРВИСТИЧКА ОБЕЛЕЖЈА ДИСКУРСА ЈАВНИХ ПОЛИТИЧКИХ ДЕБАТА

Ментор ПРОФ. ДР. ВЕСНА ПОКОВИНА

Потписани/а Јелена Војновић-Костић

Изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла за објављивање на порталу **Дигиталног репозиторијума Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског звања доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис докторанда

У Београду, 01.06.2015.

Jelena Vojnovic-Kostic

Прилог 3.

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

ЛИНГВИСТИЧКА ОБЕЛЕЖЈА ДИСКУРСА ЈАВНИХ ПОЛИТИЧКИХ ДЕБАТА

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство
2. Ауторство - некомерцијално
3. Ауторство – некомерцијално – без прераде
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима
5. Ауторство – без прераде
6. Ауторство – делити под истим условима

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци, кратак опис лиценци дат је на полеђини листа).

Потпис докторанда

У Београду, 01.06.2015

Jelenc Vojinac-Kostić